

Muharay Elemér–Széll Jenő

NYÍLT LEVÉL¹

a népművelés munkatársaihoz, a művészeti csoportokhoz, együttesekhez,
vezetőkhez, pedagógusokhoz, művészeti szakemberekhez.

A Népművészeti Intézet ideiglenes intéző bizottsága, majd megválasztott forradalmi bizottsága hozzálatott népművelésünk kérdéseinek és forradalmunk eredményeinek megfelelően művelődési, művészeti életünk elvi, szervezeti és módszertani téziseinek kidolgozásához, átalakításához.

Ideiglenes bizottságunk és az Intézet vezetősége határozottan leszögezte: elősegíteni kívánjuk minden erőnkkel, hogy egész társadalmunk számára a szocializmus sajátos magyar útjának megfelelő művelődési és művészeti életet alakíthassunk ki.

Véleményünk szerint a sajátos magyar út kialakítása a népművelés területén már régebben esedékes, de a Pártközpont Kulturális Osztálya és a Népművelési Minisztérium sztálinista vezetése szándékosan gátolt minden ilyen irányú, általunk nem egyszer javasolt kibontakozást.

A bürokratikus népművelésről

Bizonyos, hogy Intézetünk munkája is nem egy ágban vagy területen kénytelen volt követni „a hivatalos kultúrpolitikai irányvonalat”. Határozottan állítjuk azonban, hogy a felelősség a „felsőbb szerveket” terhelő, amelyek merev önkényességgel gátolták egész népünk sajátos alkotó erőinek kibontakozását, érvényesülését.

Munkásságunk és parasztságunk mind szélesebb rétege menekült „a hivatalos kultúrpolitikai irányvonal”, a bürokratikus népművelés, a „brossura kultúra” elől az üres, szentimentális, érzelgős, „slágerkultúrába”, és került így akarata ellenére is egyre közelebb a zsákutcába vezető nyárspolgári szemlélethez. Az öntudatosabb rész is teljes csömört kapott az adminisztratív eszközökre támaszkodó népműveléstől, a nyugati és magyar klasszikusok élvezetében találta egyetlen szellemi örömét. Jellemző azonban, hogy ugyanakkor még ez a réteg is mennyire idegenkedett a legjelentősebb orosz klasszikusoktól is, nyilvánvalóan a szovjet kultúrtermékek minden válogatást mellőző ömlesztése, és az ugyancsak válogatás nélkül való, mindent egyképpen dicsérő hivatalos értékelés miatt.

A hivatalos irányvonal azzal is hozzájárult a tömeges kiábránduláshoz, hogy a szovjet példára hivatkozva, minden alapos meggondolást mellőzve mindent „új tar-

¹ A Népművelési Intézet Könyvtárában kéziratban NI 1580 sz. alatt fennmaradt dolgozatot szövegű másolatban közöljük – szerk. megj.

talommal” kívánt megtölteni. Ezzel valójában gátolta a magyar sajátosságoknak megfelelő szocialista gondolkodás, szemlélet és magatartás megjelenését művelődésünk egész területén. Úgyszintén felmérhetetlen kár származott abból, hogy bár a forma és tartalom egységét elismerte a hivatalos kultúrpolitika, de ugyanakkor állandóan szajkózta a „nemzeti forma – szocialista tartalom” ilyen megfogalmazásban tarthatatlan jelszavát. A művészeti „tömegmozgalomtól” mindvégig megkövetelték, hogy napi politikai, sőt termelési, begyűjtési stb. célokat szolgáljon, ezeket a „feladatokat” kellett nemzeti formába öltöztetni. Az eredmény nem lehetett más, mint senkinek sem kellő, felemás, hazug álművészet.

A bürokratikus népművelés olyan mértékben ragaszkodott az adminisztratív formákhoz, megoldásokhoz, hogy akaratlanul is meggátolta a népművelés tudományos megalapozását. Nagyrészt ennek volt következménye, hogy a népművelési apparátust nagyobb részben más munkára nem alkalmas „káderekkel” tömték meg. A „kultúr munkások” többsége pedig azokból állt, akik más feladatok alól kibújva a kevésbé kényelmetlen „társadalmi munkát” vélték megtalálni benne. Következmény volt a tenger pénzt felemészítő és mindinkább érdektelenségbe fulladó kulturális versenyek, seregszemlék stb. rendszere is, valamint a hivatásos és nem hivatásos művészet összekuszálódott állapota, és a titkolt vagy nyílt professzionizmus ragályoszerű terjedése a műkedvelésben.

A demokratikus népművelés

Az október 23-i tüntetés és a belőle kinőtt forradalom alaphangját – leszámítva a forradalom alaphangját meghamisítani szándékozó erőket – a szocializmus alap- eszméje adta meg. Kimondatlanul is felismerhetjük benne, mint törekvést, a szocializmus sajátos magyar útjának a keresését.

Ha a forradalom egész cselekményét megtisztítjuk a ráakódó salaktól, ha leszámítjuk a csatlakozó erők bosszúra szomjas magatartását, akkor célként a független, demokratikus, szocialista Magyarország bontakozik ki előttünk.

A diák- és munkás résztvevőkben egy olyan új nemzeti gondolat alakult ki – első ízben történelmünk folyamán –, és hatott mind szélesebb körben, amely a szocializmus eszméjével elválaszthatatlanul kapcsolódik. Ez a szocializmus eszméjét magában hordozó új nemzeti gondolat adta alapját a forradalomból kinövő nemzeti egységnek. Csak ebből az alaphoz nőhetett ki az igazságnak az a bátran szenvedélyes, harcra késztető, önzetlenségnek, szolidaritásnak, együttérzésnek olyan évszázadokra szóló példái, amelyeket ez a forradalom termelt ki.

Új, demokratikus népművelésünknek elsőrendű feladata ez új nemzeti gondolat végső formába öntése, a nemzeti egység megerősítése, a társadalmi művelődés, a művészeti élet igényeinek, lehetőségeinek tudományos elemzése, új művelődési alkalmak megteremtése.

Népiség, magyarság, európaiság, világkultúra

Kultúránk teljességének kimunkálásával felszabadulásunk után a mai napig is adósak maradtunk. Tudomásul vettük ugyan, hogy népi és nemzeti hagyományaink évszázadok óta a magyar néplélek kifejezői, és hosszú idők óta élő, alakuló szokásaink, sajátos életfelfogásunk, érzésvilágunk alapelemei. De mit tettünk ennek érvényesítéséért? A hivatalos irányzat minden ilyen irányú munkát idő előtt befagyasztott, narodnyikságnak, vagy a hagyományok fetiszizálásának bélyegzett.

A magyarság kultúrája a népiségből állandóan megújulva kapcsol bennünket az európai kultúra közösségéhez. Ennek tudatosítása érdekében a demokratikus népművelésnek nemcsak a népiség fogalmát kell kitágítani (a munkásság és a város kultúrájára is), hanem az európaiság fogalmát is. Shakespeare, Dante, Goethe és Tolsztoj, Beethoven, Muszorgszkij, Bach és Bartók, Heine, Puskin és Petőfi, Dickens, Móricz, Thomas Mann, Hemingway, Dosztojevszkij és Solohov, Picasso és Munkácsy nagy vonásokban jelzett határkövei a mi látókörünknek.

*Fiatal színészként Liliomfi szerepében – a kép vsz. a 20-as években készült
(Ismeretlen fényképek Muharay Elemérről. A képeket Muharay Katalin
bocsátotta rendelkezésünkre.)*

Hagyományaink korszerűsége

Az eddigi hivatalos irány legéletképebb hagyományainkat is elnyomni, megsemmisíteni igyekezett. Hasztalan bizonyítottuk, hogy értékes és életképes hagyományaink éppen azáltal válnak korszerűvé, ha elősegítjük mai életünkben való megjelenésüket. Kézzel fogható az, hogy az életképtelen hagyományelemek nem tudnak a kor igényeinek megfelelően átalakulni, és így elhalnak. Azonban az „illetékesek” ezt nem hagyták bizonyítani. Ugyanakkor olyan irányú tudományos munkát sem voltak hajlandók megfelelően támogatni, amely elsősorban paraszti hagyományaink nyilvánvaló nemzetköziségét lett volna hivatva a művészeti feladatok szempontjából kimutatni. Pedig e munka elősegítette volna annak a felvetésünknek bizonyítását, hogy a „bartóki-út”: a népiség, magyarság, európaiság egységének magasabb fokon megvalósult útja, a nem hivatásos művészet egyik-másik ágában is lehetséges.

Munkásságunk hagyományos értékeinek gyűjtését, művelődésünkben való felhasználását szavakban nem ritkán hangoztatták. Valójában, a jelszavak mögött lépten-nyomon megsértették a régebben kialakult kedvelt szokásokat, formákat. (Például a bányászokra idegen egyenruhát, idegen indulót erőltettek.) A szórványos gyűjtés révén előkerült anyagról pedig siettek megállapítani, hogy az „jobboldali szociáldemokrata hagyomány”, vagy „polgári csökevény.”

E feladat megoldása is demokratikus népművelésünkre vár. Hiszen nyilvánvaló, hogy a magyar munkásságban a felszabadulás óta mind elevebben élő nemzeti gondolatot sok értékes nemzetközi elemet hordozó hagyományai segítségével lehet a legtermészetesebb módon összekapcsolni a nemzetköziséggel.

Hagyományos értékeink jelentős szerepet töltenek be új nemzeti kultúránk alapjainak lerakásában. A feladatot az illetékes tudományos, nevelésügyi és művelődési szervek csak együttesen tudják jól elvégezni.

Sajátos zenei-, játék- és tánc értékeinkkel gyermekeinknek már az iskolában – óvodától a középiskoláig – meg kell ismerkedniük, művészetünk anyanyelvét a legfogékonyabb korban kell elsajátítaniuk.

A szépre, az egészséges művészetre való nevelésnek szabad és alkalmas szervezeti formákban az iskolán kívül is folytatódnia kell.

A falusi fiatalság ilyen irányú továbbképzése igényének legjobban megfelelő ifjúsági szervezetekben és korszerű népfőiskolai tanfolyamokon folyhat. Itt a modern gazdálkodás, a szövetkezeti és általános művelődési ismeretek mellett sajátos művészetünk kérdéseivel is behatóbban foglalkozhatunk.

Munkás- és városi fiatalságunk számára hasonló célú művelődési, művészeti tanfolyamok rendezése lenne kívánatos.

Egységes kultúránk kialakulását, a város és falu kulturális összefogását nagymértékben elősegítené a Munkás-Paraszt Művelődési Szövetség megalakítása. E Szövetség hivatása lenne egymás életének, művelődési igényeinek, művészetének,

kulturális törekvéseinek kölcsönös és alapos megismertetése. Előkészíténé a közös találkozásokat, művészeti műsorok cseréjét, a közös ünnepi alkalmakat stb.

Aratóünnepen Sztálinvárosban – a kép vsz. az ötvenes évek elején készült

A művészeti csoportok

Évek óta több mint 12000 művészeti együttest tartottunk nyilván. Arról nem akartunk beszélni, hogy e nagy számnak csak egy kis töredéke érdemelte ki állandó jellegű munkájával ezt a megtisztelő címet. A többség szinte kizárólag a versenyekre verbuválódott össze, leginkább a tervet mindenképp teljesíteni akaró kultúrfunkcionárius hajszolására, gyorsan összedobott műsorával.

Betetőzve ezt a „szervezett öntevékenységet”, hogy az országos és helyi szervek egyaránt dróton rángatható csoportoknak tekintették a művészeti együtteseket, amelyek azonban egyre inkább fogcsikorgatva teljesítették a „felső utasítást.”

Nyilvánvaló, hogy ezen a mindenképpen áldatlan állapoton a minden néven nevezendő bürokratikus függőség teljes felszámolása segít.

Életképes és állandó jelleggel működő művészeti együttesekre csak akkor számíthatunk, ha számukra a rég ígérgetett demokratikus szervezeti formát biztosítjuk. Az igény: egyesületi forma, mind társadalmi, mind művészeti és anyagi tekintetben felelős vezetőség, művészeti munkaközösség. A csoportok, együttesek általában érdekvédelmi szövetségekbe való tömörülésére is gondolnak.

A művészeti munka

A megfelelő szervezeti átalakítással együtt jár a művészeti munka új módozatainak kialakítása. Elsősorban le kell küzdenünk minden öncélúságot. A csak színpadi szereplés érdekében végzett „öntevékenység” egyedül a magamutogatás vágyát elégítheti ki, és legfeljebb a hivatásos művészettel való beteges versengéshez vezet.

A nem hivatásos művészeti munka igazi célja az önművelés. A célt csak akkor érhetjük el, ha a művészeti munkát minden ágban – zenében, táncban, szín- és bábjátásban stb. – összekapcsoljuk az általános művelődés legközelebb eső feladataival. Egyetlen művészeti ág művelése esetén is meg kell ismerkednünk más művészeti ágakkal, és azokban legalább némi jártasságra kell szert tennünk. (A színjátszók számára például elengedhetetlen a vonatkozó más művészeteknek – irodalom, zene, képzőművészet stb. – legalább alapfokon való ismerete.) Minél alaposabb a mi önművelő munkánk, minél inkább kiművelt emberfökké váltunk, annál alkalmasabbak vagyunk közösség-nevelő szerepünk betöltésére.

Művészeti munkánkban vissza kell térnünk a szó szerinti műkedveléshez, a műben való gyönyörködéshez. Amikor a művet a vele való foglalkozás közben egyre teljesebben megismerjük, magunkba fogadjuk. Ilyen módon már nem csupán a színpadi bemutatóért, a szereplésért fáradozunk. A mű tényleges megértésével, élvezetében tudjuk elérni másik fontos célunkat is: közönségünk gyönyörködtetését, felüdítését, nevelését is.

Ilyen művészeti munka kialakításához Intézetünk is sok segítséget tud adni, de az ilyen segítség mellett is elengedhetetlen a helyi vezető szakember munkája. A pedagógust, a nevelőt vagy a művészeti nevelőmunkára hajlamos és alkalmas más értelmiségi munkatársakat vissza kell helyezni az őket megillető népművelő jogaikba. Bizonyosra vesszük, hogy a fentebb kifejtett alap gondolatokkal minden hivatott népművelő egyetért.

Intézetünk jelenlegi munkája

Munkatársaink, több mint száz művészeti együttes vezető segítségével minden ágban felméri a jelenlegi állapotot, a művészeti munka legközelebbi lehetőségeit. Üzemekben, a fiatalok körében, vidéki városokban és faluhelyen egyaránt vizsgálják az új igényeket. Legfontosabbnak tartjuk, hogy az új, demokratikus népművelést egész népünk igényének megfelelően alakítsuk ki.

A Népművészeti Intézet e feladatokkal járó tennivalókból kétféleképpen is ki kívánja venni a részét. Egyrészt eddigi működési elvének megfelelően szakmai tudományos módszertani intézmény akar lenni, az imént kifejtett gondolatok szolgálatában, másrészt – s ez új vonás lenne munkájában – komoly anyagi lehetőségekkel bíró szervezeti központja kíván lenni a művészeti munka vezetőinek és szakembereinek. E program keretében gazdasági segítséget is akar nyújtani a művészeti

Tanyán

együtteseknek, egyesületeknek közvetlen támogatás formájában, s a létesítendő színpadfelszerelési műhely, jelmezkölcsönző, kottatár és kiadványi raktár segítségével.

A művelődési és művészeti munka eredményesebb módozatainak kidolgozását együtt végezzük az illetékes tudományos intézményekkel, művészeti szövetségekkel, művelődési szervekkel.

A munka gyakorlati megindításához azonban szükséges, hogy a művészeti csoportok, vezetők, munkatársaik mielőbb életjelt adjanak magukról. Válaszoljanak, mondjanak véleményt a fent kifejtett gondolatokról. Leghasznosabb lenne, ha megháynának-vetnék elgondolásaikat, tájékozódna a munkástanácsok érdekelt tagjainál, a néművelési ügyvezetőknél, a Tanácsok vagy Nemzeti Bizottságok kulturális bizottságainál, és az ő véleményüket is közölnék velünk.

Tegyük meg ezzel valamennyien az első lépést demokratikus népművelésünk érdekében. (Levélcím: Népművészeti Intézet, Budapest I. Corvin tér 8. Telefon: 150-406 és 359-730.)

Budapest, 1956. november 20.

Szell Jenő s. k.
igazgató

Muharay Elemér s. k.
a Forradalmi Bizottság nevében

Gulyás Erzsébet

EGY MONOGRÁFIA JÁSZKUNSAGI VONATKOZÁSÚ ILLUSZTRÁCIÓRÓL

Az interneten böngészve egyre több jászsági kiadvány található a különböző adatbázisokban, a Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtárban például Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen című mű. (www.hik.hu/tankonyvtar) A nagyszabású mű kiadását Rudolf trónörökös kezdeményezte, és létrejöttében is közreműködött. A huszonegy kötetből álló alkotás magyar nyelvű változata 1886 és 1901 között Budapesten, a Magyar Királyi Államnyomda kiadásában jelent meg, 572 közleménnyel, 4520 fekete-fehér rajzzal és 19 színes melléklettel. Az első kötet közös bevezetőt, tizenegy kötet az örökös tartományokat, nyolc Magyarországot, egy kötet pedig Boszniát és Hercegovinát mutatja be. E nagy irodalmi vállalkozás magyar kiadásának főszerkesztője Jókai Mór volt, a művészeti bizottság egyik tagja pedig Vágó Pál festőművész, aki a különböző kötetekhez rajzokat is készített.

A monográfia 7. kötet (Magyarország. 2. köt. – Budapest: Magyar Királyi Államnyomda, 1891. – XIV, 656 p.) az Alföldet ismerteti 22 szerző 35 tanulmányával, továbbá 28 művész 257 illusztrációjával, melyek közül 24 Vágó Pál alkotása. A rajzokra rákattintva megjelenik a mű címe és a szerző neve. Ebben a kötetben jelent meg Baksay Sándor tanulmánya a Jászkunságról. Baksay író, költő, tanár, református püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. Néprajzi feldolgozásai máig forrásértékűek.

A vidékünkéről szóló tanulmány történelmi ismertetővel kezdődik, a betelepedéstől a mai megyerendszer kialakulásáig, részletesen foglalkozik a Jászkunság eladásával, illetve a redemptióval. Ezt követi a vallási, majd a természetföldrajzi fejezet, végül tájegységek külön-külön való leírása. A Jászság központját, Jászberényt részletesen bemutatja: „A Jászságban Jász-Berény emelkedik ki. Nemcsak a Jászságnak a feje, de a hármaskerületnek is „anyja”. Leggazdagabb, legnépesebb a 25 város között. ... A főtéren a díszes városháza és az egykori kerületi székház közelében most készül a főgymnasiunai nagyszabású épület. A kerületi székházat az igazságügyi kormány kerületi börtönné alakította, s ezzel jól kinötte magát a híres jászberényi tömlöcz, hajdan réme a szegény-legénynek, s egyszersmind mintaképe a humánus tisztaságnak. A Zagyva vize, egy pár, népkertté alakított szigetet képezve, futja keresztül a várost.” A város ismertetése után sorra veszi a környéket, felsorolja a településeket, melyek a korabeli helyesírással szerepelnek: Apáti, Árokszállás, Kis-Ér, Ladány, Fénsszaru, a két Szent-György, Dózsa, Jákóhalma.

Gulyás Erzsébet

EGY MONOGRÁFIA JÁSZKUNSAGI VONATKOZÁSÚ ILLUSZTRÁCIÓRÓL

Az interneten böngészve egyre több jászsaí kiadvány található a különböző adatbázisokban, a Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtárban például Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és kéiben című mű. (www.hik.hu/tankonyvtar) A nagyszabású mű kiadását Rudolf trónörökös kezdeményezte, és létrejöttében is közreműködött. A huszonegy kötetből álló alkotás magyar nyelvű változata 1886 és 1901 között Budapesten, a Magyar Királyi Államnyomda kiadásában jelent meg, 572 közleménnyel, 4520 fekete-fehér rajzzal és 19 színes melléklettel. Az első kötet közös bevezetőt, tizenegy kötet az örökös tartományokat, nyolc Magyarországot, egy kötet pedig Boszniát és Hercegovinát mutatja be. E nagy irodalmi vállalkozás magyar kiadásának főszerkesztője Jókai Mór volt, a művészeti bizottság egyik tagja pedig Vágó Pál festőművész, aki a különböző kötetekhez rajzokat is készített.

A monográfia 7. kötet (Magyarország. 2. köt. – Budapest: Magyar Királyi Államnyomda, 1891. – XIV, 656 p.) az Alföldet ismerteti 22 szerző 35 tanulmányával, továbbá 28 művész 257 illusztrációjával, melyek közül 24 Vágó Pál alkotása. A rajzokra rákattintva megjelenik a mű címe és a szerző neve. Ebben a kötetben jelent meg Baksay Sándor tanulmánya a Jászokunsaíróról. Baksay író, költő, tanár, református püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. Néprajzi feldolgozásai máig forrásértékűek.

A vidékünkéről szóló tanulmány történelmi ismertetővel kezdődik, a betelepedéstől a mai megyerendszer kialakulásáig, részletesen foglalkozik a Jászokunsaí eladásával, illetve a redemptióval. Ezt követi a vallási, majd a természetföldrajzi fejezet, végül tájegységek külön-külön való leírása. A Jászokunsaí központját, Jászberényt részletesen bemutatja: „A Jászokunsaíban Jász-Berény emelkedik ki. Nemcsak a Jászokunsaínak a feje, de a hármas kerületnek is „anyja”. Leggazdagabb, legnépesebb a 25 város között. ... A főtéren a díszes városháza és az egykori kerületi székház közelében most készül a főgymnasiumi nagyszabású épület. A kerületi székházat az igazságügyi kormány kerületi börtönné alakította, s ezzel jól kinötte magát a híres jászberényi tömlöcz, hajdan réme a szegény-legénynek, s egyszersmind mintaképe a humánus tisztaságnak. A Zagyva vize, egy pár, népkertté alakított szigetet képezve, futja keresztül a várost.” A város ismertetése után sorra veszi a környéket, felsorolja a településeket, melyek a korabeli helyesírással szerepelnek: Apáti, Árokszállás, Kis-Ér, Ladány, Fénsszaru, a két Szent-György, Dózsa, Jákóhalma.

A kötet illusztrátorai Biczó Géza (1853-1907) festő, rajztanár, Ligeti Antal (1823-1890) festő, Mednyánszky László (1852-1919) festőművész, Pataky László (1857-1912) festő, Vágó Pál (1853-1928) festőművész. Dörre és Biczó a korabeli Vasárnapi Újság (1854-1921) ismert illusztrátora. A Jászkunságról szóló fejezet Dörre Tivadar Jászberény főterét, a Jászkunság címerét és a Lehel kürtöt egybeötvöző montázsával kezdődik, s ugyanő más illusztrációkkal is gazdagítja ezt a fejezetet. A Kun ember és a Kun leány mellképe Biczó Géza munkája, Ligeti Antal a halasi Sós-tavat, Pataky László a Karczagi toronyőr-t, Mednyánszky László a félegyházi szélmalomokat ábrázolja. Vágó Pál imént említett rézkarcai közül három kapcsolódik közvetlenül a Jászkunságról szóló fejezethez.

Lukácsi Eszter

VÁGÓ PÁL RÉZKARCAIHOZ

Vágó Pál (1853. Jászapáti – 1928. Budapest) a Jászság szülötteként lett híres festő. Szeretett itt élni, és az itt élők is szerették őt. Ő nem akart – semmit, hanem kapott – mindent. Mert mi a titka egy művész zsenijének? Mi kell ahhoz, hogy valaki alkotása a szakmabeliek, a műértők és a közönség szerint is örökérvényűvé váljon? Születés? Támogatók? Tanulás? Ötlet? Elég-e az, hogy szeresse, amit ábrázol?

Az ő korában egymással párhuzamosan végigszakatoltak a művészetben a nagy újító irányzatok. A magyar művészek is választás elé kerültek, mint nyugati kortársaik. A közérdeklődés a hagyományos, valóságghú kifejezésmódot is ugyanúgy kereste, mint az egyre jobban elrugaszkodó, színekkel kísérletező absztrahálást. Az utóbbiban a magyarok nem voltak naprakészek, az előbbiben pedig meg volt az a veszély, hogy festő és munkája komor és sértett hangulatba süppedjen, vagy megrekedjen a kispolgári igények szintjén.

Apját, az utolsó jászkapitányt, korán elveszítette, a család jogásznak szánta. Mégis eljutott Münchenbe, majd Párizsba művészeti akadémiára, ahol gyorsan megtalálta saját hangját, és attól kezdve folyamatos siker övezte alkotását. A hagyományos, valóságghú ábrázoláson belül a parasztság életképei érdekelték (Jár a baba, Menekülők, Becsületügy Hortobágyon), de megemlékezett a magyarság fontos múltbeli és jelen korának meghatározó eseményeiről is (A magyarok Kijev előtt, Budavár bevétele, Szeged szebb lesz, mint volt).

Úgy tűnik, szeretett itt élni. Zsánerein nem csupán a rutin és az áhított, de el nem ért boldogság, netán annak utánzása köszön vissza. Képei hitelesek, azt látjuk rajtuk, amiknek ő is tanúja volt. Kereste az emberek társaságát, bekapcsolódott szülővárosában, Jászapátin és az egész ország eseményein a szépség éltetésébe. Az akkori nagy művészeti vállalkozásokban tevékeny részt vállalt. A millenniumi megemlékezésekhez A magyarok bejövetele (a híres Feszty-körkép) című monumentális alkotás főmunkatársaként, és a párizsi világkiállításához a Huszárterem faliképeivel járult hozzá. Jártas volt a sokszorosító grafikában, tehetségét itt is megcsillantva finoman és ötletesen megmunkált életképeket hagyott ránk.

Részt vett az 1880-as évek végétől kiadott Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen sorozat köteteinek illusztrálásában. Érthető, játékos, mesterien megválasztott kompozíciójú, mozgalmas, de nyugodt hangvételű falusi jeleneteket, tájképeket ábrázol. Néhol csak egy részletet dolgoz ki, ezzel növeli a frissességet, kiemeli (tereli a figyelmet) és erősíti a térhatást. Igyekszik riportszerű lenni, a képkivágáson belül pedig minden jellemző mozzanatot összegyűjteni. A tónusok inkább a kompozíció, mint a valóság szerinti sötét-világos élmény alapján alakulnak, a részletekben

Lukácsi Eszter

VÁGÓ PÁL RÉZKARCAIHOZ

Vágó Pál (1853. Jászapáti – 1928. Budapest) a Jászság szülötteként lett híres festő. Szeretett itt élni, és az itt élők is szerették őt. Ő nem akart – semmit, hanem kapott – mindent. Mert mi a titka egy művész zsenijének? Mi kell ahhoz, hogy valaki alkotása a szakmabeliek, a műértők és a közönség szerint is örökérvényűvé váljon? Születés? Támogatók? Tanulás? Ötlet? Elég-e az, hogy szeresse, amit ábrázol?

Az ő korában egymással párhuzamosan végigzokatoltak a művészetben a nagy újító irányzatok. A magyar művészek is választás elé kerültek, mint nyugati kortársaik. A közérdeklődés a hagyományos, valóságghú kifejezésmódot is ugyanúgy kereste, mint az egyre jobban elrugaszkodó, színekkel kísérletező absztrahálást. Az utóbbiban a magyarok nem voltak naprakészek, az előbbiben pedig meg volt az a veszély, hogy festő és munkája komor és sértett hangulatba süppedjen, vagy megrekedjen a kispolgári igények szintjén.

Apját, az utolsó jászkapitányt, korán elveszítette, a család jogásznak szánta. Mégis eljutott Münchenbe, majd Párizsba művészeti akadémiára, ahol gyorsan megtalálta saját hangját, és attól kezdve folyamatos siker övezte alkotását. A hagyományos, valóságghú ábrázoláson belül a parasztság életképei érdekelték (Jár a baba, Menekülők, Becsületügy Hortobágyon), de megemlékezett a magyarság fontos múltbeli és jelen korának meghatározó eseményeiről is (A magyarok Kijev előtt, Budavár bevétele, Szeged szebb lesz, mint volt).

Úgy tűnik, szeretett itt élni. Zsánerein nem csupán a rutin és az áhított, de el nem ért boldogság, netán annak utánzása köszön vissza. Képei hitelesek, azt látjuk rajtuk, amiknek ő is tanúja volt. Kereste az emberek társaságát, bekapcsolódott szülővárosában, Jászapáti és az egész ország eseményein a szépség éltetésébe. Az akkori nagy művészeti vállalkozásokban tevékeny részt vállalt. A millenniumi megemlékezésekhez A magyarok bejövetele (a híres Feszty-körkép) című monumentális alkotás főmunkatársaként, és a párizsi világkiállításához a Huszárterem faliképeivel járult hozzá. Jártas volt a sokszorosító grafikában, tehetségét itt is megcsillantva finoman és ötletesen megmunkált életképeket hagyott ránk.

Részt vett az 1880-as évek végétől kiadott Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen sorozat köteteinek illusztrálásában. Érthető, játékos, mesterien megválasztott kompozíciójú, mozgalmas, de nyugodt hangvételű falusi jeleneteket, tájképeket ábrázol. Néhol csak egy részletet dolgoz ki, ezzel növeli a frissességet, kiemeli (tereli a figyelmet) és erősíti a térhatást. Igyekszik riportszerű lenni, a képkivágáson belül pedig minden jellemző mozzanatot összegyűjteni. A tónusok inkább a kompozíció, mint a valóság szerinti sötét-világos élmény alapján alakulnak, a részletekben

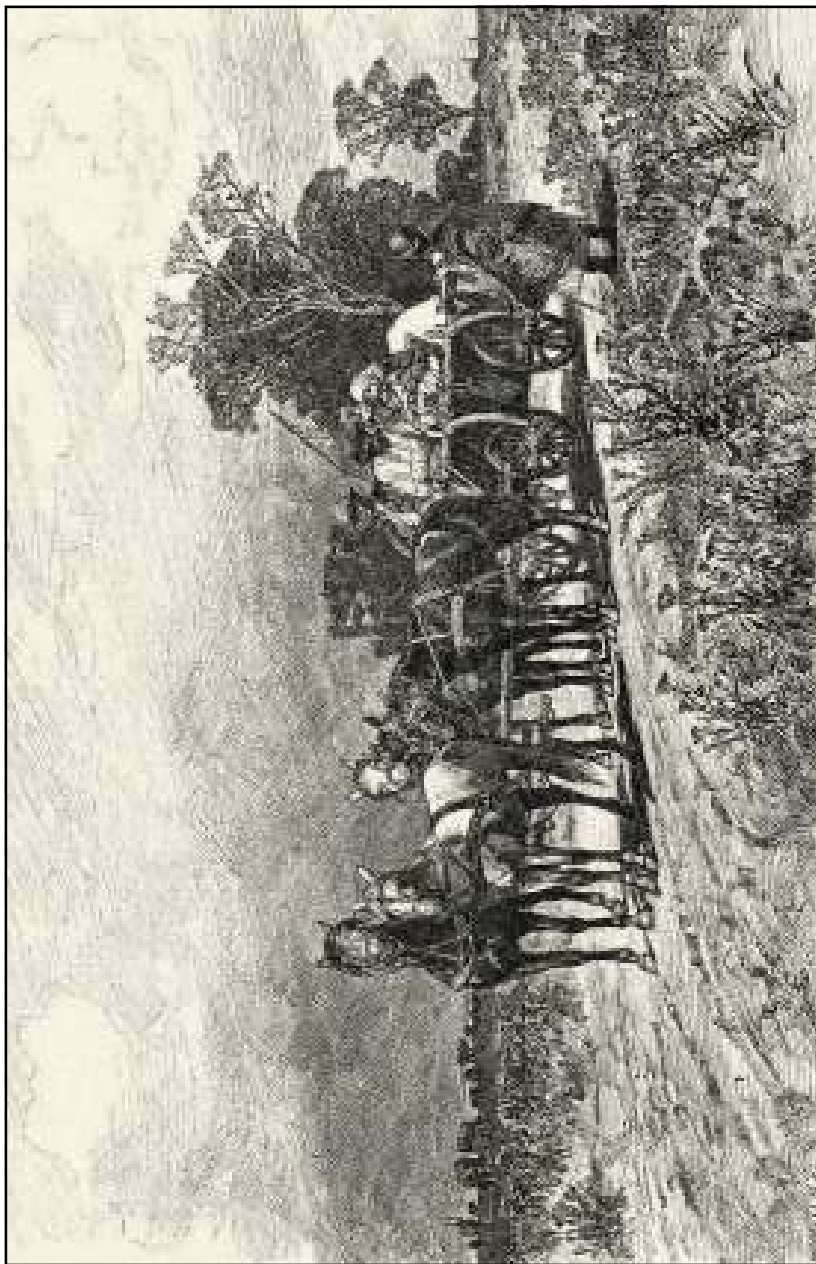
szabályos ritmusokkal egyensúlyoz (a kavalkádban fekete mellé kerül fehér). Van egy jellemző bársonyos, hamvas hatás a sötét foltjaiban, amivel feloldja az éles kontúrokat. Főleg Budapestről, alföldi tájakról, a parasztság életéről, ünnepeiről készítette rézkarcait.

Ez a technika pontosságot, türelmet kíván a művésztől, ugyanúgy, mint a festés. Maga az eljárás a nagyközönség előtt kevésbé ismeretes. A rézlemez először egy vékony, egyenletes viaszréteggel vonják be, és ebbe rajzolnak bele egy hegyes tûvel, így sűrű és hajlékony vonalas minták születhetnek (szemben a nehezkesebb rézmetszettel, ahol a kemény fémbe vésnek). Majd a lemezt savba teszik, és ahol a viaszba karcolt rajz van, ott marja bele a sav a mintát. Egy vonal így attól függően lehet vékonyabb-vastagabb, és egy folt világosabb vagy sötétebb, hogy mennyi ideig állt a réz a savban. Végül a lemezre került barázdát festékezik és nyomtatják, így nyernek egy rajzból többet is. Az egyre jobban teret hódító könyomás mellett ezt a sokszorosító eljárást alkalmazták fekete-fehér képek közzlésére a kiadványokban.

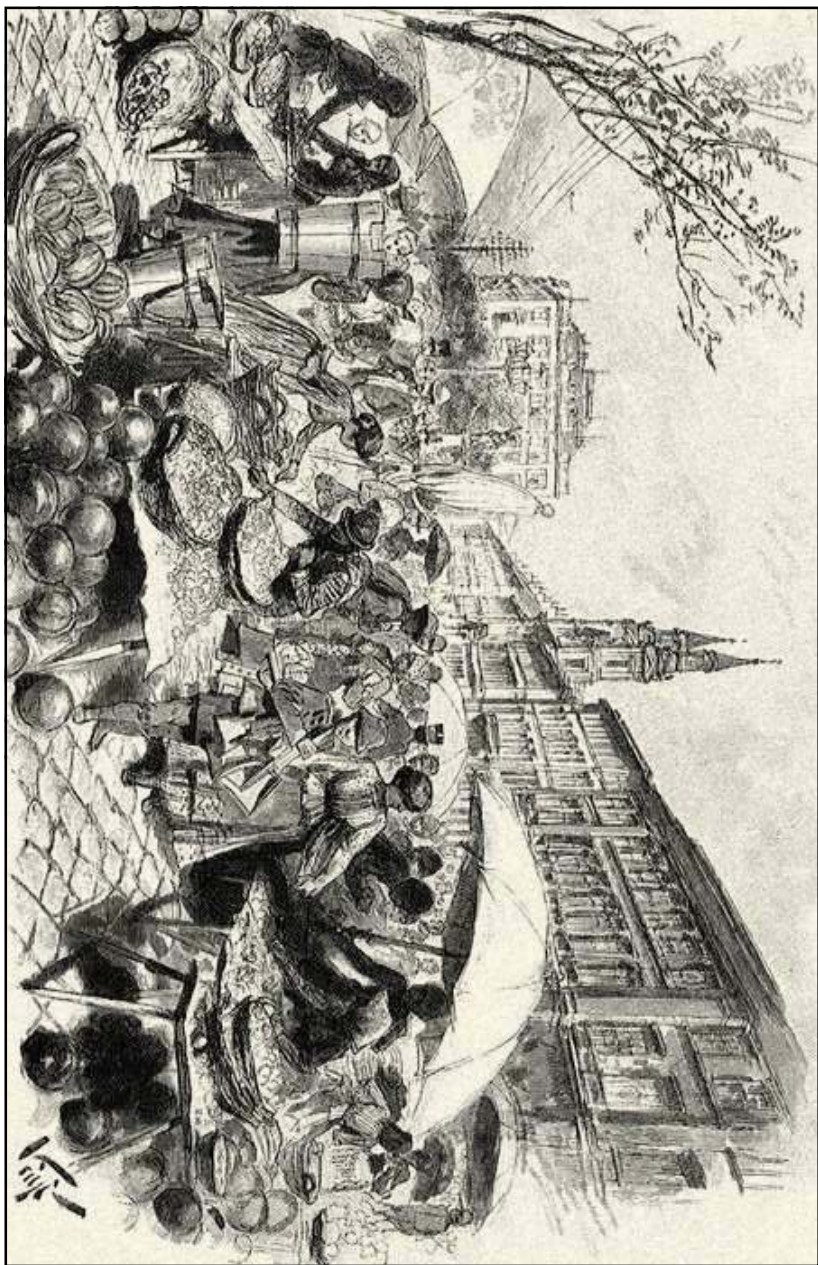
Műveiből nem harcos igyekezetet tanulhatunk. Az emberi lélek sötét rejtelseit nem kívánja megjeleníteni, a felgyorsuló modern ábrázolás változásai után nem fut. Ha elidőzünk művei előtt a mai – az övéhez képest gyökeresen megváltozott – világunkból, eltűnődhetünk, mi az érték számunkra. Vannak emberek, akiknek az élete, a sorsa ahhoz segít, hogy a békét vigyék hírül. Ő így lehetett haláláig hű ahhoz a látványhoz, ami körülvette, így maradhatott azon az úton, amit az ember gyermekként elkezd. Méltóvá tette őt, hogy kortársai úgy emlegessék: „a festő Petőfi”.

Húsvéti öntözés

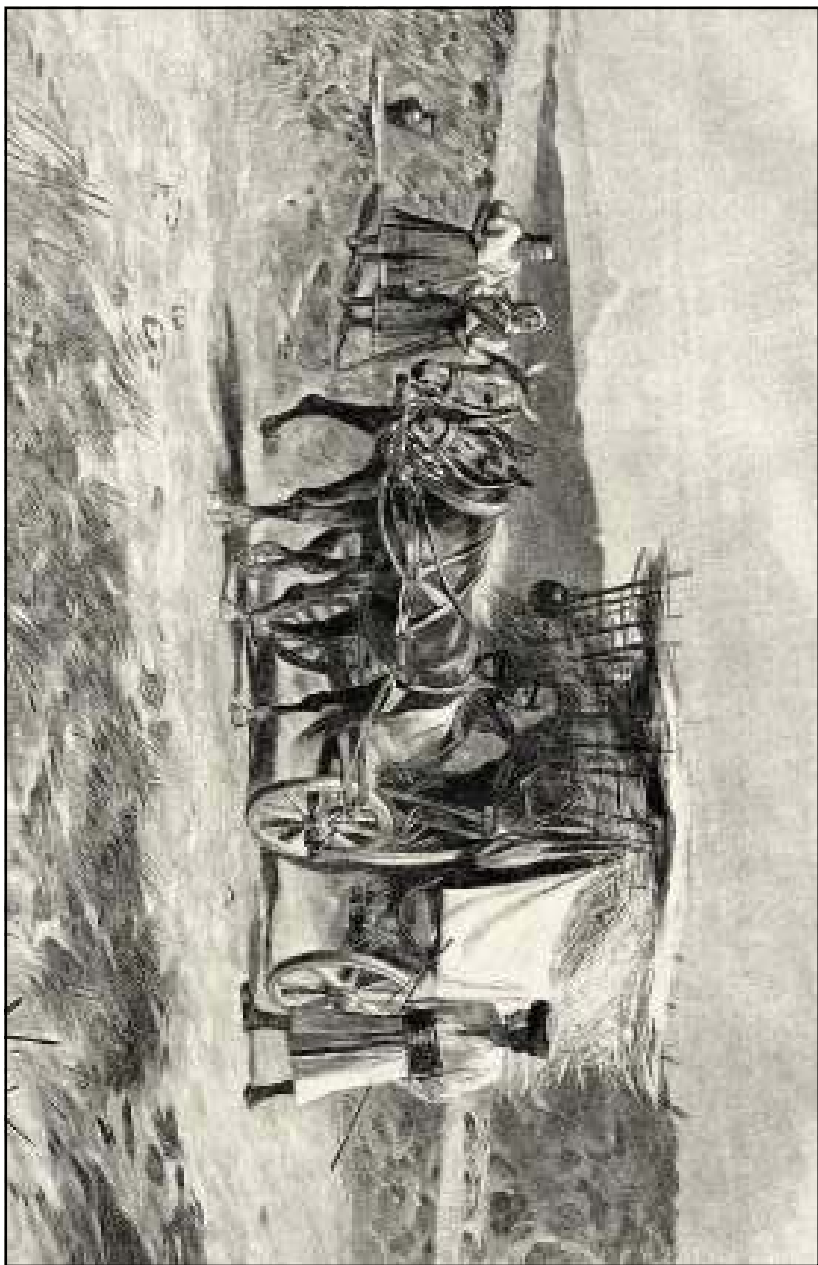
Ötös fogat a Jászságban

Duna-parti gyümölcs- és dinnyepiacz Budapesten

A kátnál (alföldi életkép)

Fazekas tórok

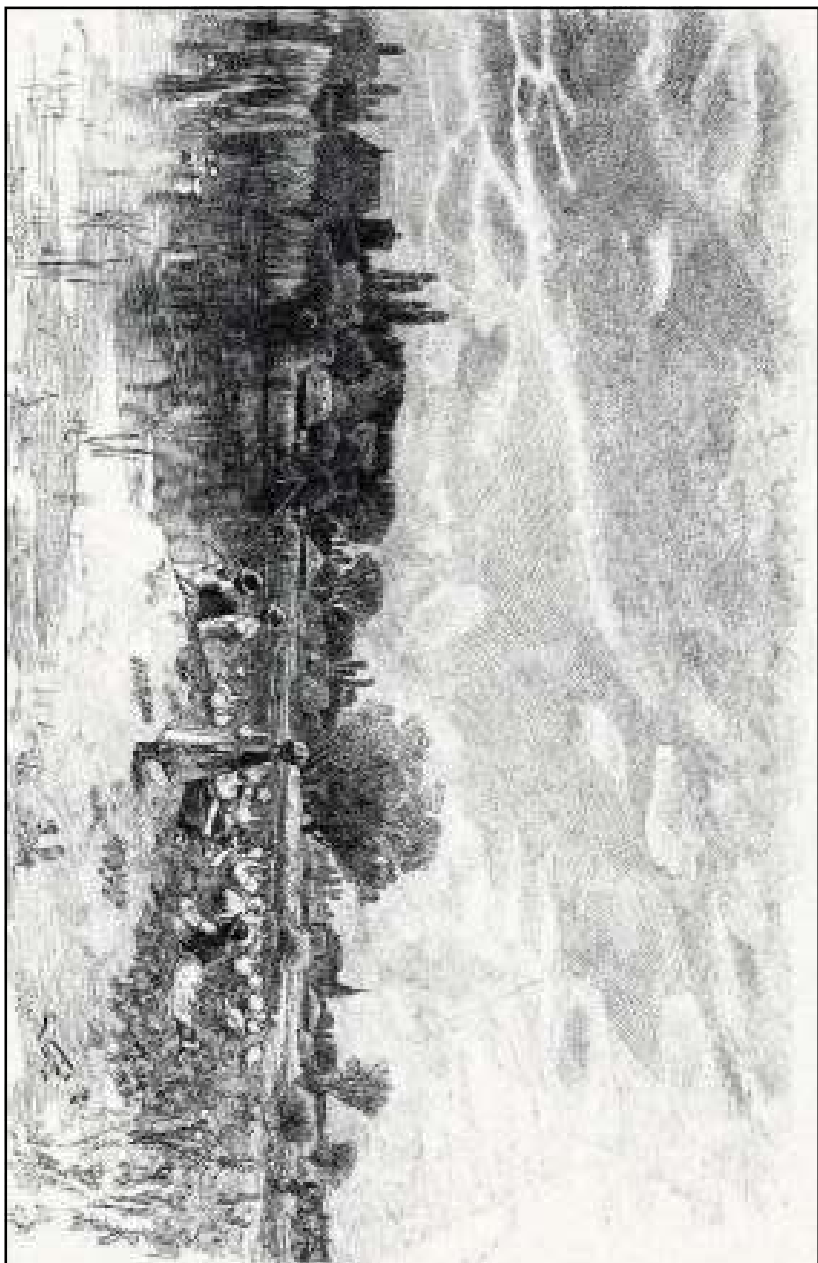
Nászmenet

Bakonyi kanászok

Balaton-i garda-halászat

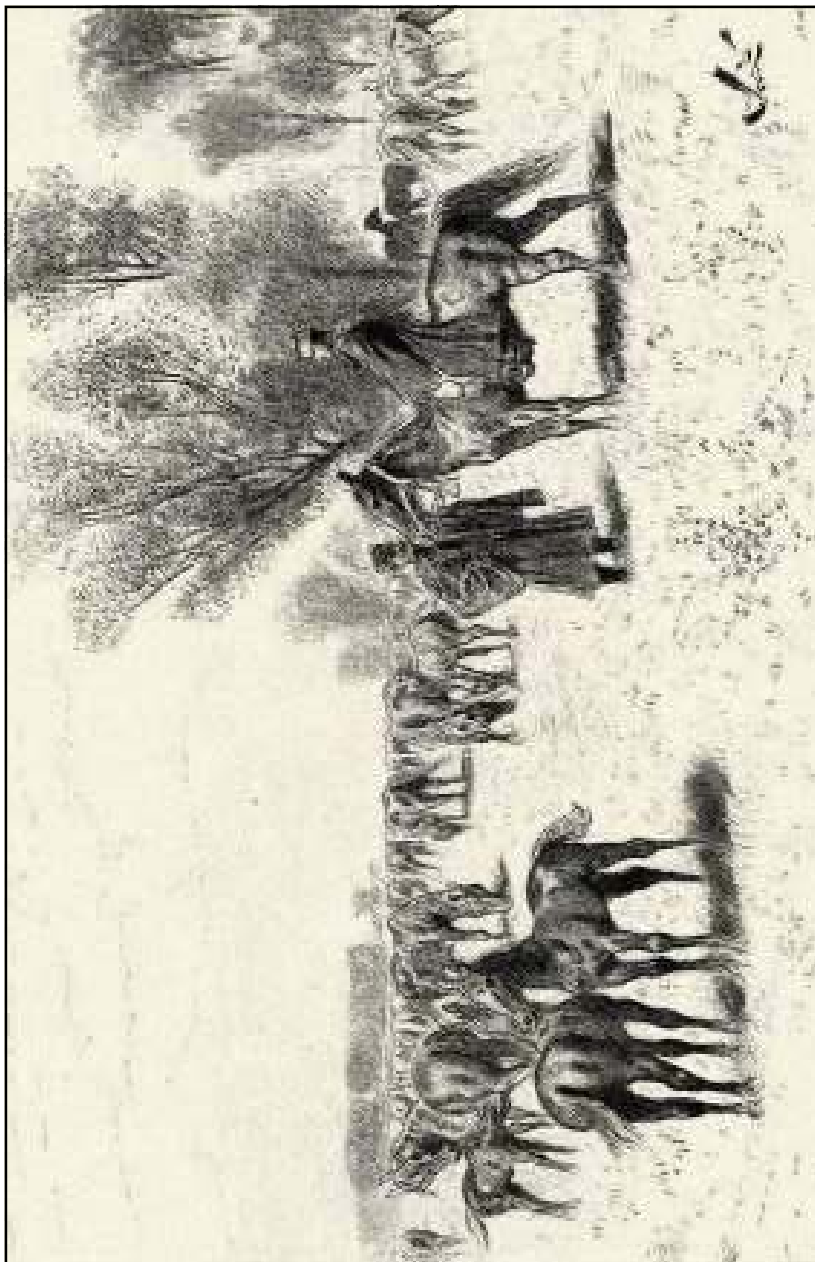
Jász-Berény vidékéről

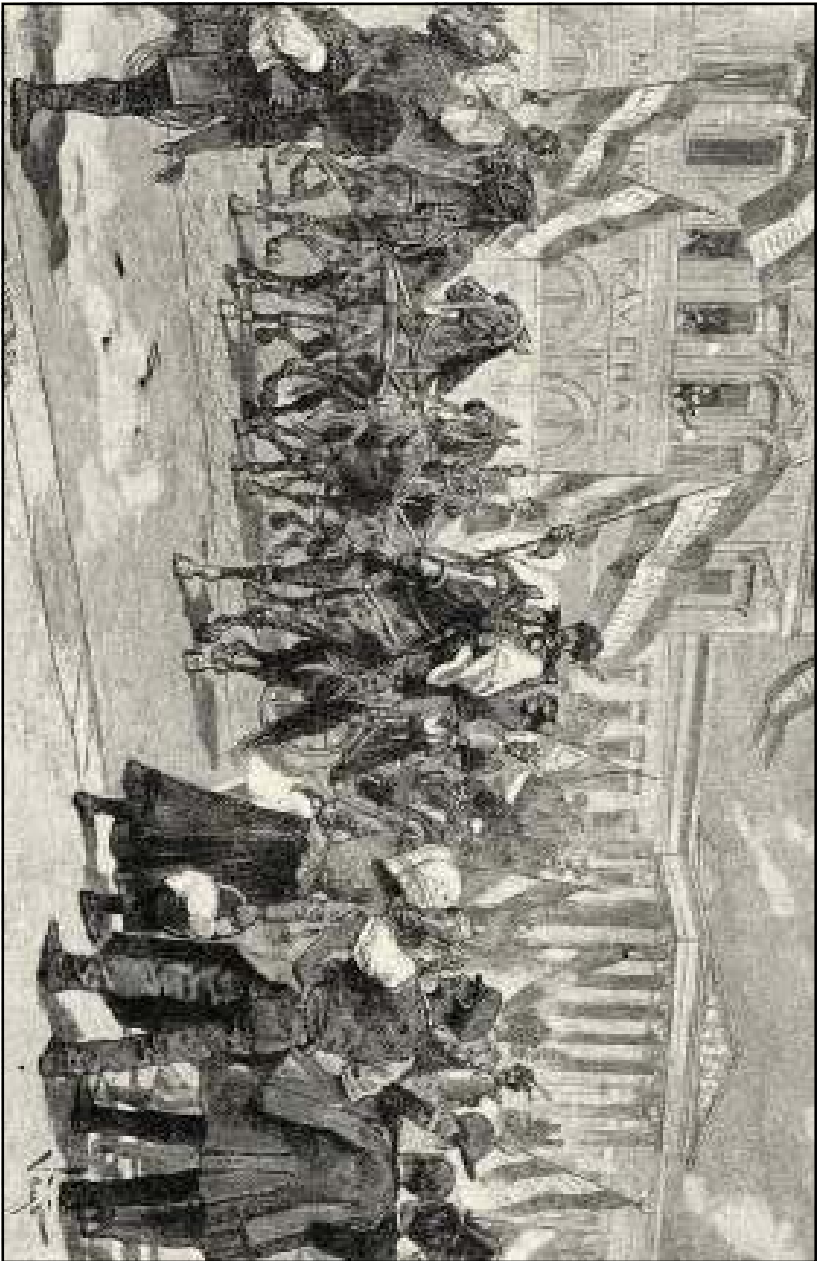
Jász kapitány temetése a század első felében

Mezőkövesdi népviselet

Mezőhegyesi Gidran-nyaménes

Képviselőválasztási menet a Múzeum-körúton

A Stefánia-út a Városligetben

Vadászat a gödöllői határban

Kiss Henriett

KÓRUSOLIMPIA GRAZBAN

Ha valaki meghallja az olimpia szót, szinte biztos, hogy legelőször a négyévente megrendezésre kerülő, világméretű sportversenyre gondol. Különösen így van ez ebben az évben, amikor sokan izgatottan várjuk (vártuk) a pekingi ötkarikás játékokat.

Ha egy karnagy vagy kórusénekes hallja meg az olimpia szót, a sportesemény mellett talán most már a kórusolimpia is eszébe jut. 2000 óta ugyanis a kórusoknak is rendeznek olimpiát. Az első ilyen versenyt, az új évezred kezdetén, Linzben tartották meg. A kétévente következő olimpiáknak Busan (Dél-Korea, 2002), Bréma (2004), majd Xiamen (Kína, 2006) adott otthont. A legutóbbi versenyre idén, július 9-19. között, ismét egy ausztriai városban, ezúttal Grazban került sor.

A kórusolimpiák fő szervezője a frankfurti székhelyű INTERKULTUR Alapítvány. Az olimpia az elmúlt közel egy évtizedben a világ legnagyobb kórusversenyévé nőtte ki magát. A hivatalos adatok is ezt igazolják: több mint 90 nemzet, 1000 énekar, 100.000 énekes és több millió zenebarát „kovácsolódott össze” ezeken az eseményeken. A grazi transzparensen olvasható mottó is ezt fejezte ki: „Singing together brings nations together” (szabad fordításban: „A közös éneklés összekovácsolja a nemzeteket”). Az olimpiai gondolat jegyében azonban a kórusolimpiákon is első-sorban a részvétel fontosságát hangsúlyozzák a szervezők. A kórusolimpiák sajátossága, hogy amíg más, nagy hírű kórusversenyek csak a nemzetközi élmezőnybe tartozó kórusoknak adnak versenyzési lehetőséget, addig a kórusolimpiákon különböző színvonalú amatőr énekarok is megmérettethetik magukat.

Idén Grazban versenyezhetek a résztvevő együttesek. Az osztrák városban júliusban két hétig a kórusmuzsikáé volt a főszerep. Stájerország fővárosában nem szokatlan az ekkora nyüzsgés. 2003-ban már Grazra tekintett a világ, de legalábbis Európa, hiszen abban az esztendőben a Mura-parti város volt Európa Kulturális Fővárosa. A kultúra Grazban a mindennapoknak is része. A graziak városukat az európai kultúra találkozási pontjának tartják. Nem utolsó sorban pedig azt is meg kell említeni, hogy a grazi óváros az UNESCO világörökségének része.

Az idei kórusolimpián 93 országból 441 kórus vett részt. Mindegyik kontinens képviseltette magát. A sok jelentkező kórust egyszerre nem tudta volna befogadni a város, így két részben rendezték meg a versenyt. Az első részre július 9-13., a másodikra július 15-19. között került sor. Jómagam a Palotásy János Vegyeskar énekeseként az első részben vettem részt, ennek a pár napnak a tapasztalatait osztom meg az olvasókkal.

A kórusolimpia a résztvevő kórusok színpompás felvonulásával kezdődött. Ezután

Kiss Henriett

KÓRUSOLIMPIA GRAZBAN

Ha valaki meghallja az olimpia szót, szinte biztos, hogy legelőször a négyévente megrendezésre kerülő, világméretű sportversenyre gondol. Különösen így van ez ebben az évben, amikor sokan izgatottan várjuk (vártuk) a pekingi ötkarikás játékokat.

Ha egy karnagy vagy kórusénekes hallja meg az olimpia szót, a sportesemény mellett talán most már a kórusolimpia is eszébe jut. 2000 óta ugyanis a kórusoknak is rendeznek olimpiát. Az első ilyen versenyt, az új évezred kezdetén, Linzben tartották meg. A kétévente következő olimpiáknak Busan (Dél-Korea, 2002), Bréma (2004), majd Xiamen (Kína, 2006) adott otthont. A legutóbbi versenyre idén, július 9-19. között, ismét egy ausztriai városban, ezúttal Grazban került sor.

A kórusolimpiák fő szervezője a frankfurti székhelyű INTERKULTUR Alapítvány. Az olimpia az elmúlt közel egy évtizedben a világ legnagyobb kórusversenyévé nőtte ki magát. A hivatalos adatok is ezt igazolják: több mint 90 nemzet, 1000 énekar, 100.000 énekes és több millió zenebarát „kovácsolódott össze” ezeken az eseményeken. A grazi transzparensen olvasható mottó is ezt fejezte ki: „Singing together brings nations together” (szabad fordításban: „A közös éneklés összekovácsolja a nemzeteket”). Az olimpiai gondolat jegyében azonban a kórusolimpiákon is első-sorban a részvétel fontosságát hangsúlyozzák a szervezők. A kórusolimpiák sajátossága, hogy amíg más, nagy hírű kórusversenyek csak a nemzetközi élmezőnybe tartozó kórusoknak adnak versenyzési lehetőséget, addig a kórusolimpiákon különböző színvonalú amatőr énekarok is megmérettethetik magukat.

Idén Grazban versenyezhetek a résztvevő együttesek. Az osztrák városban júliusban két hétig a kórusmuzsikáé volt a főszerep. Stájerország fővárosában nem szokatlan az ekkora nyüzsgés. 2003-ban már Grazra tekintett a világ, de legalábbis Európa, hiszen abban az esztendőben a Mura-parti város volt Európa Kulturális Fővárosa. A kultúra Grazban a mindennapoknak is része. A graziak városukat az európai kultúra találkozási pontjának tartják. Nem utolsó sorban pedig azt is meg kell említeni, hogy a grazi óváros az UNESCO világörökségének része.

Az idei kórusolimpián 93 országból 441 kórus vett részt. Mindegyik kontinens képviseltette magát. A sok jelentkező kórust egyszerre nem tudta volna befogadni a város, így két részben rendezték meg a versenyt. Az első részre július 9-13., a másodikra július 15-19. között került sor. Jómagam a Palotásy János Vegyeskar énekeseként az első részben vettem részt, ennek a pár napnak a tapasztalatait osztom meg az olvasókkal.

A kórusolimpia a résztvevő kórusok színpompás felvonulásával kezdődött. Ezután

került sor a hivatalos megnyitó ünnepségre, ahol az osztrák zenekultúrából kaphattunk egy kis ízelítőt. Az ünnepség keretében felvonták az olimpiai zászlót, ami a kórusolimpia legjelentősebb jelképe. Elhangzott a hivatalos kórusolimpiai fanfár (Hidas Frigyes magyar zeneszerző munkája) és az Olimpiai himnusz. (Karl Ernst német zeneszerző dala). A grazi olimpiára külön himnusz is készült: Franz M. Herzog komponálta a *City of my heart* című számot. Megkondították a kórusolimpia másik jelentős szimbólumát, a harangot is. Szokás szerint a harangzúgással veszi kezdetét a verseny.

A grazi kórusolimpián összesen 28 kategóriában lehetett indulni. Az első héten a kategóriák felében zajlottak a versenyek. A verseny első fordulója kvalifikációs forduló volt. Minden kategóriában öttagú nemzetközi zsűri pontozta a versenyművek előadását. A zsűri minden mű előadásánál külön pontokkal értékelte az intonációt, a kórushangzást, a kottahűséget és a művészi összbenyomást. Az összesített pontok alapján bronz diploma, ezüst diploma, illetve arany diploma minősítést adtak ki ebben a versenyszakaszban. Ezen túlmenően, az egyes eredményeken (arany, ezüst, bronz diploma) belül, a pontszámok alapján tíz fokozatot különítettek el. A leggyengébb fokozat az I-es volt, a legerősebb pedig a X-es. Minden kategóriából az arany diplomát nyerő kórusok jutottak tovább a második fordulóba, ahol egy teljesen új, héttagú nemzetközi zsűri előtt kellett énekelniük. Ebbe a fordulóba becsatlakoztak olyan kórusok is, amelyek már más nemzetközi versenyeken díjat nyertek, valamint olyan kórusok, akiket különböző országok, oktatási és kulturális minisztériumok, városok, intézmények stb. delegáltak. A második fordulóban elért pontszámok alapján bronz-, ezüst- és aranyérmeket nyertek a résztvevők. Az aranyérmesek közül legmagasabb pontszámot elérő kórus lett a kategória győztese, vagyis a versenyszám olimpiai bajnoka. A díjkiosztó ünnepségen, ahogyan az az olimpiai sportversenyeken is szokás, a győztes kórus tagjai és karnagyuk tiszteletére eljátszották a nemzeti himnuszot és felhúzták az ország zászlaját.

A versenyprogramok mellett más programok is helyet kaptak a közel egy hétben. Minden kórus adott egy ún. barátságkoncertet (Begegnungskonzert/encounter concert) Graz és a környező települések templomaiban, terein, vagy éppen koncerttermében. Különböző témájú szakmai előadásokat lehetett meghallgatni, de be lehetett kapcsolódni a nemzetközi workshopok munkájába is. A zeneműkiadóknak szintén jó bemutatkozási lehetőséget jelentett ez a rendezvény. Akinek ezek után még mindig maradt szabad ideje, az kirándulhatott: felfedezhette a város, a környék, az ország turisztikai látnivalóit.

Az eddigi kórusolimpiákon már nagyon sok magyar kórus vett részt, de városunkból, és szűkebb környezetünkéből, a Jászságból még most indult először énekkar ezen a versenyen. A Palotásy János Vegyeskar nem kell bemutatni a Jászsági Évkönyv olvasóinak. Városunk legrégebbi múltra visszatekintő amatőr énekkara tavaly

A kórus bemutatkozása az Irgalmasrendiek templomában.

Fotó: Sebők Miklós

ünnepelte fennállásának 145. évfordulóját.¹ A kórus életében jelentős esemény volt a kórusolimpiai fellépés. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt írom, hogy a kórus történetének egyik legfontosabb versenye volt a grazi kórusolimpia.

Az énekkar a Q16-os számú, Musica Sacra (egyházzene) kategóriában indult. Az Irgalmasrendiek templomában (Kirche der Barmherzigen Brüder) zajló első fordulóban, rajtunk kívül, egy-egy japán, cseh, román, indonéz és ausztrál kórus indult. Magyarországról a jászberényi énekkar mellett a tatai Esterházy Énekegyüttes és a soproni Kórus Spontánusz versenyzett.

A versenyprogramban két régi mester, Jacobus Gallus Ecce quomodo és Alessandro Scarlatti Exsultate Deo című művét énekeltük, majd egy kortárs magyar zeneszerző, Csemiczy Miklós Pater noster következett. Az utolsó műsorszám Kodály Zoltán nagyszabású 114. Genfi zsoltára volt, Réz Lóránt orgonakíséretével. A zsűri a produkciót 15,96 pontra értékelte, ami ezüst diplomát ért. Az ezüst diploma minősítésen belül ez a pontszám a VI-os fokozatot jelentette.

¹ Az évkönyv olvasói a tavalyi kiadványban olvashatták Szabó Jánosné igazgató asszonynak a Városi Könyvtár és Információs Központban a 145 éves Palotásy János Vegyeskar jubileumi kiállításának megnyitó ünnepségén elhangzott beszédét. Szabó Jánosné: „A dal szívből ered, s szívhez vágy újra repülni.” In: Jászsági Évkönyv 2007, 336-339. oldal

A kórus a versenyprogramon kívül énekelt egy „barátságkoncerten” is, a Mariahilferplatz-on. Itt reneszánsz és barokk szerzők műveit adtuk elő, de magyar kórusművek előadásának is tapsolhatott a grazi közönség. Ezen a fellépésen Farkasné Szőke Tünde kísért bennünket zongorán.

A Palotásy János Vegyeskar karnagyától, Bedőné Bakki Katalintól már megszokhattuk a nagyszabású terveket. Elég, ha csak a Jászberényi Nyár rendezvénysorozat keretében, a Nagyboldogasszony Római Katolikus Főtemplomban nyaranta megrendezett hangversenyekre gondolunk. A karnagy asszony ezúttal is mert nagyot álmodni. Az ő ötlete volt, hogy az énekkar elinduljon ezen a versenyen. A sok munka, ami a támogatások megszerzésével, az utazás megszervezésével és nem utolsósorban a kórus felkészítésével járt, meghozta a gyümölcsét. Az ezüst diploma méltán fog bekerülni a kórus féltve őrzött ereklyéi közé.

A magyar kórusok, a hagyományokhoz híven, ezen a kórusolimpián is szépen szerepeltek. A nemzetek éremtáblázatán Magyarország 21 éremmel (ebből 8 arany, 10 ezüst, 3 bronz) az előkelő hatodik helyet foglalta el. A dobogóra, az érmek számát tekintve, Kína, Ausztria és Oroszország került fel. Magyarország két olimpiai bajnok kórusral is büszkélkedhet: a kecskeméti Ars Nova Énekegyüttes Kiss Katalin karnagy vezetésével a hatodik kategóriában (vegyeskarok), a pécsi Bartók Béla Férfikar, Lakner Tamás együttese pedig a tizenötödik kategóriában (férfikarok) bizonyult a legkiválóbbnak.²

A magas színvonalon megrendezett grazi kórusolimpia értékelése után a szervezők bizonyára nem sokáig pihenhetnek, hiszen következik a folytatás: 2010-ben újra Kínában, ezúttal Shaoxing városában rendezik meg a hatodik kórusolimpiát.

² A kórusolimpia további eredményei a www.worldchoirgames.com honlapon tekinthetők meg.

CSAPATJÁTÉKOSOK – VEZETŐI PORTRÉK A NYOLCVANAS ÉVEK FŐSZEREPLŐIRŐL

Jászberény egykori tanácselnökével, Buzás Sándorral készített beszélgetés után vetődött fel, hogy érdemes lenne megismerni más, a 80-as években fontos szerepet játszó személyeket is. A Buzás Sándort, Jakus Zoltánt és Mosonyi Sándort bemutató portrékból felidéződik az elmúlt évtizedek jászberényi történelme is. Munkájuk során az általuk vezetett intézmény működése nagyban befolyásolta Jászberény életét. Nem magányosan, egyedül hagyva dolgoztak, hanem egy csapat élén érték el eredményeiket. Csapatjátékosok – de beosztásuk miatt mégis előtérbe kerültek, s így a város életének főszereplőivé váltak. Más szemszögből látták Jászberényt, ezért érdekes az, amit a beszélgetések során megtudtunk tőlük. Megtudhatjuk, mi motiválta őket, hogyan gondolkoztak, mit tettek Jászberényért. A három egykori vezető emlékei egyfajta hiánypótlásként jelennek most meg a Jászsági Évkönyv hasábjain. Azok az események, amelyekről interjúalanyaink beszéltek, a történelem-könyvekbe ugyan nem kerülnek be, de nekünk, jászberényieknek megkerülhetetlenek. Ők ugyanis egy olyan korszakban vittek fontos szerepet városunkban, amely időszakról írásos történelmi összefoglaló még nem jelent meg. Ezért is érdekes megnézni, hogy ők hogyan látják ezeket az éveket, mi is történt a tanács, a kórház, a rendőrség háza táján.

A portrékat a rendszerváltás időszakával zártuk. Még akkor is ezt az elvet követtük, ha a megkérdozettek aktív pályafutása tovább folytatódott. Szerkesztőségünk azzal adja közre az interjúkat, hogy másokat is emlékezésre, ill az emlékek felidezésére és leírására buzdít. Ha bárkinek érdemi hozzátenni- vagy pontosítani valója van a három beszélgetés tartalmához, akkor annak szívesen helyt adunk. (Szerk.)

CSAPATJÁTÉKOSOK – VEZETŐI PORTRÉK A NYOLCVANAS ÉVEK FŐSZEREPLŐIRŐL

Jászberény egykori tanácselnökével, Buzás Sándorral készített beszélgetés után vetődött fel, hogy érdemes lenne megismerni más, a 80-as években fontos szerepet játszó személyeket is. A Buzás Sándort, Jakus Zoltánt és Mosonyi Sándort bemutató portrékból felidéződik az elmúlt évtizedek jászberényi történelme is. Munkájuk során az általuk vezetett intézmény működése nagyban befolyásolta Jászberény életét. Nem magányosan, egyedül hagyva dolgoztak, hanem egy csapat élén érték el eredményeiket. Csapatjátékosok – de beosztásuk miatt mégis előtérbe kerültek, s így a város életének főszereplőivé váltak. Más szemszögből látták Jászberényt, ezért érdekes az, amit a beszélgetések során megtudtunk tőlük. Megtudhatjuk, mi motiválta őket, hogyan gondolkoztak, mit tettek Jászberényért. A három egykori vezető emlékei egyfajta hiánypótlásként jelennek most meg a Jászsági Évkönyv hasábjain. Azok az események, amelyekről interjúalanyaink beszéltek, a történelemkönyvekbe ugyan nem kerülnek be, de nekünk, jászberényieknek megkerülhetetlenek. Ők ugyanis egy olyan korszakban vittek fontos szerepet városunkban, amely időszakról írásos történelmi összefoglaló még nem jelent meg. Ezért is érdekes megnézni, hogy ők hogyan látják ezeket az éveket, mi is történt a tanács, a kórház, a rendőrség háza táján.

A portrékat a rendszerváltás időszakával zártuk. Még akkor is ezt az elvet követtük, ha a megkérdozettek aktív pályafutása tovább folytatódott. Szerkesztőségünk azzal adja közre az interjúkat, hogy másokat is emlékezésre, ill az emlékek felidezésére és leírására buzdít. Ha bárkinek érdemi hozzátenni- vagy pontosítani valója van a három beszélgetés tartalmához, akkor annak szívesen helyt adunk. (Szerk.)

Parti Csaba-Pethő László

A TANÁCSELNÖK

beszélgetés Buzás Sándorral

– *Kérjük, bevezetőül mondjon valamit családi-szülei háttéréről, iskoláiról!*

– 1935. október 24-én születtem Törökszentmiklóson. Nem a városban, tanyán éltünk. Szenttamásnak neveztek valamikor azt a részt, az Almásy grófok birtoka volt. Apai nagyapámék tanyáján laktunk szüleimmel és két testvéremmel. Szegény, paraszti családnak számítottunk, hiszen a három hold föld mellett édesapámék napszamos munkát végeztek. Amikor felcseperedtem és kapát lehetett adni a kezembe, akkor szüleimmel együtt részt

vettem a munkákban. Szünidőben a család két tehenét gondoztam, legeltettem őket és vigyáztam rájuk. Azt mondhatom, hogy nekem nagyon jó gyermekkorom volt, hiszen megtanultam a természetet becsülni és szeretni.

– *Milyen emlékei maradtak az iskoláról?*

– A Pozderka-halmi iskola négy kilométerre volt a házunktól. Talán hihetetlenül hangzik, de mi például tizennégy éves korunkig nem viseltünk hosszúnadrágot, télen is rövidnadrágban és harisnyában jártunk. A Klebelsberg Kunó időszakában megépített iskolához, az akkori gyakorlatnak megfelelően, három hold föld is tartozott, és ezt a földet mi a tanulók gondoztuk. A termények bevétele pedig hozzájárult az iskola fenntartásához. A miénk osztatlan iskola volt, az alsó és a felső tagozatban egy-egy pedagógus látta el a munkát. Tanulmányi eredményem változó volt, időnként közepes, máskor kitűnő tanuló voltam. Eredményem a munkában való részvételtől is függött mert felső tagozatos koromban szüleim már májusban kivettek az iskolából, mert segítenem kellett nekik.

– *Fel sem merült a továbbtanulás?*

– Dehogynem. 1950-ben kezdtem el tanulmányaimat a törökszentmiklósi Bercsényi Miklós Gimnáziumban. Tulajdonképpen ekkor költöztem a tanyáról a városba, az anyai nagyszülőkhöz kerültem. Onnan jártam iskolába, ahol 1954-ben érettségiztem.

Parti Csaba-Pethő László

A TANÁCSELNÖK

beszélgetés Buzás Sándorral

– *Kérjük, bevezetőül mondjon valamit családi-szülei háttéréről, iskoláiról!*

– 1935. október 24-én születtem Törökszentmiklóson. Nem a városban, tanyán éltünk. Szenttamásnak neveztek valamikor azt a részt, az Almásy grófok birtoka volt. Apai nagyapámék tanyáján laktunk szüleimmel és két testvéremmel. Szegény, paraszti családnak számítottunk, hiszen a három hold föld mellett édesapámék napszamos munkát végeztek. Amikor felcseperedtem és kapát lehetett adni a kezembe, akkor szüleimmel együtt részt

vettem a munkákban. Szünidőben a család két tehenét gondoztam, legeltettem őket és vigyáztam rájuk. Azt mondhatom, hogy nekem nagyon jó gyermekkorom volt, hiszen megtanultam a természetet becsülni és szeretni.

– *Milyen emlékei maradtak az iskoláról?*

– A Pozderka-halmi iskola négy kilométerre volt a házunktól. Talán hihetetlenül hangzik, de mi például tizennégy éves korunkig nem viseltünk hosszúnadrágot, télen is rövidnadrágban és harisnyában jártunk. A Klebelsberg Kunó időszakában megépített iskolához, az akkori gyakorlatnak megfelelően, három hold föld is tartozott, és ezt a földet mi a tanulók gondoztuk. A termények bevétele pedig hozzájárult az iskola fenntartásához. A miénk osztatlan iskola volt, az alsó és a felső tagozatban egy-egy pedagógus látta el a munkát. Tanulmányi eredményem változó volt, időnként közepes, máskor kitűnő tanuló voltam. Eredményem a munkában való részvételtől is függött mert felső tagozatos koromban szüleim már májusban kivettek az iskolából, mert segítenem kellett nekik.

– *Fel sem merült a továbbtanulás?*

– Dehogynem. 1950-ben kezdtem el tanulmányaimat a törökszentmiklósi Bercsényi Miklós Gimnáziumban. Tulajdonképpen ekkor költöztem a tanyáról a városba, az anyai nagyszülőkhöz kerültem. Onnan jártam iskolába, ahol 1954-ben érettségiztem.

– *Gimnazistaként kezdett el futballozni, sőt ennek később is jelentősége volt életében.*

– Már a tanyán is szenvedélyesen kergettük a szörlabdát, A városba kerülve a gimnázium csapatának tagja lettem, majd a törökszentmiklósi Fáklyában folytattam. A Fáklya pedagógus csapat volt, 1958/59-ben megnyerte a megyei bajnokságot és feljutott az NB III-ba. Nekem ez nagyon sokat jelentett, mert megismertem a város hasonló korú fiataljait, másrészt engem is megismertek.

– *Milyen egyéb indíttatásokat adott a gimnázium?*

– Reáltagozatos osztályba jártam, leginkább a biológia, a földrajz és a történelem érdekelt. Mivel a mezőgazdaságban volt a legtöbb tapasztalatom, így az agrártudományi egyetemre jelentkeztem. Oda viszont nem vettek fel. Második helyen a tiszti iskolát jelöltem. Vonzónak találtam, mert az egyik rokonunk vadászpilóta volt. Tulajdonképpen én is oda szerettem volna menni, de az egészségügyi vizsgálatnál nem találtak alkalmasnak. Maradt a Ságvári Endre Hadtáptiszti Iskola, ahová fel is vettek, 1954-től 1956-ig ott tanultam.

– *Hol volt ez az iskola? – Szolnokon vagy Pesten?*

– Budapesten volt a Hungária körúton, az MTK pályával szemben. Akkor ugyan az MTK a Vörös Lobogó nevet viselte.

– *Feltételezzük, hogy a pálya közelsége miatt is gyakran kijárt a meccsre.*

– Persze, hogy kimentem. Akkor jó csapata volt az országnak, híres csapata, a Puskás-féle nagy csapat. A híres angol-magyar visszavágóját, a 7:1-et a Népstadionban nézhettem meg. Az iskolában folyamatosan szerveztek kulturális programokat, szinte valamennyi színházba eljutottam. Azt hiszem, más körülmények között nehezen tudtam volna ezt megtenni.

– *Kik és milyen származásúak voltak az évfolyamtársai?*

– Növendékek voltunk, s az ország különböző részeiből érkezünk. Huszonkét fős szakaszunk háromnegyede falun vagy kisvárosban született, négyen voltak budapestiek. A többség paraszti vagy munkásszármazású volt.

– *1956 és forradalma izgalmas terület, szinte kikerülhetetlen, hogy erről ne beszéljünk. Hol élte meg az októberi napokat?*

– Pesten. Mi kint voltunk Rajk László és más elítéltek temetésén, akiket koncepciók perek alapján ítélték el. Egyenruhában voltunk, civil ruhánk idehaza volt. A búcsúztató beszédek mindnyájunkat megdöbbentettek, hiszen szembesültünk azzal, hogy ezeket az embereket nem az elkövetett bűnök, hanem egy koncepció miatt ítélték halálra.

23-án a rádió mellett kuporogva hallottuk azt, amikor a Rádiónál elkezdtek lövöldözni, és azt is, amikor a Sztálin-szobrot ledöntötték és szétverték. Láttuk a Lenin körúton a könyvüzlet előtti könyvégetést, másutt fölakasztott és meggyalázott emberek szörnyű látványával szembesültünk.

– *Mi történt eközben a laktanyájukban? – Felvetődött a tiszti iskolások bevetése?*

– Bizonytalanság volt. A parancsnokok nagy része, közte a mi szakaszparancsnokunk, a forradalmárok mellé állt. Így egyúttal szerencsénk volt, mert nem vezényelt ki bennünket a forradalmárok ellen. Egy-két alkalommal járőröztünk, de nem kellett sehol sem beavatkoznunk.

Később, november 4-én, a szovjetek harckocsikkal körbefogták a laktanyánkat, s ettől kezdve se ki, se be nem mehettünk. A következő napok nehezen múltó tétlensége és tanácstalansága után november 16-án egy hónap szabadságra engedtek bennünket.

A sors különös játéka, hogy ekkor jártam először Jászberényben és a Szent Vendel szobor melletti hídnál felállított géppuskafészek máig élő emlékem... Különben az a hír járta, hogy a szolnoki hidat fölrobbantották, így tanácsos volt erre kerülnünk.

– *Novemberben és decemberben még sokféle utóregze volt a forradalomnak. Önnel mi történt?*

– December tizenhatodikán, szabadságunk leteltével, visszamentünk. Megkérdezték: akarunk-e továbbra is a hadsereg állományában maradni? Egy orosházi és egy tiszagyendai társammal egyetemben a leszerelést választottuk. Azért kértük ezt a megoldást, mert a tiszti iskolai szolgálatunkat beszámították katonaidönkbe, és tanulmányaink folytatása is bizonytalanná vált..

– *Miben reménykedett? – A zavaros helyzet mellett munkát sem volt könnyű találni abban az időben.*

– Borzasztóan nehéz volt munkát találni. Szerencsémre a futballista társaim segítettek, így kerültem először szerződéssel a Járási Tanács pénzügyi, majd mezőgazdasági osztályára. 1959-ig a hivatalban dolgoztam, utóbb pedig Kisújszállásra kerültem, ahol a Sallai-telepi, részben osztott, tanyai iskolában kezdtem tanítani.

– *Képesítés nélkül tanított?*

– Igen, s újra Jászberénybe kerültem. A Képzőben minimális pedagógiai felkészítést kaptunk, Tóth Gyula tanár úrtól módszertani és lélektani előadásokat hallgattunk az egy-kéthónapos előkészítés során. A zárdában, a későbbi Gyetvai János Általános Iskolában laktunk, a gyakorlati tanításaimat a Kossuth úti iskolában tartottam.

– *Meddig tanított tanyán, hogy alakult további sorsa?*

– Egy évig, mert onnan a megyei művelődésügyi osztály áthelyezett Tiszatenyőre. Ebben megint szerepet kapott a futball, mert innen jobban és egyszerűbben tudtam járni az edzésekre. Mindeközben megkezdtem tanulmányaimat a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola biológia-földrajz szakán, ahol 1964-ben végeztem. A diploma megszerzése előtt azonban újra visszakérültem gazdasági felügyelői munkakörbe a Járási Tanácshoz.

– *Innen az elnöki pozíció betöltéséig fokozatosan felfelé ível a hivatali karrier.*

– Nem sokkal később a művelődési osztály vezetője lettem. Tizenkét település oktatásának és művelődésének irányítása, felügyelete tartozott a feladatkörömbe. A segítségnyújtásra helyeztük a hangsúlyt, hiszen minden községnek megvolt a helyi igazgatása, s mi tulajdonképpen őket segítettük és ellenőriztük. Kijártunk az

iskolákhoz, hozzánk tartozott a szakfelügyelet az irányítása, látogatási programjának kialakítása.

– *Mi volt a folyamatos előrehaladás mögött? Miért éppen Ön lépett elő elnökké?*

– Visszagondolván, talán azért esett rám a választás, mert volt főiskolai végzettségem. A többi osztályvezető többsége alacsonyabb végzettséggel rendelkezett. Talán szerénytelenségnek tűnik, de pedagógusi múlttal jobb kapcsolatot tudtam kiépíteni a kollégáimmal, a helyi tanácsi vezetőkkel.

– *Számított-e valamit az előrelépésben a párttagság?*

– A kezdetekben kevésbé, 1960-ban léptem be a pártba. Osztályvezető vagy elnök viszont enélkül aligha lehettem volna

– *Hogyan lett a Járási Tanács elnöke?*

– A megyei tanács elnöke engem jelölt erre a pozícióra.

– *Megüresedett az állás, nyugdíjba ment az elődje vagy netalán más történt?*

– Az elődömet áthelyezték a járási pártbizottságra.

– *Őt kiemelték, vagy felfelé buktatták?*

– A hatalom szempontjából mindenképpen előrelépést jelentett számára, hiszen ugye akkor a párt volt a legfőbb hatalmi szerv.

– *Milyen elvárások voltak akkoriban? Sokat beszéltek, pletykáltak a korrupcióval való érintettségéről vagy erkölcsi botlásról. Ha valakiről azért kiderült, hogy túlzottan nagy ajándékot fogad el, megvesztegethető, akkor vele mi történt?*

– Biztos volt ilyen, hogy például termelőszövetkezetektől vagy az üzemektől vittek be a vezetőknek valami ajándékot. Ilyen előfordulhatott, bár ezek nem nagyon kerültek napvilágra.

– *A tanácsok esetében, az államigazgatásban is előfordult hasonló. Példaként említeném egyik elődödjét, akit éppenséggel Karcagról hoztak ide. Őt a jászberényi járási hivatalnál „bújtatták”. Karcagi tanácselnöksége után itt dolgozott egy darabig, a mendemonda szerint ott azért váltották le, mert egy takarítónövel szűrte össze a levet. Jászberényben később viszont már őt indították el, és választották meg tanácselnöknek. Önnek erről mi a véleménye?*

– A konkrét esetet nem ismerem, de nem kizárt, hogy megtörtént. De ha már felmerült, én azért kerültem ide a szolnoki Pedagógus-továbbképző Intézettől, mert az elődöm, Kárpáti József bizonyára valami olyat csinált, amiért felmentették tanácselnöki funkciójából.

– *Erről is sokféle mendemonda kerengett a városban. Ön mit tud róla?*

– Nekem nem mondták meg.

– *Értjük, de csak eljutottak hírek Önhöz.*

– Arról hallottam, hogy elődöm, aki hűtőgépgyári párttitkárból lett tanácselnök, nem tudott megfelelő kapcsolatot kialakítani Gorjanc Ignác vezérigazgatóval. Megromlott a kapcsolat közöttük.

– *Javasoljuk, hogy maradjunk még a korábban történeteknél. Érdekelne bennünket, hogy hogyan, milyen életfeltételek közepette élt egy felelős, befolyásos vezető?*

– Osztályvezetőként hiába kértem, nem kaptam állami lakást. A feleséggel megismerkedve, még menyasszony-völegényként, összetettük kis keresetünket és befizettünk egy négylakásos OTP-társasházba. 1964-ben nősültem meg, és amíg a társasház el nem készült, addig albérlésben laktunk. Amikor beköltöztünk egy heverő volt az összes bútorunk. 1965-ben megszületett az első fiunk kis ágyával bővült a lakás felszereltsége.

– *Mikor lett először saját autójuk?*

– A hetvenes évek elején vettünk egy Trabantot. .

– *Ha a hivatalból ment vidékre, akkor igényelni kellett a tanácsi autót?*

– Igen. Akkor a városnak és a járásnak egy gépkocsija volt. Azzal jártak ki a járási tanács vezetői a községekbe. Amíg előadóként dolgoztam addig kerékpárral jártam, autóhoz csak osztályvezetőként vagy elnökként jutottam.

– *Mire elérte az elnöki funkciót, addigra elkezdődött a járási tanácsok hivatali szervezése, majd teljes leépítése.*

– Lényegében ez történt. A helyi tanácsok egyre önállóbbak lettek. Személy szerint magam egy évig voltam járási tanácselnök, majd a Járási Hivatal elnöke lettem. 1973-ban elküldtek a Politikai Főiskolára, amelyet 1976-ban fejeztem be propagandista tanár szakon. Amikor visszajöttem, akkor Kunszentmártonba akartak helyezni az ottani járási hivatalhoz, de a családom ellenállt, és a megyei pedagógus-továbbképző Intézet igazgatója lettem.

– *A Politikai Főiskola akkoriban a hazai káderképzés központjának számított. Milyen rendszerben folyt az oktatás? Kik kerültek oda, kik voltak az évfolyamtársai?*

– A hallgatók már korábban is különböző vezető beosztásokban dolgoztak. Többen jöttek az állami igazgatás területéről, mások bíróságokról, ügyészségekről, párt vagy KISZ-bizottságokról, üzemekből. Évfolyamtársaim közül néhányan újságíróként dolgoztak, akadt, aki a Magyar Rádiónál, más megyei lapoknál tevékenykedett főszerkesztőként vagy rovatvezetőként. Többen töltöttek be tanszékvezetői funkciót a Marxizmus-leninizmus Esti Egyetemek megyei Oktatási Igazgatóságán. A szak-szervezeti titkár, az üzemi párttitkár és a SZOT iskolai oktató is inkább a mozgalmakhoz kötődött. Hárman: egy megyei egyháziügyi titkár, egy vízgazdálkodási társulat igazgatója és jómagam tartoztunk azok közé, akik szegről-végről a közigazgatást képviselték

– *Hogyan alakult az oktatás rendje? Milyen tárgyakat oktatattak? A gyakorlati vagy az elméleti képzésre helyeződött-e a hangsúly?*

– Az oktatás heti rendszerben működött, a hétköznapiakat Pesten töltöttük, hétvégeken jártunk haza. A nappali tagozaton három év volt a képzési idő, levelezőn pedig négy. Inkább elméleti jellegű volt. A filozófia, a hazai és a nemzetközi munkásmozgalom története, politikai gazdaságtan, a propagandamunka voltak a legfontosabb tárgyak.

– Naponta bejárt a közeli Szolnokra, és kapcsolatban volt a megye pedagógusaival. Hogyan merült fel ezek után a tanácselnöki munka és Jászberény?

– 1979 nyarán a Balatonnál voltunk, s hazajöve mondták a szomszédok, hogy nagyon kerestek. Talán másnap személyesen is jöttek a megyétől, és akkor került szóba a jászberényi tanácselnöki poszt. *(Ezen a ponton B. S. felesége is bekapcsolódott a beszélgetésbe – szerk. megjegyzés.)*

Búzás Sándorné: Egyik este kiálltunk az erkélyre, odafurakodott Laci fiunk, akkor volt első vagy második osztályos, és mondta, hogy úgy szeretek itt lenni,, itt lakni...Mi akkor már tudtunk, hogy a jászberényi ajánlatot nem szabad visszautasítani.

– Törökszentmiklóson nem lett volna hasonló lehetőség?

– Ott megvolt a stabil ember.

– Jászberénynek akkor milyen híre volt arrafelé?

Búzás Sándorné: – Nem volt rossz híre. Tudtam, hogy a második legnagyobb város a megyében.

– Jászberény összes általános és középiskolájának vezetőivel, továbbá jó néhány tanárral, szakfelügyelővel személyes kapcsolatban voltam. A továbbképzések révén a főiskolával is, hiszen rendre innen kértük az előadókat.

Búzás Sándorné: – Tudtam, hogy fejlettebb meg szebb város, mert azért megfordultunk itt néha.

– Futballistaként is többször jártam itt.

– Tehát pozitív tényezők is felmerültek a döntés során. Halott arról, hogy itt Gorjanc Ignác keze messzire elér? Nem tartott ettől?

Búzás Sándorné: – Még a fegyverneki pedagógusok is izgultak. Mi lesz Sanyival? – kérdezték. Megeez téged Gorjanc – mondták félve néhányan.

– Mi befolyásolta még a döntését?

– Ahogy említettem, már a kunszentmártoni felkérés elhárításakor is éreztették velem, nem veszik jó néven a visszautasítást. Valószínűleg nagyon rosszul jártam volna, ha újra nemet mondok. Magam is hallottam és gyözködtek is vele, hogy 1979 májusától októberig üres volt a tanácselnöki szék. Több helybelit is felkértek, de nem vállalták.

– Mindezt nyilván csak a beavatottak tudták, a szélesebb közvélemény arról értesült, hogy megint idevezényeltek valakit, egy „gyűttmentet”.

– A kezdetben tényleg tartottam ettől, de a várossal ismerkedve tapasztaltam, hogy többen is töltenek be komoly funkciókat olyanok, akik a megye másik feléből érkeztek. Akkoriban került ide az Aprítógépgyárba Fehérvári Rudolf, a Zagyvamenti Tsz-be Bolla János és a rendőrkapitány, Szalados József. Szinte „elárasztotta” a várost a Kunság, a különböző vezető beosztásba került személyek jó része nem jászberényi születésű volt.

– Hogyan telettek az első jászberényi napok? Milyen visszajelzéseket kapott?

– Először a pártbizottságon jártam. Utána pedig körbevittek a városban, első utam a Hűtőgépgyárba vezetett. Ott Gorjanc összehívta a vezérkart, és bemutattak. Megjegyzem, akkor találkoztam vele először. Ezt követően többször találkoztunk, én mindig felkészöntöttem a névnapján, amit ő viszonozott. Idővel nagyon jó munkatársi viszonyba kerültünk egymással.

– *Lehetett érezni azt, hogy Gorjanc megpróbál beleszólni a helyi irányításba? Vagy ez nem volt annyira nyílt?*

– Nem, de érdekelte őt, hogy mi történik a városban. Én viszonzásképpen rendszeresen tájékoztattam őt a város fontosabb ügyeiről. Alkalmanként bizonyos ügyek megoldásához a segítséget kértem, és ő azt sohasem utasította vissza. Úgy érezte, hogy ezért a városért neki tenni kell, és tett is.

– *Az első év kísérleti évnek tűnik, akkor még meggondolhatta volna magát. Mikor dönt el, hogy ön indul a választáson?*

– A kezdetekben tényleg a családom nélkül érkeztem, hét közben itt voltam, hét végén hazajártam Törökszentmiklósrá. Az 1980-as választások után, amikor megerősítettek tisztségemben, Jászberénybe költöztünk.

– *Hogyan és mi változott a tanácsházán, a testületekben? Új tisztségviselők is megjelentek.*

– A korábbi tanácselnök-helyettes, Szalóki László – aki hónapokig kettős funkciót látott el – távozott a testületből, ill. az apparátusból. Megüresedett posztjára Emel Józsefet, a Hűtőgépgyárból érkezett mérnököt választottuk meg. Ő igen jó szakember volt és felkészült helyettesemnek bizonyult. Az a szomorú, hogy nem sokáig.

– *A Hűtőgépgyárral, ill. Gorjannal más szálon, családi alapon is létezett egy kapcsolat.*

– Igen, hiszen közgazdász végzettségű felesége, az Aprítógépgyár főkönyvelője, tagja volt a Városi Tanácsnak és végrehajtó bizottságnak. Vele azonban főleg mint felkészült szakemberrel számolhattunk, aki hozzájárult ahhoz, hogy a bizottság megfelelően szervezze és készítse elő a tanács döntéseit.

– *Most csaknem három évtizede történtek felidézésére kérjük. Milyen ügyek megoldása okozta a legtöbb fejtörést a kezdetekben?*

– Amikor én megérkeztem, gyakran ott ült a szobám előtt valamelyik főorvos. Nem volt igazgatója a kórháznak, mert Figus I. Albert megbízatását nem hosszabbították meg. Lehetetlen állapot keletkezett, elmentek az orvosok, állandósult a civa-kodás.

– *Mi állt a viták középpontjában?*

– Figus számára a gasztroenterológiai osztály fejlesztése volt fontos, s ehhez szüksége volt az igazgatói funkcióra is. Mások ezzel szemben folyamatosan szót emeltek a kialakult helyzetből származó pénzügyi aránytalanságok miatt.

– *A kórház, ill. Figus helyzetének megoldását a Gorjannal kialakult sajtósági viszonya sem könnyítette meg.*

– A gasztroenterológiai osztály Japánból és máshonnan egyes beszerzett műszerei a Hűtőgépgyár leltárában szerepeltek. Egyáltalán nem mellesleg Figus szinte háziorvosa volt Gorjancnak. A kórház ügyének megoldásához miniszteri állásfoglalásra és véleményre volt szükségünk. Lejött Medve László egészségügyi miniszter, aki egyértelműen kifejtette, hogy a felkészült szakemberek, a fél országra kiterjedő patientúra, a megfelelő műszerezettség ellenére sem támogatják a gasztroenterológia további hasonló szisztémájú működését. Úgy tervezték, hogy a megyeszékhelyeken szervezik meg ezt a szakellátást. Ezzel aztán lecsitulak a kedélyek, s nemsokára megtaláltuk az új igazgatót. A kezdetben szerettük volna felkérni Simon Lászlót, de neki Figussal annyira megromlott a viszonya, hogy valószínűleg ő nem vállalta volna el az igazgatást. Így került előtérbe a rendelőintézetből Soós Jusztna, akit Sas Balázs – a későbbi igazgatóhelyettes – támogatott. A pártbizottság is egyetértett azzal, hogy ő legyen a kórház vezetője, így megoldódott ez a hosszú ideje húzóódo probléma.

– *Egy nagy dolgot tehát sikerült megoldani. Egy tanácselnököt azonban kisebb ügyekkel is megkeresnek.*

Búzás Sándorné: – Emlékszem, egyszer én vettem fel a telefont. A vonal túlsó végéről valaki panaszkolt, hogy náluk a második emeleten nincs víz. Próbáltam megnyugtatni, s elmondtam, hogy nálunk is ugyanaz a helyzet. Én is beáztattam a ruhát a kádban, s vártam a víz megérkezétre.

– *Hogyan alakultak a tanácselnök hétköznapjai. Milyen volt a munkarendje?*

– A hét a városi pártbizottságon tartott vezetői értekezlettel kezdődött. Ez egy viszonylag szűk körű megbeszélés volt, melyen az első titkár és a két másodtitkár, a rendőrkapitány és jómagam vettünk részt. Bevezetésül kölcsönösen tájékoztattuk egymást az előző héten történetekről, majd rátértünk az előttünk álló hét teendőire. Elmondtam, hogy kikkel tanácskoztam, mikor, mivel és miben állapodtam meg a város érdekében. Beszámoltam a fontosabb rendezvényekről, elmondtam, hogy mit tervezünk, és a megoldás módjaira is kitértem. Minderre a pártbizottságiak vagy a rendőrkapitány reagáltak, és hozzáfűzték a maguk véleményét.

Ezzel telt el a délelőtt, majd kora délután a tanácsházán következett a vezetői értekezlet, melyen a VB-titkár, az elnökhelyettes és az osztályvezetők is jelen voltak. Megbeszélésünkön elmondtam a párt vezetőinek álláspontját és véleményét, kiemelve azt, ami ebből ránk vonatkozott. Mindezek alapján kiosztottam a feladatokat az osztályvezetők számára.

– *Hogyan és miért változtatott a tanácsi apparátusban?*

– Amikor idejöttem, 1979-ben az apparátust megörököltem, s egy jó darabig, körülbelül 1981-ig nem változtattam. Ennek alapvető oka volt, hogy nem rendelkeztem kellő helyismerettel. Tehát szükségem volt azokra a dolgozókra, akik elegendő államiigazgatási és szakismerettel rendelkeztek. A másik ok az volt, hogy akkoriban működött az ún. káderhatásköri lista, melybe a tanács vezető beosztású munkatársai és az intézményvezetők tartoztak. Leváltásukhoz vagy cseréjükhez ki kellett kérni a

városi pártvezetés és a megyei szakigazgatási szervek véleményét. Hasonló rend házon belül is érvényesült: az osztályvezetők maguk választották meg munkatársaikat, de előzetesen egyeztetniük kellett velem, az elnökhelyettessel vagy a VB-titkárral. Később természetesen történtek változások a jelentkező új feladatok és szervezeti változások függvényében.

– *Hogyan működött a párhuzamos hatalom? Keletkeztek-e feszültségek vagy konfliktusok? A tíz év alatt három első titkár váltotta egymást, melyikükkel volt könnyebb együttműködni?*

– Több évtizedes tapasztalatom is segített abban, hogy elfogadjam az adott feltételeket, és éljek az abban rejlő lehetőségekkel. Talán Kovács Miklóssal lehetett legkönnyebben szót érteni, mert ő ismerte legjobban az államigazgatás fortélyait. Ő a tanácsnál helyettesem volt. Nem volt különösebb problémám Szabó Istvánnal sem. Vele természetes módon talán többször vitatkoztunk bizonyos kérdéseken. Néhány esetben nekem volt más elképzelésem, más álláspontom, mint az övé, de végülis különösebb, megoldhatatlan konfliktusok nem támadtak közöttünk. Szívós Antallal a kezdeti időszakban sikerült számos problémára megoldást találni.

– *A párt és tanácsi apparátus mellett a tanács tagjainak és különösen a Végrehajtó Bizottság tagjainak a véleményére és támogatására is számíthatott. Kikkel alakult ki szorosabb együttműködése?*

– A Városi Tanácsnak 71 tagja volt, s ez a testület általában évente 4 alkalommal ülésezett. Lényegesen gyakrabban – havonta – ültünk össze a 11 tagú VB-vel. A kezdetekben Andrási Bélával a Tanítóképző főigazgatójával jó kapcsolatban voltam, s úgy vetem észre, hogy az ő véleményét mások is respektálták. Gyakran kértem ki Székely Bandi bácsi véleményét is, úgyis mint a Hazafias Népfront elnökéét. Gorbancról már többször szóltam, de rendszeres kapcsolatot tartottam Fehérvári Rudolfal az Aprítógépgyár igazgatójával, akivel szinte egy időben jöttünk ide. A tsz-elnökökkel, sőt szinte valamennyi vállalat, intézmény és szövetkezet vezetésével sikerült személyes, jó kapcsolatot kiépíteni. Az ÁFÉSZ elnöke, Bartus Pál jó kereskedő vénájú ember volt, vele máig tartjuk a kapcsolatot. Nos, ilyen emberek véleményét igyekeztem kérni, és hozzájuk is igazodva alakítani a magam álláspontját. Talán nem volt ez rossz módszer, mert többnyire azért elfogadták.

Búzás Sándoré: – Mindmáig számon tartják egymást. Úgy érzem, ragaszkodnak hozzánk, nem fordultunk el egymástól.

– Persze, amíg tanácselnök voltam, addig természetes módon többször megkerestek. Van viszont olyan, aki azóta rám se néz. Ez tekinthető természetes, emberi gyengeségnek. Nem örvendetes, de tudomásul kell venni.

– *A város fejlődése számos tekintetben elmaradt a megye más részeitől. Szolonokon vagy a kunsági városokban már régóta gázzal fűtöttek, Jászberényben azonban mindez a rajzasztalokon maradt. Egy tanácselnök igazán akkor lehetett*

eredményes, ha sikerült az általa vezetett várost fejleszteni. Milyen lehetőségek voltak erre akkoriban?

– A dolog nem ment máról holnapra. A kiegyenlítettebb fejlesztés érdekében meg kellett győzni a megyei pénzügyi osztály vezetőjét, aki korábban kollégám volt Törökszentmiklóson, továbbá a pénzügyet felügyelő elnökhelyettes, Ulveczki Tibort, aki kenderesi volt. Nem számítottam kezdőnek a közigazgatásban, megyei tanács tag is voltam, így pontosan tudtam, hogy minden évben keletkezett pénzmaradvány a megyében, amit valahol nem tudtak felhasználni. Ilyenkor megyei tanács tagként nyújtottam be igényeket. Így tudtuk kórházi műszereket vásárolni, s ilyen keretből vettük meg a Hamza Múzeum épületét is. Azt is sikerült elérni, hogy felszámoltuk a Jászberényben szokásos délelőtti-délutáni oktatást. Mindezt tanteremfejlesztéssel sikerült megoldani. A Gyetvai Jánosban 7, a Székely Mihályban, a Bercsényiben és Pórtelken 2-2, a Lehel vezér Gimnáziumban 5, az Erősáramúiban Szakközépiskolában 4, a Szakmunkásképzőben 6 tanterem és tornatermek épültek. 1983-ban elkészült a tizenhat tantermes Bajcsy-Zsilinszky úti iskola.

Az előbb érintett vízellátási problémára is találtunk megoldást. Új kutakat fúrattunk, vízellátó kapacitásunk 1980-89-ig a négyeseresésre nőtt. A vezetőkes vízhálózatba kapcsolt lakások részesedése meghaladta a 90 százalékot. Elkészült a szennyvíztisztító, akkor nyomban el kellett kezdeni a csatornahálózat kiépítését. Működésem kezdetén a város úthálózatának 22 százaléka volt burkolt, s ez 1990-re 62 százalékra nőtt, újjáépült ill. felújításra került a város négy hídja. A tanács tagok segítségével meggyőztük az utcák lakóit és a lakóbizottságokat, hogy járuljanak hozzá a költségekhez és lesz útjuk. Felhívásunkra megmozdultak az emberek, kiásták az út tükreét, összeszedték a pénzt, megrendelték a zúzottkővet, a város pedig biztosította az úthengert és a bitumennel való lefedést.

– *Tanácselnöki működésének legnagyobb fejlesztése a vezetőkes gáz bevezetése volt. Felidézne ennek történetét.*

– Ennek elindításában kapóra jött egy 1981-ben született minisztertanácsi rendelet, amely az olajszármazékok helyett a gázenergia hasznosítását szorgalmazta és támogatta. Az előírás szerint a beruházást negyven százalékkal támogatta az állam, azzal a feltétellel, hogy hatvan százalék helyi erőforrást biztosítunk. A megyei tanács elvárása szerint a Hűtőgépgyárnak támogatnia kellett a kezdeményezésünket. A hivatalos pályázatot a TIGÁZ Szolnok megyei Igazgatósága készítette el, amelyben tájékozdásunk alapján leírtuk, hogy jelentős mennyiségű fűtőolajat és palackos gázt tudnánk megtakarítani. Pályázatunkban a Hűtőgépgyár is érdekelt volt, mert pakurával tüzelt. Gorjanc az Országgyűlés ipari bizottságának elnökeként is segítette tervünk megvalósulását. Neki, és Szabó István első titkárnak jó személyes kapcsolata volt Havasi Ferencsel az MSZMP gazdaságpolitikai titkárával, s így Jászberényt több oldalról támogatták az Országos Tervhivatalnál, ahol a végső döntést meghozták. Megjegyzem, hogy a beruházás megvalósítása érdekében először bocsátott

A gázcsap megnyitása

ki a város kötvényt, és hasonlóképpen első alkalommal vett fel világbanki kölcsönt.

– *Működése során sokféle kapcsolatot épített ki. Politikai szempontból is volt jelentősége annak, hogy e téren az egyházzal is rendszernek minősíthető együttműködés alakult ki.*

– Kezdetben ez amolyan reszortfeladat volt. A párt nem foglalkozhatott egyházügyekkel, a tanácsok számára viszont lehetőséget adott egyfajta párbeszéd folytatására. Farkas Mátyással – akiről később derült ki, hogy földiek vagyunk – minden februárban, Mátyás-napon találkoztunk a Föplébánián. Sőt, erre az eseményre nemcsak a Jászságban lévő egyházi vezetők, hanem Heves megyeiek is hivatalosak voltak. Legtöbbször egy ebéd keretében beszélgettünk saját és közös dolgainkról. Elmondtam, hogy mit szándékozunk tenni a városban, s egyben kértem támogatásukat a megvalósításhoz. Válaszképpen ők is elmondták a

maguk gondját-baját, a maguk elképzeléseit. Végeredményben, nem egy esetben pénzt tudtunk szerezni műemlék jellegű épületek felújításához vagy karbantartásához.

– *Kezdeményezőként lépett fel a nemzetközi, s különösen a testvérvárosi kapcsolatok alakításában.*

– 1989-ben kerestek meg bennünket Conselvéből. Ott, a környéken tanított Varga Imre irodalomtörténész, egykori gimnáziumi tanár Katalin nevű lánya. Tőle kaptunk egy levelet, miszerint a conselvei testületben felvetődött a testvérvárosi kapcsolatot létesítése. Válaszoltunk a levélre, s megírtuk, hogy szívesen látjuk őket. Az Aprító-gépgyár hétvégi házában helyeztük el őket, és a Jász Múzeumban találkoztunk. Olasz vendégeinknek bemutattuk a várost, Jászszentandrásra is elvittük őket. Ott a Medveczki László, a tsz elnöke a pincészetében fogadott bennünket. Vendégeink jól érezték magukat, meg is hívtak bennünket egy vizontlátogatásra. Két vagy három napot töltöttünk Conselvében. Szokatlanak és furcsának tűnt, hogy náluk több párt alkotta a helyi tanácsot. Bennünket a kommunista párt székházába hívtak

meg, ahova a többi párt képviselője is eljött, s részt vett a baráti beszélgetésen. Bemutattak nekünk egy szarvasmarhatelepet és egy borkombinátot. Az utóbbi helyen tudtuk meg, hogy a szőlő magját külön dolgozzák fel, abból olajat sajtolnak. Az így megtisztított törkölyből készült, grappát.

– *Kellett-e 1989-ben engedélyt kérni nyugati országgal történő kapcsolatfelvételhez? Volt e pártegyeztetés ebben az ügyben?*

– Engedélyre nem volt szükség. A pártbizottság és a megyei tanács felé természetesen jeleztük, hogy kaptunk egy ilyen ajánlatot. Akkor már nem volt ellenkezés ilyen kérdésekben.

– A két város közötti szerződést jóval később, a rendszerváltás után írták alá. Önt, mint egykori kezdeményezőt meghívták erre az eseményre?

– Nem. Olasz barátaim – akik azóta is megkeresnek – meg is kérdezték, hogy miért nem voltam ott a berényi delegációban.

– *Az utóbbi adalék már átvezet a rendszerváltáshoz. 1989 őszén jelképesen összeomlott, majd kiürült a „Fehér Ház”. Az ön tevékenysége – ahogy ezt az iméntiekben el is mondta – szorosan kötődött a pártbizottsághoz. Ami azonban akkor kialakult, az merőben más helyzetet teremtett.*

– Így igaz, hiszen nem egy párttal kellett egyeztetni a város előtt álló feladatokat, hanem az akkor már megalakult többi párttal is. Úgy kezdődött, hogy az alakuló pártok helyiséget kértek működésükhöz. Legtöbbjüket a Népfront székházban helyeztük el.

– *Az újonnan alakult pártok közül – beleértve az MSZP-ét is – megkereste-e valamelyik azzal, hogy induljon el színeikben polgármesternek?*

– Nem kaptam ilyen felkérést.

– *Mennyiben játszhatott szerepet ebben a nemrégiben avatott Lenin-szobor felállításában?*

– Lehet, hogy közrejátszott. Ezzel szemben az is tény, hogy egy korábbi tanácsi határozat keretében úgy döntöttünk, hogy öt évenként, tervciklusonként a városban új köztéri szobrot állítunk fel. A konkrét esetben a pártbizottság volt a kezdeményező. Jászfényzaruban élt egy fiatal szobrászművész, Zilahi Zoltán, s neki volt egy Lenin-szobra. El is mentünk hozzá, s meg is néztük a szobor gipszváltozatát. Kedvező volt a szobrász ajánlata, aki Jászberénynek ajándékozta a művet, s a városnak csak a bronzba öntés költségeit kellett fedezni.

– *Hogyan született meg a döntés és mibe került a szobor?*

– Az 1985. szeptember 15-i tanácsülés fogadta el a szobor felállításának tervét. Méltányos ára volt, mert csak 831 891 forintba került. Támogatást nyújtott a Művészeti Alap is, s végeredményben rajtuk keresztül kaptuk meg ajándékként. A ténnyel kapcsolatban – amit az Építőipari KTSZ végzett – költsége jelentkezett még további anyagi ráfordításként.

– *Vissza tudná idézni, hogy miként vélekedett a Lenin-szobor felállításáról a korábban már említett, hétfőként rendszeresen összeülő, vezetői kör?*

– Tulajdonképpen mindenki örült, hiszen egy megszokott póztól eltérő, emberi léptékű szobor került a városba.

– *A költségei szerények lehettek, de politikailag sokba került ez a szobor.*

– Amikor a többpártrendszer kialakult, felmerült, hogy el kell távolítani. Olyan jelzéseket is kaptam, hogy le fogják önteni festékkal. Erre intézkedtünk, faburkolattal fedettük le, de hamarosan az a hír járta, hogy ezt is szét akarják verni. Ekkor döntöttünk úgy, hogy bevitetjük a szobrot a múzeum udvarába. Akadt olyan telefonáló, aki ezt a döntést kifogásolta. Tehát megoszlottak a vélemények, a múzeumi rendezvényeken ma is sokan leülnek Lenin mellé.

– *1989-90-ben köztudottan felgyorsultak az események. Ez az Ön életében is komoly változást hozott, a több, mint egy évtizedes tanácselnöki működése befejeződött. Hogyan élte meg Ön ezt a fordulatot?*

– Több mindent mérlegre kellett tennem. 1985-86-tól lépten-nyomon éreztem, hogy a korábbi fejlesztési lehetőségek, a pénzügyi források kezdtek apadni. Egyre kevesebb dolgot tudtunk megvalósítani a városban, s ez semmiképpen sem hatott ösztönzően. A döntés másik része személyes jellegű, egyszerűen belefáradtam ebbe a tíz évbe, egyre nehezebben viseltem a mindennap jelentkező feszültségeket, az egészségem is megsínylette. Harmadik elemként úgy ítélt meg, hogy egy ilyen munkakörben tíz évet eltölteni elegendő. Kevésbé tud újítani az ember, kicsit sematikusá válhat az általa végzett munka. Végül az is közrejátszott, hogy szerettem volna még visszakerülni az eredeti szakmámba, az iskolába. Visszatekintve úgy látom és értékelem, hogy nekem itt az újonnan alakult pártok közül szinte eggyel sem volt konfliktusom.

A pórtelki iskolában megüresedett az igazgatói állás, s ez az adott helyzetben megfelelő megoldásnak tűnt számomra. Június 8-án kelt levelemben felmentésemet kértem a Megyei Tanács elnökétől, amit a Városi Tanács július 15-i ülése fogadott el, és a város fejlesztése érdekében végzett 10 éves munkámért Pro Urbe Jászberény kitüntetésben részesített.

– *A harmincezres város irányítása után nem volt szokatlan egy tanyai kis iskola vezetése?*

– Csaknem 5 évet töltöttem a pórtelki iskolában, ahol végeredményben jól éreztem magam. A szülőkkel és a tanulókkal összefogva megépítettük a kézilabda pálya beton alapját, amit utóbb az önkormányzat segítségével fedtek be.

– *A politizálásra, a közigazgatásban eltöltött vezetői tapasztalatának hasznosítására később sem nyílt lehetősége?*

– Dehogynem. Az első helyi önkormányzati választások előtt megkeresett Szabó Ferenc – aki nekem testnevelő tanárom volt a gimnáziumban –, hogy menjek haza, mert a kisgazdák engem jelölnének polgármesternek. Nem vállaltam, több okból. Ideszoktunk, a gyerekek Jászberényben nagyon jól érezték magukat, mi sem voltunk itt már idegenek. A következő választási ciklus előtt újra eljöttek, s megint nemet mondtam. Igaz, akkoriban voltam túl az első infarktuson.

Csomor Józsefné

A KÓRHÁZIGAZGATÓ

beszélgetés Jakus Zoltánnal

– *Főorvos úr, foglalkozunk a „gyökerekkel”, hol töltötte gyermekkorát?*

– 1943. július 9-én születtem Budapesten. A front közeledtével anyám visszaköltözött Jászfényszaruba – apám katona volt –, mert mindkét szülőm családja itt élt. Az általános iskolát e helyen végeztem. Szerettem ide járni, mert a tanulás mellett hódolhattam kedvenc időtöltésemnek, a focinak és az atlétikának. Egyedüli gyerekként anyám sokat nyüstölt, még középiskolás koromban is, hogy készen van-e a leckém, teljesítettem-e minden feladatomat? Ő a háztartásban, apám pedig a hentes és mészáros szakmában dolgozott. Az 1950-es évekig saját boltjában tevékenykedett, de utána vissza kellett adni az ipart. Nyugodt éveknek nem mondható ez az időszak, mert a „feketevágást” nagyon komolyan büntették, még a látszatát is kerülni kellett.

A forradalom után, 1957-ben újra saját üzletében dolgozott. Hamarosan azonban ismét válaszüt elé állították: vagy beadja az ipart, vagy belép az ÁFÉSZ-ba. Úgy döntött: „kilép a buliból”. Ezek az idők is nehezek voltak, mert kísérleteket könnyebben lehetett vágni ugyan, de az Argentínából és más országokból behozott fagyasztott marhahúsokat kötelezően át kellett venni. Ez a tény is gondot okozott, mert nem rendelkezünk olyan hűtőkapacitással, mint ma.

– *Hol végezte el a középiskolát?*

– 1957-ben a Lehel Vezér Gimnázium tanulója lettem, osztályfőnököm Kispál Emma, majd Halmai György volt. Nagyon élveztük a gimnáziumi életet, néhány csínyet elkövettünk a kollégiumban is, amelynek lakója lettem.

– *Említene közülük legalább egyet.*

– Feladatul kaptuk, hogy a kollégium épületétől az iskoláig sorban kell menni. Mi elég korán elindultunk, de egyesével, nem párban, ahogyan ez természetes. Ennek következtében a sor eleje a nagytemplomnál járt, az utolsó diák meg akkor lépett ki a kollégium kapuján. A gimnáziummal szemben volt a park, előtte alacsony kerítéssel. Mivel korábban érkeztünk a kellesténél, ráültünk a kerítésre, vártuk hogy beengedjenek az épületbe. Addig jól elszórakoztattuk egymást, ment az ugratás.

– *Belegondolva a mai diákcsoányekbe, igazán rendesek lehetnek. Hogyan értékeli akkori osztályát?*

Csomor Józsefné

A KÓRHÁZIGAZGATÓ

beszélgetés Jakus Zoltánnal

– *Főorvos úr, foglalkozunk a „gyökerekkel”, hol töltötte gyermekkorát?*

– 1943. július 9-én születtem Budapesten. A front közeledtével anyám visszaköltözött Jászfényszaruba – apám katona volt –, mert mindkét szülőm családja itt élt. Az általános iskolát e helyen végeztem. Szerettem ide járni, mert a tanulás mellett hódolhattam kedvenc időtöltésemnek, a focinak és az atlétikának. Egyedüli gyerekként anyám sokat nyüstölt, még középiskolás koromban is, hogy készen van-e a leckém, teljesíttem-e minden feladatomban? Ő a háztartásban, apám pedig a hentes és mészáros szakmában dolgozott. Az 1950-es évekig saját boltjában tevékenykedett, de utána vissza kellett adni az ipart. Nyugodt éveknek nem mondható ez az időszak, mert a „feketevágást” nagyon komolyan büntették, még a látszatát is kerülni kellett.

A forradalom után, 1957-ben újra saját üzletében dolgozott. Hamarosan azonban ismét válaszüti elé állították: vagy beadja az ipart, vagy belép az ÁFÉSZ-ba. Úgy döntött: „kilép a buliból”. Ezek az idők is nehezek voltak, mert kísérleteket könnyebben lehetett vágni ugyan, de az Argentínából és más országokból behozott fagyasztott marhahúsokat kötelezően át kellett venni. Ez a tény is gondot okozott, mert nem rendelkezünk olyan hűtőkapacitással, mint ma.

– *Hol végezte el a középiskolát?*

– 1957-ben a Lehel Vezér Gimnázium tanulója lettem, osztályfőnököm Kispál Emma, majd Halmai György volt. Nagyon élveztük a gimnáziumi életet, néhány csínyet elkövtünk a kollégiumban is, amelynek lakója lettem.

– *Említene közülük legalább egyet.*

– Feladatul kaptuk, hogy a kollégium épületétől az iskoláig sorban kell menni. Mi elég korán elindultunk, de egyesével, nem párban, ahogyan ez természetes. Ennek következtében a sor eleje a nagytemplomnál járt, az utolsó diák meg akkor lépett ki a kollégium kapuján. A gimnáziummal szemben volt a park, előtte alacsony kerítéssel. Mivel korábban érkeztünk a kelletnél, ráültünk a kerítésre, vártuk hogy beengedjenek az épületbe. Addig jól elszórakoztattuk egymást, ment az ugratás.

– *Belegondolva a mai diákcsoányekbe, igazán rendesek lehetnek. Hogyan értékeli akkori osztályát?*

– Jó közösség alakult ki, összetartottunk, viszont az osztálylétszám állandóan fogyott. Körülbelül 30 diák kezdte a tanulmányait, de a következő évben 24-en voltunk, az érettségi vizsgát pedig csak 16 fő teljesítette 1961-ben. A gimnáziumi osztálytársak közül csupán egy főről nem tudunk, de tanulmányaink befejeztével mindenkit felvettek felsőfokú intézménybe, ahova csak jelentkeztek.

– *A mozgalmi életet mi jellemezte?*

– Mindenkitől elvárták, hogy KISZ-tag legyen, emlékszem egyszer a Május 1. szigeten kellett különféle feladatokat teljesíteni. A forradalom után azonban csak lassan indult a diákok körében a politikai munka, valószínűleg tartottak a fiataloktól.

– *Továbbtanulásnál miért az orvosi pályát választotta, mi motiválta?*

– Eredendően állatorvos szerettem volna lenni, mert a szomszédunkban lakott ilyen foglalkozású férfi. Megismerve az ő munkáját, kedvet éreztem az állatok gyógyítására, de a körülmények megváltoztatták pályaaugustációm. A tárgyalt időszakban többen is jártak az orvostudományi egyetemre Fényszaruból a hasonló korúak közül, akik viszont rábeszéltek, hogy orvosra jelentkezsem, sőt az egyik srác – aki akkor a debreceni egyetemre járt – elhozta még a felvételi tételeket is. Tanuld meg – mondta. Mindent összevetve, amikor arról volt szó, hogy kik hova jelentkezzenek a középiskolából, én az orvosira jelentkeztem.

– *Ezek szerint a baráti társaság volt nagy hatással a pályaválasztásra?*

– Igen! A társak hatottak rám leginkább. Abból az évfolyamból – humán, reál osztályból – összesen öten jelentkeztünk orvosira. Megjelent egy diák a szegedi egyetemről, aki arra biztatott bennünket, hogy válasszuk a tiszparti várost, ecsetelve annak előnyeit. Tudtam, hogy Debrecenbe hárman adták be felvételi kérelmüket, úgy döntöttem – egy másik fiúval együtt –, hogy Szegedre megyek. Így eleget tettünk az arányosság követelményének. 1961-től tehát a szegedi Orvostudományi Egyetem hallgatója lettem, jól éreztem magam mindenféle szempontból. Többek között azért, mert az évfolyamon kevesebben voltak mint az ún. nagy egyetemeken, s ez a tény kedvezett a jó közösség kialakulásának. Igaz, itt is csökkent a hallgatói létszám, mert 220-an kezdtünk, de csak kb. 160-an fejeztük be tanulmányainkat. Kiváló kapcsolat alakult ki az évfolyamtársak között, sőt nem csupán velük, hanem másokkal is mind az egyetemen, mind a kollégiumban. Magától értetődő, hogy Szegeden is kollégista lettem. A csoporttársakkal együtt jártunk bulizni, ha elfogyott a pénzünk, elmentünk vagonra rakni. A focihoz természetesen mindig akadt néhány srác az egyetemről és a kollégiumból is. Soha nem számított, ki melyik évfolyamhoz tartozott. Téli időszakban a könyvtárba jártam, ha nem voltak előadások vagy gyakorlatok. A vizsgaidőszakon kívül rengeteget olvastam regényeket, verseket: elsősorban magyar írók műveit, de francia és angol költőket is. Ismertem egy orosz szakos bölcsészt, Jevtusenkot is fordított, érdekes volt összehasonlítani a hivatalos műfordítást az övével.

– *Mi jellemezte az egyetemi KISZ-munkát? Ön bekapcsolódott ebbe?*

– Ebben az időben nem nagyon vettem részt ilyen jellegű munkában.

– *Hogyan alakult a szakmai érdeklődése, mi befolyásolta, ill. segítette a pályára való készülésben?*

– A gyakorlatok döntötték el, valamint az egyéni beszélgetések, hogy merre induljak a megismert lehetőségek felé. Ismertem egy jó gyerekgyógyászt, aki Fényszarun a szomszédunkban lakott. Ő ajánlotta, nézzek szét, figyeljem meg azt is, hogyan működik Gyöngyösön – akkori gyakorlati helyemen – a kórházi rendszer.

Az első két év kötelező kórházi gyakorlata csupán a ápolásról szólt, csak segédkez-tünk. Mindenki – orvosok, ápolónők és a többiek – nagyon rendesek, segítőkészek voltak. Az igazgató is mindig fogadta a hallgatókat, s megbeszéltük a teendőket, például hol lesz a szállás... Nem viselkedtek felsőbbbségesen, hanem embertársnak tekintettek bennünket. Mindig elmondták, hogy mire vigyázzunk, mitől tartózkod-junk, mit ne csináljunk, amiből gondunk lehet. Gyöngyösön nagyon jó volt a sebészeti osztály kollektívája, magasszínvonalú munka folyt. Az első két évben Gyöngyösre, majd a hatvani kórházba kerültem nyári gyakorlatra, s itt először a belgyógyászattal ismerkedtem, negyedéves koromban pedig a sebészettel. Nyugodtan nevezhetem családiás jellegű kórháznak a hatvanit. A nővérektől is sokat tanultunk, megmutatták például, hogyan kell vénázni, injekciózni, felhívták a figyelmünket, mire kell ügyelni. Gyöngyösön láthattam azt a folyamatot, ahogyan folyamatosan alakították ki a ma-gas színvonalú pajzsmiriggyel kapcsolatos sebészetet. Ők azzal is törődtek, mi lesz a beteg sorsa a műtét után. Intenzív együttműködést alakítottak ki, a Kékestetőn ki-vizsgálták a beteget, Gyöngyösön megoperálták, majd utókezelésre visszakerült oda.

– *Mikor ismerte meg leendő feleségét, aki szintén orvos?*

– Nagyedévesen ismerkedtem meg vele, ő egy évfolyammal lejjebb folytatta tanulmányait. Ötödévesen fordult komolyabbra a kapcsolatunk, s hatodévben – mint szigorló orvos – kerültem Szolnokra, ahol a szülei laktak. A belgyógyászaton, se-bészetben, gyermekosztályon 3-3 hónapot, a szülészet-nőgyógyászatban 2 hónapot; az 1 hónapos ideg-, elme gyakorlatot a szegedi klinikán töltöttem. Jól éreztük ma-gunkat 1966-tól szigorló orvosként Szolnokon, mert itt is kialakult egy nagyon jó csapat. 5-6 fő Szegedről érkezett évfolyamtársként, de a máshonnan érkezőkkel is kiváló együttműködés alakult ki. Különösen a gyakorlatvezető orvosokkal, akik nagyon sok műfogásra, beavatkozásra megtanítottak. Rengeteget „kampóztunk”, így a műtét végén mi is egy-egy öltést vagy kapszokat rakhattunk a betegbe. A nőgyó-gyászatban nem volt ilyen „kellemes” az asszisztálás, mert derékszőgben meghajolva kellett kampózni.

Nagyon szimpatikus volt Szolnokon, hogy mind a fiatalabb, mind az idősebb orvosok mindig igyekeztek megtanítani, amit csak lehetett, s amit a körülmények engedtek. Igyekeztek átadni azt a tudást, amelyet képesek voltunk felfogni.

– *Szakmai féltékenységgel találkozott?*

– Semmi ilyennel, szó sem lehetett róla! Az ott kialakult jó közösség bizonyítéka,

hogy mind a mai napig tartom a kapcsolatot néhány kollégával, akiket a gyakorlatok idején ismertem meg. Azért is hálás lehetek a szolnokiaknak, hogy igyekeztek megantánítani, megszerettetni az orvosi szakmát, s kialakították bennünk a megfelelő választás lehetőségét.

– *Hogyan alakult magánélete és további sorsa?*

– A diploma megszerzése után összeházasodtunk Rápolyi Katalinnal. A feleségem akkor lett szigorló orvos, amikor én már végeztem. Ő a bőrgyógyász szakterületet választotta. Házasságunkból született Melinda nevű lányunk, akiből később történelem-német szakon tanár lett, Szolnokon tanít a Vásárhelyi Pál Közgazdasági Szakközépiskolában, s férjével együtt nevelik két gyermeküket.

– *Végülis miért a fül-orr-gégészet mellett döntött?*

– Eredetileg sebész vagy gyermekgyógyász szerettem volna lenni, de már másoknak odaígérték az állásokat Szolnokon. A helyiektől érdeklődve többen javasolták a fül-orr-gégészetet, mert jó a kollektíva, és jó szakmai híre volt az osztálynak. Szigorló koromban Szolnokon vették ki a mandulámat, így belülről is megismertem az osztály munkáját. A főnököm nagyon jó szakember, emberileg is kiváló volt. A szakma mellett egyéni életemet is befolyásolta, sok fontos dologra ráirányította a figyelmemet. Közeledve a nyugdíjhoz még mindig új műtétet vezetett be, pedig hagyatkozhatott volna a rutinra. A szakma teljes skáláját művelte. Ügyeleti szolgálatban is részt vettem, ahol más szakmákba is betekintést nyertem. Rendkívül összetett volt az általános sebészet, ahova a szemészet, fül-orr-gégészet, szájszészet és urológia tartozott, természetesen a sebészettel együtt. Futkosónak neveztük, mert három emelet között ingáztunk; a sürgős műtétéknél is mi asszisztáltunk. A baleseti sebészetben szintén ügyeltem, ennek összetett, gyors ítélőképességet igénylő munkáját – gondolom – alig kell bizonyítanom.

– *Hol laktak a gyakorló orvosok?*

– Bent laktunk a kórházban, már aki nem volt szolnoki lakos. Jó emberi kapcsolatok alakultak ki, ha nem dolgoztunk, legalább hetente egyszer-kétszer fociztunk a kórház mellett kialakított kézilabda pályán.

– *Nem alakult ki kenyérharc a kollegák között?*

– Egyáltalán nem tapasztaltam ilyet, de a segítőkészséget annál inkább. Elmondanék egy példát. A műtöbokkal szemben lakott egy sebész, s az ő konyhai ablaka a műtőre nézett. Ha azt tapasztalta, hogy sokáig tartózkodunk ott, mert hosszú ideig égett a villany, átballagott hozzánk, s megkérdezte: bírjátok-e még szusszal, kell-e segítség? Bárkit megkérhettünk konzíliumra is, azonnal segítettek.

– *Mint fiatal kezdő orvosnak tehát szép élmény volt a Szolnokon eltöltött 10 év?*

– A főnöki felelősségről is érdemes néhány gondolatot elmondani. Sokat operáltam, s egy idő után feltűnt, csak helyi érzéstelenítéssel dolgozhatok, altatással nem, pedig a nehezebb műtéteteket így végezték. Később mondta el főnököm, aki megyei szakfőorvos is volt, jól ismerte a térség szakember helyzetét, ezért Figus igazgató úr

megkeresésére engem ajánlott az osztályra. Anaesthesiológus asszisztensek, akik magas szinten művelték a szakmájukat, csak a sebészetnek, nőgyógyászatnak altattak, a gégszetnek csupán a helyi érzéstelenítés maradt, ezért operáltattam velem annyit „localon”. Azzal a tanáccsal engedett utamra: akadnak dolgok, amiket meg lehet operálni, s vannak amit nem, de mindent meg kell csinálni, ha szükséges.

– *Hogyan kerültek ezek után Jászberénybe?*

– A feleségemre is szükség volt, mert bőrgyógyász szakrendelés nem működött, tehát egyfajta „árukapcsolás” jött létre, s nem lehet tudni, a feleségemre vagy rám volt-e a nagyobb szükség. Mielőtt Berénybe jöttem, tisztáztam, hogy belátható időn belül főorvos lehetek. Azzal azonban tisztában voltam, hogy egy kisebb kórházban a szakma beszűkül. Itt már nem végezhetünk teljes gégekiirtást, hallásjavító műtétet, mert kevés az ilyen jellegű feladat. Nem felejtettem el volt főnököm szavait: a szakmát annyira meg kell tanulni, hogy behunyt szemmel is tudj operálni, azaz a kezdedben legyen minden mozdulat! Mivel ügyeleti szolgálat nem volt, megbeszéltük a kolléganőkkel, tartsunk készenléti szolgálatot, amiért nem fizettek ugyan, de szükség esetén úgy is ki kell jönni azonnal. Sürgős esetek szintén előfordulhatnak, pl. orrvérzés, de a műtétes betegeknel is előadódhat hasonló probléma.

– *A családdal együtt érkezett Berénybe?*

– Nem, az első évet külön töltöttem tőlük, egy év múlva költöztek utánam 1976-ban, az általános iskola második osztályát a lányom már itt folytatta.

– *Mit tapasztalt a kórházban, ideérkezése után?*

– Nem a legerősebb pillanatban kerültem Berénybe, mert éppen kemény viták folytak a kórházon belül a vezetés és a beosztottak között, valamint a tanács és a kórház között. Nem volt kellemes a dolog, kívülrőlként belecsöppeni egy általam nem ismert helyzetbe. Melyik oldalra álljak, kinek adjak igazat – ez volt a probléma. A kórházban kialakult helyzet nem oldódott meg békésen. Ennek következménye, hogy azok az orvosok, akik számítottak valamit választott területükön, de még a második vonalhoz tartoztak, azaz később egyre jobban lehetett volna szakmailag rájuk számítani, gyakorlatilag elmentek Berényből. Érintette ez a probléma a szülészet, belgyógyászatot, sebészetet, hogy csak a legfontosabbakat emeljem ki.

– *Mi történt a szakmai színvonalal?*

– Ott is érezte hatását a béktelenség, a szakmai színvonal is lejjebb szállt, hiszen jó orvosok hagyták itt a kórházat, és a rossz légkör a betegeknek sem hiányzott. Ők ragaszkodtak azokhoz, akik eddig kezelték őket, s követték gyógyítójukat újonnan választott kórházukba, közelebbi s távolabbi városokba. Ennek egyik következménye a betegforgalom csökkenése lett, a másik, hogy sok év telt el, míg újra konszolidálódtak az állapotok, lecsillapodtak a kedélyek. Minden munkahelyen sokat árt az ehhez hasonló légkör, ez kiemelten érvényes a betegellátásra, ahol a lehető legfontosabb a nyugalom.

– *A kialakult helyzetnek milyen okai voltak?*

– A kórház nem volt csodálatos helyzetben, csupán a gasztroenterológia emelkedett ki felszereltségével, jobb ellátottságával a mezőnyből, amely osztálynak Figus I. Albert volt a vezetője. Ők nagyon magas színvonalon dolgoztak, de a körülményekre jellemzően akkor még náluk is olajkályhával fűtöttek, és nem volt minden kórteremben vízcsap sem. A városi tanács – ezeket az áldatlan állapotokat tapasztalva – tűzte ki célul, hogy elvégeztesse a kórház teljesen elavult, tarthatatlan állapotú közműhálózatának (szennyvíz, víz, villany) rekonstrukcióját. Ezt megelőzően megépült a központi kazánház és a rendelőintézet. Tervezték az új konyha, mosoda megépítését is. Mindezeket a feladatokat az évek folyamán meg is valósították, hiszen az 1855-ben alapított kórháznak ezekre a fejlesztésekre nagy szüksége volt. A sebészet szintén rossz körülmények között dolgozott, az osztály nem rendelkezett csak egy műtővel. Egy régi épület karbantartása lényegesen nehezebb, mint egy új építménynek.

A fent említett okok bizonyára hozzájárultak a rossz légkör kialakulásához, s az emberi tényezőket sem szabad figyelmen kívül hagyni.

– *Mi történt a fül-orr-gégészetben?*

– Közben ez az osztály is állandóan fejlődött. Főorvossá való kinevezésem után Kardos doktor úr egy évig még rendszeresen dolgozott, de utána is bejárt hozzánk. Kezdetben még műtönk sem volt, de a lehetőségek fokozatosan javultak. A szakrendelés a Thököly útról átkerült a kórház területére, kialakítottunk egy elfogadható műtőt a gégészetben. Jó kapcsolatot alakítottunk ki a gyermekgyógyászattal, rendszeresen tartottunk konzíliumot, hiszen sok fülfájós gyereket kellett megoperálni, mert az antibiotikumoknak nem volt még olyan nagy szerepe, mint manapság. Helyiségeket többek között akkor nyertünk, amikor a nővérszállást kihelyezték a Szőlő utcába. Elköltözött az igazgatói iroda és a könyvtár is a szomszédságunkból. Mindig a körülmények határozták meg, hogyan fejlődünk tovább.

– *Mondjon még példát?*

– Tudomásomra jutott, hogy a Hűtőgépgyár rendelkezik egy „süketkamrával”, amely kiszűrte a külső zajokat. Azt megszereztük, s ez volt az alapja – néhány más géppel együtt – a hallásvizsgálat kialakításának. Kaptunk a megyétől pluszban 3 szakorvosi órát és 2 asszisztent. Mindig ki lehetett jární, hogy vegyünk néhány új orvosi eszközt. A következő lehetőség akkor adódott, amikor a műtősgegeket áthelyezték egy másik szobába, s felmerült a lehetőség, hogy foglaljunk a hallókészülékek kiadásával is. A fejlődés menetkészen alakult ki, ahogyan a lehetőségek adódtak. Ehhez azonban naprakésznek kellett lenni az osztály minden problémájával, természetesen eredményeivel is.

– *Hogyan haladt előre a pályáján? A szakmai teljesítményeken kívül mitől függött az előrelépés?*

– 1976-tól – az igazgató javaslatára – főorvosként dolgoztam. Ennek előzménye a szakvizsga letétele, a 10 éves szakmai gyakorlat, és a fül-orr-gégészet területén elért

eredmények is számítottak. A kinevezés előtt valószínűleg egyeztettek a Városi Tanáccsal és a Pártbizottsággal.

– *Mikor lett párttag?*

– 1976-ban léptem be az MSZMP-be; 1989-ben pedig, mint reformkommunista, megújítottam tagságomat az MSZP-ben.

– *Köztudott közéleti tevékenysége, ezt mikor kezdte el?*

– Ilyen jellegű munkát 1980-tól városi tanácstagként, sőt Végrehajtó Bizottsági tagként is végeztem. Ez összefüggött azzal a ténnyel, hogy még abban az évben kineveztek igazgatóhelyettesnek. Sajátos helyzet volt mert Figus I. Albertet felmentették ugyan, az igazgató személyéről viszont még nem döntöttek. 1981 októberétől Soós Juszttina került a kórház élére, én megmaradtam igazgató-helyettesnek. Kinevezésünk ezekre a funkciókra a tanácselnök és a városi pártvezetés hatáskörébe tartozott, gyakorlatilag semmiféle feltételt nem szabtak.

Osztályvezetői kinevezésem után egy évvel lépett életbe a pályáztatás, a szakmai kollégiumok véleményezési, ill. vétójoga, s később 1989-ben megalakultak a döntéseket alakító orvosi kamarák is. 1989. december 1-től orvos-igazgató kinevezést kaptam. 1990-ben – miniszteri rendeletre – minden kórházigazgatói állást választás útján kellett betölteni. Ebben különös feltételeket szabtak, ha valaki az előző rendszerben volt vezető, csak akkor nyerhetett, ha magasabb százalékkal nyert. Így nagyon sok értékes ember hullott ki a rostán. 1990-ben – pályázásom után – ismét megnyertem a választást és az igazgatói posztra kiírt pályázatot.

A rendszerváltás időszakában Jakus főorvos úr – kórházi feladatai mellett – újabb közéleti megbízásokat kapott, amely egy újabb riport témája lehet.

Parti Csaba–Pethő László

A RENDŐRKAPITÁNY

beszélgetés Mosonyi Sándorral

– *Kérjük, mutassa be szüleit, családját, indíttatásait!*

– Szüleim tősgyökeres alattyáni származású emberek. Apám iparos, hentesmester volt, anyám egy gazdálkodó lánya, de ő is bekerült az iparba. Apám elég korán meghalt, akkor még csak tizenkét éves voltam. Egy „feketevágáson” kapták el a rendőrök, és a borjúval a nyakában leugrott a hídról. Szétrepedt a mája, majd rövid időn belül meghalt a berényi kórházban. Ez 1951-ben történt, s mi hárman gyerekek itt maradtunk anyámra. Ráadásul apám miatt is sokat szorultunk, mert nem tartotta be a szabályokat. Előfordult, hogy három disznóra volt vágási engedélye, de a rendőrök a füstölőben ötven körmöt találtak. Rögtön megállapították, hogy a füstölőben levő áruk többsége feketevágásból származott. Be is csukták emiatt. Azelőtt ő is megjárta a frontot, hadifogságot, tehát semmiből sem maradtunk ki. Amikor árvaságra jutottunk, mind a két nagyszülő mellénk állt, és segítettek bennünket. A tsz-ben anyámék kaptak húst, lisztet, zöldséget és egyebeket, de ezt ki kellett egészíteni a nyári munkánkért kapott keresettel. Én gimnazista koromban nyaranta a cséplőgépnél dolgoztam. Katolikus pap nagybátyám azzal segítette anyámat, hogy engem magához vett hatodik osztályos koromban Egerbe, és ő taníttatott. Ő inspirált a papi pályára, de ezt egyáltalán nem fogta a bicskám. Ugyanakkor nagyon sokat köszönhettem neki, mert rengeteg könyvet adott a kezembe. Nyolcadikban visszakerültem a falunkba, mert néhányan megsúgták: pap nagybátyám miatt nem fogok bekerülni a gimnáziumba. Nagyjából így is történt, mert sem apám „tetteit,” sem anyámék harminc holdból származó kulákságát nem nézték jó szemmel, s nem is vettek fel 1953-ban a jászberényi gimnáziumba. Helyette Mezőtúrra kerültem, s csak egy év múlva kerülhettem – római katolikus pap nagybátyám közbenjárásával – Jászberénybe.

Érettségi után jelentkeztem testnevelés-földrajz szakra, Pécsre. Úgy éreztem jól szerepeltem, de nem vettek fel. A futball viszont segített, elég jól ment, a megyei ifjúsági válogatottban fociztam, és hamarosan fölkerültem Budapestre, a Lőrinci Fonó NB III-as csapatába. Kedvező munkabesorolást kaptam, olyat, ami mellett a

Parti Csaba–Pethő László

A RENDŐRKAPITÁNY

beszélgetés Mosonyi Sándorral

– *Kérjük, mutassa be szüleit, családját, indíttatásait!*

– Szüleim tősgyökeres alattyáni származású emberek. Apám iparos, hentesmester volt, anyám egy gazdálkodó lánya, de ő is bekerült az iparba. Apám elég korán meghalt, akkor még csak tizenkét éves voltam. Egy „feketevágáson” kapták el a rendőrök, és a borjúval a nyakában leugrott a hídról. Szétrepedt a mája, majd rövid időn belül meghalt a berényi kórházban. Ez 1951-ben történt, s mi hárman gyerekek itt maradtunk anyámra. Ráadásul apám miatt is sokat szorultunk, mert nem tartotta be a szabályokat. Előfordult, hogy három disznóra volt vágási engedélye, de a rendőrök a füstölőben ötven körmöt találtak. Rögtön megállapították, hogy a füstölőben levő áruk többsége feketevágásból származott. Be is csukták emiatt. Azelőtt ő is megjárta a frontot, hadifogságot, tehát semmiből sem maradtunk ki. Amikor árvaságra jutottunk, mind a két nagyszülő mellénk állt, és segítettek bennünket. A tsz-ben anyámék kaptak húst, lisztet, zöldséget és egyebeket, de ezt ki kellett egészíteni a nyári munkánkért kapott keresettel. Én gimnazista koromban nyaranta a cséplőgépnél dolgoztam. Katolikus pap nagybátyám azzal segítette anyámat, hogy engem magához vett hatodik osztályos koromban Egerbe, és ő taníttatott. Ő inspirált a papi pályára, de ezt egyáltalán nem fogta a bicskám. Ugyanakkor nagyon sokat köszönhettem neki, mert rengeteg könyvet adott a kezembe. Nyolcadikban visszakerültem a falunkba, mert néhányan megsúgták: pap nagybátyám miatt nem fogok bekerülni a gimnáziumba. Nagyjából így is történt, mert sem apám „tetteit,” sem anyámék harminc holdból származó kulákságát nem nézték jó szemmel, s nem is vettek fel 1953-ban a jászberényi gimnáziumba. Helyette Mezőtúrra kerültem, s csak egy év múlva kerülhettem – római katolikus pap nagybátyám közbenjárásával – Jászberénybe.

Érettségi után jelentkeztem testnevelés-földrajz szakra, Pécsre. Úgy éreztem jól szerepeltem, de nem vettek fel. A futball viszont segített, elég jól ment, a megyei ifjúsági válogatottban fociztam, és hamarosan fölkerültem Budapestre, a Lőrinci Fonó NB III-as csapatába. Kedvező munkabesorolást kaptam, olyat, ami mellett a

focira is maradt időm, s nemsokára a Kistextbe kerültem. Jól éreztem magam, de közbeszólt egy súlyos sérülés, eltörött a lábam. Nem tehettem mást, hazajöttem. A községházán dolgozott egy rendes, futballbarát ember, aki révén igazgatási előadó lettem.

– *Ezzel megkezdődött hivatali pályafutása. Hogyan haladt előre a képzeletbeli ranglétrán?*

– Az alattányi községházán az anyakönyvvezetés, a járatlevél-kezelés, meg egyéb ügyes-bajos dolgok intézése lett a feladatom. Annak rendje-módja szerint a katonaság következett, s mikor 1962-ben leszereltem, akkor hál’ Istennek hallgattam a megyei tanács VB-titkárára, Kuti Györgyre, aki a jogi egyetem elvégzésére buzdított. 1963-ban fel is vettek, sőt nagyon gyorsan VB-titkár lettem. A jogot munka mellett, család mellett, tehát levelező úton végeztem. Feleségem idehaza mint vezető óvónő dolgozott, két fiunk volt, akikkel szintén illett foglalkoznunk. Akkor még szombaton is dolgoztunk, délelőtt a hivatalban voltam, délután kettőtől este nyolcig tartottak a konzultációk. A lényeg végülis az, hogy 1971-ben sikerült elvégeznem az egyetemet. Közben már felfigyeltek rám, először Szolnokról, majd Jászberényből, inspiráltak, hogy menjek oda dolgozni. Kettőnket vettek számításba a megyei VB-titkár kádertartalékaként, engem – katolikus nagybátyám miatt – később ejtettek. Így Szolnok helyett végül a jászberényi Járási Hivatal következett, ahol 1972. július 1-től a szervezési jogi osztály vezetője lettem. Haladtam a hivatali ranglétrán 1975-ben elnökhelyettes, majd 1980-ban a hivatal elnöke lettem.

A hivatalban egy jól felkészült csapat dolgozott, így máig sem értem, hogy miért kellett felszámolni ezt a közigazgatási, szakmai szempontból jól funkcionáló egységet. Megjegyzem, hogy a mai okmányirodáknak, a kistérségi szerveknél mintegy háromszor annyian dolgoztak, mint akkoriban nálunk. Visszatérve, azonban nem volt mit tenni, a Politikai Bizottság döntése után a kormány is kimondta a járási hivatalok felszámolását 1983. december 31-i hatállyal.

– *A járást a hetvenes évek végétől szinte állandóan veszély fenyegette. Először a járási tanácsokat szüntették meg, majd fokozatosan szűkültek, sőt egyesesen leépültek a hatáskörök. Feltételezzük, hogy mindez negatív módon befolyásolta az ott dolgozók teljesítményét és hangulatát.*

– Gyakorlatilag így történt. A hibás politika a járások megszüntetését favorizálta, pedig Magyarországon Zsigmond király idejében alakultak ki a járások, és ezek mindig is jól funkcionáltak. A közigazgatást egyre magasabb szinten kellett szervezni és ellátni, de erre sohasem volt és nem is lesz minden községben elegendő képzett szakember. A járási hivatalnál viszont a gyámügyektől kezdve, az építési osztályon keresztül a pénzügyi osztályig mindenütt felkészült szakemberek dolgoztak. Nos akkoriban ezt a szakapparátust sikerült előbb elbizonytalanítani, majd szétzavarni. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nincs tovább, akkor megkerestem Gorjanc Ignácot, aki felajánlotta nekem a Hűtőgépgyár humánpolitikai osztályának vezetését. Végso

soron az igazgatási ügyekkel foglalkozó, számomra idegennek aligha nevezhető területre kerültem volna. Zárójelben megjegyzem, hogy ez „bizalmi állás” lett volna, hiszen korábban Gorjanc bizalmasa vezette az osztályt.

– *Tehát úgy látszott, hogy ezzel megoldódott a további sorsa. Hogyan lett ezek után mégis rendőrkapitány?*

– Némi kerülőút is közrejátszott az általam sem várt fordulatban. Feljelentették a jászfényszarui tanács akkori elnökét, Török Sándort. A tanácselnök ügyében fegyelmi bizottságot jelölt ki a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, engem bízott meg az elnöki teendői ellátásával.

– *Török Sándor a Jászság közéletének közismert, sőt elismert szereplője. Talán utólag visszatekintve sem érdektelen, hogy miért indult ellene fegyelmi eljárás?*

– Korrupció, anyagi haszonszerzés, sikkasztás voltak a vádak. A fegyelmi bizottságot rajtam kívül a megyei rendőrkapitány bűnügyi helyettese és a megyei főügyész alkotta. Kivizsgáltuk az ügyet, s megállapítottuk, hogy büntetőjogi értelemben semmi kivetnivalót nem követett el a feljelentett tanácselnök.

– *Egy ilyesfajta tárgyalás ma bíróság előtt zajlana. Bíróságként funkcionált akkor a fegyelmi bizottság, ön például ügyészként vagy védőügyvédként szerepelt?*

– Mai szemmel nézve valóban furcsán hangzik ez a történet. Ténykérdés, hogy a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, ill. annak tagjai Török Sándort meg akarták büntetni, sőt talán még a „felnégyelését” is szerették volna elérni. Én, velük szembehelyezkedve, viszont a felmentését javasoltam. Érvelésemet, a két bizottsági tagként szereplő szakember mellett, Kuti György, a megyei tanács VB-titkára is akceptálta és támogatta, Török Sándort fel is mentették. Később megtudtam, hogy tulajdonképpen a fegyelmi tárgyalást követő beszélgetésen „sütötték ki”, hogy engem odacitálnak Jászberénybe rendőrkapitánynak.

– *Az adott eseten kívül megmondták, hogy miért éppen önre esett a választás? Nem lett volna egyszerűbb a kapitányságról valakit kiemelni, vagy volt-e esetleg más jelölt?*

– Erről nem érdeklődtem, azt viszont tudtam, hogy az ún. szocialista társadalmi berendezkedés kaderszisztémája szerint lehetőleg nem helyi embert kell megbízni, hanem máshonnan kell hozni. A helybelit általában összefonódottnak, megbízhatatlannak, határozatlannak és döntésképtelennek tartották. A tanácsok élén hol ide, hol oda, hol pedig amoda helyezték az embereket. A járási hivatalnál is én voltam az első, idevalósi ember, s ez most megismétlődött. Valószínűleg azért bíztak meg bennem, mert nem csináltam nagy baromságokat, s ilyen végzettséggel rendelkező káder a Jászberényi Rendőrkapitányság állományában nem volt.

– *A javaslat úgymond megszületett, mégis hogyan lett egy főhivatalnokból rendőr?*

– Behívtak a megyei tanácshoz. Ott a megyei főkapitány, Daróczi András ezredes és Barta László, a megyei tanács elnöke közölte velem, hogy engem szemeltek ki

Jászberényben rendőrkapitánynak. Az ajánlaton kívül egy hét gondolkodási időt kaptam. Nehéz döntés elé állítottak – megvolt a biztos helyem a Hűtőgépgyárban – egész héten minden bajom volt, éjszaka csak forgolódtam az ágyban. Ez a feleségemnek is feltűnt, rákérdezett az okokra. Nagy nehezen előhozakodtam az ajánlattal, amitől ő megrémült, hiszen rögtön arra gondolt, hogy az alattyáni körzeti megbízott-hoz hasonlóan az utcát fogom járni. A vége az lett, hogy elfogadtam a kapitányi posztra való felkérést.

– *Ettől a ponttól kezdve változott is az élete meg nem is. A rendőrség rövidesen átvette a járási hivatal épületét, így házon belül maradt, de a feladatai megváltoztak.*

– A rendőrség épülete többszöri egyeztetés és ingatlancsere után a járási hivatal volt épülete lett. Ami engem illet, megtartottam a régi irodámat. A feladat valóban új volt, de az emberek zömét, a vezetőket mind ismertem. Jogi végzettségemet új munkakörben is hasznosíthattam, a speciális rendőri feladatokkal való ismerkedés érdekében hat hónapos átképzésen vettem részt a Rendőrtiszt Főiskolán. Ott operatív ismereteket, a bűnügyi információszerezést tanultunk. Megismertettek bennünket a hálózatok működtetésével, a titkos eszközök és módszerek használatával, ugyanúgy meg kellett csinálnunk az ujjlenyomatvételt, mint a technikusoknak. Közbiztonsági szervezeti feladatokról, kriminológiai és kriminalisztikai témákról hallgattunk előadásokat. Visszatérve Jászberénybe gyakorlati segítséget jelentett, hogy két hónapig együtt dolgoztam elődömmel, Szalados Józseffel.

– *Mekkora apparátus dolgozott akkor a rendőrségnél?*

– Összesen 153 emberünk volt, 16 kivételével valamennyien Jászberényben dolgoztak. A szolnoki után ez volt a legnagyobb kapitányság. Világos és egyértelmű követelményeket igyekeztem megfogalmazni az állomány részére. A 12-24 órás váltásban dolgozó közbiztonságiak parancsnokainak előírtam, hogy szolgálatuk során legalább négy-öt ellenőrzést végre kell hajtaniuk. Nem néztem el, ha a parancsnok a csíkos autóval a tápot viszi haza lakására a tápboltból. Azt se szerettem, ha belépve egy irodába – ilyesmi nem egyszer, nem kétszer megtörtént – a kereszt-rejtvényt dugta el előlem az illető. Nagyon sok olyan kolléga volt, aki az elemi kommunikációs szabályokat sem tartotta be. Intézkedése során nem köszönt, durván bánt az állampolgárral. Ezekről az emberektől rövid úton megváltam, s néhány év múltán nyugdíjba mentek. Új, szakmailag jól képzett rendőrökkel töltöttük fel az állományt, a bűnügyi és az igazgatásrendészeti osztály vezetője jogi végzettséggel rendelkezett. Élünk a Horváth István belügyminisztersége idején feltáruló, a szakmai továbbképzést és fejlesztést szorgalmazó lehetőségekkel. Rajta kívül csak Boros Péter volt igazi belügyminiszter.

A későbbiekben sikerült a technikát is fejlesztenünk. 1988-ban, Szentnedre után másodikként az országban, riasztórendszereket kötöttünk be a kapitányságra. 1988-ban, Baráth László kezdeményezésére, hozzáteszem, az én hozzájárulásommal és az országos főkapitány engedélyével építettük ki a rendszert. Nem került nekünk egy

fillérbe sem, ők hozták a gépet, az ügyeletes pedig látta, követhette hogy hol és mikor mi történt. Fogdát kellett kialakítanunk, mert akkor már egyre nagyobb számban jelentek meg Jászberényben is a lengyelek, a szerbek, meg egyéb külföldi árusok. Beindult a csencselés, a feketén való pénzváltás. Mindez új helyzetet és egyben megoldandó feladatokat jelentett.

– *Önmagában a KGST vagy a lengyel piacon való árusítás nem számított bűncselekménynek. Mikor avatkozhatott be, mettől kezdve foglalkozhatott ezzel a rendőrség?*

– Az egyik informátorunk szólt, hogy itt vannak ezek a szerbek. Ebben az esetben nem szimpla árusításról, hanem valutázásról, arany csempészéséről és hasonlókról. Sok embert megkárosítottak, elvették a forintot, de nem adtak érte valutát. Olyan is előfordult, hogy két dollár közé semmit érő újságpapírokat raktak a kötegbe, majd gyorsan átvették a pénzt és eltűntek a francba. Nagyon földobott bennünket a dolog, rajta tartottuk a szemünket civil nyomozókkal. Alaposan fölkészültünk, a piacot módszeresen körbefogtuk, és hét jugoszláv valutázót sikerült begyűjtenünk. Komoly elismerést arattunk, a piacon levő két-háromszáz ember megtapsolta akciónkat.

– *Mikor jelent meg a városban a drog?*

– Akkor, amikor az arabok itt tanultak az Erősáramúban. A fiúk egy része a fősikolás lányok körében talált partnert magának, így bizonyos szájak oda is elvezettek. Akkoriban hallgattunk róla, de most a kihordási idő letelt, így nem terhel a titoktartási kötelezettség. Nos, úgy kezdődött, hogy a Kőhídi Gyógyszertárat felújították, s átmenetileg a Nagytemplommal szemben levő Szolgáltatóházban működött. Végeredményben onnan kellett „eltakarítani” két gyógyszerészt, mert alaposan belemerültek a dologba. Nem kimondottan kemény drogokat, de drogot helyettesítő különböző amfetamin-, és egyéb készítményeket adtak ki hamis receptre az itt tanuló arab diákoknak. Azok egyszerűen lepéznelték a gyógyszerészeket, akik így százezres nagyságrendű összegekhez jutottak.

– *Ma a nagyon elleni bűncselekmények a leggyakoribbak. Akkor mi jellemezte ezt a területet?*

– Igazán nagy vagyoni ügy viszonylag kevés akadt. Többször fordultak elő hűtőszekrénylopások. Megesett, hogy egy egész kamionnyi hűtőszekrénynek lába kelt.

– *Kik voltak az elkövetők? Gyáron belüli összejárás eredményezte a bűncselekményt?*

– Ekkora mennyiségű hűtőszekrényt nem lehet csak úgy egyszerűen elemelni. Ebben a főraktárostól kezdve sokan benne voltak.

– *Hogy sikerült őket lebuktatni?*

– Kaptunk egy információt, melyben jelezték, hogy kivittek egy kocsiszerelvényt a gyárból. Mi erre rögtön elkezdtük követni a szállítmányt. Nem hamarkodtuk el a rajtaütést, szép lassan kivártuk, amíg gazdát cserél a rakomány. Akkor viszont azon

nyomban lecsaptunk rájuk, s nagyon sokan lebuktak. Nem mindenkit sikerült tetten érni, de azokra, akikre a gyanúnk kiterjedt, zár alá kerültek.

– *Másfajta rablások? Tipikus vagy emlékezetes esetek?*

– A pártbizottsággal – a mai rendelőintézzettel – szemben, a másik oldalon, volt egy bébibolt – ma DM – a sarkon. Záráskor az egyik alkalmazott lány vitte a pénzt a postára. Útközben leütötték, s elvették tőle a táskáját, a pénzzel együtt. Bejött a lány, megtette a panaszt. Elmondta, hogy mi és miként történt. Nagyjából leírta a tettet, akiről megtudtuk, hogy bicegett és púpos volt. A kettő együtt ritkán fordul elő, rögtön szűkült a kör. Mi erre összedugtuk a fejünket, s az egyik járőr azonnal ráismert. Elmondta, hogy az illető Meggyespeleén lakik, méghozzá ezen meg ezen a tanyán. Azonnal kocsiba ültek a nyomozók és kimentek a helyszínre. A szabályoknak megfelelően megtartották a házkutatást, de nem találták az első számú bűnelnek minősülő fekete táskát. A gyanú nem oszlott, behozták az illetőt a kapitányságra. Itt faggatták, gyözködtek, próbálták belőle kiszedni, hogy hova is tette a pénzt. Szinte semmire se jutottak, amikor az egyik rendőr direkt módon rákérdezett: –Ide figyelj! Etetted már a teheneket ma? – Nem ettettem én – válaszolta. A helyszínelő rendőrök emlékeztek rá, hogy az illető gumicsizmájában kukoricaszárat láttak. – Akkor a kukoricaföldön voltál? – faggatták erre utalva. Nos, ez volt az a pont, ahol az illető megtört. Azon nyomban bevallotta, hogy hányadik szárkúpban rejtette el a táskát és a pénzt. A mi nyomozóink nem voltak Maigret-ek, hanem egyszerű, a közvetlen környezetet betéve ismerő, józan paraszti ésszel gondolkozó emberek. Isten tudja, meddig kereshettük volna a tettet, ha nem ilyen, jó helyismerettel bíró rendőreink vannak.

– *Akadnak-e notórius bűnözők? Olyanokra gondolunk, akik állandóan összeütköztek a törvénnyel.*

– Az élet elleni kategóriában feltétlenül ide tartozik a Vastag család. Amíg őket nem takarítottuk el Jászberényből, addig mind a három Vastag fivérrel szinte állandóan baj volt. A Szelei úton, a Makk hetesben western filmbe illő esetet produkáltak. Betoppantak a kocsmába, s pisztollyal lelövöldözték a polcról az italokat, randalíroztak. Kellően be voltak rúgva, s nekünk, rendőröknek ez volt a szerencsénk. A randalírozás után magukkal is vittek még ezt-azt, és hazamentek a Nyíl utcába, mert ott volt a lakásuk. Rendet akartunk tenni, de mivel fegyver volt náluk, az akkor érvényes szabály értelmében a rendőrkapitány sem avatkozhatott be az eseménybe, nem küldhette be az embereit a Nyíl utcába. Ki kellett hívni a Pelikán-csoportot, a beavatkozó kommandósokat, akiket speciális módon készítették fel az ilyen esetekre. Vastagék az udvarukon tanyázó nagy németjuhász kutyájukban bíztak, vele tartották távol a rajtaütésre készülő rendőröket. Amikor ezt a kommandósok parancsnoka megtudta, azonnal bevetette szakképzett rendőr-kutyáját. A boxer két másodperc alatt megfojtotta a német juhászt. A kommandósok pillanatokon belül körbevették a házat, nem válogatva ajtón-ablakon berontottak. Odabenn rögtön meglett a fegyver,

Vastag Bélát és Pistát is lefogták, majd bilincsbe verték. A padlásról a harmadik Vastag fivért is leszedték, vele egy olyan körözött bűnöző került a rács mögé, akit évek óta nem sikerült elcsípni. Nagy visszhangja volt az esetnek, de végül szépen megoldottuk.

– A beszélgetésre készülve belelapoztunk a régi újságokba. Némi meglepetéssel tapasztaltuk, hogy az egyik interjúban a cigánybűnözés problémáiról és helyzetéről nyilatkozott. Ma is használná ezt a minősítést?

– Talán azzal a különbséggel, hogy ez az akkor használt kategória, mint statisztikai gyűjtőfogalom megszűnt, tehát erről így nem beszélünk. Hanem úgy fogalmaznám meg, hogy abban a kategóriában ma már nem beszélünk statisztikai számokról. Nem is mérjük, nem is ismerjük, nem is arra vagyunk külön kíváncsiak, amit régen, húsz évvel ezelőtt cigánybűnözésnek hívtak. E néprétegből viszont az átlagnál több bűnöző kerül ki. Ennek okait a szociológia és a kriminológia pontosan ismeri.

– Rendben van, de ha felkeres egy börtönt, akkor rögtön megtapasztalja, hogy a børszínekben kiütözik az adott populációhoz való tartozás.

– Pontosan így van, ezt magam is megtapasztaltam. Én sem tagadom a területen adódó óriási problémákat.

– Némi összegzésképpen, hogyan alakult a rendszerváltás előtti időszakban a Jászág bűnügyi helyzete?

– Abban az időszakban másként alakult a társadalmi normák megítélése. Példaként említem a munkanélküliséget, ami mindennapjainkban jelen van. Ha ma valaki munkanélküli, akkor segélyt kap az önkormányzattól. Aki annak idején nem dolgozott, az közveszélyes munkakerülőnek minősült. Nekünk ez folyamatosan gondot okozott. Ha valahogy rávettünk valakit arra, hogy dolgozzon, akkor könyöröghettünk a városgazdálkodásnál, hogy vegyék fel az illetőt, mert nem lehet örökké becsukva tartani, hiszen megtelt a fogda. Nem tehattünk mást, kunyeráltunk a Hűtőgépgyárban vagy az Aprítógépgyárban, s beajánlottuk ezeket az embereket hamut vagy éppen udvart söprögetni. Ezzel szemben ma, néha ugyanazon figurák megkapják a segélyt, s unalmukban csinálják a balhét. Rövidre fogva, más volt a társadalom elvárása. Magam részéről egyáltalán nem sírom vissza múltat, de az tény, hogy a nagyobb rend nyilvánvalóan a diktatúra velejárója.

1983-tól-1996-ig vezettem a kapitányságot, és azt követően, mint magánnyomozó sem szakadtam el teljesen a szakmától. Egykori és újabban szerzett tapasztalataimból tudom, hogy átalakult a bűnözés szerkezete. Jászfényszarun és sok-sok helyen például kialakult egy olyan vállalkozói kör, amely Budapesten kvalifikált munkákat vállalt. Ők abban voltak érdekeltek, hogy alkalmazottaikat nem, vagy csak minimálbérrel jelentették be. A dolgozók alacsony bért kaptak, a közterheiket megspórolták, így jól jártak ezek a vállalkozók. Ezek közül jó néhányat sikerült elcsípni, de még nagyon sokan futnak. Nem lett egyszerűbb a helyzet.

Kármán Antal

TOP 10 JÁSZSÁG 2006-2007

Mottó:

„Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül!”

(Kölcsey Ferenc)

„Jogos, ha valaki maga is hasznot húz olyan vállalkozásból, amiért fáradozik, s ami a haza érdekét szolgálja, míg a bûn ennek ellenkezõje: ha valaki a közjó kárára gazdagszik.”

(gróf Széchenyi István)

A Jászági Évkönyv eddig megjelent 15 évfolyamában kialakultak azok a témakörök, amelyekre az évkönyv rendszeresen visszatér (művészet; história, dokumentumok; jelen és jövő; kitekintés; örökségünk; a civil szervezetek életéből; könyvismertetések; krónika, eseménynaptár).

A Jászság gazdaságáról, a gazdasági életben meghatározó szerepet játszó társaságokról jelentőségükhöz képest ritkábban, elsősorban csak valamilyen évforduló vagy kiemelkedő esemény kapcsán esett szó. (Például: 1993-ban a Hűtőgépgyár, 1994-ben az Aprítógépgyár privatizációjáról, 1995-ben az 50 éves Jászági Áfészről, 1998-ban az 50 éves Kossuth termelőszövetkezetről, 2000-ben a 10 éves Autoelektro Kft.-ről, 2001-ben a Hűtőgépgyár létesítésének történetéről, 2002-ben az Aprítógépgyár 50 éves történetéről olvashattak a Jászági Évkönyv olvasói.) Magyarázható ez azzal, hogy a rendszerváltás során és után ebben a szektorban nagyon nagy változások történtek: cégek szűntek meg, újak alakultak, a privatizáció során és azt követően is jelentős változások történtek a tulajdonosok személyében stb. Mára a cégek helyzete többségében stabilizálódott. (Kijelenthető ez annak ellenére, hogy éppen 2007-ben volt tulajdonosváltás két nagy múltú társaságnál az Aprítógépgyár Zrt.-nél és a Kossuth Mezőgazdasági Zrt.-nél.)

Pethő László felelős szerkesztővel közös ötletünk, hogy „Gazdaság” címmel egy új rovatot, egy új, rendszeresen visszatérő témakört nyitunk a Jászági Évkönyvben. Szándékaink szerint ebben – más gazdasági tárgyú írások mellett – megadjuk az előző évben a különböző gazdasági mutatók szerinti első 10 gazdasági társaság sorrendjét, és folyamatosan lehetőséget adunk arra is, hogy a társaságok bemutassák magukat, történetüket, tevékenységüket, sikereiket, gondjaikat, problémáikat. A számadatoknál a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara és az APEH Észak-alföldi Regionális Igazgatósága évenként megjelenő közös kiadványának adatait vesszük alapul (engedélyükkel), kiegészítve a cégektől közvetlenül kapott információkkal. A „Gazdaság” rovat felett a Jászági Menedzser Klub Egyesület szakmai védnökséget vállalt.

Kármán Antal

TOP 10 JÁSZSÁG 2006-2007

Mottó:

„Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül!”

(Kölcsey Ferenc)

„Jogos, ha valaki maga is hasznot húz olyan vállalkozásból, amiért fáradozik, s ami a haza érdekét szolgálja, míg a bûn ennek ellenkezõje: ha valaki a közjó kárára gazdagszik.”

(gróf Széchenyi István)

A Jászági Évkönyv eddig megjelent 15 évfolyamában kialakultak azok a témakörök, amelyekre az évkönyv rendszeresen visszatér (művészet; história, dokumentumok; jelen és jövő; kitekintés; örökségünk; a civil szervezetek életéből; könyvismertetések; krónika, eseménynaptár).

A Jászság gazdaságáról, a gazdasági életben meghatározó szerepet játszó társaságokról jelentőségükhöz képest ritkábban, elsősorban csak valamilyen évforduló vagy kiemelkedő esemény kapcsán esett szó. (Például: 1993-ban a Hűtőgépgyár, 1994-ben az Aprítógépgyár privatizációjáról, 1995-ben az 50 éves Jászági Áfészről, 1998-ban az 50 éves Kossuth termelőszövetkezetről, 2000-ben a 10 éves Autoelektro Kft.-ről, 2001-ben a Hűtőgépgyár létesítésének történetéről, 2002-ben az Aprítógépgyár 50 éves történetéről olvashattak a Jászági Évkönyv olvasói.) Magyarázható ez azzal, hogy a rendszerváltás során és után ebben a szektorban nagyon nagy változások történtek: cégek szűntek meg, újak alakultak, a privatizáció során és azt követően is jelentős változások történtek a tulajdonosok személyében stb. Mára a cégek helyzete többségében stabilizálódott. (Kijelenthető ez annak ellenére, hogy éppen 2007-ben volt tulajdonosváltás két nagy múltú társaságnál az Aprítógépgyár Zrt.-nél és a Kossuth Mezőgazdasági Zrt.-nél.)

Pethő László felelős szerkesztővel közös ötletünk, hogy „Gazdaság” címmel egy új rovatot, egy új, rendszeresen visszatérő témakört nyitunk a Jászági Évkönyvben. Szándékaink szerint ebben – más gazdasági tárgyú írások mellett – megadjuk az előző évben a különböző gazdasági mutatók szerinti első 10 gazdasági társaság sorrendjét, és folyamatosan lehetőséget adunk arra is, hogy a társaságok bemutassák magukat, történetüket, tevékenységüket, sikereiket, gondjaikat, problémáikat. A számadatoknál a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara és az APEH Észak-alföldi Regionális Igazgatósága évenként megjelenő közös kiadványának adatait vesszük alapul (engedélyükkel), kiegészítve a cégektől közvetlenül kapott információkkal. A „Gazdaság” rovat felett a Jászági Menedzser Klub Egyesület szakmai védnökséget vállalt.

Célunk az, hogy egyrészt a Jászság legjelentősebb vállalkozásait és azok eredményeit olvasóink megismerhessék, és folyamataiban is figyelemmel kísérhessék, úgy is mint jázsásági polgárok és úgy is mint jelenlegi vagy potenciális munkavállalók, másrészt az utókor számára mindezeket az információkat megőrökítsük. Véleményünk szerint a megyei „ötvenek” és a jázsásági „tízek” között szerepelni rangot és elismerést jelent, érdem és egyúttal megtiszteltetés is.

A 4 fő gazdasági mutató, melyeket a TOP 10 sorrendjének kialakításánál figyelembe veszünk a következő:

– *árbevétel* (az értékesítés nettó árbevétele): A naptári évben értékesített, vásárolt és saját termelésű készletek, valamint a teljesített szolgáltatások árkiegészítéssel és felárral növelt, engedményekkel csökkentett – általános forgalmi adót nem tartalmazó – ellenértéke. (Nem tartalmazza: a vállalkozáson belüli teljesítmények belső szervezeti egységek által elismert értékét, valamint a befektetett eszközök értékesítésének ellenértékét.)

– *export* (az exportértékesítés nettó árbevétele): A termékek, anyagok, áruk külföldön történő értékesítésének, illetve külföldre külföldi vevőnek külkereskedelmi áruforgalomban történő értékesítésének ellenértéke, továbbá külföldi igénybevevőnek külföldön végzett szolgáltatás nyújtás ellenértéke, az ellenértéknek a számla szerinti deviza vagy kapott valuta – áfát nem tartalmazó – forintértéke. (Az átszámítás a szerződés szerinti teljesítéskor érvényes, az adott ügyletet lebonyolító pénzügyi intézet által meghirdetett árfolyamon történik.)

– *létszám* (átlagos állományi létszám): A munkajogi állományi létszámba tartozó személyek a munkából meghatározott okból távol levők (szülési szabadság, gyed, gyes, három hónapot meghaladó betegség miatti távollét stb.) kivételével, valamint a munkajogi állományba nem tartozó, de meghatározott feltételekkel a munkáltatónál folyamatosan munkát vállalók (szüneteltetésben foglalkoztatott diákok, kölcsönvett munkavállalók stb.).

– *hozzáadott érték* (bruttó hozzáadott érték alapáras, közelítő értéke): A gazdálkodó szervezetek hozzájárulása az országban előállított bruttó hazai termékhez (a GDP-hez). Azt fejezi ki, hogy az adott évben a vállalkozás mennyi új értéket állított elő. Számítása: az éves termelési értékből (kibocsátásból) levonva a folyó termelő felhasználás (a máshol termelt és a gazdálkodó szervezet által felhasznált termékek és szolgáltatások értéke). Így a hozzáadott érték a személyi jellegű ráfordítások, az értékcsökkenés és az üzemi eredmény összegének felel meg.

TOP 10 JÁSZSÁG

		Árbevétel (M Ft)	
		2006	2007
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft. Jászberény	203.310	224.646
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft. Jászberény	25.967	42.796
3.	EMCON TECHNOLOGIES Kft. Jászárokszállás	19.252	28.000
4.	SZATMÁRI Kft. Jászberény	23.576	21.647
5.	CARRIER CR MAGYARO. Kft. Jászárokszállás	14.270	16.430
6.	CO-OP STAR Zrt. Jászberény	14.497	16.038
7.	RUUKKI TISZA Zrt. (AGJ Zrt.) Jászberény	11.253	12.669
8.	MÁV FKG Kft. Jászkisér	6.497	9.603
9.	ELEKTRO-QUALITY Kft. Jászberény	9.664	9.395
10.	KÓD Kft. Jászberény	5.348	7.293

TOP 10 JÁSZSÁG

		Létszám (fő)	
		2006	2007
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft. Jászberény	4.437	4.785
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft. Jászberény	818	1.193
3.	CO-OP STAR Zrt. Jászberény	993	975
4.	MÁV FKG Kft. Jászkisér	873	855
5.	RUUKKI TISZA Zrt. (AGJ Zrt.) Jászberény	686	705
6.	SZATMÁRI Kft. Jászberény	309	400
7.	CARRIER CR MAGYARO. Kft. Jászárokszállás	382	392
8.	TREND Kft. Jászberény	350	371
9.	EMCON TECHNOLOGIES Kft. Jászárokszállás	285	306
10.	ELEKTRO-QUALITY Kft. Jászberény	255	301

TOP 10 JÁSZSÁG

		Export (M Ft)	
		2006	2007
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft. Jászberény	146.385	159.108
2.	EMCON TECHNOLOGIES Kft. Jászárokszállás	17.523	25.206
3.	CARRIER CR MAGYARO. Kft. Jászárokszállás	13.320	15.421
4.	RUUKKI TISZA Zrt. (AGJ Zrt.) Jászberény	9.701	11.461
5.	DOMETIC Zrt. Jászberény	5.181	5.353
6.	JÁSZ-PLASZTIK Kft. Jászberény	3.694	5.115

7.	SZATMÁRI Kft.	Jászberény	5.283	1.724
8.	BUNDY Kft.	Jászárokszállás	1.970	1.685
9.	JÁSZAPÁTI 2000 MG. Zrt.	Jászapáti	307	469
10.	KÓD Kft.	Jászberény	279	465

TOP 10 JÁSZSÁG

			Hozzáadott érték (M Ft)	
			2006	2007
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft.	Jászberény	29.760	32.689
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	Jászberény	8.114	14.585
3.	CARRIER CR MAGYARO. Kft.	Jászárokszállás	3.048	3.709
4.	MÁV FKG Zrt.	Jáskisér	2.032	2.871
5.	RUUKKI TISZA Zrt. (AGJ Zrt.)	Jászberény	3.154	2.756
6-13.	DOMETIC Zrt.	Jászberény	2.166	2.204
6-13.	JÁSZAPÁTI 2000 MG. Zrt.	Jászapáti	832	971
6-13.	BUNDY Zrt.	Jászárokszállás	1.111	868
6-13.	CO-OP STAR Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.
6-13.	EMCON TECHNOLOGIES Kft.	Jászárokszállás	n.a.	n.a.
6-13.	KÓD Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.
6-13.	SZATMÁRI Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.
6-13.	TREND Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.

Megjegyzések a táblázatokhoz

– 2007-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei TOP 50-ben szereplő vállalkozások közül 19 a jászsági (eggyel több, mint 2006-ban), a 20 legnagyobb árbevételű cég közül pedig 10-nek a Jászországban van a székhelye.

– Nem szerepel a táblázatokban a SAMSUNG Electronics Magyar Zrt., melynek termelése jelentős részben a Jászországhoz köthető, Jászfényszaruon készíti a televízióit, azonban a cég székhelye nem Jász-Nagykun-Szolnok megyében van.

– Ugyancsak hiányoznak azok az adatok is, amelyeknek a Jász-Nagykun-Szolnok megyei TOP 50-ben (forrásanyagunkban) való közléséhez – sajnálatunkra – az érintett gazdálkodók nem járultak hozzá (a táblázatokban „n.a.”-val jelölve = nincs adat).

– A „RUUKKI TISZA Zrt. (AGJ Zrt.)” azt jelenti, hogy a 2006. évi adatok a Jászberényi Aprítógépgyár Zrt., a 2007. évié a jogutód Ruukki Tisza Zrt. adatai.

– A nettó árbevétel listán a JÁSZ-PLASZTIK Kft. 64,8%-os, a MÁV FKG Kft. 47,8%-os, az EMCON Technologies Kft. 45,4%-os, a KÓD Kft. 36,4%-os, a Carrier CR Magyarország Kft. 15,1%-os növekedést ért el az előző évhez képest, ezzel a

KÓD Kft. 3, az EMCON Technologies Kft., a Carrier CR Magyarország Kft. és a MÁV FKGT Kft. 1-1 hellyel lépett előbbre.

– A megyében is legtöbb új munkahelyet (375-öt) biztosító JÁSZ-PLASZTIK Kft. a megye és a Jászság második legnagyobb foglalkoztatója lett 2007-ben. Az Electrolux Lehel Kft. valósította meg 348 fővel a második legnagyobb létszámbővítést. A SZATMÁRI Kft. közel 100 fővel, 29,4%-kal növelte 2007-ben átlagos állományi létszámát. A JÁSZ-PLASZTIK Kft. és a SZATMÁRI Kft. 2-2 hellyel lépett előre a jászsági listán. A 18-18 fővel létszámot csökkentő CO-OP Star Zrt. és MÁV FKGT Kft. 1-1 pozíciót veszített.

– Az *export* a sorrenden nem történt jelentős változás, a DOMETIK Zrt. és a JÁSZ-PLASZTIK Kft. (amely 38,5%-kal növelte exportját) került 1-1 hellyel előbbre. Az EMCON Technologies Kft. exportértékesítésből származó árbevétele 43,8%-al nőtt.

– A definíciójából is következően igen fontos mutató, a *hozzáadott érték* szempontjából – a sajnálatosan sok hiányzó adat miatt – nehéz a reális értékelés. A táblázatban a 6-13. sorszám arra utal, hogy az öt cég nem publikus adata határozhatná meg a végleges sorrendet. Az megállapítható, hogy a 41,3%-os, illetve 21,7%-os növekedést elért MÁV FKGT Kft. és Carrier CR Magyarország Kft. több helyet lépett előre.

CÉGEK BEMUTATÁSA

A cégbemutatásokhoz

A TOP 10 Jászság cégei közül ez évben 5 olyan társaságot mutatunk be, amelyek az évkönyvben ezelőtt kevés alkalommal vagy egyáltalán nem szerepeltek:

- Carrier CR Magyarország Kft., Jászárokszállás
- EMCON Technologies Kft., Jászárokszállás
- JÁSZ-PLASZTIK Kft., Jászberény
- MÁV FKG Kft., Jászkisér
- SZATMÁRI Kft., Jászberény

A hatodik, a CO-OP Star Zrt. bemutatkozásának az is az apropója, hogy a társaság 2009 januárjában lesz 10 éves.

[*Megjegyzés:* Az Electrolux Lehel Kft. nemcsak a Jászságban, de Jász-Nagykun-Szolnok megyében is hosszú évek óta minden mutató szempontjából az első helyen áll, a KRÓNKA-ESEMÉNYNAPTÁR rovatunkban állandó szereplő. A 2006. évi évkönyvben például hatszor, a 2007. évben tizenegyszer szerepelt, a 2008. évben hétszer. Jászberény másik nagy gyára az Aprítógépgyár Zrt. (ma Ruukki Tisza Zrt.) is folyamatosan a megyei élmezőny tagja, azonban a cégnél a 2007. év közepén bekövetkezett nagy változásokat (melyek a tulajdonosváltás következményei) jelenleg még korai lenne elemezni.]

CÉGEK BEMUTATÁSA

A cégbemutatásokhoz

A TOP 10 Jászság cégei közül ez évben 5 olyan társaságot mutatunk be, amelyek az évkönyvben ezelőtt kevés alkalommal vagy egyáltalán nem szerepeltek:

- Carrier CR Magyarország Kft., Jászárokszállás
- EMCON Technologies Kft., Jászárokszállás
- JÁSZ-PLASZTIK Kft., Jászberény
- MÁV FKG Kft., Jászkisér
- SZATMÁRI Kft., Jászberény

A hatodik, a CO-OP Star Zrt. bemutatkozásának az is az apropója, hogy a társaság 2009 januárjában lesz 10 éves.

[*Megjegyzés:* Az Electrolux Lehel Kft. nemcsak a Jászságban, de Jász-Nagykun-Szolnok megyében is hosszú évek óta minden mutató szempontjából az első helyen áll, a KRÓNKA-ESEMÉNYNAPTÁR rovatunkban állandó szereplő. A 2006. évi évkönyvben például hatszor, a 2007. évben tizenegyszer szerepelt, a 2008. évben hétszer. Jászberény másik nagy gyára az Aprítógépgyár Zrt. (ma Ruukki Tisza Zrt.) is folyamatosan a megyei élmezőny tagja, azonban a cégnél a 2007. év közepén bekövetkezett nagy változásokat (melyek a tulajdonosváltás következményei) jelenleg még korai lenne elemezni.]

CARRIER CR MAGYARORSZÁG KFT.

A Carrier CR Magyarország Kft. a Carrier Refrigeration Operation része, a Carrier Corporation egyik ága, az UTC leányvállalata.

Az United Technologies Corporation olyan jól ismert, világszínvonalú termékeket mondhat magáénak, mint az Otis liftek, Sikorsky helikopterek, vagy a Pratt & Whitney repülőgép-hajtóművek. Az UTC egyike a világ 10 legnagyobb ipari vállalatának.

A Carrier Corporation a CRO (Commercial Refrigeration Operations) anyavállalata a fűtő, szellőző és légkondicionáló berendezések terén a világ legnagyobb gyártójának és szolgáltatójának számít. A vállalat 183 országban több mint 30.000 alkalmazottat foglalkoztat, és 89 gyártóüzemmel rendelkezik. Ezzel a Carrier ma is vezető pozícióját foglalja el annak az iparágban, melyet maga a cég megalapította, Willis Haviland Carrier – a légkondicionáló berendezés feltalálója – teremtett meg közel száz évvel ezelőtt. A cég európai jelenlétét 8 gyár erősíti.

A Carrier Europe, Middle East & Africa (EMEA) üzemeiben több ezer alkalmazottat foglalkoztat, teljes forgalmazói hálózata pedig egyedülálló a világ ezen részén. Erre a háttérre támaszkodva az EMEA ügyfelei minden igényét teljesíteni tudja bárhol és bármikor. Az EMEA központja Franciaországban található. 2000-től a Carrier CR Magyarország Kft. is a Carrier eredményeit és szolgáltatásait erősíti, közel 400 alkalmazottjával, kereskedelmi és forgalmazói csapatával. Az alábbi ábra szemlélteti a Carrier CR Magyarország Kft. elhelyezkedését az UTC-n belül.

Az United Technologies Corporation vállalatai

CARRIER CR MAGYARORSZÁG KFT.

A Carrier CR Magyarország Kft. a Carrier Refrigeration Operation része, a Carrier Corporation egyik ága, az UTC leányvállalata.

Az United Technologies Corporation olyan jól ismert, világszínvonalú termékeket mondhat magáénak, mint az Otis liftek, Sikorsky helikopterek, vagy a Pratt & Whitney repülőgép-hajtóművek. Az UTC egyike a világ 10 legnagyobb ipari vállalatának.

A Carrier Corporation a CRO (Commercial Refrigeration Operations) anyavállalata a fűtő, szellőző és légkondicionáló berendezések terén a világ legnagyobb gyártójának és szolgáltatójának számít. A vállalat 183 országban több mint 30.000 alkalmazottat foglalkoztat, és 89 gyártóüzemmel rendelkezik. Ezzel a Carrier ma is vezető pozícióját foglalja el annak az iparágban, melyet maga a cég megalapította, Willis Haviland Carrier – a légkondicionáló berendezés feltalálója – teremtett meg közel száz évvel ezelőtt. A cég európai jelenlétét 8 gyár erősíti.

A Carrier Europe, Middle East & Africa (EMEA) üzemeiben több ezer alkalmazottat foglalkoztat, teljes forgalmazói hálózata pedig egyedülálló a világ ezen részén. Erre a háttérre támaszkodva az EMEA ügyfelei minden igényét teljesíteni tudja bárhol és bármikor. Az EMEA központja Franciaországban található. 2000-től a Carrier CR Magyarország Kft. is a Carrier eredményeit és szolgáltatásait erősíti, közel 400 alkalmazottjával, kereskedelmi és forgalmazói csapatával. Az alábbi ábra szemlélteti a Carrier CR Magyarország Kft. elhelyezkedését az UTC-n belül.

Az United Technologies Corporation vállalatai

A Carrier CR Magyarország Kft. története

A Carrier CR Magyarország Kft. mintegy 36 éves múltra tekint vissza. Ezen idő alatt 3 tulajdonosa volt, és jelenlegi elnevezését 2000-ben kapta.

A jászberényi székhelyű Lehel Hűtőgépgyár 1970-ben megvásárolta az amerikai Clark Equipment Company által forgalomba hozott TYLER márkajelzésű kereskedelmi hűtőszekrények és mélyhűtő pultok gyártási jogát (licencét). Ezen termékek gyártására a LEHEL külön gyáregységet hozott létre Jászárokszálláson, ahol a termelés 1972-ben indult meg.

A rendszerváltást követően, 1991-ben – a privatizációs időszak elején – a gyárat megvásárolta a svéd érdekeltségű Electrolux AB, amely 1993-ban Electrolux CR Kft. néven önálló jogi személyt alapított belőle. (A CR az angol 'commercial refrigerator', vagyis 'kereskedelmi hűtőszekrény' kifejezés rövidítése.) A kft. telephelye Jászárokszállás lett. A vállalkozás kereskedelmi hűtőszekrények és fagyasztóládák gyártásával és értékesítésével foglalkozott.

1995-ben az Electrolux a németországi Leonbergből Jászárokszállásra telepítette a palackhűtő gyártást, Finnországból pedig a pultra helyezhető hűtők és az ún. wall cabinetek gyártását. A jelenleg is gyártott borteperálókat 1998-ban kezdték el Jászárokszálláson gyártani.

1998 januárjában a vállalkozás megvásárolta az Electrolux Lehel Hűtőgépgyár tulajdonában álló törökszentmiklósi gyárat, ahol aggregátoros hűtőberendezéseket gyártottak.

Az Electrolux AB 2000. január 31-én eladta a társaságot az United Technologies International S.A.S.-nak. 2000. március 13-tól a társaság elnevezése Carrier CR Magyarország Kft. lett.

Csoportvállalati szinten az Electrolux fő profilja az ún. kiskereskedelmi (háztartási) hűtőszekrények gyártása volt. Ezzel szemben a Carrier a kereskedelmi hűtőszekrények gyártásában járt élen. 2000-ben az Electrolux megvásárolta a Carrier összes Európában lévő kiskereskedelmi hűtőszekrények gyártásával foglalkozó gyáregységét, és eladta saját, kereskedelmi hűtőszekrényeket gyártó üzemét a Carriernek. Mindez a gazdaságos üzemérettel megvalósítása érdekében történt.

2001-ben megindult az európai Carrier üzemek Jászárokszállásra való telepítése. Elsőként egy palackhűtőket gyártó olaszországi gyáregység gyártósorát hozták Magyarországra. Még ugyanebben az évben megindult a törökszentmiklósi gyárterület bezárása. A második nagy áttelepítés 2002-ben Svédországból történt, ahol egy nyitott hűtőket és fagyasztókat termelő üzem bezárására került sor. A gyártóberendezéseket Jászárokszállásra hozva folytatódott a termékek gyártása. A jászárokszállási üzem kapacitása jelentősen megnövekedett.

A vállalkozás 2004-ben megvásárolta a Linde GmbH hűtőtechnikai üzletágát, valamint ugyanebben az évben bővült a Linde csehországi gyárából átvett

nyitothűtőgyártó kapacitás. Ugyanebben az évben a társaság tulajdonjogot szerzett, megvásárolta a Linde Hűtéstechnika Hungária Kereskedelmi és Szolgáltató Kft-t.

2006-ban jelentős beruházás volt a cégnél. 7.360 m²-es raktárcsarnok épült, ami a megnövekedett termelés korszerű kiszolgálását teszi lehetővé.

2007-ben a gyár több elismerést is kapott. Az egyik díj az UTC vándordíja, a Robert F. Daniel EH&S díj, amelyet a gyár kiemelkedő EH&S eredményeiért kapott. Ezen a területen más is elismerte a gyár tevékenységét.

Új termék bevezetésére is sor került, amely gyártása a jászárok szállási gyár feladata lett. A termékkel kapcsolatos gyártási integráció jelentősen lekötötte a gyár kapacitását.

A Carrier CR Magyarország Kft. tevékenysége

A vállalkozás az alábbi tevékenységeket folytatja:

- hűtő- és légállapot szabályozó berendezések (kereskedelmi hűtőgépek, bortemperálók) gyártása – gépek és berendezések javítása, technológiai szerelése
- villamos ipari gépek és készülékek javítása
- közvetítő nagykereskedelem
- külkereskedelem

A cég tevékenysége ingatlan bérbeadásával és üzemeltetésével bővült 2006. február 1-től.

A gyártott termékek 3 termékcsoportha sorolhatók. A 2001 előtt is gyártott FKS (Flaschen Kühlschrank) típusú palackhűtők és a bortemperálók alkotják az első csoportot, mely a Traditional nevet kapta.

A második csoportba az ún. GDBC-k (glass door bottle Cooler) vagyis üvegajtós hűtőszekrények tartoznak, melyeket az Olaszországból áttelepített gyártósoron kezdtek el gyártani 2001-ben.

Az OCC-k (open cooler cabinet) vagyis nyitott hűtők képezik a 3. csoportot, mely egyrészt a Svédországból áttelepített termékcsoporthoz, valamint a Linde csehországi gyárából áttelepített termékeket foglalja magába.

Tehát, mint az előzőekből is kiderült, a Carrier CR Magyarország Kft.-nél hűtőbútor összeszerelés folyik: ital- és borhűtőket, üvegajtós italhűtőket és nyitott látványhűtőket gyárt. Termékeit főként az üdítőital és ásványvíz értékesítők, a sörpalackozók, a benzinkutak, élelmiszer - kereskedelmi láncok számára értékesíti. A Kft. kiemelt partnere többek között a teájáról ismert Lipton, a sörgyártásban vezető szerepet betöltő Heineken, az Unilever vagy a borhűtőket forgalmazó Climadiff. A társaság tevékenysége során több száz külföldi és belföldi szállítóval áll kapcsolatban.

A vállalkozás főként exportpiacra termel. A termékek 95%-a külföldön kerül eladásra a világ minden táján.

A vállalati filozófia középpontjában az olyan berendezések gyártása áll, amelyek minden környezetvédelmi szempontnak megfelelnek.

Névjegy:

Carrier Magyarország Hűtőberendezéseket Forgalmazó és Gyártó Kft.

5123 Jászárokszállás, Jászberényi út 2.

T.: +36-57/531-111

Fax: +36-57/432-120; 531-170

E-mail: info.hungary@carrier.utc.com

www.utc.com

Cégvezető: Szabó Péter ügyvezető igazgató

EMCON Technologies.

EMCON TECHNOLOGIES KFT.

Az EMCON Technologies Kft. hét évvel ezelőtt kezdte meg gépjármű kipufogó-rendszerek gyártását Jászárokszálláson. A cég árbevétele alapján Jász-Nagykun-Szolnok megye egyik legnagyobb társasága.

Az EMCON Technologies Kft.-t a németországi Zeuna Starker alapította 1992-ben, és Budapesten kezdte meg a termelést egy bérelt csarnokban. Majd négy évvel később Gyöngyöspatára, egy saját tulajdonú 2000 m²-es termelési épületbe költözött. A cég néhány év múlva kinőtte a gyöngyöspatai telephelyet, és 1999-ben a jászárokszállási ipari parkban vásárolt területen 6000 m²-es gyártócsarnokot és 2400 m²-es raktárépületet épített fel, ahol 2000-ben kezdődött el a gyártás. A cég történetében jelentős volt, hogy 2003-ban az amerikai ArvinMeritor autóiipari vállalkozás megvásárolta a Zeuna Starker cégcsoportot, így a magyarországi gyárat is. 2007 májusában tulajdonosváltás történt, melynek eredményeként a kipufogórendszereket gyártó divíziót az One Equity Partners nevű New York-i társaság kivásárolta az ArvinMeritor csoportból, és EMCON Technologies nevű cégcsoportként működteti tovább. Az így létrejött cégcsoport a világ egyik legnagyobb kipufogórendszer gyártója, amely tizenkilenc országban van jelen, és világszerte 7500 dolgozót foglalkoztat.

Az EMCON Technologies jászárokszállási gyárában a személygépkocsik és könnyű tehergépkocsik kipufogó dobjainak és kipufogó rendszereinek kilencven százalékát exportra gyártják. A vevők közvetlenül az autógyártó cégek, a termékek főként szériában gyártott autókhoz készülnek, de emellett gyártnak pótalkatrészeket is a már kifutott típusokhoz. Magától értetődő követelmény a megkérdőjelezhetetlen minőség és az órára pontos szállítás.

Fontos a cég számára, hogy külföldi alapanyag szállítói mellett egyre több hazai partnerrel dolgozzon, akikkel a földrajzi közelséget kihasználva pontosan időre történő beszállítási rendszert alakítanak ki.

Az EMCON Technologies Kft. többek között a VW Tuareg, Audi Q7, Mercedes S-class, Suzuki Ignis, Peugeot 307, Citroen Xsara, Land Rover Freelander, BMW M3, Alfa Romeo 8C típusú gépkocsikhoz készít szériagyártmányokat. Teljes kipufogó-rendszereket szállít a Ferrari és Maserati valamennyi típusához.

2005 őszén kezdték el az anyagellátás és a gyártás folyamatainak teljes modernizálását. A Kaizen módszerének és a Lean gyártás alapelveinek felhasználásával mára már valamennyi gyártócella átalakításra került, az üzemben világszínvonalú gyártás folyik. A fejlesztő, korszerűsítő munkában a munkatársak rendszeresen részt vesznek. A társaság nagy hangsúlyt fektet a jó munkakörülmények és egészséges környezet kialakítására. A vezetés tudja, hogy a munkatársak tudása, rátermettsége, motiváltsága és elkötelezettsége sikereik igazi kulcsa. Valamennyi

EMCON Technologies.

EMCON TECHNOLOGIES KFT.

Az EMCON Technologies Kft. hét évvel ezelőtt kezdte meg gépjármű kipufogó-rendszerek gyártását Jászárokszálláson. A cég árbevétele alapján Jász-Nagykun-Szolnok megye egyik legnagyobb társasága.

Az EMCON Technologies Kft.-t a németországi Zeuna Starker alapította 1992-ben, és Budapesten kezdte meg a termelést egy bérelt csarnokban. Majd négy évvel később Gyöngyöspatára, egy saját tulajdonú 2000 m²-es termelési épületbe költözött. A cég néhány év múlva kinőtte a gyöngyöspatai telephelyet, és 1999-ben a jászárokszállási ipari parkban vásárolt területen 6000 m²-es gyártócsarnokot és 2400 m²-es raktárépületet épített fel, ahol 2000-ben kezdődött el a gyártás. A cég történetében jelentős volt, hogy 2003-ban az amerikai ArvinMeritor autóiipari vállalkozás megvásárolta a Zeuna Starker cégcsoportot, így a magyarországi gyárat is. 2007 májusában tulajdonosváltás történt, melynek eredményeként a kipufogórendszereket gyártó divíziót az One Equity Partners nevű New York-i társaság kivásárolta az ArvinMeritor csoportból, és EMCON Technologies nevű cégcsoportként működteti tovább. Az így létrejött cégcsoport a világ egyik legnagyobb kipufogórendszer gyártója, amely tizenkilenc országban van jelen, és világszerte 7500 dolgozót foglalkoztat.

Az EMCON Technologies jászárokszállási gyárában a személygépkocsik és könnyű tehergépkocsik kipufogó dobjainak és kipufogó rendszereinek kilencven százalékát exportra gyártják. A vevők közvetlenül az autógyártó cégek, a termékek főként szériában gyártott autókhoz készülnek, de emellett gyártnak pótalkatrészeket is a már kifutott típusokhoz. Magától értetődő követelmény a megkérdőjelezhetetlen minőség és az órára pontos szállítás.

Fontos a cég számára, hogy külföldi alapanyag szállítói mellett egyre több hazai partnerrel dolgozzon, akikkel a földrajzi közelséget kihasználva pontosan időre történő beszállítási rendszert alakítanak ki.

Az EMCON Technologies Kft. többek között a VW Tuareg, Audi Q7, Mercedes S-class, Suzuki Ignis, Peugeot 307, Citroen Xsara, Land Rover Freelander, BMW M3, Alfa Romeo 8C típusú gépkocsikhoz készít szériagyártmányokat. Teljes kipufogó-rendszereket szállít a Ferrari és Maserati valamennyi típusához.

2005 őszén kezdték el az anyagellátás és a gyártás folyamatainak teljes modernizálását. A Kaizen módszerének és a Lean gyártás alapelveinek felhasználásával mára már valamennyi gyártócella átalakításra került, az üzemben világszínvonalú gyártás folyik. A fejlesztő, korszerűsítő munkában a munkatársak rendszeresen részt vesznek. A társaság nagy hangsúlyt fektet a jó munkakörülmények és egészséges környezet kialakítására. A vezetés tudja, hogy a munkatársak tudása, rátermettsége, motiváltsága és elkötelezettsége sikereik igazi kulcsa. Valamennyi

Üzemcsarnok

munkatárs tisztában van azzal, hogy az alapvető cél az eredményesség, a profit. Ehhez maximálisan elégedett vevőkre, világszínvonalú és a versenytársakénál termelékenyebb gyártási rendszerre és kiváló munkatársakra van szükség.

Annak ellenére, hogy jelenleg Magyarországon a társaságokra vonatkozó szabályok és terhek évről-évre történő változása nehezíti az előre tervezést, a jászárok-szállási gyárban újabb fejlesztéseket hajtanak végre. Az egyes típusok széria gyártásának befejezése után 10, vagy akár 20 évig szükséges pótalkatrészek gyártása. A cégcsoport úgy döntött, hogy európai és dél-afrikai üremeiből Magyarországra telepítik ezt a tevékenységet, és a jászárok-szállási gyárban új pótalkatrészgyártó üzemegységet alakítanak ki. Ez a raktározási kapacitás bővítését, technológiai fejlesztést, és növekvő munkaerőigényt jelent.

Az összességében mintegy háromszáz millió forintos beruházás eredményeként Németországból, Hollandiából, Angliából, Spanyolországból és Dél-Afrikából telepíti át a cég pótalkatrész gyártó berendezéseit, illetve felkészülnek az új feladattal együtt megjelenő sajátos logisztikai feladatokra is. A gyártelepítés október hónapban megkezdődik, míg a raktár-csarnok 1200 négyzetméteres bővítésével nemrégiben már el is készültek. A raktár teljes logisztikai és kiszolgáló rendszere is teljesen megújul a legmodernebb berendezések munkába állításával.

Kipufogó dob kézi hegesztése

Az, hogy a vállalatcsoport Jászárokszállásra telepíti ezt az üzletágot, több tényező együttes meglétének köszönhető. Az üzemben ugyanis megvan a tapasztalat a kisszériás gyártáshoz, helyben megtalálható az a szakképzett munkaerő, akiknek nem okoz gondot az aprólékos, magas szakmai tudást igénylő egységek hegesztése. A cég jelenleg is teljesít olyan megrendeléseket, amelyek kisszériásnak nevezhetők. Ilyen a Ferrari, a Maserati, Rolls Royce vagy épp a Maybach számára gyártott kipufogórendszerek darabszáma, hisz ezekből a luxusautókból nem több tízezret készítenek az autógyárak. Nem elképzelhetetlen ugyanis, hogy a szakember csapatnak egy-egy alkatrészből évente mindössze csak tíz darabot kell majd legyártani. Az áttelepítés tényezői között szerepelt ugyanakkor, hogy hazánkban a nagy kézimunka igényű termékek az alacsonyabb költségek miatt versenyképes áron gyárthatók.

Az áttelepítéshez kapcsolódóan jelenleg a cég alkalmazottjaként dolgozó mintegy 310 munkavállaló mellett további harminc szakember felvételét tervezi a jászárokszállási üzem. A munkatársak Németországban, az augsburgi központban továbbképzésen vesznek részt, hogy az átállás az első pillanattól zökkenőmentes legyen. Az októberben induló áttelepítési folyamat egészen a 2009 év végéig eltart. Az áttelepítést követően a vevőkör jelentősen kibővül, a jelenlegi partnereik mellett immár megjelenik a Toyota, a Volvo, a Jaguar, vagy éppen a Rover.

Robothegeztés

A széria termékek gyártása is bővül 2009-ben. A Porsche Cheyenne után a közeljövőben a vadonatúj, négyajtós limuzinként megjelenő Porsche Panamera kipufogóját is itt készítik majd. Hasonlóképp az Alfa Romeo 147 utódjának is itt gyártanak alkatrészt, tovább bővül az együttműködés a BMW-vel, és az autógyár újabb típusaihoz gyártanak majd kipufogókat Árokszálláson. Az újabb és újabb fejlesztésekkel, illetve a megrendelések számának növekedésével együtt 2009-ben tovább emelkedik az árbevételi szint, a jelenlegi tervek szerint jövőre meghaladja a 30 milliárd forintot. A termékek 98 százaléka export.

Névjegy:

EMCON Technologies Gyártó Kft.

5123 Jászárokszállás, Ipari út 2.

T.: +36-57/531-500

Fax: +36-57/531-501

www.emcontechologies.com

Cégvezető: Emmert György ügyvezető igazgató

JÁSZ-PLASZTIK KFT.

A Jász-Plasztik Kft. egy műanyagfeldolgozó, szerszámkészítő és akkumulátorgyártó vállalat, mely immár több mint 18 éve áll ügyfelei rendelkezésére, ezalatt biztos helyet szerezve az illető iparágak piacának élvonalában.

A társaságot négy személy alapította 1990 májusában. Ekkor a fő tevékenységi kör a műanyagfeldolgozásra és a szerszámkészítésre terjedt ki, ám hamarosan, mintegy 4 év után a tevékenységi kör kibővült az akkumulátorgyártással, majd pedig egyéb termelő és kereskedelmi ágazatokkal is. A dolgozók száma a kezdeti 20 főről mára 1500-ra növekedett, mely növekvő tendencia hűen tükrözi a cég fejlődését. Ennek oka egyrészt a termékek kiváló minősége, másrészt pedig az, hogy a vállalat minden esetben megpróbál rugalmasan alkalmazkodni a változó piaci igényekhez, s ezért folyamatos fejlesztéseket hajt végre. A termékek minősége és ezáltal piaci versenyképessége nagymértékben függ a beépített alkatrészek minőségétől és korszerűségétől. Ezért a vállalat ISO 9001:2000 szabvány szerinti minőségirányítási rendszert, és ISO 14001 környezetirányítási rendszert működtet.

A cég székhelye és egyben központja Jászberényben található, és rendelkezik még üzemekkel és képvisellel Süllyápon (akkumulátorgyár), Szászberken, Pécssett (kereskedelmi képviselet), Budapesten (iroda), Nyíregyházán (műanyag-feldolgozó üzem), valamint a szlovákiai Galántán, ahol szintén műanyag-feldolgozó üzemmel áll vevői rendelkezésére.

A Jász-Plasztik Kft. az alábbi tevékenységi körökkel rendelkezik:

1. *Műanyag-feldolgozás:*
 - a) Műanyagok fröccsöntése
 - b) Fröccsöntött műanyag termékek utólagos megmunkálásai:
 - feliratozás (tamponozás, prézelés, szitázás),
 - festés vízbázisú festékekkel,
 - műanyag termékek összeszerelése
 - c) extrudálás
2. *EPS és EPE csomagolóanyag gyártása:*
 - a) Habosított PS (EPS) formahabosítás,
 - b) Habosított PS (EPS) tömbhabosítás,
 - c) Habosított PE (EPE) fólia extrudálás és konfekcionálás
3. *Fröccsöntő szerszám és EPS szerszám tervezése és gyártása*
4. *Akkumulátorgyártás és -értékesítés*
5. *Komplett hőszigetelő- és vakolatgyártás*
6. *Nemzetközi és belföldi szállítás, vámügynökségi tevékenység.*

JÁSZ-PLASZTIK KFT.

A Jász-Plasztik Kft. egy műanyagfeldolgozó, szerszámkészítő és akkumulátorgyártó vállalat, mely immár több mint 18 éve áll ügyfelei rendelkezésére, ezalatt biztos helyet szerezve az illető iparágak piacának élvonalában.

A társaságot négy személy alapította 1990 májusában. Ekkor a fő tevékenységi kör a műanyagfeldolgozásra és a szerszámkészítésre terjedt ki, ám hamarosan, mintegy 4 év után a tevékenységi kör kibővült az akkumulátorgyártással, majd pedig egyéb termelő és kereskedelmi ágazatokkal is. A dolgozók száma a kezdeti 20 főről mára 1500-ra növekedett, mely növekvő tendencia hűen tükrözi a cég fejlődését. Ennek oka egyrészt a termékek kiváló minősége, másrészt pedig az, hogy a vállalat minden esetben megpróbál rugalmasan alkalmazkodni a változó piaci igényekhez, s ezért folyamatos fejlesztéseket hajt végre. A termékek minősége és ezáltal piaci versenyképessége nagymértékben függ a beépített alkatrészek minőségétől és korszerűségétől. Ezért a vállalat ISO 9001:2000 szabvány szerinti minőségirányítási rendszert, és ISO 14001 környezetirányítási rendszert működtet.

A cég székhelye és egyben központja Jászberényben található, és rendelkezik még üzemekkel és képvisellel Süllyápon (akkumulátorgyár), Szászberken, Pécssett (kereskedelmi képviselet), Budapesten (iroda), Nyíregyházán (műanyag-feldolgozó üzem), valamint a szlovákiai Galántán, ahol szintén műanyag-feldolgozó üzemmel áll vevői rendelkezésére.

A Jász-Plasztik Kft. az alábbi tevékenységi körökkel rendelkezik:

1. *Műanyag-feldolgozás:*
 - a) Műanyagok fröccsöntése
 - b) Fröccsöntött műanyag termékek utólagos megmunkálásai:
 - feliratozás (tamponozás, prézelés, szitázás),
 - festés vízbázisú festékekkel,
 - műanyag termékek összeszerelése
 - c) extrudálás
2. *EPS és EPE csomagolóanyag gyártása:*
 - a) Habosított PS (EPS) formahabosítás,
 - b) Habosított PS (EPS) tömbhabosítás,
 - c) Habosított PE (EPE) fólia extrudálás és konfekcionálás
3. *Fröccsöntő szerszám és EPS szerszám tervezése és gyártása*
4. *Akkumulátorgyártás és -értékesítés*
5. *Komplett hőszigetelő- és vakolatgyártás*
6. *Nemzetközi és belföldi szállítás, vámügynökségi tevékenység.*

A cég fő tevékenysége a műanyag-feldolgozás. Ebből a tevékenységből származik árbevételük közel 60 %-a. 2007-ben 29.000 tonna műanyag alapanyagot dolgoztak fel, melyek elsősorban *ABS*, *PS*, *PC/ABS* és *PP* anyagok. A műanyag-feldolgozásban több területen is otthonosan mozognak az évek során szerzett értékes tapasztalatoknak köszönhetően. Ezek a területek a következők:

Műanyagfröccsöntés

A társaság alapítói, cégvezetői Kasza Lajos és Kasza János úr már évtizedek óta műanyagalkatrészek fröccsöntésével foglalkoznak, így ezen a téren jelentős tudást és tapasztalatot szereztek az elmúlt 18 évben. A Kft. és leányvállalatai jelenleg 250 fröccsöntőgépet üzemeltetnek.

A fröccsöntő géppark *ENGEL* és *MITSUBISHI* típusú gépekből áll. A gépek záróereje 20-tól 3200 tonnáig terjed, melyek 10–20.000 g-os fröccsöntött termék előállítására alkalmasak. A gépek modern, számítógépes vezérléssel rendelkeznek, ez biztosítja a technológiai folyamat pontos és biztonságos betartásának. A fröccsöntés területén kizárólag hőre lágyuló műanyagokat dolgoznak fel.

A szakképzett munkatársak a megbízható technológiai háttérrel és egyéb kiegészítő berendezésekkel speciális igényeket is teljesíteni tudnak. Ilyen pl. a nitrogéngázzal támogatott fröccsöntés, valamint az Európában szinte egyedülálló, festést nem igénylő magasfényű fröccsöntött termékek gyártása, mely innovatív technológiai megoldást szakembereik fejlesztettek ki saját célra.

Műanyagfröccsöntő üzem

Fröccsöntött műanyag termékek utólagos megmunkálásai:

A nemzetközi trendeknek megfelelően a multinacionális vállalatok a termék előállításán túl szívesen helyeznek ki dekorációs és előszerelési munkákat, amelyeket a Jász-Plasztik Kft. is végez.

Egyik leggyakoribb utómunkalat, melyet leginkább a TV és a híradástechnikai berendezéseknél alkalmaznak a vízalapú festékekkel történő festés. A Jász-Plasztik Kft. jelenleg 7 festősorral, valamint egy teljesen automata Venjakob-festőberendezéssel rendelkezik.

A termékek teljes festése mellett immár 8. éve foglalkozik a vállalat termékek különböző mintákkal történő dekorálásával is. A kívánt mintát tamponnyomással, pré-geléssel illetve szitázással viszik fel a termékre, melyek a kiváló minőségű festékek és a dekorációs eljárás segítségével rendkívül esztétikussá teszik a háztartási készülékek alkatrészeit, valamint az egyéb termékeket. A felhasznált anyagokat, valamint a termékek minőségét egy korszerű eszközökkel felszerelt laborban, szigorúan meghatározott mérési előírások alapján végzik a minőségbiztosításért felelős munkatársak.

A műanyag termékek mechanikai szerelését is végezi a Jász-Plasztik Kft. A fejlődési és terjeszkedési tendencia a szerelésre is kihat: 2007 decemberében került sor a 24. szerelősor átadására, mellyel egyre hatékonyabban tudják teljesíteni rendelőik egyre növekvő igényeit.

Extrudálás

Jelenleg 4 gépsoron készítenek extrudált lemezeket a Jász-Plasztik Kft.-nél.

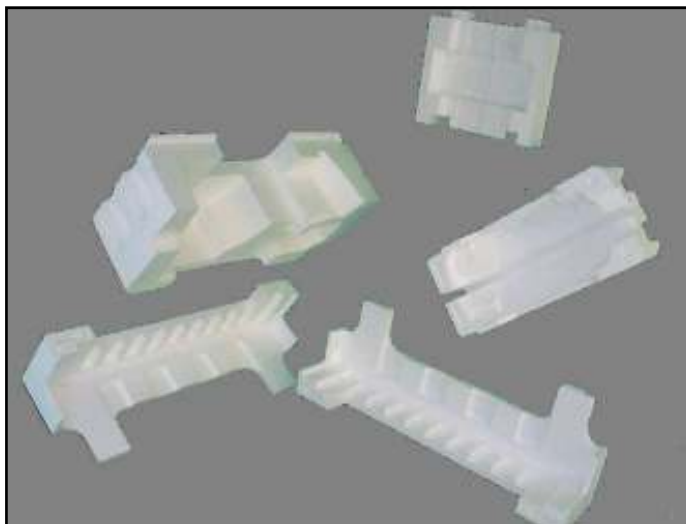
Ezek közül 3 gép PS és ABS alapanyagú, kétrétegű lemezeket gyárt főként vákuumformázáshoz, ezekből a termékeikből a továbbiakban nagyméretű műanyag burkolatok és különféle csomagolóátalakítók készülnek.

Az 1 db PP extruder üregekamrás lemezeket gyárt főként a csomagolóipar részére.

EPS és EPE csomagolóanyag gyártása

A habosítható PS alapanyagból készült termékek használata elterjedt a csomagoló-és az építőiparban a jó hőszigetelő és mechanikai tulajdonságaik révén.

2000 elején vásárolta a cég az első habosító (habosított polisztirol) automatákat. Az EPS csomagolóanyag tökéletes biztonságot nyújt a szállítás során az esetlegesen fellépő sérülések, károk ellen. Az EPS csomagolóanyag környezetbarát és többszörösen felhasználható. Jelenleg a több vállalat részére gyártanak habpárnákat különböző háztartási és műszaki termékek védelmének biztosítása érdekében. Az EPS alapanyagot feldolgozó üzemekben 20 db formahagyártó automata és 1 db vágóberendezéssel ellátott tömbhabosítógép található.

EPS alkatrészek (Expandálható PoliSztirol)

2002-ben telepítettek egy PE habosított fólia gyártására alkalmas extrudersort a Jász-Plasztik Kft.-nél. Ez a gépsor 0,5–17 mm-es vastagságú habosított PE fólia gyártását teszi lehetővé. Ezt a fóliát szintén csomagolóanyagként használják fel az elektronikai iparban, illetve az építőiparban hőszigetelő anyagként is alkalmazzák.

Fröccsöntő szerszám és EPS szerszám tervezése és gyártása

A vállalatnak 2000 óta szerves részét képezi a szerszámüzem, mely nagy segítséget nyújt a különböző termékek gyártása során felmerülő technikai problémák alkalmával, a kötelező időszerű karbantartások elvégzésekor, a kisebb-nagyobb javítások vagy szerszámmódosítások esetén.

Az ügyfelek egy része saját fröccsöntőformáit vagy habpárna szerszámaikat helyezi ki a céghez, másik része viszont a Jász-plasztik segítségével készítteti el a kívánt öntőformát. Megbízható és kiváló szaktudással rendelkező mérnökök a ProEngineer, Auto Cad és DelCam Power Mill programok segítségével 3D-s tervezőrendszerben dolgoznak. Ezt követően, a tervek alapján a szerszámüzemben állítják elő a formát. Az ügyfelek tudják, hogy bármilyen esetben számíthatnak a Jász-Plasztik szakembereinek segítségére és véleményére, mellyel folyamatosan meg is tisztelik a céget.

A szerszámüzemben korszerű forgácsoló gépekkel (CNC maró és szikraforgácsoló gépek és hagyományos fűrő- és marógépek) rendelkeznek, és egyéb, a szerszámgyártáshoz illetve -javításhoz szükséges gépekkel és berendezésekkel dolgoznak.

A 2007-es évben Jászberényben három üzemcsarnokot adtak át a termelés számára. A fröccsöntés területén a hagyományos, eddig ismert technológiák mellett *kétkomponensű fröccsöntést* indított el a vállalat.

Két további üzemcsarnokban indult meg a cég egy új tevékenységi köre, a különböző televízió és monitor műanyagalkatrészek elektronikai termékekkel történő összerelése, azaz 2007-es évben elindult a Jász-Plasztik Kft.-nél a kész *televízió- és monitorszerelés*.

2008-ban egy 25 000 m²-es szerelőcsarnok és irodaház építése kezdődött el, mely várhatóan a 2009-es évben kerül átadásra. A Jász-Plasztik Kft. a 2008/2009-es évre célul tűzte ki egy új, integrált vállalatirányítási rendszer bevezetését, mellyel sokkal korszerűbben és hatékonyabban tudja elvégezni tevékenységeit és kiszolgálni vevőit.

A Jász-Plasztik Kft. 1996. december 10-én kezdte meg a Mercedes-Benz gépjárművek forgalmazását. 2003. január 1-jétől ezt a tevékenységet Jász-Plasztik Autócentrum Kft. néven külön céggként folytatja tovább.

2005-ben a Mercedes-Benz személygépjárművek és transzporterek forgalmazása tovább bővült a KIA Motors személygépjárművek és transzporterek árusításával. Az ügyfelek megnövekedett igényeinek megfelelően 2005-ben nyitotta meg közel 1700 m²-es új, EU-s előírásoknak megfelelő komplexumát a Jász-Plasztik Autócentrum Kft., melyet a gyári képviselők Európa 10 legszebb autósalonja közé választottak. A 2005-ös évtől kezdődően a KIA Motors gépjárművek forgalmazása a régi szalonban, a Mercedes-Benz gépjárművek árusítása pedig az új komplexumban történik.

Névjegy:

JÁSZ-PLASZTIK KFT.

5100 Jászberény, Jákóhalmi út 11.

T.: +36-57/413-413

Fax: +36-57/411-281

E-mail: jasz-plasztik@jp.hu

www.jasz-plasztik.hu vagy www.jp.hu

Cégvezetők: Kasza Lajos ügyvezető igazgató

Kasza János ügyvezető igazgató

MÁV FKG KFT.

Cégtörténet

Az üzem jogelődje 1949-ben alakult meg Jászkiséren, mint Mezőgazdasági Gépalomás és az 1950-es évek végéig gyors ütemben fejlődött mind létszámában, mind gépi felszereltségében. A Jászkiséri Mezőgazdasági Gépalomás 1964-től profilváltásra kényszerült, Mezőgazdasági Gépjavítóként működött tovább.

A MÁV a gépalomást 1968. január 1-jén megvásárolta. A jászkiséri MÁV Építőgépjavitó Üzem 1969. január 1-jével lett közvetlenül az Építési és Pályafenntartási Szakosztály irányítása alá tartozó önálló elszámolási egység.

Kezdetben az üzem csak hagyományos pályafenntartási gépek főjavításával foglalkozott. Az üzem fejlődésének új lendületet adott, hogy a MÁV 1970-ben az osztrák Plasser und Theurer, és a svájci Matisa cégektől modern pályafenntartó nagymunkagépeket szerzett be. A korszerű felépítmény-karbantartó, gépláncos munkáltatás felfutásával megindult az üzem dinamikus fejlődése.

1983-tól az új forgácsoló üzem létesítésével, önálló alkatrészgyártási tevékenységgel megkezdődött a pályavasúti nagymunkagépek hazai gyártása.

A céget a MÁV Rt. 1994. január 1-jével egyszemélyes Kft.-vé alakította MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft. néven, a társaság továbbra is a MÁV Rt. Pályavasúti Üzletág országos jelentőségű ipari és szolgáltató háttérüzeme.

A Kft. életében jelentős változás következett be a 2005. évtől. Az eddigi nagygépes vasúti vágányszabályozás, gépjavítás-gépgyártás, alkatrészgyártás mellett meghatározó tevékenységgé vált – a MÁV ZRt. által kezelt közforgalmú vasúti pályahálózaton – a jól tervezhető karbantartási és felújítási tevékenység végzése, Buda-

Lokális hibaelhárító géplánc a gyár főépülete előtt

MÁV FKG KFT.

Cégtörténet

Az üzem jogelődje 1949-ben alakult meg Jászkiséren, mint Mezőgazdasági Gépalomás és az 1950-es évek végéig gyors ütemben fejlődött mind létszámában, mind gépi felszereltségében. A Jászkiséri Mezőgazdasági Gépalomás 1964-től profilváltásra kényszerült, Mezőgazdasági Gépjavítóként működött tovább.

A MÁV a gépalomást 1968. január 1-jén megvásárolta. A jászkiséri MÁV Építőgépjavitó Üzem 1969. január 1-jével lett közvetlenül az Építési és Pályafenntartási Szakosztály irányítása alá tartozó önálló elszámolási egység.

Kezdetben az üzem csak hagyományos pályafenntartási gépek főjavításával foglalkozott. Az üzem fejlődésének új lendületet adott, hogy a MÁV 1970-ben az osztrák Plasser und Theurer, és a svájci Matisa cégektől modern pályafenntartó nagymunkagépeket szerzett be. A korszerű felépítmény-karbantartó, gépláncos munkáltatás felfutásával megindult az üzem dinamikus fejlődése.

1983-tól az új forgácsoló üzem létesítésével, önálló alkatrészgyártási tevékenységgel megkezdődött a pályavasúti nagymunkagépek hazai gyártása.

A céget a MÁV Rt. 1994. január 1-jével egyszemélyes Kft.-vé alakította MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft. néven, a társaság továbbra is a MÁV Rt. Pályavasúti Üzletág országos jelentőségű ipari és szolgáltató háttérüzeme.

A Kft. életében jelentős változás következett be a 2005. évtől. Az eddigi nagygépes vasúti vágányszabályozás, gépjavítás-gépgyártás, alkatrészgyártás mellett meghatározó tevékenységgé vált – a MÁV ZRt. által kezelt közforgalmú vasúti pályahálózaton – a jól tervezhető karbantartási és felújítási tevékenység végzése, Buda-

Lokális hibaelhárító géplánc a gyár főépülete előtt

pest II., Debrecen és Szeged régiókban, a Dunától keletre – a miskolci térség kivételével – egész Kelet-Magyarország területén.

A társaság környezeti helyzetének rövid bemutatása

A MÁV FKG Kft. telephelye Jászkisér településtől 2 km-re helyezkedik el, a Jászkisért Jászladánnyal összekötő 3227-es számú út és vasútvonal mentén, ipari létesítmények telepítésére alkalmas külterületi övezetben. A sík területen elhelyezkedő telephely nagysága 27 hektár, a közelében nincs tájvédelmi terület.

A telephely használatához, a társaság működéséhez rendelkezik a szükséges hatósági engedélyekkel.

Tevékenységi kör

A közforgalmú vasúti pályák tervezhető karbantartása és felújítása.

Vasúti felépítmény-karbantartó nagymunkagépek (vágány- és kitérőszabályozó gépek) üzemeltetése.

Vasútépítő és karbantartó nagy- és kismunkagépek javítása, felújítása, korszerűsítése, gyártása.

Vasútépítés, vasúti villamos felsővezeték építés és korszerűsítés, váltófűtések (gázos és elektromos) telepítése, térvilágítás kivitelezése.

Acélszerkezet-gyártás.

Munka közben: vágányfelújítás

A társaság a fenti tevékenységeket az ISO 9001 és az ISO 14001-es szabvány előírásainak megfelelő, tanúsított, integrált minőség- és környezetirányítási rendszerben végzi, rendelkezik az MSZ EN 729-2 szabvány szerinti megfelelőséget igazoló hegesztési tanúsítvánnyal.

Kiemelt referenciák:

- MÁV ZRt. közforgalmú vasúti hálózatának pályakarbantartása, felújítása.
- Vasúti vágányszabályozás a MÁV ZRt. teljes vonalhálózatán felépítménykarbantartó gépláncokkal (FKG), kitérőszabályozó gépekkel (KIAG), egyéb gépekkel (vágánystabilizátor gép, keskeny- és széles nyomközű szabályozó gép, bozótirtó gép, ágyazatkotró gép).
- 08-16 SP, 08-16 SPAL vágányszabályozó gép, 08-275 SP normál nyomközű, 08-275 SPAL széles nyomközű, KV-1-75 keskeny nyomközű kitérő-szabályozó gép, Profil 1000 típusú ágyazatrendező pályavasúti munkagépek tervezése és gyártása a MÁV Zrt. részére.

Vágányos üzemcsarnok

- A bécsi metró részére gyártott UGM-1 típusú mérőkocsi.
- Lokális pályahiba-elhárító géplánc (MARK VI vágányszabályozó gép, GO 4S ágyazatkotró gép, MFS 35 rostaaljszállító kocsi) gyártása.
- Gödöllő – Aszód, Vác – Verőce, Albertirsa - Cegléd, Békéscsaba – Lökösháza, Süllyás – Tápiószecső, Cegléd – Kecskemét, Tiszatenyő – Mezőtúr, Szajol - Tiszatenyő vonalszakaszok villamos felsővezeték rekonstrukciója. A feladathoz rendelkeznek a szükséges eszközökkel, felsővezeték szerelő járművekkel, betonozó szerelvénnyel, vasúti vontatójárművel, vasúti darus járművel.
- DMm, OTW 100K, FJM típusú villamos felsővezeték szerelő járművek tervezése és gyártása a MÁV Zrt. részére.
- TVG vontatójárművek korszerűsítése és nagyteherbírású rugózott, daruval felszerelt pótkocsik kialakítása, elkészítése a MÁV Zrt. részére.

Küldetés, jövőkép

A társaság célja a cég hosszú távú, eredményes működtetése, fejlesztése, a tulajdonos és a megrendelők igényeinek kielégítése.

A MÁV FKG Kft. a 2012. évre egy hatékony, eredményes, a kötöttpályás közlekedést kiszolgáló piacon 20 %-os piaci részesedést elérő társaság lesz.

Névjegy:

MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft.

5137 Jászkisér, Jászládányi út 10.

T.: +36-57/450-941

Fax: +36-57/550-230

E-mail: titkarsag@mavfkgjk.hu

www.mavfkgjk.hu

Cégvezetők:	Hudák István	ügyvezető igazgató
	Bartha Ferenc	műszaki igazgató
	Gellén Judit	gazdasági igazgató
	Kecskés Tamás	humán igazgató

Rédei István

10 ÉVES A CO-OP STAR KERESKEDELMI ZRT.

*„Nincs nehezebben véghezvihető,
kétségesebb és óvatosan kezelhető dolog,
mint a dolgok új rendjének kezdeményezése.”*

Machiavelli

A Jászság egyik meghatározó gazdasági szereplője a jászberényi székhelyű CO-OP Star Kereskedelmi Zrt., amely 1999. január 29-én alakult, a Jászsági Áfész kezdeményezésére és vezetésével. A társaság ma a megye vállalkozásainak sorában az első tíz között helyezkedik el, és az országos listán is az első négyszázban található.

Előzmények

A múlt század kilencvenes éveit Magyarország a rendszerváltás jegyében élte meg. Új társadalmi, politikai és hatalmi struktúra alakult ki, és a gazdaságban is gyökeres változások történtek. A privatizáció, a külföldi tőke erőteljes beáramlása és az egyre élesedő piaci verseny jellemezte a korszakot.

A kiskereskedelemben – az állam ezen ágazatból történt kivonulása nyomán – elsők között jelentek meg a külföldi üzletláncok. A piacért való harc elkezdődött. A magyar kiskereskedők és a hazai piacon korábban szép eredményekkel büszkélkedő áfészek középkori lovagok módjára – magányosan, pénztelenül, szervezetlenül, elavult fegyverzettel, de nagy önbizalommal – próbáltak szembeszállni az atomkorszak – lézer szkennerekkel, energiatakarékos hűtéstechnikával, multinacionális tőkével biztosított háttérrel és az egész világra kiterjedő üzleti kapcsolatokkal felvértezett – hódító üzletláncjaival. A piacvesztés törvényszerű volt. Évek kellettek, mire a kiskereskedők és az áfészek összefogással válaszoltak a piac új kihívásaira. Kialakították saját közös beszerzői hátterüket. Az értékesítésben láncná szerveződtek, s elkezdtek piaci módon kereskedni. Tőke- valamint tevékenységkoncentrációt hajtottak végre a gazdálkodás stabilitásának megvalósítása érdekében.

A COOP csoport

Az áfészek, e gyors változásokra kényszerítő időszakban, 1992-ben hozták létre beszerzői bázisaikat, a PRO-COOP-okat, amelyek biztosították a közvetlen termelői kapcsolatokat, a nagybani beszerzés előnyeit, és az üzlethálózat számára ellátták a logisztikai feladatokat. Az ételmisszer és napi cikk forgalmazást végző kiskereskedelmi üzlethálózatot a COOP üzletlánc keretei közé, franchise rendszerbe szervezték. Az 1995-ben megalakult COOP üzletlánc a hálózat számára az egységes arculat meg-

Rédei István

10 ÉVES A CO-OP STAR KERESKEDELMI ZRT.

*„Nincs nehezebben véghezvihető,
kétségesebb és óvatosan kezelhető dolog,
mint a dolgok új rendjének kezdeményezése.”*

Machiavelli

A Jászság egyik meghatározó gazdasági szereplője a jászberényi székhelyű CO-OP Star Kereskedelmi Zrt., amely 1999. január 29-én alakult, a Jászsági Áfész kezdeményezésére és vezetésével. A társaság ma a megye vállalkozásainak sorában az első tíz között helyezkedik el, és az országos listán is az első négyszázban található.

Előzmények

A múlt század kilencvenes éveit Magyarország a rendszerváltás jegyében élte meg. Új társadalmi, politikai és hatalmi struktúra alakult ki, és a gazdaságban is gyökeres változások történtek. A privatizáció, a külföldi tőke erőteljes beáramlása és az egyre élesedő piaci verseny jellemezte a korszakot.

A kiskereskedelemben – az állam ezen ágazatból történt kivonulása nyomán – elsők között jelentek meg a külföldi üzletláncok. A piacért való harc elkezdődött. A magyar kiskereskedők és a hazai piacon korábban szép eredményekkel büszkélkedő áfészek középkori lovagok módjára – magányosan, pénztelenül, szervezetlenül, elavult fegyverzettel, de nagy önbizalommal – próbáltak szembeszállni az atomkorszak – lézer szkennerekkel, energiatakarékos hűtéstechnikával, multinacionális tőkével biztosított háttérrel és az egész világra kiterjedő üzleti kapcsolatokkal felvértezett – hódító üzletláncjaival. A piacvesztés törvényszerű volt. Évek kellettek, mire a kiskereskedők és az áfészek összefogással válaszoltak a piac új kihívásaira. Kialakították saját közös beszerzői háttérüket. Az értékesítésben láncná szerveződtek, s elkezdtek piaci módon kereskedni. Tőke- valamint tevékenységkoncentrációt hajtottak végre a gazdálkodás stabilitásának megvalósítása érdekében.

A COOP csoport

Az áfészek, e gyors változásokra kényszerítő időszakban, 1992-ben hozták létre beszerzői bázisaikat, a PRO-COOP-okat, amelyek biztosították a közvetlen termelői kapcsolatokat, a nagybani beszerzés előnyeit, és az üzlethálózat számára ellátták a logisztikai feladatokat. Az élelmiszer és napi cikk forgalmazást végző kiskereskedelmi üzlethálózatot a COOP üzletlánc keretei közé, franchise rendszerbe szervezték. Az 1995-ben megalakult COOP üzletlánc a hálózat számára az egységes arculat meg-

Maxi Coop – Jászberény

jelenése mellett egyre szélesebb körre kiterjedő közös üzletpolitika megvalósítását jelentette, önálló márkatermékeket vezetett be, országosan és regionálisan szervezett akciós rendszert működtet, egységes ár- és választékpolitikát valósít meg. Sikerült az ezredfordulóra elérni, hogy a rendkívül éles piaci versenyben a COOP rendszer a legnagyobb magyar tulajdonú kiskereskedelmi vállalkozás, és az élelmiszer, napi cikk kiskereskedelemben a piaci pozíciója alapján a második helyet foglalja el Magyarországon.

A COOP üzletek megjelenése nyomán ma már elsősorban COOP rendszerként ismerik a hazai fogyasztási szövetkezetekből alakult, üzleti tevékenységet folytató vállalkozási csoportot. A kiskereskedelem mellett termelői háttér is kapcsolódik a csoport tagjainak működéséhez. A legnagyobb és legismertebb az UNIVER, de húsfeldolgozó üzemek, pékségek, szárasztészta gyártó üzemek, szikvízüzemek, üdülők és más vendéglátóhelyek is működnek a csoport tagjainak tulajdonában.

A CO-OP Star Zrt.

A részvénytársaság születése

Az áfészek közötti gazdasági integráció szülötte a CO-OP Star Kereskedelmi Részvénytársaság, amelyet 1999 januárjában piacait és tőkéjét egyesítve három ÁFÉSZ – a Dél-Pest Megyei, az Északpesti és a Jászsági – indított útjára. Az alapítók célja a működési területen a piacaik megőrzése, illetve a pozíciójuk erősítése volt.

Az alapítást megelőzően a Jászsági ÁFÉSZ önállóan is előkelő helyet foglalt el a megye vállalkozásainak rangsorában. 1997-ben a 20. helyen szerepelt 2.437 millió Ft-os nettó árbevételével. A piaci folyamatok azonban szükségessé tették, hogy kezdeményezője legyen a szövetkezetek közötti integrációnak. Az összefogás szándékával 5 áfész vett részt egy új gazdasági társaság alapításának előkészítésben, de végül csak az említett három vált alapítótá. Az rt. induló tőkéjét két lépésben a Jászsági ÁFÉSZ és a tulajdonában lévő IMMOBILIA-COOP Kft., valamint a Dél-Pest Megyei ÁFÉSZ és az Északpesti ÁFÉSZ biztosította 1.065 millió Ft jegyzett tőkével, amelyből a jászsági részesedés 500 millió Ft-ot tett ki. A nagykátai székhelyű szövetkezet később csatlakozott a társasághoz, míg a gyöngyösi azóta is önállóan folytatja tevékenységét. Az alapítás évében mintegy féléves folyamatot igényelt az üzletek átadása-átvétele az új rt. részére. A piaci egyesítést követően az új

Szupermarket – Jászberény

vállalkozás már 4,1 milliárdot meghaladó árbevételt ért el, amelyet 2000-ben további 50 %-kal tudott növelni, és 6.227 milliós forgalmával a megye 12. legnagyobb vállalkozásává vált.

A létrejött integráció azonban nemcsak a tőke és a piacok egyesítését jelentette. A cég irányításába bekapcsolódtak azok a szakemberek, akik korábban az önállóan működő áfészek alkalmazottai voltak, így jelentősen megerősödött a szakmai apparátus, kétségtelen viszont, hogy a jászsági központ játszott továbbra is a fő szerepet az üzletpolitika és a gazdasági folyamatok alakításában. Az integrációval jelentősen javult az irányítás hatékonysága, és az egységes üzletpolitikának köszönhetően az egyes üzletek hatékonysága is.

A társaság alapítói az első pillanattól kezdve célul tűzték, hogy az együttes működés alapján megtermelhető eredményt a vállalkozás fejlesztésére fordítják annak érdekében, hogy az üzlethálózatot folyamatosan, versenyképesen tudják működtetni. A kezdeti sikerek is igazolták, hogy a részvénytársaság keretében létrejött integrációval gyorsabb növekedést lehet elérni, mint önállóan, ezért célként jelölték meg további szövethálózati partnerek megnyerését a társaságba való belépésre.

A CO-OP Star Zrt. alapításától kezdve az integrációt, a versenyképességet, az innovációt és a minőségi szakmai munka követelményét tűzte zászlajára.

Szupermarket – Jászberény

Az integráció erősödése

A CO-OP Star Zrt. gazdasági eredményeit látva és a piac szorító hatását érzékelve további áfészek döntöttek üzlethálózatuk csatlakoztatásáról. 2002-ben a Tápiószele és Vidéke ÁFÉSZ, majd 2004-ben a Nagykörös és Vidéke ÁFÉSZ üzleteit vette bérbe a társaság. 2004-ben bővült a tulajdonosi kör azzal, hogy csatlakozott a Nagykáta és Vidéke ÁFÉSZ, aki az üzleteinek üzemeltetésre történő átadása mellett jelentős tulajdoni hányadot is szerzett a társaságban. 2005-ben a Gyula és Vidéke ÁFÉSZ a nagykátaéhoz hasonlóan az élelmiszerüzleteit adta át a CO-OP Star Zrt.-nek üzemeltetésre, és vált ugyancsak tulajdonosává a társaságnak. Ugyanebben az évben három kunsági szövetkezet döntött a CO-OP Star Zrt.-hez való csatlakozásról. Először az üzletek kerültek átadásra, működtetésre, majd az átalakulás jogi procedúráját befejezve a túrkevei, a karcagi és a kisújszállási áfészek átalakulásával létrejött társaságok beolvadtak a CO-OP Star Zrt.-be. 2006-ban a parádi székhelyű Mátra ÁFÉSZ üzleteinek átvételére került sor, s az azóta részvénytársasággá alakult szövetkezetben a CO-OP Star Zrt. döntő tulajdoni hányadot szerzett. Az áfészek között zajló gazdasági integráció eredményeként 2008-ban a CO-OP Star Zrt. már korábbi 11 önállóan működő áfész kereskedelmi hálózatának működtetését, irányítását végzi, s ezzel a COOP csoporton belül az ország legnagyobb integrációját hajtotta végre.

2007 végére a társaság jegyzett tőkéje az említett csatlakozásoknak köszönhetően 2.168 millió Ft-ra emelkedett, több mint 1100 alkalmazottat foglalkoztatott, 115 üzletet

Maxi Coop – Pusztamonostor

működtetett 58 településen, a nettó árbevétele pedig meghaladta a 16 milliárd Ft-ot. A cégintegráció során a tulajdonosi kör az áfészek csatlakozásával bővült. A beolvadásoknak, valamint a folyamatosan zajló üzletrész-részvénycseréknek köszönhetően pedig szerkezetileg is átalakult. A társaság részvényeinek 25 %-a több mint 3000 magánszemély kezében van, de a legnagyobb tulajdonos ma is a Jászsági ÁFÉSZ több mint 30 %-os részesedéssel.

A társaság üzletpolitikája

A CO-OP Star Zrt. megalakulásakor megalkotta üzleti stratégiáját és rögzítette azokat a főbb alapelveket, amelyek mentén az üzletpolitikai célokat el kívánta érni. A COOP csoport üzletfilozófiájával egybecsengő alapelvek következők voltak:

– A COOP üzletláncba tartozó boltok a családok napi fogyasztási szükségleteinek kielégítését szolgálják úgy, hogy részükre a legoptimálisabb ár/érték/idő arányt kívánják biztosítani.

– Az élelmiszer-napicikk forgalmazást végző kiskereskedelmi tevékenységben a társaság elkötelezett:

Maxi Coop – Jászkóhalma

- a minőség mellett, kifejezetten kerüli a silány minőségű és a bizonytalan eredetű termékek forgalmazását,
- a magyar termékek mellett, segíti azok piacra kerülését a hazai fogyasztók igényeinek megfelelően.

– A társaság elkötelezett a magyar kereskedelmi kultúra színvonalának emelése mellett, különösen a fogyasztók részére történő személyes eladás és a vásárlás kulturált körülményeinek biztosításával.

Az üzletpolitikai célok megvalósítása érdekében a társaság 2004-ben elindította a COOP Klub néven ismert törzsvásárlói rendszerét, svédországi szövetkezeti tapasztalatok alapján.

2006-ban a CO-OP Star Zrt. kezdeményezésére jászberényi székhellyel megalakult a COOP Klub Kártyaközpont Kft., amely a törzsvásárlói rendszer országos kiterjesztését hivatott megvalósítani. Az induláskor 34 ezer törzsvásárlóval csatlakoztunk a Kft.-hez, azóta az országban közel 120 ezer törzsvásárló használja a COOP Klub Kártyát, melynek mintegy fele a CO-OP Star Zrt. üzleteinek vásárlója.

Fejlesztések

Az üzletpolitikában a fejlesztések mindig kiemelt jelentőséggel szerepeltek, amelyek keretében elsők között vezettük be a COOP csoport új, integrált informatikai rendszerét 2003-ban. A társasághoz csatlakozó területekre mindig középtávú fejlesztési program készült, melynek keretében új üzletek épültek – pl. Tápiószentmártonban, Kókán, Abonyban, Kenderesen –, illetve meglévő áruházak kibővítése, felújítása történt meg pl. Nagykátán, Túrkevéen, Albertirsán. Az integráció által elért hatékonyabb működésnek köszönhetően a jászszági fejlesztések is felgyorsultak. Két ütemben kibővült a jászberényi Áruház, megújult a Szent István körüli ABC, új üzletet építettünk Pusztamonostoron és Jászfákóhalmán, s folyamatban van az alattányi ABC Áruház megvalósítása. A cég irányítását kibővült létszámmal, megnövekedett feladatokkal látja el a jászberényi központ, ezért a régihez kapcsolódva egy új irodaház megépítése is megtörtént.

A fejlesztések elsősorban azt a célt szolgálták, hogy a vásárlók és az ügyfelek részére kulturált körülményeket teremtsen a társaság, kellően széles választékot lehessen biztosítani az üzletekben, s legyenek meg a színvonalas munkavégzés feltételei.

Társadalmi szerepvállalás

A szövetkezeti gyökerű részvénytársaságban sikerült megőrizni azokat az értékeket, amelyeket az áfészek képviseltek a helyi közösségek életében. Számtalan rendezvény, így a CO-OP Star Fesztivál, az Őszi CO-OP Star Napok, valamint a COOP Partyk nyújtanak lehetőséget a helyi kulturális közösségek bemutatkozására.

Hagyományosan részt vesz a társaság különböző civil szervezetek támogatásában, elsősorban a sport és a kultúra területén. 30 éve fenntartója a Székely Mihály Kórusnak, támogatója az évenként megrendezendő Csángó Fesztiválnak, a Jászkiirt Futófesztiválnak és a Jászok Világtalálkozójának. A CO-OP Star Zrt. támogatásával részese volt a helybéli labdarúgócsapat, röplabdacsapat sikereinek, s rendszeres szponzora az európai bajnokokat és helyezetteket felsorakoztató Yakuzák SE-nek.

A CO-OP Star Zrt. olyan üzletfilozófiát követ, amely alapján felelősséget érez és vállal a boltjaikban vásárlókért, elsősorban minőségi termékek forgalmazásával, másrészt felelősségvállalással segíti a helyi közösségek működését, s így együttesen járul hozzá a működési területén élők jobb életminőségének eléréséhez.

NÉVJEGY:

CO-OP Star Kereskedelmi Zrt.

5100 Jászberény, Ady E. u. 22.

T.: 06-57/411-411

Fax: 06-57/411-543

E-mail: mail@coopstar.hu

Elnök-vezérigazgató: Rédei István

Kereskedelmi igazgató: Mezei János

Gazdasági igazgató: Herceg József

Felügyelő Bizottság elnöke: Bartus Pál

Pál Tünde

A 10. JÁSZ EXPO KIÁLLÍTÁS ÉS VÁSÁR

A vásárok és a kiállítások a gazdasági élet fontos részét képezik. A vásáron való részvétel a termelő, a felhasználó és a termék találkozását segíti elő, mely a gazdaság fejlődését képezi. Dolgozatomban a 2007-ben megrendezett 10. Jász Expo Kiállítás és Vásár bemutatásával próbálok azt bebizonyítani, hogy a globalizálódó világban háttérbe szorultak ugyan az emberi személyes kapcsolatok, de éppen ezért igenis szükség van az ilyen célú rendezvényekre, ahol a fő hangsúly a személyes találkozásokon van, ahol a vevő és az eladó közvetlenül tud kommunikálni, nem pedig csak interneten keresztül.¹

A vásárok és kiállítások speciális rendezvényeknek tekinthetők. Komplex marketingkommunikációs akciók, hiszen számos egyéb kommunikációs elemet is felvonultatnak. Funkciója az információcsere. A vásárok és kiállítások sokoldalú információval szolgálhatnak az iparág fejlettségéről, a versenytársak tevékenységéről, az egyes piacok igényeiről. Kiváló alkalmat nyújtanak ezek a rendezvények a piackutatásra, termékutatásra, előrejelzések felvázolására.

Manapság egyre fontosabbá válik a vevőközelség, a közvetlen kapcsolat és az élményszerűség, amelyet a rendezvények jó hatássfokkal tudnak közelíteni. A hazai piac legnagyobb terei és lehetőségei a kiállítások és a vásárok lehetnek. A résztvevők – az egyes szakmák, ágazatok képviselői – lehetőséget kapnak az ilyen típusú üzleti eseményen való részvétel alkalmával a bemutatkozásra, a piaci helyzet felmérésére, a már meglévő és a leendő üzleti partnereikkel való találkozásra, a megmérettetésre, ismertségük növelésére, és ami a legfontosabb, a személyes kommunikációra.

A kiállítás ma már nem a prospektusgyűjtő lézengők terepe. Néhány kifejezetten sikeres, elsősorban a fogyasztókat célzó vásárt leszámítva, a klasszikus vurstli-szerű események kora lejárt. A cégek komolyan megfontolják mennyit érdemes egy-egy kiállításra áldozni, és milyen más eszközökkel érhetik el a partnereiket. A lassan növekvő kiállítás- és vásárüzletágban az üzleti kommunikációs célú rendezvények felé billen a mérleg. Ez részben az Európai Unióban az utóbbi öt évben elszaporodó cégösszevonásoknak, másrészt az internet elterjedésének köszönhető. Az unió leg-erősebb kiállításai továbbra is a német nagyvárosokban vannak, de egyre népszerűbb a csehországi Brünn és a lengyel Poznan is.

Kevesebb a cég, kevesebb a kiállító. Ez egyik fő következménye az unióban az elmúlt években egyre szaporodó cégegyesítéseknek, ami a kiállítás- és vásárüzletágot

¹ A dolgozat első változatát a Dunaújvárosi Főiskola kommunikáció-művelődésszervezés szakán nyújtottam be. Megírásához nagy segítséget jelentett, hogy kötelező szakmai gyakorlatomat a COMPEXPO Stúdió Kft.-nél töltöttem.

Pál Tünde

A 10. JÁSZ EXPO KIÁLLÍTÁS ÉS VÁSÁR

A vásárok és a kiállítások a gazdasági élet fontos részét képezik. A vásáron való részvétel a termelő, a felhasználó és a termék találkozását segíti elő, mely a gazdaság fejlődését képezi. Dolgozatomban a 2007-ben megrendezett 10. Jász Expo Kiállítás és Vásár bemutatásával próbálom azt bebizonyítani, hogy a globalizálódó világban háttérbe szorultak ugyan az emberi személyes kapcsolatok, de éppen ezért igenis szükség van az ilyen célú rendezvényekre, ahol a fő hangsúly a személyes találkozásokon van, ahol a vevő és az eladó közvetlenül tud kommunikálni, nem pedig csak interneten keresztül.¹

A vásárok és kiállítások speciális rendezvényeknek tekinthetők. Komplex marketingkommunikációs akciók, hiszen számos egyéb kommunikációs elemet is felvonultatnak. Funkciója az információcsere. A vásárok és kiállítások sokoldalú információval szolgálhatnak az iparág fejlettségéről, a versenytársak tevékenységéről, az egyes piacok igényeiről. Kiváló alkalmat nyújtanak ezek a rendezvények a piackutatásra, termékutatásra, előrejelzések felvázolására.

Manapság egyre fontosabbá válik a vevőközelség, a közvetlen kapcsolat és az élményszerűség, amelyet a rendezvények jó hatássfokkal tudnak közelíteni. A hazai piac legnagyobb terei és lehetőségei a kiállítások és a vásárok lehetnek. A résztvevők – az egyes szakmák, ágazatok képviselői – lehetőséget kapnak az ilyen típusú üzleti eseményen való részvétel alkalmával a bemutatkozásra, a piaci helyzet felmérésére, a már meglévő és a leendő üzleti partnereikkel való találkozásra, a megmérettetésre, ismertségük növelésére, és ami a legfontosabb, a személyes kommunikációra.

A kiállítás ma már nem a prospektusgyűjtő lézengők terepe. Néhány kifejezetten sikeres, elsősorban a fogyasztókat célzó vásárt leszámítva, a klasszikus vurstli-szerű események kora lejárt. A cégek komolyan megfontolják mennyit érdemes egy-egy kiállításra áldozni, és milyen más eszközökkel érhetik el a partnereiket. A lassan növekvő kiállítás- és vásárüzletágban az üzleti kommunikációs célú rendezvények felé billen a mérleg. Ez részben az Európai Unióban az utóbbi öt évben elszaporodó cégösszevonásoknak, másrészt az internet elterjedésének köszönhető. Az unió leg-erősebb kiállításai továbbra is a német nagyvárosokban vannak, de egyre népszerűbb a csehországi Brünn és a lengyel Poznan is.

Kevesebb a cég, kevesebb a kiállító. Ez egyik fő következménye az unióban az elmúlt években egyre szaporodó cégegyesítéseknek, ami a kiállítás- és vásárüzletágot

¹ A dolgozat első változatát a Dunaújvárosi Főiskola kommunikáció-művelődésszervezés szakán nyújtottam be. Megírásához nagy segítséget jelentett, hogy kötelező szakmai gyakorlatomat a COMPEXPO Stúdió Kft.-nél töltöttem.

is sújtja. A regionális vállalatok felvásárlásának eredményeként egyes iparágakban néhány társaság kezében összpontosul a döntés. Ez azt is jelenti, hogy nem feltétlenül fontos kiállításokon megjelenni, hiszen a döntések nemzetközi szinten dőlnek el.

A szakmabeliek szerint ezzel magyarázható, hogy az európai kiállításokon általában nemcsak a kiállítók, hanem a látogatók száma is csökkent. „A globalizáció hatására ezek a cégek tökeerősebbek lettek, szervezettebb ügyfélkapcsolati hálózattal rendelkeznek, erősek az eladói érdekvéonyesítésben, kevesebb a hirdetői döntéshozó. Erre jó példa lehet az egyik legnagyobb termelő, az Audi autógyár, amelynek exportja 2004-ben közel 3,9 milliárd euró volt, ami a teljes magyar export kilenc százaléka. Nyilvánvaló, hogy magyar cégeként nem igényel külföldön kiállításokat” – érvelt Nagy Károly, a Magyar Kiállítás- és Vásárszervezők főtitkára.

Hasonlóan vélekedett Benkő Judit, a hannoveri és a frankfurti vásárokat képviselő F-H Consult tanácsadó cég ügyvezetője. Szerinte a nagyobb vállalatok gyakran azért nem vesznek részt kiállításokon, mert úgy látják, érdemesebb saját rendezvényeket szervezni, és közvetlenül elmenni a célcsoporthoz. „Az utóbbi években egyre divatosabb lett a road-show, ami hatékony lehet országon belül, azonban nemzetközi kapcsolatépítésre nem használható” – érvelt a szakember.

„Bizonyos iparágakban a kiállítások szerepe is megkérdőjeleződik” – mutatott rá egy újabb, piacot visszafogó tényezőre Orbán Róbert, a több külföldi vásártársaság képviseletét is ellátó Open Gates Hungary ügyvezetője. Szerinte természetes folyamat, hogy egyes témák önállósulnak, a hangsúlyok módosulnak, új szinergiaalapú csoportosítások jönnek létre. „Vannak olyan területek, ahol az új gazdaság, a lényegében megváltozott üzleti formák megkérdőjelezik az adott ágazatban a kiállítások szerepét. Ilyen például az informatika, ahol néhány szakkiállításnak sikerült markáns pozíciót elfoglalni, míg más rendezvények érdeklődés hiányában elmaradtak” – fogalmazott Orbán Róbert.

A kiállítás- és vásárüzletág dinamikus fejlődésének lelassulása mögött egy átalakuló marketinggondolkodás is meghúzódik. Egy évtizeddel ezelőtt még számos cég kiállításokon és vásárokon mutatta meg be új termékeit a fogyasztóknak, manapság az üzleti partner lett a fő célcsoport. „Vannak még neves fogyasztói rendezvények, de inkább az a jellemző, hogy az üzleti kommunikáció vásárokon egy-két nyílt napot tartanak, ahova nemcsak szakmabeliek látogatnak el” – mondta Benkő Judit.

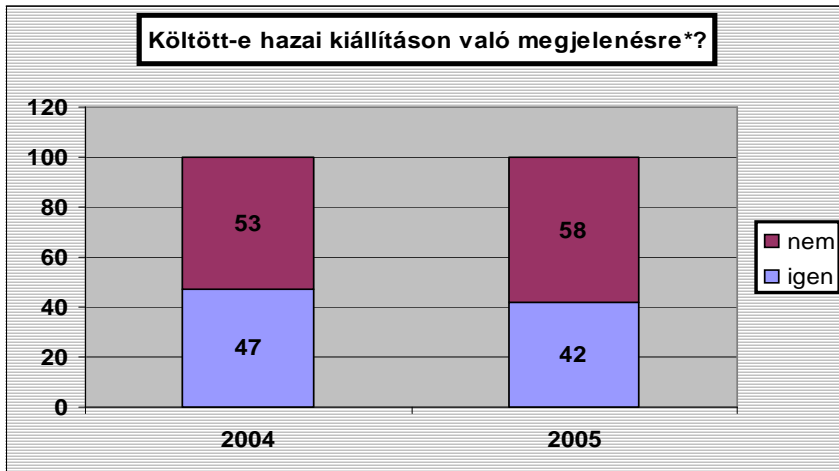
„Ennek egyik fő oka, hogy a fogyasztó az interneten kényelmesebben begyűjtheti az információkat, a szakmai partnerek viszont inkább igénylik a személyes jelenlétet, hiszen egy-egy kiállításon számos tárgyalást lebonyolítanak. Arról nem is beszélve, hogy az üzletkötéskor mindenki jobban szereti, ha szemben ül a partnerrel, és látja, kivel állapodik meg” – részletezte az üzleti célközönség számára fontos kiállítások előnyeit Benkő Judit.

Az üzleti kiállításokkal is óvatosabbak a cégek. Sokkal jobban megfontolják, hogy érdemes-e részt venni egy-egy szakmai seregszemlén. Nagy Károly szerint a kiállítók

alapvető kérdése, hogy megtérül-e a részvételük. Éppen ezért a kiállítás- és vásárszervezők megpróbálnak minél pontosabb adatokat adni arról, hogy egy-egy részvétel milyen marketinghasznot hozott, hogyan hat az értékesítésre. A megtérülés vizsgálata, az erre vonatkozó kimutatások készítése fontos, hiszen ezzel összehasonlíthatóvá teszi a kiállítási, vásári részvételt más marketingeszközök használatával, és bizonyítani tudja a módszer létjogosultságát.

Ehhez képest Magyarország sem a kiállítási kínálatot, sem pedig a külföldi seregszelemléken való részvételi arányokat tekintve nem remekel. A szakma szerint csak nagyon kevés olyan önálló magyar cég van, amely képes megméretetni magát a legjelentősebb kiállításokon. „Az elmúlt néhány évben a németországi és más szakmai vásárokon egyaránt visszaesett a magyar kiállítók száma” – fogalmazott Seifert Ibolya, az Interpress kiállításokat szervező cég ügyvezető igazgatója. Ennek egyik oka lehet, hogy akadoznak az állami támogatások. A hazai vállalatok nemzetközi kapcsolatait segíteni hivatott International Trade Development Hungary (ITDH) az előző években közzétett egy olyan nemzetközi rendezvényekről szóló listát, amelyekhez hazai cégek állami támogatást igényelhetnek. A szervezet tavaly is csak februárban jelentette meg.

Az biztos, hogy az unióhoz nemrég csatlakozott országok közül egyelőre nem Magyarország lesz a vásár- és kiállítás üzletág győztese, az optimista szakértők szerint azonban arra még van esély, hogy regionális nemzetközi partnerekkel együttműködve sikeres regionális vásárok költözzenek Magyarországra.

*A kérdésre 58 hirdető cég marketingszakembere válaszolt *százalékban²*

² Kreatív, 2005. 42. o.

A 10. Jász Expo Kiállítás és Vásár előkészületei

A Compexpo Stúdió Kft. a Magyarországi Rendezvényszervezők Szövetségének tagjaként tizenöt éve foglalkozik expo-k, regionális kiállítás és vásárok, szakvásárok, konferenciák és egyéb üzleti rendezvények szervezésével, kivitelezésével és teljes körű lebonyolításával.

Minden rendezvény előkészületi és lebonyolítási szakaszokra tagolódik. A rendezvényt nem a szakirodalomban található „előírásokkal” mutatom be, hanem gyakorlati oldaláról, úgy, ahogy az egy rendezvényszervező cégnél, adott esetben a Compexpo Stúdió Kft.-nél megszokott.

Első lépésként, a rendezvény előtti év novemberéig, levélben kerestük meg a helyszíngazda város, Jászberény polgármesterét, melyben engedélyt, ill. együttműködést kértünk, s egyben felkértük a rendezvény védnökségére. Ezt követte a rendezvényszervezés részletes munkafolyamata.

A következő munkafázis az alkalmazottak tájékoztatása volt. Az ügyvezető általában a vásárgazdát tájékoztatja a szakmai dolgokról, a gazdasági referenst a pénzügyi dolgokról, mint például mennyi bevételt hozott egy adott rendezvény, a rendezvényszervezőt pedig a kiállítókról. Az ügyvezető, bár Budapesten van, ennek ellenére mindenről tud. Ez ugyanígy elmondható a szolnoki irodáról is, hiszen ha ez nem így lenne nemcsak a vállalati kommunikáció kerülne veszélybe, hanem maga a vállalat tevékenysége, az expo-k szervezése is.

Hozzávetőleg tíz héttel az esemény előtt került sor a meghívó anyag, azaz a *folder* és a jelentkezési lap elkészítésére.. A folder meghívónak tekinthető az eseményre. Ebben a Compexpo Stúdió Kft. ügyvezető igazgatója, a szervezési igazgató, valamint az esemény védnöke köszönti, és egyben invitálja a kiállítókat az expo-ra. A folderen található a rendezvény pontos megközelíthetősége térkép formájában, a rendező, az együttműködő partnerek, az expo tematikája, tehát milyen típusú kiállítókat várnak az eseményre.

A második feladatra a rendezvény előtt nyolc héttel került sor. Ekkor történt a polgármesterrel való személyes találkozás. Egyúttal bejártuk és megismertük a helyszínt, a felmerült problémákat, hiányokat megbeszéltük és azokat pótoltuk. A vásárral kapcsolatos szerződések megkötésére is sor került, a sportszarnok bérleti díjával és annak takarításával kapcsolatos költségekben is megegyeztünk. Minden esemény helyszínén egy ott lévő műszaki karbantartóval is egyeztetnünk kell, aki a rendezvény alatt a műszaki hibákat azonnal helyre tudja állítani, hogy minden zavartalanul menjen. Mindezek mellett a helyszínrajz pontos beszerzése elengedhetetlenül fontos volt, mivel ennek segítségével lehet(ett) a kiállítói helyeket eladni, nyomon követni a már eladott és szabad területeket.

Mint minden rendezvényszervező cég a Compexpo Stúdió Kft. is címlistából dolgozik, amely tartalmazza a potenciális és leendő kiállítók nevét és címét. Ezeket azonban folyamatosan aktualizálni kell, hiszen előfordulhat, hogy új kiállítók vannak,

és az is, hogy nem aktuális vagy megszűnt cég, vállalkozás szerepel benne. Csak ezek áttekintése után történhetett a címlista kinyomtatása. A címlista mellett a protokoll lista összeállítása és aktualizálása is elengedhetetlen volt. Miután a nyomda elkészítette a 10. Jász Expo Kiállítás és Vásár folderét és jelentkezési lapját ezek kipostázása következett a címlistában szereplők részére. Erre azért volt szükség, mert így a kiállítóknak elegendő idejük volt a jelentkezési feltételek megismerésére és annak eldöntésére, hogy részt kívánnak venni-e egy-egy expo-n.

A vásárokon – főleg a nemzetközi vásárokon – való részvétel fő előnyei közé tartozik az, hogy a vásárrendező szerv bizonyos szolgáltatásokat egyezményesen biztosít minden kiállítóknak, így ezekre nem kell külön gondot fordítani. Ezeknek a szolgáltatásoknak a köre országonként és vásáronként változó ugyan, de vannak olyan alapszolgáltatások, amiket minden vásár biztosít, s vannak olyan lehetőségek, amelyeket egyes vásárok külön megrendelés esetén bocsátanak rendelkezésre. A Compexpo Stúdió Kft. esetében ez regisztrációs díj formájában jelenik meg, amiért azonban a kiállítóknak fizetni kell.

A rendezvény előtt hat héttel történt meg a szakmai programok előkészítése a polgármesteri hivatal és a szakmai képviselők, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara egyeztetésével. A szakmai programon a következő témák szerepeltek: az EU-s hazai pályázati lehetőségek és a banki szolgáltatások kapcsolata; a román üzleti lehetőségek bemutatása a jászvári régió vállalkozóinak; a mikro- és kisvállalkozások támogatott hitellehetőségei a vállalkozásfejlesztési alapítványnál; a geotermikus energia hasznosítása, a földhő hasznosítása, lehetőségei a Jászvári régióban.

Ugyanekkor történt Jászberény iskoláinak, civil szervezeteinek megkeresése. Ezek az intézmények azért voltak fontosak, mert a rendezvényt valamilyen formában támogatták. Például az iskolák a szórakoztató programban, táncsoportjaik előadásával. A jászberényi Erzsébet Kórház és a helyi ÁNTSZ minden évben ingyenes egészségügyi szolgáltatást nyújt a Jász Expo keretében.

A kézműveseket mindig külön kezeli a cég, mivel ők a jelentkezési feltételek összegeit nem igazán tudják teljesíteni. A kézműveseknek szereplési lehetőséget ad a Compexpo Stúdió Kft. kedvezményes ár formájában. Ők azért is fontosak egy-egy rendezvény, így a Jász Expo esetében is, mert színesebbé teszik és tették az expo-t.

Tíz héttel a folderek és jelentkezési lapok postázását követően telefonon keresztül megkerestük a címlista alapján azokat a vállalkozásokat és cégeket, akik a jelentkezési anyagokat vélhetően megkapták. Ekkor rákérdeztünk, hogy a megkapott tájékoztató anyagok és jelentkezési feltételek mellett részt kívánnak-e venni a 10. Jász Expo Kiállítás és Vásáron. Azok a cégek, akik még nem tudták eldönteni részvételi szándékukat, újabb felhívást kaptak, miszerint a jelentkezési lapok visszaküldésével és részletes kitöltésével ezt a későbbiekben még megtehetik. Ekkor a visszaérkezett jelentkezési lapokat elkezdtuk számítógépen feldolgozni, azokat folyamatosan visszaigazoltuk, a számláikat elkészítettük, a helyszínrajzon bejelöltük a kiállítók által igényelt területeket, továbbá a szakmai meghívóleveleket is elkészítettük.

Elengedhetetlen volt az esemény hirdetése. A kiállítással kapcsolatos pr-tevékenység azzal kezdődött, hogy a megyei, helyi lap újságíróinak kiküldtük a meghívókat a rendezvény első napján tartandó megnyitó ünnepségre. Meg kellett írunk a sajtótájékoztatóra az anyagot, melynek tartalma a kiállítókra irányult. Minden egyes rendezvénye előtt és után sajtóanyagot küld ki a Compexpo Stúdió Kft. a helyi és az országos médiumoknak. A rendezvény előtti sajtóanyag az esemény bemutatását tartalmazza, míg a rendezvény utáni anyag a rendezvény értékelését foglalja magába. Ezeket a helyi médiumokban jelentette meg a Compexpo Stúdió Kft., mint például a jászberényi Trio TV képűjságja, a rádió, a jászberényi Szuperinfo, az Új Néplap és a Jászkiirt újság.

A vásárokon és kiállításokon való részvétel fő előnye, amelyeket a Compexpo Stúdió Kft. szervez, az, hogy bizonyos szolgáltatásokat egyezményesen biztosít minden kiállítónak, így ezekre nem kell külön gondot fordítani. A Compexpo Stúdió Kft.-nek saját építetője van, akiknek ebben az időszakban küldtük el a helyszínrajzot, illetve azoknak a kiállítóknak a standját, melyek építetést igényeltek. Ezekre a rajzokon pontosan feltüntettük azt, hogy mennyi és milyen standot kell építeniük. A berendezések sorában a bútorok, az áram, a víz, a szőnyeg, az installáció, a pontos fríz felirat egyaránt szerepeltek. A városban az útjelző táblákat kihelyeztük, így a kiállítók és a látogatók is könnyebben tájékozódtak a rendezvény helyét illetően.

Minden kiállítással, vásárral és szolgáltatással foglalkozó esetben elengedhetetlen a megfelelő szintű és színvonalú szervezés. Ha ezt nem teljesítik, vevőik, esetünkben a kiállítók elfordulnak, s többé nem igénylik szolgáltatásukat, vagy pedig átmennek a konkurenciához. Éppen ezért tartom fontosnak, hogy a szolgáltatás minőségét is megemlítsen a rendezvényszervezés folyamatában.

A megelégedettség függ a termék és a szolgáltatás minőségétől is. Azt a vállalatot, amely legtöbb vevője legtöbb szükségletét leggyakrabban elégíti ki, minőségi vállalatnak nevezzük. A vevőelégedettség maximalizálására törekvés egyes cégeket a teljes körű minőségirányítás elveinek elfogadására vezérelt. A teljes körű minőségirányítás (TQM) a szervezet egészére érvényes megközelítés, melynek célja a szervezet valamennyi folyamatának, a termék és a szolgáltatás minőségének folyamatos javítása.

A kiállítás és a vásár lebonyolítása

A rendezvény lebonyolítását a jelentkezési lapok beérkezése előzte meg. A forgatókönyv elkészítése, megírása a műsorvezető feladata. A Compexpo Stúdió Kft. minden rendezvényen nyeményládát helyez ki saját standja, a vásárhoz elé. Ebbe a ládába a látogatók elhelyezhetik szavazataikat az általuk vélt legszebb standra. Ezzel a látogató lehetőséget kap arra, hogy értékes díjakat nyerjen, melyeket a kiállítók ajánlanak fel. A színpadi program résztvevőinek fogadása, gardírozása, a kapcsolódó pénzügyek rendezése a hostessek feladatkörébe tartozik. Az expo ideje alatt fényképeztük a standokat, a látogatókat, magát az eseményt. Ezeket a képeket a későbbiekben sajtóanyagok és a folderek összeállításakor tudjuk hasznosítani. A

kiállítóknak elküldtük a képeket a rendezvény végén, egyfajta emlékként: „Így szerepeltek, ilyenek voltak.”.A vásárirodában lehetőség volt a pénzügyi feladatok lebonyolítására, a kiállítók rendezhették a vásáron való részvétel költségeit.

A jubileumi Jász Expo újdonsága volt, hogy a kiállítók 40%-a új ügyfélnek számított. A rendezvény jó alkalmat teremtett a gyártók, forgalmazók, fogyasztók személyes találkozására, a kapcsolatépítésre, s talán ezért is olyan sikeres évek óta a Jász Expo. Az üzleti élet szereplői és az érdeklődő lakosság körében is népszerű.

A 10. Jász Expo Kiállítás és Vásárt Pongrácz Antal, az OTP Bank Igazgatóságának tagja nyitotta meg, a megjelenteket Kovács Sándor, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés alelnöke és Gedei József polgármester köszöntette. Az ünnepélyes megnyitón került sor a vásárdíjak átadására. Jászberény Város díját a Védelem Holding Kft., a J-N-Sz Megyei Kereskedelmi és Iparkamaráét az Electrolux Lehel Kft., a J-N-Sz Megyei Önkormányzatét a Jászmetál 2000 Kft., és a Compexpo Stúdió Kft.-jét a Dometic Zrt. kapta.

Az Expo-t színvonalas színpadi kulturális és szórakoztató programok egészítették ki, melyek minden korosztálynak szóltak. A fellépőket többségében a jászszágiak képviselték. Így a jászberényi Árendás Táncegyüttes, a Jászság Népi Együttes. Az Universum Joe, a Jászberényi SE, a Kondor Takewan-do harcművészeti bemutatóval készült. Műsort adott a jászkiiséri Pendzsom Néptánc Együttes, a jászárokszállási Extázis hastánc csoport. Emellett volt divatbemutató, aerobic táncbemutató. Horváth Sándor és 5 tagú cigányzenekara, valamint ifj. Horváth Sándor, a Budapesti Rajkó Zenekar vezető primása élőzenei műsorával köszöntette a Jubileumi 10. Jász Expo-t. A gyerekeket Bűvész-show szórakoztatta.

Vasárnap került sor a vásár nyereménysorsolására. A szavazáson minden látogató részt vehetett, aki a kiállítás megtekintése után szavazott az általa legszebbnek vélt kiállítói standra, és a nyereményszelvényt kitöltve bedobta a nyereményládába.

Idén a legszebb kiállítói stand díját az Erzsébet Kórház standja nyerte el.

A rendezvény értékelése

A kiállítás bejezése után a történetek értékelése következett, valamint döntés arról, hogy érdemes-e a cégeknek továbbra is Jászberényben kiállítást és vásárt szervezni. Ezután megtörtént a költségtáblázat elkészítése, amely egyértelműen dokumentálta a befektetett pénzügyi összegeket. A rendezvény eredményességének megállapítása két tényező függvénye: a látogatottságé és a ráfordított költségeké. E két adat előző évekhez viszonyított pozitív vagy negatív eltérése határozza meg a vásár jövőbeni sorsát. A 10. Jász Expo Kiállítás és Vásár azonban sikeres volt, amely azt jelenti, hogy továbbra is rentábilis Jászberény városában kiállítást szervezni.

A 10. Jász Expo-t több mint 10 000 fő látogatta meg, akik nem csak az ország legtávolabbi pontjairól, de külföldről is érkeztek. Bízunk benne, hogy az ide érkezők, a vásár látogatásán túlmenően, időt szakítottak arra is, hogy a város értékeiben, szépségében is gyönyörködjenek.

Pénzes Ibolya Rózsa

A HORIZONTÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETŐSÉGEI EGY JÁSZSÁGI MIKROTÉRSÉGBEN

1. Bevezetés

A települések önkormányzatainak tevékenysége Magyarországon jelentős változáson ment keresztül, a hagyományos hatósági funkciók mellett egyre inkább előtérbe helyezve a szolgáltatásmarketing elemeit. Az ezredforduló után már nem az a kérdés, hogy szükséges-e a településmarketing, hanem az, hogy a környezet kihívásaira az önkormányzatok milyen színvonalú, mennyire speciális marketingstratégiát dolgoznak ki és valósítanak meg, valamint az, hogy az egyre intenzívebb versenyben ez milyen előnyöket biztosít. E tanulmány a jászberényi kistérséghez tartozó „mikrotérség:” Jánoshida, Alattyan és Jásztelek foglalkoztatási gondjainak mérséklésére irányuló projekthez kapcsolódó, munkaerőkínálatra kiterjedő, marketingorientált kutatás eredményeit mutatja be. A kutatási módszerek és az információk feldolgozása egy szokványos kutatáson túlmutatva remélhetőleg eredményesen járulnak hozzá a települések együttműködésén alapuló foglalkoztatási stratégia kidolgozásához, a kapcsolódó EU finanszírozási források megszerzéséhez, és tevékenységük hosszabb távon történő összehangolásához.

2. A kutatás célja és módszertana

A földrajzi célterület települései olyan foglalkoztatási problémákkal küzdenek, amelyek a magyarországi fejletlenebb vidéki kistérségek munkaerőpiaci viszonyaihoz hasonlóak. Ez szoros kapcsolatban van a „vidékiség” problémájával, a vidéki kistelepülések befektetési viszonyaival, a működő vállalkozások összetételével és munkaerő iránti keresletével. A települések munkanélküliségi adatai a regisztrált munkanélküliek vonatkozásában adottak, azonban a munkaerő kereslettel kapcsolatos információk feltáratlanok. A kutatás célja a vállalkozók munkaerőszükségletének és együttműködési lehetőségeinek feltárása.

A kutatási célok megvalósításához szükséges információk köre kijelölte a kutatási módszereket és az elemzési eljárásokat. A szekunder kutatás során a KSH adatbázisa, a témához kapcsolódó kutatási tanulmányok, a Jászsági Fejlesztési Koncepció és a településfejlesztési koncepciók dokumentumai, valamint egyéb forrásból származó információk kerültek felhasználásra. A primer kutatás alanyai a mikrotérség vállalkozói, őstermelői, polgármesterei, falugazdászai, érdekképviselői szervezetek vezetői és tudományos kutatók voltak. A megkérdezés standardizált kérdőívek és

Pénzes Ibolya Rózsa

A HORIZONTÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETŐSÉGEI EGY JÁSZSÁGI MIKROTÉRSÉGBEN

1. Bevezetés

A települések önkormányzatainak tevékenysége Magyarországon jelentős változáson ment keresztül, a hagyományos hatósági funkciók mellett egyre inkább előtérbe helyezve a szolgáltatásmarketing elemeit. Az ezredforduló után már nem az a kérdés, hogy szükséges-e a településmarketing, hanem az, hogy a környezet kihívásaira az önkormányzatok milyen színvonalú, mennyire speciális marketingstratégiát dolgoznak ki és valósítanak meg, valamint az, hogy az egyre intenzívebb versenyben ez milyen előnyöket biztosít. E tanulmány a jászberényi kistérséghez tartozó „mikrotérség:” Jánoshida, Alattyan és Jásztelek foglalkoztatási gondjainak mérséklésére irányuló projekthez kapcsolódó, munkaerőkínálatra kiterjedő, marketingorientált kutatás eredményeit mutatja be. A kutatási módszerek és az információk feldolgozása egy szokványos kutatáson túlmutatva remélhetőleg eredményesen járulnak hozzá a települések együttműködésén alapuló foglalkoztatási stratégia kidolgozásához, a kapcsolódó EU finanszírozási források megszerzéséhez, és tevékenységük hosszabb távon történő összehangolásához.

2. A kutatás célja és módszertana

A földrajzi célterület települései olyan foglalkoztatási problémákkal küzdenek, amelyek a magyarországi fejletlenebb vidéki kistérségek munkaerőpiaci viszonyaihoz hasonlóak. Ez szoros kapcsolatban van a „vidékiség” problémájával, a vidéki kistelepülések befektetési viszonyaival, a működő vállalkozások összetételével és munkaerő iránti keresletével. A települések munkanélküliségi adatai a regisztrált munkanélküliek vonatkozásában adottak, azonban a munkaerő kereslettel kapcsolatos információk feltáratlanok. A kutatás célja a vállalkozók munkaerőszükségletének és együttműködési lehetőségeinek feltárása.

A kutatási célok megvalósításához szükséges információk köre kijelölte a kutatási módszereket és az elemzési eljárásokat. A szekunder kutatás során a KSH adatbázisa, a témához kapcsolódó kutatási tanulmányok, a Jázsági Fejlesztési Koncepció és a településfejlesztési koncepciók dokumentumai, valamint egyéb forrásból származó információk kerültek felhasználásra. A primer kutatás alanyai a mikrotérség vállalkozói, őstermelői, polgármesterei, falugazdászai, érdekképviselői szervezetek vezetői és tudományos kutatók voltak. A megkérdezés standardizált kérdőívek és

mélyinterjúk alkalmazásával történt. A megfigyelés során kiegészítő információk kerültek beszerzésre (település képe, lakosság életformája, idegenforgalmi vonzerő), amelyek a településfejlesztési koncepciók értékeléséhez járultak hozzá.

Az információk elemzése statisztikai módszerekkel (időbeli változás elemzése, összetétel elemzés, átlagolás, szóródás elemzése, kapcsolatelemzés), valamint a stratégia elemzési és tervezési módszereinek felhasználásával történt (környezeti elemek kiválasztása, STEEP analízis, környezet előrelátási mátrix, környezet befolyásolhatósági mátrix, SWOT analízis).

3. A primer kutatás eredményei

3.2.1. Szakértői mélyinterjúk

A polgármesterek, a települések főbb gazdasági és társadalmi jellemzőinek ismertetésén túl, kiemelték a lakosság életkori, jövedelmi és iskolázottsági viszonyait. Mindhárman magasnak értékelték a munkanélküliséget, de rávilágítottak a mérés nehézségeire is.

A foglalkoztatási helyzet javításában az ágazatok szerepét eltérően értékelték. Míg Jánoshida a mezőgazdaság és az arra épülő élelmiszeripari feldolgozás, valamint az energianövények termelését helyezi előtérbe, addig Jásztelek és Alattyán a turisztikai vonzerő kihasználására építene. Utóbbi települések polgármesterei a mezőgazdasági termelés fejlesztését az elaprózott birtokrendszer, az értékesítési nehézségek, és a méretgazdaságos termelés feltételeinek hiánya miatt nem tartják reális problémamegoldó lehetőségnek. Az idegenforgalom fejlesztésében mindketten előnyként említették a települések természeti és mesterséges környezetét, mint idegenforgalmi vonzerőt, valamint a lakosság, a vállalkozások és a céltelepülések együttes, egymást erősítő beintegrálásának lehetőségét a falusi turizmus tevékenységébe. A koncepció megvalósításának hatása véleményük szerint hosszabb idő alatt jelenik meg, de a munkanélküliek számának folyamatos mérséklését eredményezi.

Mindhárom polgármester azonos véleményt képvisel abban, hogy a településfejlesztési koncepció csak a településen belüli markáns együttműködés eredményeként valósulhat meg, amelyben a település önkormányzatának aktív szerepet kell vállalnia.

A falugazdászokkal folytatott mélyinterjúk során a mezőgazdasági termelés főbb jellemzői, a mezőgazdasági fejlődést elősegítő és korlátozó tényezők kerültek felszínre: elaprózott birtokviszonyok, hagyományos szántóföldi növények termesztése, állattenyésztés jelentős csökkenése, Tészek, Bészek hiánya, östermelői gazdálkodói státusz dominanciája. Ezen tényezők rövid távon nem eredményezik a mezőgazdasági termelés és a foglalkoztatottak számának növekedését.

A Jászsági Cigányok Munkalehetőségéért Egyesület vezetője megerősítette, hogy az ipari vállalkozások alacsony száma hátráltatja a munkanélküliség mérséklődését,

a mezőgazdaság pedig nem képes a foglalkoztatottság színvonalát növelni. A munkanélküliséggel kapcsolatban problémának látja a munkanélküliek munkához való nem megfelelő viszonyulását is, amely gyakran meghiúsítja a foglalkoztatási programok sikerességét.

3.2.2 Vállalkozói megkérdezés

3.2.2.1. A kutatás körülményei

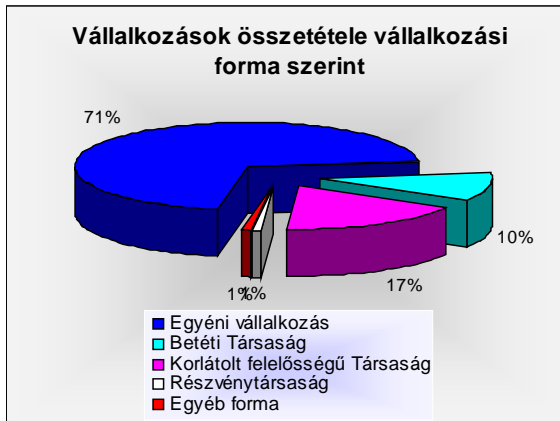
A megkérdezés a polgármesteri hivatalok által meghatározott vállalkozásokra terjedt ki. Az információszerzés első lépcsőben kérdezőbiztosok segítségével személyesen, standardizált, strukturált kérdőívek alkalmazásával történt, majd azt követte a személyesen nem elérhető vállalkozók írásbeli megkérdezése. A felmerülő problémák ellenére megállapítható, hogy az sikeres volt, a három településen összesen 117 vállalkozásra vonatkozóan sikerült információkat beszerezni. A válaszadók körét mintának tekintve, az több szempontból reprezentatívnak minősíthető (vállalkozási forma, tevékenység).

A kérdőív 30 kérdést tartalmazott, amelyek a vállalkozás adatain túlmenően a jövőbeli tervekre, és a településsel való kapcsolatra terjedtek ki. A vállalkozásról szóló alapinformációk az elemzésben jól felhasználhatók, egyrészt képet adtak a településen működő vállalkozások összetételéről, másrészt megteremtették a kapcsolatelemzés lehetőségét. A vállalkozások jövőbeli terveinél kiemelten kezeltük a személyi és tárgyi feltételekre vonatkozó elképzeléseket. Előbbi alapján jól körvonalazható, hogy adott vállalkozás létszámának változása hogyan hat a település foglalkoztatási szintjére, míg a tárgyi feltételek elemzése rámutatott arra, hogy a települések vállalkozói között milyen beszerzési kapcsolatok jöhetnek létre. A vállalkozás és a település kapcsolatrendszerének feltárása egyrészt a települést jellemző vállalkozói vélemények, másrészt a településfejlesztési koncepció megítélésére, harmadrészt az együttműködési hajlandóság feltárására irányult. A kérdőívek kitöltése során a kérdezőbiztosok más értékes információkhoz is hozzájutottak. A vállalkozások elismeréssel szóltak az önkormányzatok aktív tevékenységéről, és pozitívan értékelték, hogy a település fejlesztésében, a foglalkoztatási helyzet javításában a valós vállalkozói véleményekre alapoznak.

3.2.2.2. A kutatás eredményei

A vállalkozások jellemzői

A vállalkozások átlagos életkora megközelítőleg 10 év, többnyire a rendszerváltás utáni években alakultak. (1. sz. ábra) Néhány vállalkozás életkora jelentősen eltér az átlagtól, az 1-2 éve működő fiatal vállalkozások mellett a „legidősebb” vállalkozás a Kalla Miklós által vezetett kádárműhely, amely tavaly ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját.

1.sz. ábra

A vállalkozások 71 százaléka egyéni vállalkozás, a foglalkoztatási helyzet javításának támogatására általában nem képesek, jelentős létszámnövekedés részükről nem várható. Többségük alkalmazott nélkül folytatja tevékenységét. A betéti társaságok és a korlátolt felelősségű társaságok együttesen a vállalkozások 27 százalékát jelentik, a foglalkoztatásban betöltött szerepük jelentős. A települések számára méretükből, pénzügyi lehetőségeikből adódóan a legkedvezőbb lehetőséget a részvénytársaságok nyújtják, amelyekből mindössze 1 található a mikrotárságban.

A vállalkozások elsődleges tevékenységét vizsgálva fontos információ, hogy a település természeti adottságaihoz igazodó mezőgazdasági termelést vállalkozói jogviszonyban a válaszadók mindössze 11 százaléka folytatja, viszont jelentős a kereskedelemmel (29) és ipari tevékenységgel (22) foglalkozó vállalkozások száma. A szolgáltatásban működő vállalkozások száma magas, azonban ez heterogén csoport, mintegy gyűjtőkategóriaként is értelmezhető. A válaszadók 31 százalékának tevékenységére jellemző, hogy több üzletága is van.

A fő üzletágak célpiacát elemezve megállapítható, hogy a vállalkozások 52 százaléka a fogyasztói piacon, 31 százaléka a szervezeti piacon tevékenykedik, míg 17 százalékukra jellemző, hogy célpiacuk a lakosság és a szervezetek körét is érinti.

A vállalkozások működési területe nemcsak adott településre terjed ki, 3 vállalkozás elsősorban külföldi vállalatok részére értékesíti termékeit, 28 vállalkozás több megyére, vagy az egész országra kiterjedő tevékenységet folytat, míg a többi vállalkozás JNSZ megyében, vagy adott településen és vonzáskörzetében tevékenykedik.

A foglalkoztatási helyzet mérséklésére irányuló projektet negatívan befolyásolja, hogy a vállalatok létszámuk, illetve árbevételük alapján néhány kivétellel a mikrovállalkozások köré sorolható.

A vállalkozások jövőbeli tervei

A vállalkozások jövőbeli magatartására irányuló információk a kutatás kiemelt területét képezték, az kiterjedt a személyi és tárgyi feltételek változtatásának terveire is.

2.sz. ábra

A vállalkozások a főtevékenységgel kapcsolatban kedvező stratégiát vázoltak, mindössze 7,8 százalékuk jelezte az üzletág leépítését, a többi válaszadó szinten tartást, vagy fejlesztést tervez. Külön pozitívum, hogy az összes vállalkozás 42 százaléka növekedési stratégiát szeretne megvalósítani. A 2. üzletág vonatkozásában a válaszadók 52 százaléka hasonlóan fejleszteni szeretné a tevékenységet. Ezenkívül néhányan (6 %) megjegyezték, hogy új üzletág bevezetését is tervezik. (2. sz. ábra)

A vállalkozási stratégia és a vállalkozás típusa közötti összefüggést vizsgálva megállapítható, hogy a főtevékenység leépítésére vonatkozó elképzelés elsősorban az egyéni vállalkozókra jellemző, a gazdasági társaságok néhány kivételtől eltekintve üzletáguk fejlesztését tervezik.

1. sz. táblázat

A munkaerő iránti kereslet várható növekedése

Változás mértéke	Vállalkozások száma	Tervezett változás összesen
1-2 fő növelés	30	45
3-5 fő növelés	7	28
6-10 fő növelés	4	32
nem változik	55	0
1-2 fő csökkentés	5	-8
nem válaszolt	16	0
Összesen	117	97

A személyi feltételekben tervezett változások tekintetében a vállalkozások jövőbeli tervei pozitívak, munkaerőkeresletük várhatóan 105 fő számára biztosít új munkalehetőséget, amelyet 8 fővel csökkent a létszámleépítést tervezők szándéka. (1. sz. táblázat) Így várhatóan összesen 97 fővel növekszik a jelenlegi munkaerőigény. Megjegyzendő, hogy több vállalkozás nyilatkozott úgy, hogy a kedvező projektajánlat esetén hajlandó a létszám további növelésére.

A várható munkaerőigény ennél feltehetően magasabb lesz, mivel a nem elérhető, illetve információt nem szolgáltató vállalkozások elképzelése nem ismert, azonban feltételezhető, hogy közöttük is vannak növekedési stratégiát folytatók. Így az általunk becslült munkaerőkereslet 110-115 fő.

A többletlétszám iránti igényre vonatkozóan részletes információk érintik annak ütemezését és forrását, az alkalmazni kívánt személyek szakképzettségét, nemét és iskolai végzettségét.

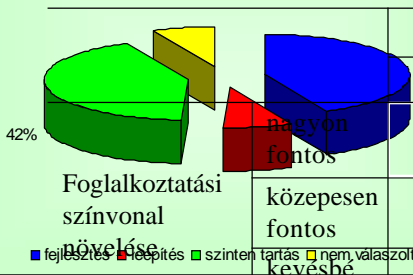
– A létszámnövekedésben érintett vállalkozások 88,2 százaléka 1 éven belül szeretné megvalósítani a fejlesztést.

– A vállalkozások 58,5 százaléka a települések munkanélküli, míg 19,5 százaléka a települések nem munkanélküli lakosainak tevékenységére tart igényt. Ennek településenkénti megoszlása hasonló arányokat mutat. A stratégia eszközrendszerének tervezésekor fontos szempont a vállalkozások ösztönzése arra,

szükségletüket.

éségi mátrix

A vállalkozások 1. üzletágának jövőbeli terve

A vállalkozások befolyásolásának lehetősége

magas	közepes	alacsony
Sikeres projekt	Átlagos projekt	Sikertelen projekt

A mátrix a projekt sikerességének különböző fokozatait jelzi. (3. sz. ábra) A projekt akkor lesz igazán sikeres, ha a projektmenedzsment képes lesz a vállalkozások létszámnövekedésre vonatkozó terveit tényleges piaci kereslettel alakítani, amely a foglalkoztatási stratégia egyik céljaként fogalmazható meg.

A projekt tervezésekor figyelembe kell venni, hogy a válaszadók 77 százalékának szüksége szakképzett munkaerőre irányult, és csupán 9 olyan vállalkozás volt, amely a betanított munkára biztosítana lehetőséget. A szakképzettséget elváró

vállalkozások aránya tevékenységük szerint: ipar 26,4 %, mezőgazdaság 2,9 %, kereskedelem 35,3 %, vendéglátás 11,8 %, személyi, gazdasági szolgáltatás 23,6 %.

Az önkormányzatok szolgáltatási kínálatának tervezésekor fentiek alapján célszerű mérlegelni a képzések támogatását, szervezését. Ennek megvalósítása olyan együttműködést igényel, amely az önkormányzatok szervező-, a munkaügyi központok támogató-, a képző szervezetek oktatási- és a vállalkozások gyakorlati munkahelyet biztosító tevékenységét feltételezi. Az ilyen típusú, piaci igényekre alapozott, marketing szemléletű, a foglalkoztatási paktumba beemelhető együttműködés a foglalkoztatás színvonalának növelését, a strukturális munkanélküliség csökkenését eredményezi.

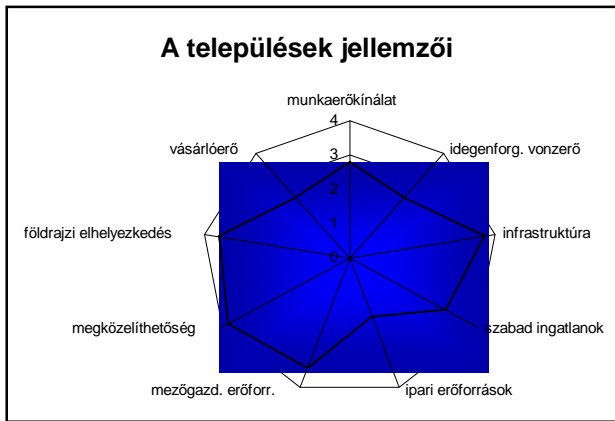
A tárgyi feltételek javítását a válaszadók 43,1 százaléka tervezi, amely elsősorban gépek, berendezések beszerzésére (válaszok 60 százaléka), valamint az épületek felújítására (válaszok 36 százaléka) vonatkozik. Ebben a vállalkozások 77 százaléka szívesen igénybe venné a településen működő más vállalkozások szolgáltatásait is. Ezen információ fontos, mivel az együttműködés másik részterülete lehetne. Közvetlenül nem érinti ugyan a foglalkoztatási helyzetet, azonban a vállalkozói szükségletek konkrét feltárásával a polgármesteri hivatalok olyan információ bázisra tehetnének szert, amely a vállalkozóknak kínált szolgáltatásmixet bővíthetné és ezzel imázsjavító tényező is lehetne. Ez szoros összefüggésben van azzal, hogy a vállalkozók egy része erőteljesen igényli a polgármesteri hivaltaltól tevékenységének megrendelésekkel, közvetítéssel történő hasznosítását.

A vállalkozás és a település kapcsolata

A megkérdés e témaköre a település általános jellemzőinek értékelésére, a vállalkozás és az adott polgármesteri hivatal kapcsolatrendszerére, az általa tervezett szolgáltatások igénybevételére, a településfejlesztési koncepcióra, és a vállalkozások együttműködési szándékra, hajlandóságra vonatkozott. Az információkat csak korlátozottan lehet általánosítani a mikrotérségre, mivel azok egy része csak az adott településen hasznosítható. A következő információk kiemeléseket mutatnak, az egyes településekre vonatkozó konkrét információkat e tanulmány nem tartalmazza.

– A települések vállalkozók általi értékelése 1-5 (iskolai osztályzatoknak megfelelő) skálán történt. (4. sz. ábra)

A válaszadók a település vásárlóerejét a közepesnél gyengébbnek, átlagosan 2,3-ra értékelték. A válaszok viszonylag egységesek, a szórás értéke 1 alatt van. Hasonlóan gyenge értékelést kaptak az ipari erőforrások, amelynél a válaszok szóródása hasonló a vásárlóerőéhez. A település idegenforgalmi vonzerejének megítélése 2,3 értékű, azonban a szóródás mutatói már magasabbak, ezt a tényezőt településenként külön-külön célszerű alaposabban megvizsgálni. A mezőgazdasági erőforrások, a megközelíthetőség és az infrastruktúra közepes-jó értékelést kapott.

4.sz. ábra

A válaszok szóródása nem jelentős, minden kritériumnál 1 alatt van a szórás. A település földrajzi elhelyezkedését átlagosan közel 4-re értékelték, azonban a válaszok szóródása nagyon jelentős (szórás 3,3), amely miatt ezt nem lehet egységes véleménynek tekinteni. A szabad ingatlanok és a rendelkezésre álló munkaerő megítélése közepes. Összességében megállapítható, hogy a vállalkozók szemében a települések közepes gazdasági potenciállal rendelkeznek, amely a befektetési hajlandóságot erőteljesen korlátozza. A befektetéseket korlátozó tényezők megismerését a kérdőívben nyitott kérdés célozta, így a vállalkozásokat előre megadott válaszlehetőségek nem korlátozták. A vállalkozók legnagyobb hányada (31,8 százalék) a település vásárlóerejének gyengeségét jelölte meg, majd ezt követte a település általános gazdasági potenciálja (20,5%), és a befektetésekhez szükséges tőke hiánya (14,8 százalék).

– A vállalkozás és az önkormányzat kapcsolatát a válaszadók 65 százaléka jónak ítélte meg, amely a kapcsolat rendszerességére és tartalmi vonatkozásaira is utalt. Az önkormányzat néhány, vállalkozásokat támogató szolgáltatásának értékelése érdekes eredményt mutatott. A vállalkozások az önkormányzat által kiszabott iparűzési adót elfogadható mértékűnek ítélik meg, és csak 18,2 százalék azon vállalkozók aránya, akik azt nagyon magasnak tartják. A vállalkozásokat támogató eszközök (telek, föld kedvezményes juttatása, pályázati információk, informatikai lehetőségek) megítélése közepes, bár megjegyzendő, hogy a válaszok szóródása magas volt. A vállalkozók 32,7 százaléka nagyon kevésnek tartotta a pályázati információkat, pedig véleményük szerint erre szükség lenne. A települések polgármesteri hivatalai által tervezett szolgáltatásokat a vállalkozók eltérően értékelték. (5. sz. ábra) A grafikon

jól mutatja, hogy legnagyobb az érdeklődés a pályázatfigyelés, pályázati információk nyújtása iránt van, amelyet a vállalkozások több mint 40 százaléka gyakran igénybe venne. Közel azonos megítélésű a képzések, továbbképzések és rendezvények szervezése.

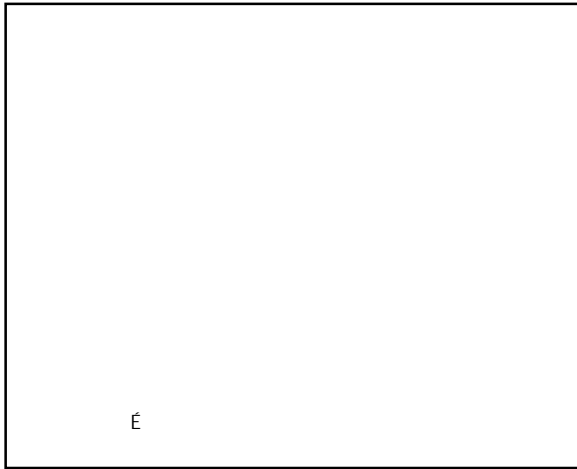
5.sz. ábra

Alacsony igény mutatkozik a számviteli, könyvviteli tanácsadás iránt. Megjegyzendő, hogy a szolgáltatások megítélése a számviteli tanácsadás kivételével a vállalkozási formától függ. Fenti információkra is jellemző, hogy azok a konkrét településekre értelmezve nyújthatnak fontos információkat, együttesen csak korlátozott mértékben használhatók fel.

A polgármesteri hivatallal szembeni egyéb elvárásoknál minden településen kiemelkedik azon vállalkozások aránya, amelyek fontosnak tartják, hogy az önkormányzat saját megrendeléseinél a településen kívüli vállalkozókkal szemben a helyi vállalkozókat részesítse előnyben.

– A településfejlesztési koncepció vállalkozók általi minősítése a települések szintjén külön értékelhető, mivel a három koncepció más-más célokat fogalmaz meg. Fontos azonban az a vélemény, miszerint a válaszadók 57,8 százaléka saját településére vonatkozóan azonosulni tud a koncepcióval, és azt valamilyen formában támogatná is. A támogatásról a válaszadók közel 60 százaléka írásban is megállapodna a polgármesteri hivatallal. A koncepciónak megfelelő tevékenységek fejlesztésében a vállalkozók az önkormányzat szerepét főként a befektetők keresésében és támogatásában, a szervezésben és koordinálásban látják. Ezek megoszlása településenként eltérő, függ a településfejlesztési koncepciótól és realitásának megítélésétől.

– A vállalkozók a települések foglalkoztatási problémáját jól érzékelik, annak okait eltérően látják.

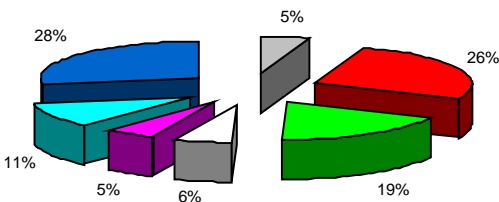
6.sz. ábra

A vállalkozók 26 százaléka szerint jelentős probléma, hogy a munkára jelentkezők munkavállalási és munkavégzési hajlandósága gyakran nem megfelelő. (6. sz. ábra) A

befolyásolja a foglalkoztatási vállalkozások jelentős része néhány részének nincs alkalmazottja. együttműködési hajlandóság a től függő. A vállalkozók 17 szadók közül szinte mindenki nformációkat igényel. Így az i közelítéseként értelmezhetők.

a válaszok százalékában %

Foglalkoztatottsági szint javításának korlátozó tényezői

	nem	Együttműködés formája	Más település vállalkozóival történő együttműködés	
			igen	nem
lakosság összetétele	11,8	Közös tevékenységet folytatna	42,1	57,9
munkavállalási hajlandóság problémái	26,8	Beszállítana más vállalkozáshoz	40,6	59,4
vállalkozások száma	5,3	Fogadná más vállalkozó beszállítói tevékenységét	32,6	67,4
kedvezőtlen gazdasági helyzet	5,4	Pénzügyi befektetést tenne	22,3	77,7
vállalkozások hiánya	6,0	Pályázati partnerségre lépne	48,4	51,6
munkanélüliek alacsony iskolázottsági színvonala	19,8			
nem válaszolt	26,8			

A vállalkozók együttműködési hajlandósága a közös pályázatokban, a közös tevékenységben, és a beszállítóként történő együttműködésben a legjelentősebb. (2. sz. táblázat) Bár az együttműködők aránya csak 40-50 százalék, az együttműködésre hajlandó 40-45 vállalkozás a foglalkoztatási színvonal javításában és a települések fejlesztésében már jelentős erőforrást jelent, amire a projekt alapozhat. A saját településen történő együttműködés valamivel jelentősebb, de lényegi különbség nincs.

3.2.3 Őstermelők megkérdezése

Az őstermelők megkérdezésére kiegészítő jelleggel került sor, mivel ők jelentős mértékben és tartós jelleggel nem képesek a foglalkoztatási helyzetet pozitívan befolyásolni. Ugyanakkor a munkanélküliek alkalomszerű, jövedelemkiegészítésében fontos szerepet játszanak (betakarítás időszaka). Az információszerzés írásbeli megkérdezéssel, postai úton történt, a kiküldött kérdőívek száma 87 volt, a visszaérkezési arány nagyon alacsony, mindössze 13 fő adott információt. Emiatt ez nem reprezentatív kismintának tekinthető, mélyreható következtetések nem vonhatók le, de az információk jelzésértékűek.

Tevékenységének fejlesztését 3 gazda tervezi, annak létszámszükségele összesen 25 fő, amelynek forrása adott település munkanélküli lakossága. A gazdák alacsony iskolai végzettségű, többnyire szakképzetlen női és férfi munkaerőt keresnek. Néhány őstermelő szeretné tárgyi feltételeit javítani, amelyben számít a település vállalkozóinak és lakosságának beszállítói, vagy bedolgozói tevékenységére. A gazdák a település gazdasági potenciálját általában közepesre értékelik, a polgármesteri hivatallal való kapcsolatuk többnyire jó. Többen kiemelték a falugazdászok tevékenységét, szakmai segítségét. A polgármesteri hivatal képzési, továbbképzési, valamint pályázatokkal kapcsolatos szolgáltatását igénybe vennék, a számviteli, könyvviteli, marketing tanácsadást csak részben. A településfejlesztésre vonatkozó koncepciót 8 gazda minősítette, azt minden esetben figyelemreméltónak és támogatandónak tartotta. Az együttműködési hajlandóság magas, ezt főként beszállítóként és közös pályázati tevékenységgel látják megvalósíthatónak.

4. A kutatási eredmények értékelése

– A primer kutatás információi a szekunder kutatás során feltárt foglalkoztatási helyzetet befolyásoló tényezőket és azok hatását jól kiegészítették, illetve megerősítették. Mind a szekunder, mind a primer kutatás rámutatott a települések gyenge vásárlóerejére és gazdasági potenciáljának alacsony-közepes színvonalára, amely a befektetéseket jelentős mértékben korlátozza.

– A foglalkoztatási helyzet megítélése a szekunder és primer információk alapján eltérő. A szekunder adatok alapján a munkanélküliség a megyei és kistérségi adatoknál alacsonyabb szintű, míg a polgármesterek azt magasnak értékelik.

– A projektmenedzsment számára érdekes összehasonlításra ad alkalmat a lakosságra és vállalkozókra irányuló kutatás eredményeinek összehasonlítása. Fontos lehet annak vizsgálata, hogy a foglalkoztatási helyzet javításában a munkanélküliek munkavállalási hajlandóságát és azt meghatározó tényezőket az érintett szereplők hogyan értékelik. A viszonylag alacsony munkavállalási hajlandóságra vonatkozóan a primer kutatásban a polgármesteri, vállalkozói és szakértői vélemények megegyeznek. Ez előrejelzi azt, hogy a foglalkoztatási stratégia eszközrendszerébe nemcsak a projektben megfogalmazott nemcsak a vállalkozások, hanem a munkanélküliek ösztönzését is célszerű beépíteni.

– A kutatás konkrét információkkal szolgál a válaszadó vállalkozások településenkénti és mikrotérségi összetételéről, azok életkoráról, a vállalkozás formájáról, üzletágairól és célpiaćáról, működési területéről és nagyságáról. Ezek alapján fontos következtetéseket lehetett levonni a vállalkozások foglalkoztatási helyzetre gyakorolt hatásáról.

– A kutatás számszerűen kimutatta, hogy a válaszadó vállalkozások és östermelők saját fejlesztési terveik eredményeként milyen mértékben járulhatnak hozzá a foglalkoztatási színvonal javításához. Mivel a többlet-munkaerő iránti igényük elsősorban a települések lakosságát érinti, kérdés, hogy a szekunder kutatás során feltárt strukturális munkanélküliség problémája hogyan hidalható át, és a vállalkozások munkaerőigénye hogyan elégíthető ki.

– A kutatás rávilágított a településfejlesztési koncepciók eltérésére. Azok vállalkozások általi támogatottsága és foglalkoztatási helyzet javítására gyakorolt hatása elsősorban településenként értékelhető, amelyet e tanulmány nem tartalmaz.

– A kutatás feltárta a vállalkozások és a települések kapcsolatrendszerét, hasznos információkat szolgáltatva a kapcsolat erősségéről, jellegéről, az önkormányzat szolgáltatásainak vállalkozók általi megítéléséről. Fontos feladat, hogy a polgármesteri hivatal ezeket konstruktív, innovatív célzattal értékelje, és használja ki az ebben rejlő lehetőségeket.

– Az elemzés során figyelembe kell venni, hogy a vállalkozások közötti együttműködés formái más-más irányban befolyásolják a foglalkoztatási helyzetet, és más hatással vannak annak alakulására. Egyes formák jól támogatják azt, míg mások túlmutatnak a projekten. A vállalkozások szolgáltatásainak kölcsönös igénybevétele nem biztos, hogy csökkenti a munkanélküliséget, de a kapcsolat elmélyítése hozzájárulhat a későbbi közös tevékenységhez, a pályázati partnerségre való hajlandóság pedig a településfejlesztésben komoly eredményeket hozhat.

Az állam által biztosított technikák (közmunka, munkanélküliek átképzése stb.) jól kiegészíthetik a projekt céljait és eszközeit, azokat összehangolt rendszerként célszerű kezelni.

A SWOT analízis alábbi összegző ábrája jól mutatja, hogy a szekunder és primer kutatás során feltárt környezeti tényezők hogyan befolyásolják a kialakítandó stratégiát, valamint a projekt eredményességét. (7.sz. ábra)

7.sz. ábra

A SWOT analízis mátrixa

Erősségek		Lehetőségek
A Jászberényi kistérség fejlődő kistérség (KSH).	↔	A vállalatok a fejlődőnek minősített kistérség településein szívesen fektetnek be.
A multinacionális vállalkozások jelenléte a Jászberényi kistérségben magasabb, mint JNSZ megyében.	↔	Az EU területkiegyeplítési elvére alapozva feltehetően a céltelepülésekhez igazodó pályázati kiírások is megjelennek.
Gazdag termálvízkészlet, Zagyva, Zagyva-holtág, mint turisztikai vonzerő.	↔	
Jelentős nagyságú mezőgazdasági földterülettel rendelkezik a három település.	↔	A munkanélküliség spontán módon is csökkenhet (vállalatok növekedési stratégiája, államilag támogatott foglalkoztatási programok, közeli városokra irányuló munkaerő mobilitás).
A települések földrajzi elhelyezkedése kedvező, viszonylag közel található nagyobb városok.	↔	1.
A céltelepülések egymás mellett helyezkednek el.	↔	
A települések más tevékenységben már együttműködnek, e területen megfelelő tapasztalattal rendelkeznek.	↔	Foglalkoztatási paktum létrehozása, amely enyhíti a foglalkoztatási problémákat.
Több tüzletaggal rendelkező vállalkozások találhatóak a településeken.	↔	2.
Jelentős a növekedési stratégiát folytató vállalkozások aránya.	↔	A projektben megvalósuló, vállalati igényekre szervezett képzési programokba a vállalatok bevonhatók (gyakorlati munkahely biztosítása, tovább-foglalkoztatás).
A vállalkozások jó kapcsolatban vannak a polgármesteri hivatalokkal.	↔	3.
A vállalkozások és az östermelők támogatják a településfejlesztési koncepciót.	↔	
A vállalkozások együttműködési szándéka jelentős.	↔	
Gyengeségek		Veszélyek
Az ezer lakosra jutó munkanélküliek száma magasabb a kistérségi átlagnál.	↔	1. A fogyasztói piacon a befektetők a magas vásárlóerővel rendelkező településeket jelölik ki célpiacként.
A települések gyenge-közepes mértékű vásárlóerővel rendelkeznek.	↔	A mezőgazdasági termelés növekedését, a gazdák befektetését a változó éghajlati viszonyok és a kiszámíthatatlan piaci kereslet erősen korlátozza.
A mezőgazdaságra elaprózott birtokviszonyok és méretgazdaságossági problémák jellemzők.	↔	A fogyasztási cikkek iránti kereslet egy részét a településről elszívják a közeli nagyvárosok hipermarketjei, bevásárlóközpontjai és szaktüzletei.
A településeken a munkanélküliek körében alacsony az iskolázottság szintje.	↔	A kedvezőtlen gazdasági szabályozás a kisvállalkozásokat a szinten tartás, vagy leépítés stratégiája felé terelik.
A kistérségben a strukturális munkanélküliség jellemző.	↔	
A rendelkezésre álló termálvíz készletet nem, vagy alig használják ki.	↔	Nem jön létre optimális projekt kijánlás, a projekt keretében a települési önkormányzatok nem tudnak jól együttműködni.
A településfejlesztési koncepciók eltérőek, kapcsolódás csak Alattán és Jásztelek között van.	↔	2.
A települések kedvezőtlen gazdasági potenciállal rendelkeznek.	↔	A munkaerő kereslet és kínálat nem illeszkedik egymáshoz.
A településeken kedvezőtlen a vállalkozások összetétele, magas a mikrovállalkozások, az egyéni vállalkozók aránya.	↔	3.
Az álláskeresők munkateljesítménye és munkához való viszonyulása gyenge.	↔	
A településeken nem működnek Tészek és Bészek.	↔	

A települések foglalkoztatási gondjainak enyhítése érdekében a makro- és mikrokörnyezet elemei három fő lehetőséget körvonalaznak:

1. A településeken a kedvező környezeti hatások következtében a munkanélküliség spontán módon is csökkenhet. Ebben a projektmenedzsment és a polgármesteri hivatalok feladata a tervezett létszámbővítés munkaerőkeresletként történő megjelenésének támogatása, adatbázis kialakítása, annak kommunikálása.

2. A tanulmányban vázolt optimális együttműködés kialakítása, amelyet a mátrix szerint hét környezeti tényező is támogat (természeti adottságok, együttműködési szándék, megfelelő vállalkozói és önkormányzati kapcsolatok, együttműködési tapasztalat stb.).

3. A projekt és a polgármesteri hivatalok olyan szolgáltatási választékának kialakítása, amely egy-egy részterületen kínál lehetőséget az összefogásra (képzési együttműködés, pályázati információk, pályázati partnerség).

A településeket jellemző gyengeségek, a környezeti veszélyekkel párosulva, jelentős módon csökkentik a foglalkoztatási problémák enyhítésének lehetőségét, ezért ezekre kiemelt figyelmet kell fordítani és azokat proaktív módon kezelni.

1. A fogyasztói piacon az alacsony vásárlóerő és a közeli városok vonzása miatt nem lehet rentábilisan befektetni és tevékenykedni.

2. Az eltérő településfejlesztési koncepció miatt nem jön létre optimális projekt kiajánlás, a projekt keretében a települési önkormányzatok nem tudnak jól együttműködni.

3. A munkaerő kereslet és kínálat összetételének eltérései korlátozzák a projektben kijánlott összefogás megvalósulását.

8. Összegzés

A mikrotérségre vonatkozó kutatás és az eredmények várható felhasználása jól példázza az önkormányzatok közötti horizontális együttműködés szükségességét és lehetséges területeit. A foglalkoztatási gondok enyhítésére irányuló, a vállalkozások és a települések közötti együttműködést célzó paktum létrehozható, amely a kutatásban közreműködő vállalkozások és őstermelők közül összesen 50-55 fő elvi támogatására alapozható. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, a projekt menedzsmentnek olyan pozitív, innovatív jellegű, rövid és hosszú távon is érzékelhető, profitot biztosító tevékenységet kell kijánlani, amely képes kompenzálni a vállalkozók többletköltségeit. A foglalkoztatási gondok enyhítése és a települések fejlesztésének eltérő koncepciója nagy valószínűséggel nem teszi lehetővé azok e projekt keretében történő teljes összehangolását, ezért a települések hosszú távú, e projekten túlmutató együttműködése érdekében célszerű lesz olyan kompromisszumot kötni, amely a

projekt teljesülésének prioritást szavaz, de nem korlátozza a településfejlesztési koncepciók megvalósítását, hanem azok erősségeit jól kihasználja.

Felhasznált irodalom

„Összefogás kistelepülési foglalkoztatási gondok enyhítéséért – Jánoshida, Alattyán, Jásztelek” c. pályázat partnerségi projektje

Központi Statisztikai Hivatal évkönyvek (2000-2006)

Területi statisztika (2000-2006)

Jászsági Fejlesztési Konceptió (2007-2013)

Tisza térség természetvédelmi tanulmányterv 2003.

Jánoshida Község Településfejlesztési Konceptiója

www.gfk.hu

www.janoshida.hu

www.alattyan.hu

www.jasztelek.hu

Sebők Balázs

TERVEK ÉS VALÓSÁG: KÉT ALFÖLDI MEZŐVÁROS ÉLETRAJZA AZ 1950-ES ÉVEKBEN

Az alábbiakban két Szolnok megyei mezőváros, nevezetesen Jászberény és Mezőtúr történetéhez fűzünk néhány adalékot a szocialista városrendezés- és iparosítás szemüvegén keresztül. Két, csaknem azonos nagyságú és népességű alföldi mezővárost választottunk a megyéből mintegy mintaképpen, így próbálunk képet adni az 1950-es évek településfejlesztési és iparosítási koncepciójáról. Mindkét város esetében elkészültek a nagyratörő tervek, amelyek közül egyesek megvalósultak, míg mások örökre az íróasztal fiókjában maradtak, majd a levéltárakba kerültek. Jászberény esetében előre nem (ide) tervezett nagyberuházás is megvalósult, míg Mezőtúr-nak végül az ország azon településeihez kellett csatlakoznia, amelyek területén csak később indult meg az iparosodás, és hosszú időn keresztül csupán az iparosodó vidékek munkaerőszükségletét elégítette ki. A meglehetősen dinamikus időszak nemcsak a települések gazdasági életét, hanem azok társadalmi berendezkedését is alaposan megváltoztatta. A továbbiakban olyan, lassacskán már-már feledésbe merülő intézmények nevei kerülnek majd elő, mint az Országos Tervhivatal (OT), a Területrendezési Intézet (TERINT), vagy az Országos Városrendezési és Helykijelölő Bizottság (OVHB). De – az 1950-es évek korszakában – felbukkannak még idegenül hangzó, vagy ma már alig értelmezhető kifejezések, mint pl. a „profilírozás”, a „rejtett munkaerőtartalék”, a „beköltöztetés,” vagy a „proletárbázis kialakítása” is.

Az ország településeinek sorsát a szocialista tervgazdálkodás kezdeti időszakában alapvetően két intézmény határozta meg: az Országos Tervhivatal, és a kezdetben önállóan működő Területrendezési Intézet. A már 1947 júliusában felállított OT feladata elsősorban a rövidebb és hosszabb lejáratú népgazdasági tervek kidolgozása és végrehajtásának ellenőrzése, valamint a termelés hosszabb távra szóló tervezése volt, hamarosan azonban az operatív gazdaságirányítás csúcshintézményévé vált.¹ A Területrendezési Intézet (amelyet előbb TERI-nek, később TERINT-nek rövidítettek) 1949 és 1952 között működött önállóan, majd 1952. július 1-jei hatállyal funkcióit az OT vette át. Feladatai közé tartozott a területrendezést előkészítő tárgyalások, illetve földrajzi, gazdasági és műszaki vizsgálatok lebonyolítása, ezenkívül részletes rendezési tervek elkészítése, valamint közreműködés az OT-nak a gazdasági tervek készítésére vonatkozó tevékenységében.

¹ Csízi István (össz.) [2007]: Az Országos Tervhivatal repertórium. Magyar Országos Levéltár, Bp. 7.p.; Pető Iván-Szakács Sándor [1985]: A hazai gazdaság négy évtizedének története I. 1945-1968. KJK, Bp. 107-109.p.

Sebők Balázs

TERVEK ÉS VALÓSÁG: KÉT ALFÖLDI MEZŐVÁROS ÉLETRAJZA AZ 1950-ES ÉVEKBEN

Az alábbiakban két Szolnok megyei mezőváros, nevezetesen Jászberény és Mezőtúr történetéhez fűzünk néhány adalékot a szocialista városrendezés- és iparosítás szemüvegén keresztül. Két, csaknem azonos nagyságú és népességű alföldi mezővárost választottunk a megyéből mintegy mintaképpen, így próbálunk képet adni az 1950-es évek településfejlesztési és iparosítási koncepciójáról. Mindkét város esetében elkészültek a nagyratörő tervek, amelyek közül egyesek megvalósultak, míg mások örökre az íróasztal fiókjában maradtak, majd a levéltárakba kerültek. Jászberény esetében előre nem (ide) tervezett nagyberuházás is megvalósult, míg Mezőtúrnak végül az ország azon településeihez kellett csatlakoznia, amelyek területén csak később indult meg az iparosodás, és hosszú időn keresztül csupán az iparosodó vidékek munkaerőszükségletét elégítette ki. A meglehetősen dinamikus időszak nemcsak a települések gazdasági életét, hanem azok társadalmi berendezkedését is alaposan megváltoztatta. A továbbiakban olyan, lassacskán már-már feledésbe merülő intézmények nevei kerülnek majd elő, mint az Országos Tervhivatal (OT), a Területrendezési Intézet (TERINT), vagy az Országos Városrendezési és Helykijelölő Bizottság (OVHB). De – az 1950-es évek korszakában – felbukkannak még idegenül hangzó, vagy ma már alig értelmezhető kifejezések, mint pl. a „profilírozás”, a „rejtett munkaerőtartalék”, a „beköltöztetés,” vagy a „proletárbázis kialakítása” is.

Az ország településeinek sorsát a szocialista tervgazdálkodás kezdeti időszakában alapvetően két intézmény határozta meg: az Országos Tervhivatal, és a kezdetben önállóan működő Területrendezési Intézet. A már 1947 júliusában felállított OT feladata elsősorban a rövidebb és hosszabb lejáratú népgazdasági tervek kidolgozása és végrehajtásának ellenőrzése, valamint a termelés hosszabb távra szóló tervezése volt, hamarosan azonban az operatív gazdaságirányítás csúcshintézményévé vált.¹ A Területrendezési Intézet (amelyet előbb TERI-nek, később TERINT-nek rövidítettek) 1949 és 1952 között működött önállóan, majd 1952. július 1-jei hatállyal funkcióit az OT vette át. Feladatai közé tartozott a területrendezést előkészítő tárgyalások, illetve földrajzi, gazdasági és műszaki vizsgálatok lebonyolítása, ezenkívül részletes rendezési tervek elkészítése, valamint közreműködés az OT-nak a gazdasági tervek készítésére vonatkozó tevékenységében.

¹ Csízi István (össz.) [2007]: Az Országos Tervhivatal repertórium. Magyar Országos Levéltár, Bp. 7.p.; Pető Iván-Szakács Sándor [1985]: A hazai gazdaság négy évtizedének története I. 1945-1968. KJK, Bp. 107-109.p.

Az 1949. évi XXV. törvény (A Magyar Népköztársaság első ötéves népgazdasági tervéről, az 1950. január 1-től az 1954. december 31-ig terjedő időszakra) célul tűzte ki Magyarország iparosításának meggyorsítását, elsősorban a nehéz- és gépipar fejlesztését (I. Fejezet, 1. §). „A termelés és beruházások terve” című 2. fejezetben azonban törvénybe foglalták azt is, hogy ipart, gyárat, üzemeket kell kapniuk az elmaradott mezőgazdasági jellegű vidékeknek: a Tiszántúlnak, a Duna-Tisza-közének és a Dunántúl iparban szegény megyéinek. Itt név szerint 18 várost jelöltek meg, amelyeknek iparosodó várossá kell válniuk a tervidőszakban: ezen településeknek a fele alföldi, és egyikük Szolnok megyében található, nevezetesen maga a megyeszékhely, Szolnok. Megjegyzendő, hogy a 18 város felsorolása után a mondat végét nyitva hagyták, utalva arra, hogy a konkrétan megnevezett városok mellett még „másokat” is iparosodó városokká kellene fejleszteni 5 esztendő alatt.²

Az ország iparilag elmaradott térségeinek felzárkóztatására irányuló elképzelés tehát immár törvényileg is adott volt, 1950. január 1-jétől immár ennek megvalósításán volt a sor. Az iparilag elmaradott térségek, benne az Alföld és Szolnok megye iparosításának terveit az Országos Tervhivatal (OT), és 1952-ig a vele párhuzamosan működő Területrendezési Intézet (TERINT) tervezte, koordinálta.

A TERINT vizsgálatainak 1950. május 20-i állapota szerint Szolnok megyében 11 települést fejlesztettek volna „átlagon felül” (Jászapáti, Jászárokszállás, Jászberény, Karcag, Kunhegyes, Kunszentmárton, Martfű, Mezőtúr, Szolnok, Tiszafüred, Törökszentmiklós), ezenkívül voltak „átlagon belül fejlesztendő” és „nem fejlesztendő” települések is. Az átlagon felül fejlesztendő települések csoportját 1951 februárjában aztán jelentősen leszűkítették és a fentiek közül csak Jászberény, Karcag, Mezőtúr és Szolnok maradt körön belül, azonban Túrkevét utólag beemelték ötödiknek, így alakult ki az az 5 település, amelyekre a TERINT a későbbiekben részletes rendezési és városfejlesztési terveket dolgozott ki. Tehát az I. osztályba 5, a II. osztályba is 5 település került, a többi település pedig a III.A. (fejlesztendő), a III.B. (csak együttesen fejlesztendő) és a III.C. (nem fejlesztendő) osztályokba került.³

A TERINT Területrendezési Főosztályán 1951. december 21-ére elkészítették a megye akkori helyzetéről szóló értékelést és a fejlesztési javaslatokat is. Ennek elején megjegyezték, hogy a Tisza által elválasztott Jászságnak és a Nagykunságnak igen kevés kapcsolata van egymással, közlekedési szempontból ezért is igen nagy Szolnok jelentősége. A vizsgálat a megye területén összesen 14 országos jelentőségű ipari üzemet talált, amelyből 8 a megyeszékhelyen, Szolnokon volt. Ide tartozott a frissen elkészült jászberényi Aprítógépgyár (ekkor még 2500 fős dolgozói létszámmal számoltak itt), a mezőtúri Téglagyár és a Vigogne szövőüzem (100 és 200 fő), a mart-

² Az 1949. évi XXV. törvény (A Magyar Népköztársaság első ötéves népgazdasági tervéről, az 1950. január 1-től az 1954. december 31-ig terjedő időszakra). In: Balogh Sándor (szerk.) [1986]: Nehéz esztendők krónikája. Gondolat, Bp. 163-183.p.

³ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 5. d. Megyék 1949-1953. 1-3.p. térképei.

fűi Tisza Cipőgyár (1200-1400 fő), a törökszentmiklósi Mezőgazdasági Gépgyár és a Barnevál (600 és 200-400 fő), valamint Szolnokon a Járműjavító (2400 fő), az új Kénsavgyár (1000–1200 fő), az új Állami Gépjavító (120 fő), a Papírgyár (80-100 fő), a Bútorgyár (90-100 fő), a Fűrészüzem (150-180 fő), az új Szalmacellulózsgyár (100 fő), valamint a Téglagyár (180 fő). A felsoroltakon túl már csak helyi jelentőségű iparral lehetett számolni Jászberényben, Karcagon, Mezőtúron, Szolnokon, Kisújszálláson és Túrkevéen. A „kiértékelés” Szolnok megye iparát a többi alföldi megyéhez viszonyítva valamivel fejlettebbnek látta, de megjegyezte, hogy nagyobb mértékű iparosítást Szolnok kedvező közlekedési helyzete tesz lehetővé a jövőben is. A megyét azok közé az alföldi tájak közé sorolták, ahol vízigényes ipar telepítésére van lehetőség, míg bányászati lehetőségek ekkor egyáltalán nem látszottak.⁴

A jelentés szerint ekkor a megyében munkaerőfeleslegről alig lehetett beszélni, hiszen a tavasszal kirótt munkaerő-toborzásból (3500 fő) csak 1500-at tudott teljesíteni Szolnok megye. Az MTH adatai szerint 12-15 ezer fő ingázott a megye területén kívülre, többnyire hetenként, míg a megye területén belül kb. 7 ezer munkavállaló ingázott, a legtöbbször Szolnokra, Jászberénybe és Martfűre. 1951. augusztusi adatok szerint a megyének összesen 2900 főnyi munkaerőfeleslege volt, ami folyamatosan csökkent. Megjegyezték viszont, hogy a cigányok rendszeres foglalkoztatását még mindig nem sikerült megoldani.

A megyére vonatkozó fejlesztési terv 2 vízerőmű lehetséges létesítésével számolt Tiszafüreden és Szolnokon, ipartelepítésre pedig elsősorban a mezőgazdasági terményeken alapuló ipar, valamint a vízigényes és szállításiigényes iparok előtérbe helyezését javasolta. Egyes konkrét településekre kitérve Szolnokon közlekedési eszközöket gyártó ipar telepítését és a vegyipar továbbfejlesztését, Jászberényben gépipart, Törökszentmiklóson tésztagyárat, Karcagon mezőgazdasági gépgyárat, Mezőtúron nehézipart és gyapotra épülő textilipart láttak volna telepítésre indokoltnak. Az iparral egyáltalán nem vagy csak kis mértékben rendelkező városokban (pl. Karcag, Mezőtúr) a mezőgazdasági jellegű ipartelepítést mindenképpen fontosnak tartották, egyrészt a fölös mezőgazdasági munkaerő megkötése szempontjából, másrészt pedig azért, mert azok a proletárbázis kialakulását eredményezik. A számítások szerint a mezőgazdaságból felszabaduló munkaerő valószínűleg nem lesz nagy, viszont a női munkaerő foglalkoztatásának megoldása szükségesnek látszott.⁵

Összességében elmondható, hogy a megye területét látták hivatva az ország iparvidékeinek gabonával, főleg búzával való ellátására, tehát a jelentős iparosítási tervek mellett a mezőgazdaság fölényét és szükségességét nem vitatták a tervek készítői. A II. „általános kiértékelésnél” ezért jegyezték meg, hogy „ennek a területnek

⁴ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. A TERINT Területrendezési Főosztályának 1951. december 21-én elkészült, Szolnok megyére vonatkozó kötete. 1-3.p.

⁵ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. A TERINT Területrendezési Főosztályának 1951. december 21-én elkészült, Szolnok megyére vonatkozó kötete. A fejlesztési tervről szóló rész.

minden adottsága megvan ahhoz, hogy rövid idő alatt fejlett iparral és mezőgazdasággal rendelkező tájjá legyen.”⁶

Jászberény: „kulákvárosból” a „modern nagyüzemek városa”

Jászberényt Szolnok megye I. osztályú települései közé sorolták. A város, mint a Jászság központja, „kistáj központ” szerepét töltötte be. Jelentős munkaerőfeleslegét a közeljövő ipartelepítésével lekötni látták. Intézményei, már kialakult központi szerepköre kiválóan alkalmassá tették a megye nyugati részének megszervezésére.⁸

A megye 5 kiemelt városa közül Jászberény lélekszáma 1949-ben 27.515 fő volt, ebből 18.350 fő belterületi lakos. Foglalkozását tekintve a lakosság 57,8%-a mezőgazdasági, 18,4%-a ipari kereső volt, 6,5% dolgozott a közszolgáltatásban és 17,3% volt található „egyéb” szférában. Az alapvetően mezőgazdasági népesség lakta város ipara a következőképpen nézett ki:

- egy kapacitását nem teljesen kihasználó téglagyár (30-40 fő, Gyöngyösi út)
- egy villanyüzemű hengermalom (50 fő, Fürdő u.)
- egy dohány szárítót (80-200 fő, Rákóczi út)
- a Magasépítő Nemzeti Vállalat (500 fő, Bercsényi út)
- utóbbi asztalos üzeeme (20-30 fő, Kálmán u.)
- műjéggyár (Bercsényi út).

Építés alatt állt már az Aprítógépgyár⁹, amely, ekkor úgy tűnt, ütemezve mintegy 3000 munkást fog foglalkoztatni (1951: 600, 1952 eleje: 1000 fő). Jászberény az alábbi leállított üzemekkel is rendelkezett: egy olajütő (Kossuth u.), egy korszerűen berendezett ecetgyár (Bercsényi út), egy nyersbőr feldolgozó üzem (Varga u.), egy szőrmeárugyár (Alkotmány u.), egy malom (Lenin út) és egy konzervgyár, amely ekkoriban lett átalakítva szeretetházzá (Hatvani út). Az 1951. június 18-án elkészített városvizsgálat az ipartelepítésre alkalmas további befejezetlen vagy ideiglenesen használt épületeket is számba vette: tető alatt álló vasbeton vázas iskola (Ady E. út), Lehel Ház (honvédségi használat alatt).¹⁰

⁶ Uo. A II. általános kiértékelés című rész.

⁷ MOL M-KS-276-112-44.ő.e. 3. napirendi pont. 54.p. AZ MDP Államgazdasági Bizottságának 1950. január 24-én lezajlott ülésén minősítették Jászberényt „kulákvárosnak”, ahol emiatt társadalompolitikai szempontból is kiemelten fontosnak tartották az ipartelepítést. A várost a megyei sajtó keresztelte el „a modern nagyüzemek városának” egyik 1952-es cikkében. In: *Szolnok Megyei Néplap*, 1952. szeptember 17. 75. szám. 3.p.

⁸ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. A TERINT Területrendezési Főosztályának 1951. december 21-én elkészült, Szolnok megyére vonatkozó kötete. II./2. Jelentős települések.

⁹ Másol, szintén a TERINT irataiban az Aprítógépgyárat „Mezőgazdasági Gépgyárként” említik. MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 9. d. Városok, községek, települések H – Ki. A Jászberényről szóló résznél.

¹⁰ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Jászberény tervezési programvázlata.; MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 9. d. Feljegyzés Jászberény ipartelepítési lehetőségeinek vizsgálatáról.

A Jászberény vonzáskörzetéhez tartozó településeken¹¹ semmiféle jelentősebb iparral nem számoltak a helyzetjelentés készítői az adott pillanatban, bár Jászfákóhalma község nagyszámú cipészét és asztalosát megemlégtették. Jászberény és vonzáskörzetének teljes lakossága mintegy 90 ezer főre rúgott.¹² Jászberény esetében a mezőgazdaság gépesítése révén mintegy 5 ezer fő városba való beköltözésére számítottak, így 50 éves távlatban már mintegy 50 ezer fős városi népességgel számoltak abban az esetben, amennyiben ezek megélhetése az időközbeni ipartelepítés révén biztosítva lesz.¹³

Jászberény 1951. november 22-én elkészült „területfelhasználási javaslata”¹⁴ alapján a város iparfejlesztését 3 tényező indokolta:

a politikai szempontok (lásd: „kulákváros”), a Zagyvából való ipari víznyerési lehetőség, illetve a mezőgazdasági nyersanyagok jelenléte (a megyére vonatkozó anyagban elsősorban a gépipar fejlesztésére láttak előnyös lehetőséget, amelyet a felszabaduló mezőgazdasági munkaerő és a salgótarjáni iparvidék közelsége generált volna)¹⁵. A későbbi 40 ezer fős népesség elérését mintegy 10 ezer főnyi külterületi lakosság beköltözésével tervezték.¹⁶ Igaz, a város előzetes tervezési programvázlatában a mezőgazdaság gépesítése révén kb. 5 ezer főnyi lakosság beköltözését várták a tanyákról, amely 30 éves távlatban 40 ezer főre duzzasztotta volna Jász-

Mélyhúzás – Mályhúzó berendezés a Fémnyomó és Lemezárugyárban – a Jász Múzeum Archívuma

¹¹ Alattyan, Jánoshida, Jászapáti, Jászárokszállás, Jászboldogháza, Jászdózsa, Jászfelsőszentgyörgy, Jászfényszaru, Jászfákóhalma, Jásztelek, Pusztamonostor, Szentlőrincváta.

¹² MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Jászberény tervezési programvázlata.

¹³ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 9. d. Feljegyzés Jászberény ipartelepítési lehetőségeinek vizsgálatáról.

¹⁴ A TERINT fennmaradt iratai között minden vizsgált település esetében előbb egy tervezési programvázlatot készítettek, majd ennek mintegy összegzéseként, kivonataként megszületett a területfelhasználási javaslat is. A kettő adatai, mint fent is láthatjuk, nem minden esetben egyeztek.

¹⁵ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Fejlesztési terv. III./1. Szolnok megye.

¹⁶ Uo. Területfelhasználási Javaslát, Jászberény.

berény lakosságát, feltéve, ha megélhetésüket a bekövetkező ipartelepítés biztosítani tudja.¹⁷

A vizsgálatok idején Jászberényben igen nagymérvű volt az ingázás (korabeli szóhasználatnál élve „ingavándorforgalom”, illetve munkásvándorlás). A kiadott utazási igazolványok szerint 686 fő volt azoknak a családosoknak vagy 20 éven aluliaknak a száma, akik más városokba jártak munkába, és onnan kedvezményes vasúti jeggyel hetenként hazajártak családjukhoz. És ebben a számban még nem voltak benne azok a 20 éven felüli nőtlenek, akik a korabeli kedvezményekre nem voltak jogosultak, így a MÁV-nál nem is lettek nyilvántartásba véve. A két számot összeadva minimum ezer főre becsülték a munkába járó jászberényi ingázók számát annak ellenére, hogy a meginduló építkezések hatására a városban ekkor már „jelentékeny munkaalkalmak” voltak, igaz, ezek zöme egyelőre idényszerű építkezésekhez kapcsolódott. A vizsgálat „rejtett munkaerőtartalékkal” is számol, amely elsősorban kihasználatlan női munkaerőben nyilvánult meg: a város lakosságából 12.589 fő volt a keresők és 14.926 fő az eltartottak száma.¹⁸

A Jászberénnyel kapcsolatos tervek tehát egyrészt az ingázás megkötésével helyben tartották volna az addig mobil helyi munkaerőt, másrészt viszont a belső vándorlás következményeként a városi lakosság megnövekedésével számoltak az ipartelepítések és a társadalompolitika következtében. A még létező munkanélküliség felszámolása után már a lehetséges munkaerőtartalékok iparba irányításával is számoltak, amely a mezőgazdasági népesség egy részét és a nőket érintették volna (az ifjúság kérdésével itt egyelőre nem foglalkoztak).

Jászberény városa az első öt éves népgazdasági terv időszakában kiemelt szerepet kapott az alföldi mezővárosok sorában, hiszen két nagyberuházás helyét is a település határába tervezték. Jászberény első nehézipari üzeme, az Aprítógépgyár telepítése annak volt köszönhető, hogy a budapesti anyaüzem kinötte eredeti telephelyét, míg a Hűtógépgyár elődje, a Fémnyomó- és Lemezárugyár az első tervek szerint Kerecsend határában került volna elhelyezésre, ám az eredeti beruházási helyszínen adódó nehézségek miatt végül ez a kiemelt fontosságú üzem is Jászberényben épülhetett fel. A két nagyipari komplexum telepítésével a város arculata egy csapásra megváltozott: sohasem látott nagyságú és gyorsaságú építkezés kezdődött. Abban a városban, ahol addig csak kézműves kisiparosok, valamint rövid életű téglagyárak működtek, és a lakosság döntő többsége mezőgazdaságból élt, hirtelen nagy tömegben megjelentek az ipari munkások, jelentős mértékben átstrukturálva a népesség szerkezetét és életmódját. Az első öt éves terv végére a két nagyüzemben már közel 3 ezer dolgozót foglalkoztattak, de a megalomán tervek a második öt éves terv végére – a családtagokkal együtt – 9

¹⁷ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Jászberény tervezési programvázlata.

¹⁸ Uo.

Somogyi Miklós a Hűtőgépgyárban

ezer ipari munkással számoltak Jászberényben, ami már a lakosság 1/3 részét tette volna ki.¹⁹

Az első nagyipari beruházást, az Aprítógépgyár építését megelőzően a TERINT Gazdasági Tervező Osztálya előzetes felmérést végzett a városban. A felmérésből többek között kiderült, hogy az ipartelepítés időszakában a város működő üzemei között szerepelt egy 115 vagon kapacitással rendelkező dohánybevaltó, amely azonban csak csúcsidényben foglalkoztatott munkásokat, valamint egy 30 munkással dolgozó olajütő. Ezekon kívül a Fekália NV. által terembe volt még véve egy 25-30 munkást foglalkoztató helyi telep létesítése is.²⁰ Jelentősebb helyi iparról tehát egyáltalán nem lehetett beszélni a tárgyidőszakban, így a felmérés megnyugodva állapíthatta meg, hogy „mindezek az Aprítógépgyár segédmunkás-szükségletének helyből való fedezését nem veszélyeztetik”.²¹

¹⁹ SZML 42-2-22. Az MDP Városi Pártbizottságának iratai. A város ipari üzemeinek munkájával kapcsolatos iratok. Jegyzőkönyv a jászberényi Aprítógépgyárban 1955. augusztus 23-án megtartott nagy-aktív értekezletről. Gróf Károly vállalatvezető beszámolója. 71.p.

²⁰ Vö.: MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Jászberényi tervezési programvázlata.

²¹ MOL OT TÜK. XIX-A-16b. 21. d. 141.p. Mappa megjelölése: ITI (Ipariépület Tervező Intézet).

Az Aprítógépgyár Jászberénybe való telepítését végül 1950. július 27-én engedélyezte véglegesen a Nehézipari Minisztérium.²² Az ipartelepítés egyik indokaként az szerepelt, hogy „Jászberény nyersanyagmozgatás szempontjából viszonylag kedvező helyen fekszik”.²³ A beruházás teljes keretösszege 51.784.000 Ft volt. A jászberényi Aprítógépgyár tulajdonképpen annak köszönhetette létét, hogy a budapesti Ganz Vagongyárban addig folyó aprítógépgyártás helyszüke miatt már nem volt továbbfejleszhető, hiszen a Ganz profilja egyre inkább a motorvonatok, a Diesel-motorok, a nagy szivattyúk és a vízturbinák gyártására lett átállítva. Ráadásul az első ötéves terv jellege miatt egyre nagyobb kereslet mutatkozott a létesítendő új Aprítógépgyár termékeire (ipari törő- és őrlőberendezések, téglagyári gépek), hiszen az ilyen jellegű nehézgépgyártás a budapesti üzemben addig nem mint főgyártmány szerepelt, „hanem mint jórészt kitöltő munka”. Ezen ok és a helyszüke miatt a gyártmányok kifutási ideje 12-20 hónapig is eltartott, amit már nem tudott kivárni az erőltetett iparosítás gépszükséglete. Mivel az új létesítmény a helyes anyagmozgatást is biztosítani tudta (amely a szűk, túlterhelt budapesti ipartelegen már megvalósíthatatlan volt), a gyártmányok átfutási ideje 6-12 hónapra rövidült volna le. A gyártelepítés okai között szerepelt még egy ok, amelyet a akkoriban nem volt szabad figyelmen kívül hagyni, miszerint „szovjet részről flotáló berendezésekben igen nagy terhelés várható”.²⁴

A gyár építését végül a Gépipari Beruházási Nagyvállalat kapta feladatul CM-066/B beruházási egység szám alatt.²⁵ A munkálatok ütemezését (az építkezés megkezdését és befejezését) az ötéves terv szakásainak megfelelően állandóan változtatták, végül a gyár alapkőletételére 1950. augusztus 19-én került sor, majd egy év múlva, 1951. augusztus 20-án a még nem egészen befejezett gyár elkészült üzemegységeit ünnepélyesen felavatták és átadták a termelésnek, noha tervekötletként a tervszerű, folyamatos termelés csak 1952. január 1-jén kezdődött meg.²⁶ Az ünnepélyes gyárátadás előtt nem sokkal még nem készült el a 2 emeletes irodaépület, a kazánház, a gyárkémény, a tűzoltószertár, a garázs, de javában folyt még a daruk felszerelése, a gépalapok betonozása és a meglévő gépek elhelyezése is.²⁷

²² Uo. 4.p. Mappa megjelölése: TERINT – Gazdasági Tervező Osztály.

²³ Uo. 13.p.

²⁴ MOL OT TŰK. XIX-A-16b. 21. d. 33-34.p.

²⁵ Uo. 5.p. A korszakban minden ipari beruházást kódoltak, vagyis terccímmel láttak el. Az Aprítógépgyár esetében a „CM” megjelölésből a „C” a nehézgépgyártás kódja, míg az „M” azt mutatja, hogy az adott iparágban, tehát a nehézgépgyártásban a beruházás hányadik a sorban (ABC-sorrendben haladtak). Részletesen: MOL OT TŰK. XIX-A-16b. 136.d. Mappa megnevezése: beruházási ügyek.

²⁶ NAGY József – TÓTH János [1970]: Jászberény város története a felszabadulástól napjainkig. 138.; 140.p.

²⁷ SZML. A Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Az 1951. augusztus 2-án lezajlott ülés jegyzőkönyve. 998.p.

*1955 – Az aprítógépgyári dolgozók május 1-i felvonuláson –
a Jász Múzeum Archivuma*

Az Aprítógépgyár telephelyét már jóval annak Jászberénybe történő végleges telepítésének engedélyezése előtt alkalmasnak találták ipartelepítésre. Erről tanúskodik az 1950. március 21-én, Perényi Imre vezetésével összeülő Helykijelölő Bizottság (É.M. VII. Tervezési Főosztály 8. ülés, 1. tárgysorozat) határozata, amely szerint az Aprítógépgyárat az eredetileg tervezett helyen, a vasúttól 80 méter távolságra érdemes telepíteni. A 200x300 m-es ipartelephez egy vasútról leágazó iparvágányra és a vasútállomásig kiépített útról leágazó új útszakaszra is szükség volt. A Helykijelölő Bizottság szerint a város ÉNY-i részére tervezett üzem elhelyezése az uralkodó szélirány szempontjából kifogásolható, ám a tervezők végül arra az elhatározásra jutottak, hogy „mindez a várost nem fogja zavarni, mert a termelés füsttel-korommal nem jár, csak a központi fűtéshez szükséges tüzelőanyagot tüzelik el”. Ugyanezen megfontolásból nem tartották aggályosnak, hogy az ipartelep a lakásépítésre kijelölt területtel közvetlenül érintkezik, mert „az üzem ártalmait a lakóterületet nem veszélyeztetik”. Noha a Helykijelölő Bizottság beépítésre rendelkezésre álló teljesen üres területről beszélt, a létesítendő iparvágányhoz készült térképen a gyártelep helyén még egy tanyaépület is látható. A telephelyet a HM., a TERINT és a GÉTI is elfogadta.²⁸

²⁸ MOL OT TŰK. XIX-A-16b. 21.d. 57.; 64.; 83.; 107.p. H.M. = Honvédelmi Minisztérium, GÉTI = Gépipari Tervező Intézet.

A Helykijelölő Bizottságnak a létesítendő új ipari üzemhez kellő számú munkaerő meglétéről is meg kellett bizonyosodnia, így kimutatást készítettek Jászberény és környékének mezőgazdasági munkaerőviszonyairól. Az 1948-as adatokra támaszkodva kiderült, hogy a gyár vonzáskörzetében lévő, Jászberénnyel együtt 17 település kettő kivételével munkaerő-felesleggel rendelkezik, csak Hatvanban és Szentmártonkátán volt bizonyos fokú munkaerőhiány. A város lakossága 1948-ban 27.515 főt tett ki, amelynek 32,2%-a külterületi népesség volt. Jászberény lakosságának zöme ekkor agrárnépesség, hiszen a lakosság 58,3%-a élt mezőgazdaságból, 23,4%-a az iparforgalom területén tevékenykedett, 18,3%-a pedig egyéb tevékenységgel foglalkozott: valószínűleg ide sorolták a nem elhanyagolható munkanélküli réteget is, ezeket azonban százalékosan nem mutatták ki.²⁹

Az új gyár teljes munkaerőszükséglete teljes kapacitásnál 670 fő volt az előzetes tervek szerint, amelyből 370 fő szakmunkás, 200 fő segédmunkás és 100 fő műszaki értelmiségi, ezen felül 50 fő ipari tanuló fogadását is tervezték. A gyár beindításához 50-60 fő „különös képzettségű” szakmunkásra, és 20 fő műszaki értelmiségre volt azonnal szükség, akiket egyrészt a városból elszármazott, vagy naponta eljáró munkások közül próbáltak verbuválni: „beszerzett értesítéseink szerint Jászberényből mintegy 50 vasgyári munkás jár el naponta dolgozni” – olvasható az előzetes felmérésben. A fenti kimutatások alapján csak a városban a mezőgazdasági munkaerőfelesleg mintegy 1100 főt tett ki, míg az 1 órán belül megközelíthető területeken ez kb. 6400 főre rúgott.³⁰ Az új gyár tervezői térképet készítettek, amely megmutatja, mely környező területekről és településekről lehet a gyárat 1 órán belül elérni. A térképről kiderül, hogy gyalog csak Jászberényből és a környező tanyavilágból érhető el a gyár ily módon, míg Jászárokszállás, Jászdózsa, Jászfákóhalma, Jásztelek, Alattyan, Pusztamonostor, Szentlőrincváta és Jászfelsőszentgyörgy körzetéből legalább kerékpár kellett, hogy 1 órán belül beérjen a dolgozó az üzembe. Zsámbok, Jászfényszaru, Nagykáta és Jászapáti településekről autóbuszon, a Hatvan és Újszász közötti térségből pedig vasúton való utazás segíthetett az 1 órán belüli elérhetőséghez.³¹

Az előzetes tervek szerint az üzem a gyártmányokhoz való acél- és szürkeöntvény-mennyiséget, valamint a hengerelt anyagot Budapestről és Diósgyőrből kapta, tehát csak magyarországi nyersanyaggal dolgozott. A legyártott gépek jelentős része (45-50%-a) azonban már a budapesti üzemből is exportálásra került. Az előzetes üzemmenet-leírás hangsúlyozta, hogy a gyártott gépek minősége azonos szinten volt a külföldi piac hasonló gyártányaival, így a baráti államokon túl pl. a Közel-Keleten is jelentős exportálási lehetőségek kínálkoztak.³² A létesítmény leendő kapa-

²⁹ Uo. 61-62.p. V.ö. MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d.

³⁰ Uo. 63.p.

³¹ MOL OT TÜK. XIX-A-16b. 21.d.. 74.p.

³² Uo. 36-37.p.

citását is előre megadták, ami évi 6 ezer tonna vegyes aprítógép kb. 70 millió Ft értékben: ebben különféle török, hengerek és egyéb őrlőgépek, osztályozó, valamint flotáló berendezések, cementmalmok és téglagyári gépek szerepeltek 1 és 100 tonna súlyhatárok között.³³ Az üzem felfuttatását fokozatosan tervezték, amely az 1951-es évben az összkapacitás 20%-a, 1952-ben 70%-a lett volna, 1953-ban pedig már teljes kapacitással tervezték működtetni a gyárat. Máshol az 1952-es 70%-os kapacitásról évi 10%-kal kívánták növelni a gyár teljesítményét évenként, amelyet így csak 3 év múlva járatnak volna csúcsra.³⁴

Még javában folyt az országos szintű nagyberuházás, az Aprítógépgyár építése, amikor váratlanul egy másik, az elsónél is nagyobb méretű és több munkást foglalkoztató ipari üzem jászberényi telepítéséről érkezett hír a városba. A TERINT 1951. április 6-án kelt határozata értelmében az Országos Városrendezési és Helykijelölő Bizottság a BÉTA Vegyiművek Beruházó Vállalat által létesítendő GH létesítmény helyét Jászberénytől ÉNY-ra, a Zagyva folyó kanyarulatánál jelölte ki, miután a fenti terület a telephellyel szemben támasztott igényeket kielégítette.³⁵ A beruházás megnevezése: GH, beruházási egység száma DK 297-0-196.³⁶ Jászberényben hivatalosan élelmiszeripari gépgyár épült 99.158.000 forintnyi teljes beruházási összeggel, amely közel kétszerese volt a másik jászberényi gyár előirányzott beruházási összegének. A valóságban azonban hadianyagot gyártó üzem létesült a város határában, amelynek fő feladata a következő űrméretű tűzérségi hüvelyek gyártása volt megadott mennyiségben: 37mm-es, 45mm-es, 57mm-es, 76mm-es, 85mm-es, 122mm-es, 152mm-es és 203mm-es tűzérségi hüvelyek gyártásáról volt szó. Az új üzemben foglalkoztatottak létszámát összesen 2370 főre tervezeték, amelyből szakmunkás és betanított munkás 1816 fő, segédmunkás 418 fő, szellemi dolgozó pedig 136 fő volt.³⁷ A szellemi dolgozók közül 14 fő vezető kader, 20 fő műszaki értelmiségi és 102 fő irodai személyzet található. A gyár működtetéséhez szükséges 216 fő szakmunkás-létszám eléréséhez ekkor szakmunkásképzés Jászberényben nem volt biztosítva, csak a tervekben szerepelt a szakmunkásképző-tanfolyamok beindítása.³⁸

Az újonnan telepítendő üzemet eredetileg a Heves megyei Kerecsend település határában akarták felépíteni egy erdős völgykatlanban, azonban az eredeti helyszínen több nehezen áthidalható probléma is akadt, ezért inkább a frissen az iparosítás

³³ Uo. 32.p.

³⁴ Uo. 33; 52.p.

³⁵ MOL XIX-F-6-h, 104.d. Oldalszámozás nélkül. Mappa megnevezése: GH I. tervfeladat.

³⁶ A Fémnyomó- és Lemezárugyár kódolásánál a „DK” tervcímből a „D” a tömegcikkiparra vonatkozik, a „K” pedig az ezen az iparágon belüli sorrendiséget mutatja. Részletesen: MOL OT TŰK. XIX-A-16b. 136.d. Mappa megnevezése: beruházási ügyek.

³⁷ MOL XIX-F-6-h, 104.d. GH I. tervfeladat.

³⁸ Uo. A TERINT 1951. április 6-án kelt határozata.

útjára lépett Jászberényt szemelték ki az új üzem telepítésére. A kerecsendi építkezés-sel kapcsolatban felmerülő gondokat több pontba foglalták:

– a területre könnyű belátás nyílt az Egert és Gyöngyöst összekötő 22-es számú országút 5. számú kilométerkövétől, amely méginkább fokozódott volna a kivitelezés során megkezdődő fakitermelés következtében – ami egy hadiipari beruházás esetében nem a legszerencsésebb körülmény volt

– várhatóan igen magasak lettek volna a mélyépítési költségek

– vízszerezés szempontjából a közeli Eger patak alig jöhetett számításba, mert könnyen kiszáradhat – áll a helyszíni jelentésben, ezen kívül pedig a nagy távolság és a magasságkülönbség miatt várhatóan átemelőtelepre és távjelző-berendezésre is szükség lett volna. Lényegében ugyanez vonatkozott a Laskó patakra is

– további gondot jelentett az ipartelepnek a településtől való távolsága (6 km), az ezzel kapcsolatos vasútvonal kiépítése erdős-dombos terepen, ami igen megemelte volna a költségeket (mintegy 10 millió forint lett volna csak a vasútépítés költsége). Ráadásul a vasútvonal kiépítéséig a közúton való anyagszállítás sem lett volna egyszerű a domborzati viszonyok miatt

– a gyárhoz kiépítendő „menekülő út” sem lett volna előnyösen megoldható, hiszen a fenti útb torkollott volna bele és 8%-os emelkedésű lett volna

– végül kiderült, hogy a telepítés jóval nagyobb földmunkákat igényelt, mint az előzetes tervszámítások azt sejtetni engedték.

A fenti nehézségek egy 1951. február 28-án keltezett, az Építésügyi Minisztérium által kiadott irat szerint már ismertek voltak az illetékesek előtt, akik azonban ekkor még ragaszkodtak az eredeti helyszínhez.³⁹ Tavasszal viszont már egyértelműen Jászberény volt megjelölve az „élelmezézipari gépgyár” építésének helyszínéül.

Az új ipari üzemhez a kellő számú munkaerőt áthelyezésekkel és átképzős tanfolyamok beindításával kívánták biztosítani. Az Aprítógépgyárhoz hasonlóan számításba vették a falun lakó, de a környéken dolgozó munkásokat is. Tudták, hogy vonatok és autóbuszok megfelelő menetrendi közlekedéséről külön gondoskodni kell, hogy „a dolgozók minden különösebb fáradtság nélkül juthassanak munkahelyükre.” Az autóbusz-közlekedést az üzem és az üzemi környék között a munkaidő kezdete előtt és befejezése után 3 órával tervezték indítani, ami minden műszakra vonatkozott. A vonatközlekedés műszakokhoz való beállítását is előre tervezték, sőt külön munkásvonatok indítását is tervbe vették.⁴⁰

Az előzetes elképzelések szerint a Fémnyomó- és Lemezárugyárban gyártott minden termék kizárólag a honvédség részére készült volna. „Exportra vagy egyéb fogyasztásra történő gyártás nincs, így devizabevétel nem várható. Külföldi lehe-

³⁹ MOL XIX-F-6-h, 104.d. GH I. kötet. Építésügyi Minisztérium. VII/Település- és Épülettervezési Főosztályon megtartott X/Bizalmas Tervbíráló Értekezletről. 1951. február 28. 1-6. p.

⁴⁰ Uo. TERINT 1951. április 6-án kelt határozata és uo. GH IV. kötet 341/2. Szervezési megoldások.

tőségének biztosítására nincs szükség.”⁴¹ Az előzetes tervekkel ellentétben a kivitelezés során már egyértelműen arra törekedtek, hogy a gépek polgári profilgyártásra is alkalmasak legyenek, így speciális, csak egyfajta munkára alkalmas gépeket nem szereltek fel a gyárban. A gépek beszerzésénél elsősorban arra törekedtek, hogy hazai vagy a tervállamok piacán beszerezhető gépekkel legyen a gyár felszerelve, de számoltak olyan speciális berendezések tervezésével is, amelyeket készen nem lehetett kapni.⁴² A szerszámgépi berendezéseket a fenti piacokon kapható legjobb gépekből választották ki, és minden téren a lehetőségek szerinti legnagyobb korszerűsre törekedtek. Gondot jelentett a kivitelezésénél, hogy Magyarországon akkor hasonló profilú, önálló egységként működő üzemmel nem lehetett összehasonlítani az épülő gyárat, külföldi üzemet pedig még szakirodalomban sem állt módjukban megismerni a tervezőknek még a baráti országokban sem.⁴³ További problémaként merült fel, hogy a betekintésre adott szovjet technológia nem lágyvasból, hanem rézből készült hüvelyekre vonatkozott, így ebben az esetben is fennállt a bizonytalanság.⁴⁴ A gyár termékeinek kiinduló anyagát réz hűján ugyanis az Ózdi Hengerműből való lágyvas tárcsák adták, így a szovjet helyett a magyar gyárak technológiáját voltak kénytelenek átvenni. Ebben az esetben anyaghány miatt mégsem valósult meg a beruházási cél, amely a tűzéségi hüvelyek gyártását gazdaságos és korszerű gyártási módszerekkel írta elő.⁴⁵

A város határában kijelölt terület jellege tanyavilág volt, az ipartelep környékén szétszórva tanyaépületek voltak. A kisajátítandó 25,6 ha terület nagyobb része szántóterület, kisebb része legelő volt. Az ipartelepítés a meglévő főutak vonalvezetésének megfelelően és - az iratok szerint - a táji jelleg szem előtt tartásával történt. A szolnoki Árvízvédelmi és Folyamszabályozási Hivatal a Zagyva árvízvédelmi töltéseinek magasságát 100 m-es tengerszint feletti magasságra tervezte, míg az addig mért maximális vízállás a közeli dűlőút fahídjánál mérve 98,9 m volt a tenger szintje felett.⁴⁶ A talajviszonyok megnyugtatóak voltak, így az épületek különleges alapozást nem igényeltek.⁴⁷

Az építendő új ipari üzemhez lakások építésének tervezése is elengedhetetlen feladat volt, hiszen főként a gyár beindításához nem jászberényi munkaerővel is számoltak. A környékről verbuvált munkások és dolgozók összességét ugyanis nem lehetett ingáztatni a lakóhely és a munkahely között. A kerecsendi ipartelepítés-

⁴¹ Uo. TERINT 1951. április 6-án kelt határozata.

⁴² Uo. GH IV. kötet. Gépészeti műleírás. 341/1.

⁴³ MOL XIX-F-6-h, 104.d. GH I. kötet. TERINT 1951. április 6-án kelt határozata.

⁴⁴ Uo. GH IV. kötet. Gépészeti műleírás. 341/1.

⁴⁵ Uo. GH I. kötet. 1951. február 28.

⁴⁶ Uo. GH III. kötet. Magasépítés – mélyépítés.

⁴⁷ Uo. GH I. kötet. Összefoglaló műleírás az 52.47-es törzsszámú munkahelyről. 1951. április 10.

hez eleinte 48, később 100 lakást terveztek megépíteni, ezenkívül pedig javasolták egy 4 tantermes iskola, egy 60 gyermek befogadására alkalmas napköziotthon, valamint egészségház, orvosi rendelő és 400 személyes kultúrház felépítését is.⁴⁸ Jászberényben eleinte 50 lakást terveztek a gyárhoz, amelyek 2 emeletes, 8-12 lakásos lakóházak részeként épültek volna fel. Szükséges viszont megjegyezni, hogy a lakótelep építésére engedélyezett hitelkeret az építkezéshez szükséges összegnek az 50%-át sem tette ki, a hiányzó összeg 1.440.000 Ft volt. Később a gyári lakótelepet már 96 lakással képzelték el, szintén 8-12 lakásos, 2 emeletes lakóházakban. A engedélyezett hitelkeret összege továbbra sem változott – az építési költségeké viszont közel kétszeresére nőtt – így a hiány már elérte a 3.740.000 Ft-ot. Talán emiatt a korábban tervbe vett 104 fős legényszállítás helyett annak építési költségeit is a lakótelepre kívánták fordítani.⁴⁹ A gyárhoz kapcsolódó szociális és kulturális beruházások terén Jászberényben egy 2400 dolgozó ellátására alkalmas orvosi rendelővel, a lakótelepen pedig napköziotthonnal, iskolával és üzletházzal is számoltak.⁵⁰

Mezőtúr, mint szocialista arculatú alföldi mintaváros

Az I. ötéves népgazdasági terv kezdetén a TERINT Mezőtúrral mint termelőszövetkezeti várossal számolt, amely település mintául szolgált volna hasonló szocialista települések számára. A városnak 1949-ben 26.906 fős lakossága volt, amelyből mintegy 9 ezer fő külterületen élt. Az itt élő emberek otthonául szolgáló tanyavilág „akadályozta” a táblás gazdálkodás kifejlődését, „a munkaerő helyes szervezését” és a kulturális, szociális intézményekkel való ellátását. Mezőtúr az akkori munkaerőfeleslegén kívül is jelentős tartalékokkal rendelkezett, hiszen a mezőgazdaságból hamarosan felszabaduló munkaerőt is számításba vették. Az I. ötéves terv folyamán csak helyi munkaerőből 3 ezer fő munkaerőpiaci bekapcsolódását látták lehetségesnek, amelyet fél órás megközelíthetőséggel (vonaton 15 km) tovább lehetett bővíteni mintegy 6 ezer fővel (Gyomárról és Szarvasról 2-2 ezer fővel, Túrkevérről és Endrődről pedig ezer-ezer fővel számoltak). Munkaerő tehát volt bőven, munkaalkalom viszont annál kevésbé, hiszen a városnak mindössze 2 országos jelentőségű üzeme működött a tervidőszak kezdetén: egy 100 főt foglalkoztató téglagyár évi 8 millió db, speciális burkoló- és kéménytégla előállításával, és egy Vigogne szövőüzem mintegy 200 dolgozóval (utóbbit a profilírozás folytán megszüntésre ítélték, mivel „telepítési profitérdek irányították”). A városban még a következő helyi jelentőségű ipar működött:

⁴⁸ Uo. GH I. kötet. A kerecsendi létesítmény vázlatos ismertetése.

⁴⁹ MOL XIX-F-6-h, 104.d. GH. IV. kötet. Egyedi beruházások.

⁵⁰ Uo. GH I. kötet. TERINT 1951. április 6-án kelt határozata. Szociális és kulturális kérdések az üzemen belül.

- jéggyár és hűtővállalat (7 dolgozó)
- hűtőház (27 dolgozó, a munkáslétszám 200 főről olvadt le a profilírozás miatt)
- kis kapacitású műmalom (14 dolgozó)
- Magasépítési Vállalat (300 dolgozó)
- Szállító és Vendéglátó Vállalat (40 dolgozó)
- Sütőipari Vállalat (16 fő)
- vágóhíd (3 fő)
- üzemen kívüli szeszfőzde
- kisipari termelőszövetkezetek (cipész, fodrász, ruházat, mezőgazdasági felszerelést gyártók)
- jelentős háziipar, melyek közül a fazekasság (41 fő) és a szőnyeggyártás népművészeti színvonalú volt.⁵¹

A TERINT-ben Mezőtúr fejlesztését politikai, közigazgatási, ipari és mezőgazdasági vonatkozásban is indokoltak látták. Már az I. ötéves terv során 2 országos jelentőségű ipari üzemet szerettek volna telepíteni, amelyek mintegy 2000-2500 dolgozónak adtak volna munkát. Ezenkívül a város arculatának teljes átalakítására került volna sor a szocialista város kialakítása érdekében: a kialakítandó városmagot 2 koncentrikus gyűrű vette volna körül. A centrumban, emeletes házakban kapott volna elhelyezést az ipari és „kiszolgáló” lakosság (az össznépeség 45%-a), az ezt övező gyűrűben, kis telekkel rendelkező épületekben a traktorosok, agrónomusok, ipari beosztásúak stb. laktak volna (10%), a külső gyűrűben a kimondottan mezőgazdasági foglalkozású lakosság lakott volna falusi jellegű házakban (45%). Az akkor 9 ezer fős tanyavilágból 5 ezer főt telepítettek volna a városba, a maradék 4 ezer főt, 25 ezer kat. h. területtel egyetemben pedig elcsatolni tervezték a szomszédos településekhez, mert a TERINT meglátása szerint a település túl nagy területtel rendelkezett ahhoz, hogy egy központból szervezni lehessen.⁵²

Az I. ötéves tervidőszak alatt telepítésre tervezték egy „foglalkoztató” országos jelentőségű nehézipari üzemet, amely többségében férfi munkaerőt szívott volna fel, és jellegét tekintve a környezetére zavaró hatású üzemről volt szó. A másik üzembe mintegy ezer fő női munkaerő bevonását tervezték: ez az üzem könnyűipari és a környezetére zavaró hatás nélküli üzem lett volna.⁵³ A megyei fejlesztési tervben Mezőtúr városával kapcsolatban azt jegyezték meg, hogy kisebb mértékben a nehézipar, továbbá a gyapottermesztéssel kapcsolatos textilipar kifejlesztése lehetséges: mindkettő a proletárbázis kifejlesztését segítette volna elő.⁵⁴ A város

⁵¹ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Szolnok megye/Mezőtúr.

⁵² Uo.

⁵³ Uo. III.: Fejlesztési terv.

⁵⁴ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. III./1. Fejlesztési terv. Szolnok megye. Főbb ipartelepítési lehetőségek a megyében.

fejlesztési terve az akkor belterületen működő téglagyárat kitelepítette volna a városból annak NY-i határára, ahol megfelelő minőségű és mennyiségű agyag állt rendelkezésre (a régi téglagyár nyersanyaga kimerülőben volt, ezenkívül füstje zavarta volna az új város kialakulását). Tervezték fazekasipar, valamint egy rizshántoló, egy tejfeldolgozó, egy olajütő és egy háziipari jellegű szőnyegszövő üzem létesítését is. Az elcsatolandó 4 ezer fővel, és a betelepítendő 5 ezer fővel az összlakosság 23 ezer főre való csökkenésével számoltak, viszont a belterületi lakosság értelemszerűen növekedett volna. Mezőtúr új társadalmi szerkezete a 6500 mezőgazdasági dolgozó mellett már 3300 ipari munkásból állt volna, melyek közül 2000 belépő mobil, új ipari munkás.⁵⁵

A TERINT-nél ekkor úgy látták, hogy a város ipara hamarosan tovább bővíülhet, hiszen mezőgazdasági jellegű iparok létesítésére is lehetőséget láttak, különösen az öntözéssel termesztett növényekkel kapcsolatosan. Közigazgatási szempontból az addigi Törökszentmiklós helyett Mezőtúrt tartották hivatottnak, hogy járási székhely legyen.⁵⁶

1951. augusztus 17-én a Szolnok Megyei Tanács javaslattal fordult a TERINT-hez, amelyben közlik, hogy mivel már van a városban egy kisebb textilgyár, szükségesnek tartanak egy textilkombinát létesítését. Az alapanyagot ehhez a megye területén ekkor „felfutóban lévő” gyapot termesztése biztosította volna. Úgy vélték, hogy emellett – amennyiben a profilírozás lehetővé teszi – a szövőüzem mellé kenderfeldolgozás is tervezendő, amelyet szintén a megyei kendertermelés látna el alapanyaggal (ezt pedig részben a cibakházi kendergyár dolgozná elő). A TERINT aztán a textilkombinát létesítését ellenkezőnek tartotta a szocialista iparosítás elvével, amely szerint az ipari üzemeket oda telepítik, ahol a nyersanyag csekély mozgatással biztosítható, és a megfelelő munkaerő is rendelkezésre áll. Nem tartották ésszerűnek ugyanis, hogy a közeli Kisújszálláson kidolgozandó gyapotalanyagot egészen Mezőtúrig szállítsák...⁵⁷ Érdekes átgondolni, hogy ezen az alapon az I. ötéves terv legtöbb nehézipari beruházását le lehetett volna fűjni, ahol a nyersanyag döntő része importból származott, legtöbbször egyenesen a Szovjetunióból érkezett. Amíg tehát a szocialista iparosítás elve érvényes volt a könnyűiparra, korántsem volt érvényes pl. a nehéziparra. A TERINT helyi tejüzem létesítését sem szorgalmazta, elegendőnek látta a szolnoki tejüzem megvalósítását. Mezőtúrra inkább tejport gyártó üzem telepítését tudták volna elképzelni.⁵⁸

⁵⁵ Uo. Szolnok megye/Mezőtúr. III.: Fejlesztési terv.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Uo. Mezőtúr város fejlesztési javaslatának osztálykritikája a tervosztály részéről. Szolnok megye/Mezőtúr.

⁵⁸ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. Mezőtúr város fejlesztési javaslatának osztálykritikája a tervosztály részéről. Szolnok megye/Mezőtúr.

Az OVHB 1952. március 21-én lezajlott ülésének napirendi pontja Mezőtúr első nehézipari beruházásának, a Mezőtúri Reszelőgyárnak az elhelyezéséről szólt. Ekkor az ülésen összegyűltek előtt már csak egy fő kérdés maradt nyitva: a lehetséges telephely-alternatívák közül melyiket részesítsék előnyben? A Berettyó-csatornától K-re, az Endrődi út és a békéscsabai vasútvonal találkozásánál fekvő, ún. „3-as számú telephely” szinte minden szempontból (megközelíthetőség, a településtől való megfelelő távolság, HM szempontok stb.) kedvezőbbnek tűnt, egyetlen komoly gond adódott: a meglévő Berettyó-hídon a csatlakozó iparvágányt csak a híd jelentős átépítésével, kiszélesítésével lehetett volna átvezetni, amire a beruházási keret nem volt elegendő. Iparvágányra pedig mindenképpen szükség lett volna, mert a napi 2-4 vagonos szállítás közúton, teherautókkal kivitelezhetetlennek tűnt. A másik, ún. „1-es számú telephely” fekvése jóval kedvezőtlenebbnek tűnt. Ide, a várostól É-ra eső területre a HM illetékese például csak a legvégső esetben járult volna hozzá az ipartelepítéshez, ráadásul ez a terület szinte pont az uralkodó, ÉK-i szélirány útjában állt. A bizottság tagjai között vita bontakozott ki azzal kapcsolatban is, hogy az üzem termel-e zavaró, bűzös gázokat. A technológiai tervező szerint nem, de a Városi Tanács VB részéről azért megjegyezték, hogy a kiadott előzetes tájékoztatóban még az volt feltüntetve, hogy az üzem a bűz és a füst miatt megfelelő távolságra telepítendő a lakott területtől. Végül a megbeszélés eredménytelenül záródott, bár az OT részéről Magyar Aladár mintegy fenyegetően megjegyezte, hogy az I. ötéves tervben Mezőtúr még egy ipari létesítményt nemigen fog kapni, a további iparosítás a II. ötéves tervben történik. Ha majd iparosítják Mezőtúrt, akkor bővebben állnak anyaggal, és a Berettyó-hidat is meg tudják valósítani.⁵⁹

Mezőtúr városának másik, mintegy 1200 dolgozót foglalkoztató ipari üzemének a Mezőtúri Kenderfonodát tervezték. Az OT Beruházási és Telepítési Főosztályán 1951. március 2-án kezdtek foglalkozni a len- és kenderipar két új, országos jelentőségű beruházásának tervezésével: a kenderfonoda mellett egy új lengyárat is terveztek. Az új kenderfonoda létesítését az indokolta, hogy a tervidőszak folyamán a kendertermelés oly nagymértékű „felfutásával” számoltak, hogy azt az akkori kenderfonó kapacitás már nem tudta volna feldolgozni. Magyarország akkori egyetlen, nagy kapacitással rendelkező kenderfonója Szegeden működött, de továbbfejlesztését sem gépeinek állapota, sem az üzem zsúfoltsága, sem annak városba való „beékelődése” nem tette lehetővé. Ráadásul a honvédelmi szempontból eleve kényes helyen fekvő városba semmiképpen sem szerették volna összpontosítani az ország csaknem egész kenderfonó kapacitását. A telepítés helyszínéül ekkor még Debrecent tűntették fel, mivel a kenderfonoda elsősorban az ÉK-i megyék nyersanyagára épült volna. A megyeszékhely mellett egy ideig még Berettyóújfalu is esélyes volt a beru-

⁵⁹ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 34. d. Nehézipar K – M. Mezőtúri Reszelőgyár. 0041/3/1952.sz. Az OVHB 1952. március 21-én lezajlott ülésének jegyzőkönyve. Ea.: Dr. Görög László.

házásra, de az itteni munkaerőfelesleg nem látszott elegendőnek, nagyobb arányú munkástelepítést pedig ezért az üzemért nem kívántak megkezdeni. Éles feszültség támadt már ekkor az ötéves tervben erre a célra előirányzott 20 millió Ft és a beruházás valós árának számító 45-50 millió Ft-nyi összeg között, ráadásul minden számítás az utóbbit látta realisabbnak.⁶⁰

1952. március 28-án tovább tárgyalták a len- és kenderipar 1952. évre szóló beruházásait, ahol ugyanúgy a korábbi lengyár és egy kenderfonoda kérdése volt napirenden. A kenderfonoda telepítésével kapcsolatban különbség abban mutatkozott, hogy a korábban előtérbe helyezett Debrecen környéki telepítést az értekezlet levette a napirendjéről, és felvetette annak közép-tiszántúli vagy dunántúli telepítésének lehetőségét. A gyár Tiszántúltra való telepítése nyersanyag- és készáru-szállítás szempontjából kedvezőbbnek tűnt, éghajlati szempontból viszont a dunántúli telepítés látszott ésszerűbbnek (bár a szélsőségesebb tiszántúli éghajlat sem tűnt tragikusnak ebből a szempontból). Fontosabb volt azonban, hogy a két országrész, mint lehetséges helyszín összehasonlításából egyértelműen a Tiszántúl került ki győztesen mind energia-, mind munkaerő-, mind pedig politikai szempontból. Az üzem konkrét helyszínéként „Szolnok környékét”, közelebről Mezőtúr vagy Karcag térségét vetették fel, amelyek közül Mezőtúr tűnt a legelőnyösebbnek. Ezen az ülésen a telepítési helyszínt véglegesen továbbra sem döntötték el.⁶¹

A soron következő ülésre az új lengyár és a kenderfonoda tárgyában 1952. május 4-én került sor. Ekkor a kenderfonoda telepítési helyéül már egyértelműen Mezőtúrt fogadták el. Igaz, hogy a március 28-i és a május 4-i ülés között az OT és a Könyv- és Gépipari Minisztérium (KÖM) közötti levelezésben még Karcag és Szekszárd városának neve is felmerült, mint lehetséges telepítési helyszín. Szekszárddal egy idő után már nem foglalkoztak, a két Szolnok megyei város közül pedig egyértelműen a mezőtúri helyszínt tartották kedvezőbbnek a vizsgálatokat követően.⁶² A mezőtúri telepítés szakmai szempontból is kedvezőbbnek látszott, hiszen az alapanyag ÉK-i és DK-i termőterületeinek központjában helyezkedett el, kedvező közlekedési lehetőségekkel. A munkaerő és az energia – az OT vizsgálatai alapján – teljes mértékben biztosítva volt. A beruházás teljes, végleges keretösszegéről ekkor még nem lehetett tudni a pontos számokat, meg kellett várni a Könyv- és Gépipari Beruházási Vállalt vezetőjének jelentését az ezzel kapcsolatos közelmúltbeli, Szovjetunióban tett tanulmányútjáról. A gyár üzembe helyezését ekkor 1953. III. negyedévére tették. A dunántúlival szem-

⁶⁰ MOL OT TŰK XIX-A-16-b. 192. d. Jegyzőkönyv az OT Beruházási és Telepítési Főosztályán 1951. március 2-án megtartott értekezletről. Tárgy: len- és kenderipar 1952-ben induló országos jelentőségű beruházásai.

⁶¹ Uo. Jegyzőkönyv az OT Beruházási és Telepítési Főosztályán 1951. március 28-án megtartott értekezletről. Tárgy: len- és kenderipar 1952-ben induló országos jelentőségű beruházásai.

⁶² MOL OT TŰK XIX-A-16-b. 192. d. Jelentés az 5000 orsós kenderfonoda telephelyének kijelölésével kapcsolatos 1951. április 24-i előzetes szemleútról.

ben a mezőtúri telepítésnél néhány százezer Ft-tal magasabb költségek látszottak a beszerelendő klímaberendezések miatt.⁶³

A Mezőtúri Kenderfonoda a beérkezett adatok alapján végül 43 millió ft-ból épült volna meg, és a népgazdaság mintegy 5500 tonnás hiányából egymaga 3600 tonnát tudott volna bepótolni teljes felfutás esetén (ezt 1954-re várták). A megépítendő új gyár tehát tehermentesítette volna azt a Szegedi Kendergyárat, amely addig az ország kenderfonal-, kötél- és zsinogtermelésének 80%-át adta (az országos termelés maradékán 3 másik kisebb üzem osztozott). Az üzem megépítése azonban 1951 kora őszére bizonytalanná vált: erről tanúskodik a KÖM-nek az OT felé írott 1951. szeptember 6-án kelt levele, amelyben az áll, hogy értesüléseik szerint a kenderfonodát Mezőtúron nem lehet felépíteni, mert a kijelölt helyszínt más célra foglalták le. Mivel Karcagon a terepszemle során nem találtak megfelelő helyszínt, tartottak egy újabb helykijelölő eljárástól, és attól, hogy hiába adták ki a tervfeladatot a Könnyűipari Beruházó Intézetnek, az nem kezdheti meg a munkát. Az OT 1951. szeptember 27-én írott válaszából kiderül, hogy az OT szerint az Országos Helykijelölő Bizottság által jóváhagyott helykijelölés még meg sem történt, így előzőleg kijelölt (és más célra lefoglalt) helyről sem lehetett szó. Ez alapján utasították csak a TERINT-et, hogy a helykijelölési eljárást folytassák le, és azt terjesszék az OHB elé.⁶⁴ Látható, hogy két illetékes szerv ismét elbeszélt egymás füle mellett, és nem tudtak egymás munkájáról. Ennek következtében a beruházás megkezdése súlyos hátrányt szenvedett. Végül az 1953 nyarán bekövetkezett politikai (és gazdaságpolitikai) fordulatig egyik Mezőtúrra tervezett nagyberuházás építkezése sem kezdődött meg, ezzel pedig a város jó időre lemondhatott szocialista nagyiparának kialakításáról: Magyarországon a következő esztendőekben ugyanis elsősorban csak a be nem fejezett, létfontosságú beruházásokra juttattak pénzt, sőt több építkezést le is állítottak. El sem kezdett, bár tervezett beruházások beindításáról pedig szó sem lehetett. Mindenesetre a tervek készen állottak Mezőtúrra vonatkozóan is, bár nem valósultak meg. Korrekcióra szorul tehát az a korábbi megállapítás, miszerint a települések hierarchikus rendjének változásai az 1950-es években még nagyrészt spontán alakultak és az egész országot átfogó elképzelések, programok csak később születtek.⁶⁵

Kétségtelen, hogy az első nagy ipartelepítési hullám Jászberényt érte el inkább, hiszen az ide eredetileg tervezett egy nagyüzemen (Aprítógépgyár) túl egy annál jóval nagyobb, eredetileg nem ide tervezett beruházás (Fémnyomó- és Lemezárugyár) is megépült. Ezzel szemben Mezőtúr iparosítása elmaradt még az eredeti tervben

⁶³ Uo. Jegyzőkönyv az OT Beruházási és Telepítési Főosztályán 1951. május 4-én megtartott értekezletről. Tárgy: len- és kenderipar 1952-ben induló országos jelentőségű beruházásai.

⁶⁴ Uo. A Mezőtúri Kenderfonoda telepítése és helykijelölése. A KÖM és az OT között lezajlott levelezés. 113 – 115.p.

⁶⁵ V.ö.: Gombás István [1982]: Mezőtúr településföldrajza. Mezőtúri helytörténeti füzetek 3. Mezőtúr. 66.p.

foglaltaktól is, hiszen itt nemhogy két, de egyetlen nagy ipari üzem sem épült meg, sőt a termelőszövetkezeti mintavárosból sem lett semmi, hasonlóképpen a nagy természetátalakító program megvalósításához (bár azért a város 1951-ben az elsők között alakult termelőszövetkezeti várossá). Az ipartelepítések eredőjeként – hasonlóképpen az országos trendekhez – mindkét településen megszűnt lassan a munkanélküliség, a nőket tömegesen munkába állították és – elsősorban Jászberényben – a mezőgazdaságban dolgozók részarányának rovására jelentősen megnövekedett az iparban foglalkoztatottak hányada. Jászberény népességének iparban és építőiparban foglalkoztatott része az 1949-es 18,4%-ról 1960-ra 32,2%-ra nőtt (ugyanez Mezőtúron csak 19,6% @ 21,2%), míg Jászberény mezőgazdaságból élő népessége 1949-ben még 57,8% volt, 1960-ra 37%-ra zuhant e mutató (ez Mezőtúr esetében 59% @ 45,7%).⁶⁶ Amennyiben pedig nem volt helyben elegendő ipari, illetőleg építőipari munkaalkalom, akkor lehetett ingázni a lakóhely és a munkahely között, mint az abban a korban oly jellemzővé vált országszerte.

⁶⁶ MOL TERINT TÜK. XXVI-A-1. 21. d. és Belényi Gyula [1996]: Az alföldi városok és a településpolitika. (1945 - 1963). Szeged. 183.p.

Bernhardt Renáta

KIK BESZÉLNEK „EURÓPAIUL”?

2008 „*A kultúrák közötti párbeszéd európai éve*” az Európai Unióban. Ennek kapcsán a következő tanulmány célja, hogy alapvetően angol nyelvű tanulmányok segítségével összefoglaljon gondolatokat az EU oktatáspolitikája, szűkebben a nyelvi sokszínűség versus lingua franca¹ kérdéskörében illetve néhány aspektusból rávilágítson a hazai nyelvoktatás jellemzőire.

A téma nem újkéletű, külföldön számos szakember érzi feladatának, hogy ez a probléma és vita megoldódjon. Magyarország – véleményem szerint – egyrészt, mint „fiatal” EU tagország, másrészt mint arányosan (a többi nyelvet tekintve) kevés magyar nyelvet beszélő állampolgár hazája egyelőre számunkra fontosabb, sarkalatosabb kérdésekkel foglalkozik. Ez természetesen nem zárja ki, hogy ne foglaljunk állást és ne legyen véleményünk a téma kapcsán, hiszen a jövőt illetően valamennyi „kis”, nem nemzetközi nyelv sajátosságait is befolyásolhatja egy-egy Európai Unióban történt döntés.

Az Unió számára elsődleges feladat, hogy mind a 27 tagország, s így az egymás mellett élő népek, kultúrák közti együttműködést, a harmonikus kapcsolatot elősegítse nemcsak gazdasági, egészségügyi, külügyi, védelmi szempontból, de egyéb területeken is. A jelenlegi, 23 hivatalos nyelvet² elismerő EU lehetőséget nyújt valamennyi tagországa számára, hogy az ott élők saját anyanyelvükön kommunikáljanak és jussanak hozzá az európai polgároknak szánt információkhoz. Mivel természetesen nincs mód minden egyes megjelent szöveget és megvitatott gondolatot az összes nyelvre lefordítani szó szerint, ezért legnagyobb részben angol, francia és német nyelven folytatják a politikusok és szakemberek az egymás közti párbeszédet illetve kerülnek kiadásra az alapvető dokumentumok. Mindezek ellenére is a nyelvi sokszínűség igencsak megnehezíti és rányomja bélyegét az intézményi működésekre, lelassítja a jól működő folyamatokat mind anyagi, mind időbeli szempontból.

Az EU nyelvpolitikájának egyik gyenge pontjaként említhető, hogy a „munka-nyelv”, a „hivatalos nyelv” kérdésében nem igazán történt érdemi megállapodás az alapszerződésen kívül, mely garantálja valamennyi nyelv egyenrangú státuszát. Jóval később, 2000-ben jelent meg az Európai Unió alapjogi chartája, melynek 22. cikke kimondja, hogy az Unió tiszteletben tartja a nyelvi sokféleséget, a 21. cikk pedig megtiltja a nyelvi alapon történő megkülönböztetést.

¹ „közvetítő nyelv” „többszörös nyelvű közösség különböző nyelvi csoportjai közti kommunikációs eszköz” Holmes, J (1997), *An Introduction to Sociolinguistics*, London: Longman.

² angol, bolgár, cseh, dán, észt, finn, francia, görög, holland, ír, lengyel, lett, litván, magyar, máltai, német, olasz, portugál, román, spanyol, svéd, szlovák, szlovén

Bernhardt Renáta

KIK BESZÉLNEK „EURÓPAIUL”?

2008 „*A kultúrák közötti párbeszéd európai éve*” az Európai Unióban. Ennek kapcsán a következő tanulmány célja, hogy alapvetően angol nyelvű tanulmányok segítségével összefoglaljon gondolatokat az EU oktatáspolitikája, szűkebben a nyelvi sokszínűség versus lingua franca¹ kérdéskörében illetve néhány aspektusból rávilágítson a hazai nyelvoktatás jellemzőire.

A téma nem újkéletű, külföldön számos szakember érzi feladatának, hogy ez a probléma és vita megoldódjon. Magyarország – véleményem szerint – egyrészt, mint „fiatal” EU tagország, másrészt mint arányosan (a többi nyelvet tekintve) kevés magyar nyelvet beszélő állampolgár hazája egyelőre számunkra fontosabb, sarkalatosabb kérdésekkel foglalkozik. Ez természetesen nem zárja ki, hogy ne foglaljunk állást és ne legyen véleményünk a téma kapcsán, hiszen a jövőt illetően valamennyi „kis”, nem nemzetközi nyelv sajátosságait is befolyásolhatja egy-egy Európai Unióban történt döntés.

Az Unió számára elsődleges feladat, hogy mind a 27 tagország, s így az egymás mellett élő népek, kultúrák közti együttműködést, a harmonikus kapcsolatot elősegítse nemcsak gazdasági, egészségügyi, külügyi, védelmi szempontból, de egyéb területeken is. A jelenlegi, 23 hivatalos nyelvet² elismerő EU lehetőséget nyújt valamennyi tagországa számára, hogy az ott élők saját anyanyelvükön kommunikáljanak és jussanak hozzá az európai polgároknak szánt információkhoz. Mivel természetesen nincs mód minden egyes megjelent szöveget és megvitatott gondolatot az összes nyelvre lefordítani szó szerint, ezért legnagyobb részét angol, francia és német nyelven folytatják a politikusok és szakemberek az egymás közti párbeszédet illetve kerülnek kiadásra az alapvető dokumentumok. Mindezek ellenére is a nyelvi sokszínűség igencsak megnehezíti és rányomja bélyegét az intézményi működésekre, lelassítja a jól működő folyamatokat mind anyagi, mind időbeli szempontból.

Az EU nyelvpolitikájának egyik gyenge pontjaként említhető, hogy a „munka-nyelv”, a „hivatalos nyelv” kérdésében nem igazán történt érdemi megállapodás az alapszerződésen kívül, mely garantálja valamennyi nyelv egyenrangú státuszát. Jóval később, 2000-ben jelent meg az Európai Unió alapjogi chartája, melynek 22. cikke kimondja, hogy az Unió tiszteletben tartja a nyelvi sokféleséget, a 21. cikk pedig megtiltja a nyelvi alapon történő megkülönböztetést.

¹ „közvetítő nyelv” „többyn nyelvű közösség különböző nyelvi csoportjai közti kommunikációs eszköz” Holmes, J (1997), *An Introduction to Sociolinguistics*, London: Longman.

² angol, bolgár, cseh, dán, észt, finn, francia, görög, holland, ír, lengyel, lett, litván, magyar, máltai, német, olasz, portugál, román, spanyol, svéd, szlovák, szlovén

Többnyelvűség?

Az elmúlt évek sokat vitatott kérdése, mely az angol nyelv egyre növekvő térhódítása és lassacskán „egyeduralmára” vonatkozik, az Európai Unión belül megoldódni látszik. Legalábbis az Európai Bizottság kezdeményezésére létrehozott *Értelmiségiek csoportja a kultúrák közti párbeszédhez* elnevezésű munkacsoport javaslata egy köztes és szabad választásra módot adó megoldás lehetőségét veti fel. Vallják, hogy csakis a nyelvi és kulturális sokszínűségre építve, valamennyi hivatalos vagy kisebbségi nyelv megőrzésére, továbbvitelére gondolva lesz nemcsak az egyes országoknak, de magának az Európai Unió egységének is jövője.

Ennek a kihívásnak megfelelni úgy lehet, ha az emberek az anyanyelvükön kívül választanak egy személyes nyelvet, mely ugyanakkor nem a nemzetközi kommunikáció nyelve. E *választott személyes nyelv* azt a célt is szolgálná, hogy a nyelvet tanulók az adott ország történelmi, társadalmi életébe, tradícióiba, az ott élők mindennapjaiba kapnának betekintést. *Leonard Orban* (többnyelvűségért felelős biztos) a ’nem EU államok’ nyelvismeretére is buzdít, éppen az Európai Unió hatékonysága, eredményessége és a kapcsolatok szorosabb kiépítése érdekében.³ Természetesen a nyelvtanulás terén lehetőséget kell adni a *nemzetközi kommunikáció nyelveinek* elsajátítására, s bár az angol nyelv magas szintű tudása ma nem jelent akkora előnyt, mint pár évvel ezelőtt (sőt a jövőben inkább alapkövetelményként jelenik meg a fiatalok ismeretei körében) mégis a választható nyelvek közül valószínűleg még mindig ez a leggyakoribb.⁴

Az angol nyelv, mint az európai lingua franca *Ulrich Ammon* nyelvész tanulmánya szerint is vitathatatlan a két másik domináns – a francia és a német – nyelv mellett.⁵

Az *Eurobarometer* 2006-os felmérése szerint az Európai Unió országaiban élő állampolgárok 56%-a beszél egy idegen nyelvet, a fennmaradó 44% saját bevallása szerint nem, tehát csak az anyanyelvén tud kommunikálni. Ez utóbbi százalékba tartozó országok sorában láthatjuk Magyarországot is Anglia, Írország, Spanyolország és Portugália mellett.⁶

A nyelvi sokszínűségről szólva nem lehet elfeledni a hivatalosan elismert 23 nyelven kívül meglévő helyi kisebbségek és a különböző területek hivatalos nyelvjárásait, melyekkel együtt kb. 80-ra tehető a beszélt nyelvek száma az Európai Unió

³ Leonard Orban: *Spreading the message* (interjú a „többnyelvűségért felelős biztosossal”) <http://www.business-spotlight.de/doc/34710>

⁴ Leonard Orban: *Companies work better with languages* http://ec.europa.eu/commission_barroso/orban/docs/business_papers/davignon_en.pdf

⁵ Ulrich Ammon: *Do you speak european?* “Culture Report.” (IFA publication) http://cms.ifa.de/no_cache/en/info/nachrichten-presseschau/magazin/article/4639/176/

⁶ *Europeans and their languages: Summary, 2006 European commissions, Eurobarometer, Brussels*, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_en.pdf

országain belül.⁷ A dialektusok léte és jelenléte azt is megmutatja, hogy mennyire bonyolult és sokrétű lehet egy nyelv helyzete, ugyanakkor két ország között milyen mértékben segítheti a megértést és kommunikációt.

Ammon egyik tanulmányában többek között a német nyelvet állítja példaként, mely Dél-Tirolban a térség hivatalos nyelveként dominál, Ausztriának természetesen hivatalos nyelve, s ugyan Franciaországban hivatalos státusza nincs, de nagyszámú kisebbség beszéli. Érdekes a dialektus és az önálló nyelv közti különbség, melyet sokszor igen nehéz megkülönböztetni, mint pl. a „Low German”. E nyelvet általában a német nyelv egyik dialektusaként tartják számon még maguk a német állampolgárok is, ugyanakkor az Európai Unió és Németország önálló nyelvként aposztrofálja és fogadja el.⁸

Az Európai Unió több, már korábban említett egyezménye és egyéb megállapodása⁹ is védi az „őshonos” nyelveket, a kisebbségben lévők nyelveit, és céljuk azok fennmaradása, megőrzése. Mindezek és az angol nyelv privilégiumának kiküszöbölése ellenére nem az anyanyelvük szempontjából veszélyeztetett és eltűnőben lévő országok érezték (érezik) magukat fenyegetve, hanem a két „nyelvi nagyhatalom” – Franciaország és Németország – küzd előjogaiért.

Franciaország csaknem egy évszázadig tartott az angol nyelv szélesebb körű használatától és elterjedésétől Európán belül, mely a francia nyelv mindennemű visszaszorítását jelentette. Majd az Európai Unió nemzeti nyelveként érezte pozíciójának, presztízsének gyengülését (főként az Egyesült Királyság és Írország csatlakozása óta), hiszen az EU 1950-es létrejöttékor még francia nyelven folyt a diplomáciai és nemzetközi ügyek lebonyolítása.

Ezért még attól a lépéstől sem rettent vissza, hogy kétszer is megvétőzza az Egyesült Királyság belépését az EU-ba. Az a tény is nyílt titokként ismeretes, hogy 1973-ban a francia miniszter, Pompidou rávette a brit miniszterelnököt (Edward Heath), hogy az EU köztisztviselőknek folyékony franciatudással mindig rendelkezniük kelljen. Mindezek ellenére a skandináv és a közép-kelet európai országok EU csatlakozásával az angol nyelv terjedése megállíthatatlanná vált.

Franciaország azonban továbbra is komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy nyelve ne kerüljön perifériára. Brüsszelben ingyenes francia nyelvtanfolyamokat tartanak az uniós köztisztviselők, Avignonban pedig a rangidős hivatalnokok részére (mindezt 2,6 millió US dollárért).

⁷ Patcharamon Trakultivakorn: *The European Union and Its Language Conflict: Linguistic diversity vs. English Only* www.euroculturemaster.org/pdf/groep5_2/Trakultivakorn.pdf

⁸ Ulrich Ammon: *Do you speak european?* “Culture Report.” (IFA publication) http://cms.ifa.de/no_cache/en/info/nachrichten-presseschau/magazin/article/4639/176/

⁹ Pl.: *The implementation and results of the European Year Of Lanugages* http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/rap_en.pdf

Németország és Franciaország összefogásaként jött létre az az egyezmény („Joint Franco-German Language Directive”), mely az EU intézményeiben, hivatalaiban biztosította a két nyelv jelenlétét. Ám a német nyelv háttérbe szorulása már jóval korábban elkezdődött, s ez elsősorban az EU intézményeiben, a munkanyelv kapcsán volt megfigyelhető. Bár elismerték a németek a francia és angol nyelv elsőbbségét, de a „harcot” nem adták fel, és Németország egyesítése, valamint Ausztria uniós csatlakozása megint alapot adott a nyelv erősebb pozícióba kerüléséhez. 1993-ban így már az Európa Tanács harmadik nyelveként fogadták el, ám olyan szintre, mint az angol vagy francia sosem került.

Próbálkozásokat ugyan másféle módon is tett Németország, hogy nyelvi státuszát erősítse (sokszor Ausztriával kart öltve), például 1999-ben bojkottálták a nem hivatalos miniszteri találkozót annak okán, hogy Finnország nem gondoskodott megfelelő tolmácsolásról, de még ez sem hozott nagy horderejű változásokat a hivatalos nyelvek ügyében. A két külügyminiszternek (Védrine és Fischer) köszönhetően hiúsult meg Neil Kinnock azon javaslata, mely szerint a konferenciaanyagok angolul kerüljenek előterjesztésre. Ennek ellenére 2000 tavaszán, az Európa Tanács svéd irányítása idején úgy határoztak, hogy a nem hivatalos szakértői tanácskozásokat nem fordítják le német nyelvre.¹⁰

Franciaországhoz hasonlóan a németországi nyelvpolitika és a politikusok maguk is fókuszálnak arra, hogy a német nyelv szerepe ne veszítsen teret Európában (pl: ‘The Proliferation, Promotion and Teaching of the German Language’ illetve ‘German as a Working Language in the European Union’ 2001 és 2002-ben kiadott dokumentumai). Azonban a nyelv jelenlegi státuszát szimbolizálja egy közelmúltban történt példa, amikor is a németországi Zöldek csoportja angol nyelven szervezve és propagálva indult az Európai választásokon.¹¹

A legtöbb kritika az egyre nagyobb számú és egyre gazdagabb nyelvi palettával rendelkező Európai Uniót, illetve nyelvpolitikáját a szaporodó fordítások, és elsősorban ezek anyagi vonzata miatt éri. Jelentős változás történt a tekintetben is, hogy Bulgária csatlakozásával a latin és görög ábécé mellett a cirill is megjelent, és fordítást igényel. Továbbá „félhivatalos” nyelveként Spanyolország három beszélt nyelvét (baszk, katalán, galíciai) is elismerik. Egy 2006-ban kiadott tanulmány szerint évi 1.3 billió US dollárba, és 3000 ember munkájába kerül a fordítás és tolmácsolás.¹² A nyomtatást látott oldalak száma ebben az évben 1 541 518. 1998-ban csak magyar

¹⁰ Ulrich Ammon: *Do you speak European?*

IFA publication “Culture Report.” Translation from German into English: Angelika Welt http://cms.ifa.de/no_cache/en/info/nachrichten-presseschau/magazin/article/4639/176

¹¹ The German Language in the Context of a European Language Policy, German is mainly a European language <http://www.goethe.de/kue/lit/dos/dds/en137712.htm>

¹² John Tagliabue: *English is the EU's lingua franca* Ny Times News Service, Brussels, Friday, Dec 08, 2006, Page 9 <http://www.aic.net/ViewPage.cfm?page732>.

nyelvre 15000 oldalt fordítottak le teljesen feleslegesen.¹³ Sőt, mivel a tolmácsok és tolmácsgépek sem tévedhetetlenek, többször előfordul félrefordítás (pl. „out of mind” – „nem látható” német fordításban, mint „invisible idiot” – „láthatatlan örült” jelent meg.¹⁴ A nyelvi sokszínűség megtartása nem csak finánciális oldalról jelent nehézségeket. Málta csatlakozásakor például nem találtak megfelelő tolmácsot a csupán 400,000 ember beszélte nyelv interpretálására.

Ákárhogy is tiltakoznak az angol nyelv kulcspozíciója ellen, sokszor megoldást csak úgy találnak, ha a fordítások során „közbeékelik” az angolt. Így amikor litvánról spanyolra kellett átültetni egy szöveget, tolmácsot nem találva először, litvánról angolra, majd angolról spanyolra fordítva oldották meg a helyzetet.

Az angol, mint Lingua Franca?

Az angol, mint elsőbbséget élvező és leginkább beszélt nyelvet eddig státusza kapcsán vizsgáltuk, és úgy, mint amely a többi, kisebbségben lévő nyelv fennmaradását, megőrzését veszélyeztetheti. *Christiane Meierkord* tanulmányában egy sokkal élesebb problémát és a mindennapi életet, emberi helyzeteket érintő kérdéskört elemez¹⁵. A nyelvtudás minősége, a pragmatikai, szintaktikai, morfológiai szintű elemek megléte, a kommunikációs kompetencia mind-mind erősen befolyásolja az emberek közti sikeres párbeszédet.

De miért az angol nyelvet emeljük ki az európai nyelvek sorából? Nézzünk néhány adatot *David Crystal* nyelvész jóvoltából: 1,800 millió ember – a világ 30%-a –, „meglehetősen kompetens” nyelvhasználó, és ebből 670 millióan anyanyelvi illetve megközelítőleg anyanyelvi szinten kommunikálnak.¹⁶ Körülbelül 1 billió ember pedig éppen tanulja az angol nyelvet. Egy – az *Eurobarometer* által végzett – kutatás szerint (2001) az Európai Unió lakosságának 16%-a anyanyelveként, 31%-a pedig idegen nyelvként beszéli az angolt. A megkérdezettek 75%-a vélte az angol nyelvet a leghasznosabbnak az anyanyelvén kívül.¹⁷ Az üzleti életben, a technikai, tudományos világban az eredmények, a termékek és termelés 85%-a angolul olvasható és hozzáférhető.¹⁸ *Davis* eredményei ennek az adatnak kicsit ellentmondanak, szerinte

¹³ Alexei Barrionuevo: *Quotes The Wall Street Journal Europe*, January 5, 2005

¹⁴ Ulrich Ammon: *Do you speak European?* IFA publication “Culture Report.” Translation from German into English: Angelika Welt http://cms.ifa.de/no_cache/en/info/nachrichtenpresseschau/magazin/article/4639/17

John Tagliabue: *English is the EU's lingua franca* Ny Times News Service, Brussels, Friday, Dec 08, 2006, Page 9 <http://www.aaic.net/ViewPage.cfm/page732>.

¹⁵ Christiane Meierkord: *Interpreting successful lingua franca interaction. An analysis of non-native-/non-native small talk conversations in English.*

Linguistic online5 1/00 http://www.linguistik-online.de/1_00/MEIERKOR.HTM

¹⁶ David Crystal (1997) *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁷ www.aaic.net/viewpage.cfm/page732.htm

¹⁸ EUROBAROMETER 54 Special, February 2001, *Europeans and Languages*, http://europa.eu.int/comm/education/languages/lang/barolang_en.pdf

a GDP termelésének viszont csupán 30%-át adja, ezért a többi nyelv perifériára szorítása komoly károkat okozna az üzleti szférában.¹⁹

Ezek a számok nem a többi nyelv elnyomását, kiiktatását bizonyítják *Crystal* szerint sem, azt a tényt viszont alátámasztja, hogy a globalizált világban létezik egy lingua franca, szükség van egy üzleti és nemzetközi kommunikációban használt nyelvre, mely adott esetben az angol nyelv.

Ugyanakkor nagyon sokan megkérdőjelezik a nyelv természetes úton és ennyire nagy mértékben történő terjedését, és komoly üzleti szándékokat, érdekeket sejtnek a homogenizált, piacon megjelenő áruk, értékek mögött. A nyugati egyetemeken képzett „elit”, a minden irányba és irányból beáramló „nyugat” megjelenésével a legtöbb ország saját akkulturalódásának folyamatát látja végbemenni. Ha erről nem is lévén szó, az biztos, hogy a tudományos és technikai fejlődéssel hatékonyan lépést tartani angol nyelvi ismerettel lehet, és azért azt se feledjük, hogy csupán az „Angol, mint idegen nyelv – English, as a Second Language (ESL)” – kapcsán multi-billiárdos üzleti lehetőség áll az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok rendelkezésére.²⁰

Az angol nyelv jelenléte azonban még önmagában kevés, és a sarkalatos pontot a nyelvet beszélők kommunikációs kompetenciája képezi. Hiszen a helytelen nyelvhasználat, pontatlan kiejtés vagy hangsúlyozás, egy erős akcentus, vagy erőltetett, stílusidegen szóhasználat nemhogy segíti, de még inkább gátolja, legrosszabb esetben nevetségessé teszi a nyelvhasználót. Az angol anyanyelvű emberek és országok nemegyszer érezhetik nyelvük megcsúfolásaként az ilyen módon folyó beszélgetéseket. Viszont magunk is tudjuk, nyelvtanulóként, hogy mennyire nehéz gondolatainkat úgy átültetni egy idegen nyelvre, hogy az valóban azt fejezze ki, amit szeretnénk. Legtöbb esetben pedig nem azt mondjuk el, amit igazán akarunk, hanem amit nyelvi szintünk és tudásunk enged (és akkor még a kulturális különbségekből fakadó félreértéseket nem is említettük).

Az Európa Bizottság jelentése („Impact of Multicultural and Multilingual Crews on Maritime Communication”) vázol fel egy – a nyelvi félreértésekből – adódó esetet, mely a Görögország-Egyiptom közti feszültség ideje alatt történt²¹: *Egy ciprusi légiközpontra jelentették leszállási szándékukat az egyiptomi pilóták rádión (angolul), melyre a görög közlekedésirányító csupán csenddel reagált. A görögök ezzel a leszállás megtagadását jelezték, míg az egyiptomiak az engedély megadását. A félreértés eredményeként több emberi élet is odaveszett, amikor a görögök sortűzet nyitottak a kifutópályára érkezett gépre.*

¹⁹ Davis (2004): *GDP by Language Unicode Technical Code=13* in: David Gradoll: *English next British Council*, 2006

²⁰ Robert Phillipson (1992): *Linguistic Imperialism*. Oxford: OUP

²¹ Vincent Buck: *One world, one language?*

<http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page732.htm>

Az angol nyelv általános használata a nemzetközi kommunikációban, és a nyelvet tanulók eltérő kulturális gyökerei, nyelvvel való viszonyuk, a különböző kontextusok, melyben a nyelvet és kifejezéseit értelmezik, maguk a nyelvtanítás módszerei, mind-mind azt eredményezik, hogy minden esetben létrejön az angol nyelvnek egy kicsit más, egyedi változata. *Vincent Buck* „Bábeli angolként” definiálja, hiszen új kifejezések születnek, bizonyos csoportok más és más kontextusban használnak azonos szavakat, akcentusok jönnek-mennek és nyelvtani szabályok maradnak el. Valamennyi nemzet a saját képére formálja, alakítja az angol nyelvet. Ezért *Buck* szerint a („nemzetközi angol”) „International English” megfelelőbb szinonímája lenne a („Világ Angol”) „World English” kifejezés.

Nem is beszélve arról a kissé szélsőséges példáról, amikor egy európai tudományos szervezet megállapodást kötött és az angol nyelvet fogadta el, mint *lingua franca* az egymást közti kommunikáció során. Majd a szervezet elnöke (egy német úriember) a döntést bejelentő hírlevélben felszólította a briteket nyelvük közérthetővé és egyszerűbbé tételére, hogy ne kelljen tolmácsokat alkalmazniuk ezután.

House viszont éppen a közérthetősége, a nyelvtani szabályok szabadabb alkalmazása, a „sokféle angol” használata miatt véli egyedüli megoldásnak azt, hogy legyen a „közvetítés, érintkezés nyelve” az angol. Mivel oly sok ország lakója, oly sokféleképpen képes érintkezni angolul, ezért nemzeti öntudatot, hagyományt és kultúrát ma már nem sért, hiszen létezik egyfajta „csak kommunikációra, a másik megértésére és önmagunk megértésére használt angol nyelv”.²² A legnagyobb félelem oka talán sokszor nem is egy nyelv közvetítő nyelvként történő funkcionálása, hanem a kulturális erózió fenyegetettsége.

Ezek a példák is bizonyítékai annak, hogy a „lingua franca” kérdéskör valóban bonyolult, és árnyaltabbá tételére szükség van. Csupán egy nyelv megléte a legtöbb európai polgár számára lehetetlenné tenné annak megértését, hogy mi történik az EU-ban, vagy hogy betartsa a jogszabályokat, esetleg éljen jogaival. Legtöbben képtelenek lennének olyan mértékben kifejezni magukat, hogy tevékenyen részt vehessenek az unió építésében.

A nyelvi sokszínűség megőrzése viszont a már korábban említett fordítási, tolmácsolási költségeket, időbeli/anyagi ráfordításokat igényli. Mindezekből az is következik, hogy a hatékony nyelvtanulás/nyelvtanítás mindenképpen fontos és szükséges a jövőben is.

Nyelvtudás és idegen nyelv oktatás

David Grandoll – a British Council gondozásában megjelentetett – könyvében szintén az angol nyelv jövőjét boncolgatja, érintve a globalizált világ demográfiai, technológiai, üzleti és szociális változásait. A részletes tanulmány egyik fejezete fog-

²² J. House (2003): *English as a lingua franca. A threat to multilingualism?* Journal of Sociolinguistics, 7(4) pp. 556-579.

lalkozik a világ domináns nyelveivel, azok státuszával, és az angol nyelv melletti versenyhelyzetével.²³ *Gradoll* felvetése szerint jelenleg kiemelt helyet kap a második idegen nyelvet beszélők száma (jelentősebb szerepet játszik, mint az, hogy hányan beszélnek egy nyelvet anyanyelvükként). Egy 2005-ben kiadott táblázat illusztrálja a második idegen nyelvet beszélők arányát (ezek az adatok mára már természetesen egy kicsit módosultak, *Gradoll* szerint az angol nyelv eléri a kínai számát):

Mandarin (kínai)	1052	Angol	508
Hindi	487	Spanyol	417
Orosz	277	Bengáli	200
Portugál	191	Német	128
Francia	128	Japán	126

Nemcsak Ázsiában, de Európában és Amerikában is egyre nő az a tendencia, hogy a mandarin nyelvet tanulják leginkább, mint második idegen nyelvet. A kínai kormány világszerte létesít intézményeket, hogy lehetőséget adjon a kínai nyelv tanulására. Kb. 30 millió ember tanul ma kínaiul, de ezt a számot néhány év múlva Kína 100 millióra szeretné emelni. Brazília (a gazdasági élet egyik szintén új résztvevője India és Kína mellett) a spanyol nyelvet beszélők számát kívánja egy 2005-ös törvénnyel oly módon növelni, hogy valamennyi középiskolás diák számára felkínálta az angol nyelv mellett a spanyol tanulására való lehetőséget (ez 9 millió tanuló oktatását jelenti).

Látható tehát, hogy az angol nyelvet hibáztatni vagy félni „egyeduralmától” kis-sé félreérthető és félrevezető. Különböző népek különböző módon próbálnak érvényesülni akár nyelvi, akár egyéb (gazdasági, tudományos stb.) téren. A nyelvi sok-színűség nem csupán az Európai Unió, de az egész világ jellemzője, és ezért foglalkozni kell a jelenséggel. Az angol nyelvet, mint „közvetítő, érintkező nyelvet” elfogadni nem túl nehéz, ha az említett adatokra gondolunk és megértjük azt a tényt, hogy az országok, nemzetek közti folyamatos kapcsolattartás, kommunikáció szempont-jából jelenleg ez a legegyszerűbb mód, amely a rendelkezésünkre áll.

Jól látható, hogy a nyelvtudás felértékelődött nemcsak Európában, de világszerte is. A ma fiataljai számára az idegen nyelv ismerete (s valljuk be, elsősorban az angol nyelvismeret), kommunikatív kompetenciája legalább olyan fontos alapkészség közé tartozik, mint a számítógép- és internethasználat, vagy éppen a tanulási stratégiák alkalmazása, mellyel az új típusú tudásra szert tehetnek a diákok. A hazánkra is jellemző kompetenciaalapú oktatás, amelyet a Nemzeti Alaptanterv előír, szintén tartalmazza a kulcskompetenciák között az idegen nyelvi kommunikációt és a digitális kompetenciát is.

²³ David Gradoll (2006): *English next*; The English Company (UK) Ltd British Council,

Szintén az angol nyelv globális szerepének tulajdonítja *Gradoll* az egyetemeken és a felsőoktatásban történt változások és lehetőségek egységessé válását. Az oktatás nyelvének is az angol nyelvet vallja, egyszerűen azért, mert a világ 100 legjobb egyetemének 2/3-a hivatalos nyelvként az angolt használó országokban van. Márpedig egy ország státuszát általában a kikerülő diplomások száma és tudása is igen nagymértékben meghatározza. Évente kb. 2-3 millió diák utazik és tanul külföldi egyetemen, ebből kétharmaduk Angliában és az Egyesült Államokban jár iskolába. Az angol anyanyelvű országokba összesen a külföldi diákok 46%-a érkezik. Magyarországról is egyre több diák él a lehetőséggel, hogy más ország egyetemén folytassa tanulmányait, elsősorban az Európai Unió által kínált programok segítségével (Socrates, Comenius, Leonardo program stb.).²⁴ Ugyanakkor a „kis” országok számára nemcsak az üdvözlendő tény, ha diákjaik külföldi egyetemekre járnak, de az is, ha hozzájuk érkeznek idegen ajkú tanulók.

A globalizáció ilyen formában a felsőoktatást is elérte, mégpedig a „Bologna folyamat” adaptálásával, melynek célja az európai felsőoktatás ésszerű harmonizációja. E folyamat eredményeképpen Magyarország is a Bolognai Nyilatkozatot aláíró azon országok közé került, melyek alapján felsőoktatási rendszereik egy nagy európai rendszer, az Európai Felsőoktatási Térség részeivé válnak (2010-ig). Jelentősége abban rejlik, hogy sokkal szabadabban biztosított a tagországok felsőoktatási rendszerei közötti átjárhatóság, de ez csak egy lehetőség a többciklusú képzés előnyei közül. A képzés többpólusú (alap-, mester és doktori képzés), mely választási lehetőséget teremt a hallgatók számára. Az *alapképzés* (*Bachelor, BA*) 6-8 féléves, elsősorban a gyakorlati képzésre fókuszál, és a munkaerőpiacon való elhelyezkedést kívánja biztosítani. A második, az alapképzésre épülő ciklus, a *mesterképzés* („*Master*” *fokozat*) általában 2-4 féléves, és egy adott szakterülethez tartozó ismeretekre irányul, inkább elméleti jelleggel. A harmadik, három éves ciklus, a *doktori képzés* (*PhD, illetve DLA-fokozat*), amely a tudományos fokozat megszerzésére jogosít.²⁵

Habár az angol, mint oktatási nyelv, nem előírás a Bologna folyamat szerint, mégis a versenyképesség és hatékonyság érdekében egyre több egyetem és főiskola biztosítja e lehetőséget diákjainak. Így pl. a 2003/04-es tanévben kb. 1500 (nem angol anyanyelvű) felsőoktatási intézményben lehetett angolul hallgatni a mesterképzés előadásait.

Az angol (és természetesen egyéb nyelvek) oktatására ma már rengeteg metodológia, eljárás, mód, eszköz stb. létezik. Éppen ezért nehéz körülírni, definiálni valamennyit, sőt ahány tanár, ahány diák, könyv, kurzus, annyiféle lehetőség nyílik az angol (és persze egyéb) nyelv elsajátítására.

²⁴ David Gradoll (2006): *English next*
The English Company (UK) Ltd
British Council,

²⁵ Bologna process
http://www.europeunit.ac.uk/bologna_process/index.cfm

A hazai és nemzetközi kutatások fókuszába az idegen nyelvek tanulásának és tanításának mennyiségi és minőségi jellemzői kerültek elsősorban (mikor kezdődjön, milyen intenzitással, mely módszerek alkalmazásával, mi jellemző a nyelvet tanulóra – motiváltsága, tanulási stratégiája, a nyelvvel való kapcsolata alapján stb).

A nyelvtanulás kapcsán már több évtizede ragaszkodnak a szakértők a nyelvészajátítás fogalmának átvételéhez, mivel a két folyamat, s így az eredményességük között meglehetősen nagy a különbség. A nyelvtanulás és nyelvészajátítás definiálása Krashen nevéhez fűződik, aki nagy hangsúlyt fektetett az ún. „bemenő információk” módjának jelentőségére, illetve a bemenet módjára. Ha mindezt lefordítjuk az idegen nyelvvel való találkozásra, a következőképpen lehet a különbséget érzékeltetni a tanulás és elsajátítás kapcsán.²⁶

Nyelvészajátítás

hasonló az anyanyelv (L1)
elsajátításához
a nyelv spontán „ragad” ránk
nem tudatos
implicit tudás
a tradicionális formális oktatás
nem segíti

Nyelvtanulás

- az adott nyelv formális ismerete
- ismereteket szerzünk a nyelvről
- tudatos
- explicit tudás
- a tradicionális formális oktatás segíti

Az idegen nyelv tanítása során a legtöbb pedagógus mindezeket az alapvetéseket számon tartja, és tanítási módszereit is ennek megfelelően alkalmazza.

Gradoll, szintén az *English next* című tanulmányában, az angol nyelv tanulásának „modelljeit” elemzi, melyeket sokszor nem is egyszerű megkülönböztetni egymástól. Modellekként definiálja őket a szerző, hiszen egyfajta keretet ad a nyelvtanításnak és tanulásnak, de a megvalósítása rengeteg egyéb lehetőséget rejt valamennyiben.

1. modell: *English as a Foreign Language (EFL)* – Az angol, mint idegen nyelv
2. modell: *English as a Second Language (ESL)* – Az angol, mint második nyelv
3. modell: *Content and Language Integrated Learning (CLIL)* – Tartalomalapú nyelvoktatás
4. modell: *English as a Lingua Franca (ELF)* – Az angol, mint Lingua Franca
5. modell: *English for Young Learners (EYL)* – Korai kezdés a nyelvoktatásban

English as a Foreign Language (EFL): a nyelvtanítás során elsősorban az ország kultúrájáról, társadalmáról, az ott élőkről kíván képet adni. A tanulás során a kommunikációra épít, és a nyelvtanulót megpróbálja az anyanyelvi beszéd használatának legfőbb jellemzőire felkészíteni. A tanuló, mint egy „turista” barangol az idegen nyelv berkeiben. Az utóbbi években a Közös Európai Referenciakeret (a nyelvtanulók

²⁶ Krashen, S.D. és Terrell, T.D., (1983): *The Natural Approach - Language Acquisition in the Classroom*, New York, Pergamon Press

nyelvi tudását 6 szinten határozza meg)²⁷ és az Európai Nyelvi Portfólió (amelyben a nyelvtanuló összegezheti nyelvi és kulturális kötődéseit, identitását, megszerzett nyelvi bizonyítványait, idegennyelv-használati tapasztalatait, illetve kapcsolatait más kultúrákkal)²⁸ megjelenésével az EFL modell kissé más irányt vett.

English as a Second Language (ESL): az előző módszerrel ellentétben főként a nyelvet beszélő társadalomnak megfelelő szabályok szerinti angol nyelv elsajátítását célozza, s így módon kétnyelvűek nyelvelsajátítási módjaként aposztrofálható (pl. a) USA, Canada, Új-Zéland bevándorló generációi b) Etnikai csoportok – indiai angolok Londonban). A nyelv tanulását családi és generációs örökség és kommunikáció céljából használják igen eltérő szinteken.

Content and Language Integrated Learning (CLIL): tanterv alapján történő oktatási forma, mely szerint egyes (nem nyelvi) tantárgyak tanítás is egy második nyelven (kisebbségi/regionális/idegen stb. nyelven) folyik. Célja egyrészt a tantervben szereplő ismeretek elsajátíttatása, másrészt az idegen nyelvű nyelvi kompetencia fejlesztése. Ugyanakkor felkészíti a diákokat a nemzetközi életben való részvételre, jobb munkalehetőségek elérésére.

English as a Lingua Franca (ELF): a legradikálisabb modell, mely az angol nyelv globalizációján alapul. Célja olyan nyelvi tudás megszerzése, hatékony interakciók létrehozásának képessége, melyre egy nem angol anyanyelvű személynek szüksége van, ha egy másik, hozzá hasonlóan nem anyanyelvi angolt beszélővel kommunikál. Elsősorban a nemzetközi kommunikációban zajló sikeres párbeszéd, az egymás közti érthetőség az, amely dominál a nyelvhasználók esetében. A nyelv tanítása általában a nemzeti tanterv keretében történik.

English for Young Learners (EYL): fiatalok nyelvtanulási modellje, mely a kezdeti időpontját az általános iskola elejére, sőt óvodáskorra teszi. A korai nyelvtanulás néhány előnye:

- az agy fejlődése a korai életkorban (0-6 év) a legalkalmasabb nyelv(ek) elsajátítására,
- a hangképző, halló szerveink a korai életkorban (0-6 év) még plasztikusak, könnyebb elsajátítani olyan hangokat, melyeket már felnőttként tanulva nehéz,
- a korai életkorban (0-6 év) az oktatások még játékos formában zajlanak, így szeretik meg az idegen nyelvet, nem fogják ellenségesen kezelni,
- a nyelv tanulásával nő a rálátás a világra, fogékonyabb lesz más népek, kultúrák iránt.

²⁷ lásd bővebben: <http://en.wikipedia.org/wiki>

Common_European_Framework_of_Reference_for_Languages

²⁸http://europass.cedefop.europa.eu/img/dynamic/c1348/type.FileContent.file/ELPInstructions_hu_HU.pdf

A következő táblázat jól szemlélteti a lényegi különbségeket és hasonlóságokat:

	EFL	ESL
Nyelvi készségek	Beszéd, hallás	Beszéd, hallás, írás, olvasás (alapműveltség)
Nyelvtanár	Tökéletes nyelvhasználat, módszertani ismeretek	Anyanyelvi tanár, ismerve a kisebbségek problémáit
Tanulói motiváció	Gyenge	Társadalmi beilleszkedés
Kezdési időpont	10-13	Bevándorlás ideje (születéstől-)
Elsődleges cél	Anyanyelvűekkel való kommunikáció	Nemzeti kommunikáció, az új nemzetbe való beilleszkedés
Értékek	Más nemzet elfogadása, megismerése	Szociális értékek
Tanulási környezet	Osztályterem, külföldi látogatás	Speciális tanfolyamok, családtagok
Hátránya	Kevesen érnek el magas szintet	Kor/generációfüggő

CLIL	ELF	EYL
Beszéd, hallás, írás, olvasás	A négy alapkészségen kívül: fordítás, interkulturális és kommunikációs stratégiák	Beszéd, hallás
Tökéletes nyelvtudás vagy anyanyelvi tanár, módszertani ismeretekkel	Kétnyelvű pedagógus	Tökéletes nyelvismeret, kiejtés, kisgyermek gondozásában való jártasság
Instrumentális (eszközjellegű) (pl. jobb állás, utazás stb.)	Instrumentális (eszközjellegű)	Hasonlítani a pedagógushoz
Óvoda/Általános isk.	Általános iskola	Óvodáskor
Ismeretszerzés, jobb továbbtanulási és munkalehetőség	Nem anyanyelviekkel való kommunikáció, jobb munkalehetőségek	Nyelvi tudatosság kialakítása

Tudás, egyéb morális, ideológia érték	Emberi jogok, környezetvédelem, egyenlőség	Morális, ideológiai értékek
Tantervi tartalom, osztályterem	Tantervi tartalom, osztályterem	Tevékenykedtetés, játékok, énekek, mondókák
Kevesen érnek el magas nyelvi szintet, kevesebb tantervi tudással rendelkeznek	Nem éri el célját és egyéb képességek is szükségeltetnek a tanuló jövőjében	Nem megfelelő tanítás esetén elkedvetleníti a nyelvtanulót

A hazai idegennyelv-oktatás néhány aspektusa

A nyelvtanulás és főként az ennek eredményeként elért hatékony és eredményes nyelvtudás ma már korra, nemre, végzettségre való tekintet nélkül szinte minden embernek érdeke. A diákok körében elsősorban dominál az instrumentális (eszközjellegű) nyelvtanulási motívum. *Nikolov* reprezentatív felmérése szerint Magyarországon a tanulók többsége közép- vagy felsőfokú nyelvvizsga megszerzését tűzi ki célul.²⁹ A szülők legtöbbször szeretné, ha gyermeke a nyelvtudás segítségével minél jobb álláslehetőséghez jutna, és sikeres lenne a pályaválasztás során. Az egyre sürgetőbb igényeknek a hazai iskolák (óvodák) próbálnak megfelelni, és minél korábban, szélesebb kínálattal biztosítani az idegen nyelvek tanításának feltételeit.

Hazánkban a központi szabályozás (Nemzeti Alaptanterv) csak 4. évfolyamtól teszi lehetővé az első idegen nyelvvel való ismerkedést, ennek ellenére az iskolák egyre nagyobb számban biztosítanak lehetőséget első osztálytól kezdődően (elsősorban szülői igényre és versenyhelyzetük megtartása érdekében). A korai kezdést leginkább támogató, finanszírozó nagyvárosokban a kisdíjakok kétharmada, Budapesten 62%-a 1-3 évnyi plusz nyelvoktatásban részesül, míg ez az arány a kisvárosokban megközelíti az 50%-ot, a falvakban a 43%-ot. Az idegen nyelvet tanítók, nyelvtanárok számára a Kerettantervek, a Világ-nyelv program, – mely egy 2003-ban indult átfogó idegennyelv oktatási és fejlesztési program –³⁰ nyújtanak segítséget (pl: nyelvi előkészítő osztályok szakmai támogatása, az általános iskolai nyelvoktatás fejlesztése, a számítógépes nyelvtanulás lehetőségeinek bemutatása)

De nemcsak a korai kezdést támogatják és fogadják el létjogosultságát egyre többen, hanem számos helyen emelt szinten teszik lehetővé a nyelvtanulást.

Néhány éve pedig ismét teret kaptak és népszerűvé váltak a két tanítási nyelvű általános-és középiskolák, melyek a tantervi tartalom mellett az idegen nyelv magas

²⁹ Nikolov Marianna: *Az idegennyelv-tanítás megújulásának határai*
Új Pedagógiai Szemle, 2003/3

³⁰ bővebben : www.okm.gov.hu/main.php?folderID=412

szintű elsajátítását kínálják. 2007-ben Magyarországon 164 két tanítási nyelvű iskola működött, ebből az általános iskolák száma 67, a középiskoláké 97. Budapesten 20 két tanítási nyelvű általános iskola és 36 középiskola, összesen 56 intézmény van jelenleg.

Az első iskolák 1987-ben alakultak, melyek alapításának feltétele a vonatkozó jogszabályok alapján (29 207/1987. *(Művelődési Közlöny 22)* közlemény, 26/1997. *(VII. 10.) MKM rendelet, a két tanítási nyelvű iskolai oktatás irányelve.*), hogy a pedagógusok között legalább egy idegen anyanyelvű kell, hogy legyen, évfolyamonként legalább három tárgyat célnyelven kell tanítani, a célnyelven tanított tárgyakat legalább két évig és legalább heti hat órában kell oktatni.

Mi jellemzi Magyarországon a nyelvválasztást, nyelvtanulást? Elsőbbséget élvez vajon nálunk is az angol nyelv? A hazai nyelvtanulás helyzetére vonatkozóan jelenleg átfogó kutatások zajlanak, és segítenek a magyarok idegen nyelvi tudásának és attitűdjeinek felvázolásában (többek között *Csapó Benő, Nikolov Marianne, Dörnyei György* vizsgálatai).

Nézzünk néhány adatot: a nyolcadikosok nyelvválasztását is vizsgáló longitudinális motivációs felmérésben két kategória rajzolódik ki: a világnyelv (angol) és a nem világnyelvek (német, francia, olasz, spanyol, orosz), a diákok többsége pedig egyértelműen első helyen az angolt választja.³¹

Magyarországon a 2005-ös európai *Eurobarometer* felmérésben a megkérdezettek 85 százaléka szerint angolul, 73 százaléka szerint németül kellene tanulnia az iskolásoknak. Német nyelvből első helyen található ez az arány, feltehetőleg földrajzi, történelmi, gazdasági okokból kifolyólag. Az angol nyelvre eső százalék az EU-tagállamok középmezőnyében áll. Hazánkban a francia, spanyol, olasz és orosz nyelvre jutó szavazatok aránya (4, 3, 2 és 2%) sokkal kevésbé mutat népszerűséget, mint a többi ország hasonló adatai.³²

Ezek a számok azt jelzik, hogy Magyarországon jelenleg a nyelvválasztás kérdése, az angol és/vagy német körében fogalmazódik meg. Sőt az angol nyelv háttérbe szorította a németet, s a gyakorlatban az látható, hogy nemcsak a középiskolások, de az általános iskolások több mint fele tanul angolul, és a német a második helyre szorult.³³

A hazai nyelvoktatás során végbement változások, és ennek köszönhetően a fejlődés vitathatatlan az elmúlt évtizedeket figyelemmel kísérve, de ennek ellenére

³¹ Dörnyei Zoltán – Czizér Kata – Németh Nóra (2006): *Motivation, language attitudes and globalisation: A Hungarian perspective*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters

³² *Europeans and their languages: Summary, (2006) European commissins, Eurobarometer, Brussels,*

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_en.pdf

³³ Vágó Irén (2003): *Az oktatás tartalma*. In Halász Gábor – Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2003*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest

az európai mutatók szerint még mindig van lemaradásunk. Míg az EU 25 tagállamában a 15 évnél idősebb kérdezettek átlagosan 50%-a nyilatkozta, hogy beszél valamilyen idegen nyelven a 2005-ös *Eurobarometer* felmérése eredményeképp, addig Magyarországon csak 29%-a³⁴.

Ezen adatok alapján talán nem túlzás azt kimondani, hogy hazánk az Európai Unió nyelvpolitikája szerint kívántaknak még egyelőre nem tud teljes mértékben eleget tenni, annak ellenére, hogy a Nemzeti Alaptanterv és a Világ-Nyelv Program céljai azonosak.

Az EU célkitűzése alapján hazánk polgárainak is az anyanyelven kívül legalább még két nyelven kellene kommunikálni, és olyan állampolgárokká válni, akik nyelvtudásuk segítségével meg tudnak felelni az interkulturális kommunikációs kihívásoknak, képesek külföldön tanulni, munkát vállalni, és nyelvtudásukat személyes szükségleteik kielégítésére, szakmai fejlődésük érdekében kamatoztatni.

³⁴ *Europeans and their languages: Summary, 2006*) European commissins, Eurobarometer, Brussels, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_en.pdf

Furcsa Laura

TÍZ NYELVVEL FOGLAKOZTAM BEHATÓBBAN

Beszélgetés Budai Lászlóval

Biztos vagyok benne, hogy bárki, aki nálunk életében angolul tanult, találkozott Budai László valamelyik könyvével, hiszen eddig pontosan 60 (!) angol, illetve német nyelv-könyve, valamint tanulmánykötete jelent meg. Viszont kevesebben tudják, hogy ő is és a felesége (Urbán Ilona) is Jászapátírók származékai, sőt a fiuk is Jászapátinok születtek. A jászapátói gimnáziumból került az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–angol szakára. Később tanított az egri Dobó István Gimnáziumban, és a hatvani Bajza József Gimnáziumban. 1970-ben kapcsolódott be az angol tanárok képzésébe az egri Ho Si Minh (ma: Eszterházy Károly) Tanárképző

Főiskolán. Itt még ma is tanít Professor Emeritusként, de tanított az ELTE Angol Tanszékén, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán és a Veszprémi Egyetemen is. Gyerekkori élményeiről, nyelvtanulási és nyelvtanítási tapasztalatairól beszélgettünk.

1934. augusztus 30-án született Jászapátin. Kérem meséljen először családjáról és a korai évekről.

Édesanyámék tizennégyen voltak testvérek. Ebből csak öt élte meg sajnos a felnőttkort. Édesapámék pedig kilencen voltak, ők mindnyájan felnőttek. Mind a kettő jászapátói születésű család, bár az apai nagyanyám, Orosz Petronella, Egerben született. A Budai – édesapám szerint – igazi jász név. Mindig mondogatta: „Maco, Vida, Masina mind a jászok rokona.” Ezek ragadványnevek: a Maco a Budai, a Vida és a Masina pedig a Pataki és a Szikszai neveket jelenti.

Én már egyedüli gyerek voltam, aminek volt előnye és hátránya is. Nagyon sokáig csak az előnyét élveztem, de amikor arra került a sor, hogy Moszkvába is mehetnék egyetemre, vagy esetleg Pekingbe, édesanyám elsírta magát. Tulajdonképpen az

Furcsa Laura

TÍZ NYELVVEL FOGLAKOZTAM BEHATÓBBAN

Beszélgetés Budai Lászlóval

Biztos vagyok benne, hogy bárki, aki nálunk életében angolul tanult, találkozott Budai László valamelyik könyvével, hiszen eddig pontosan 60 (!) angol, illetve német nyelv-könyve, valamint tanulmánykötete jelent meg. Viszont kevesebben tudják, hogy ő is és a felesége (Urbán Ilona) is Jászapátírók származékai, sőt a fiuk is Jászapátinok születtek. A jászapátói gimnáziumból került az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-angol szakára. Később tanított az egri Dobó István Gimnáziumban, és a hatvani Bajza József Gimnáziumban. 1970-ben kapcsolódott be az angol tanárok képzésébe az egri Ho Si Minh (ma: Eszterházy Károly) Tanárképző

Főiskolán. Itt még ma is tanít Professor Emeritusként, de tanított az ELTE Angol Tanszékén, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán és a Veszprémi Egyetemen is. Gyerekkori élményeiről, nyelvtanulási és nyelvtanítási tapasztalatairól beszélgettünk.

1934. augusztus 30-án született Jászapátin. Kérem meséljen először családjáról és a korai évekről.

Édesanyámék tizennégyen voltak testvérek. Ebből csak öt élte meg sajnos a felnőttkort. Édesapámék pedig kilencen voltak, ők mindnyájan felnőttek. Mind a kettő jászapátói születésű család, bár az apai nagyanyám, Orosz Petronella, Egerben született. A Budai – édesapám szerint – igazi jász név. Mindig mondogatta: „Maco, Vida, Masina mind a jászok rokona.” Ezek ragadványnevek: a Maco a Budai, a Vida és a Masina pedig a Pataki és a Szikszai neveket jelenti.

Én már egyedüli gyerek voltam, aminek volt előnye és hátránya is. Nagyon sokáig csak az előnyét élveztem, de amikor arra került a sor, hogy Moszkvába is mehetnék egyetemre, vagy esetleg Pekingbe, édesanyám elsírta magát. Tulajdonképpen az

anyai nagyszülők házában születtem, és ott gyerekeskedtem. Hiába volt nagyapámnak 14 gyereke, az első unoka sem én voltam, állítólag engem imádott, és ez kölcsönös volt. Nekem nagyon jó gyerekkorom volt, én úgy éreztem, hogy engem mindenki nagyon szeret, én mindenkét nagyon szeretek. Állítólag egyszer télen megálltam az udvar közepén, és lestem fölfelé, mire nagyapám megkérdezte tőlem, hogy mit nézek, és állítólag azt mondtam, hogy láttam a Jézusmáriát felmenni az égbe. Nagyapám ezt így adta hírül mindenkinek: majd meglátjátok, hogy ennek a gyerekeknek nagy érdeme van. Gyerekkoromban a férfiakra én nagyon fel tudtam nézni, és könnyen bírtak velem, az asszonyok már nem annyira.

Az első elemiben Tábori Sári volt a tanító nénim, de nem igazán fedeztük fel egymást. Rendkívül izgalmas volt, számomra az egyik vastag füzetünk, amelybe nagyon szépen kellett írni. Az volt ráírva, hogy „Tollbamondás”. Nekem ez annyira rejtélyes szó volt, hogy csodálattal töltött el. Érettségi körül eszembe jutott egyszer valahogy, hogy ez a 'diktálás' lehetett valószínűleg. Másodiktól viszont egy tanító bácsit kaptunk egy teljesen fiú osztályban. Vele imádtuk egymást, kitűnő tanuló is lettem. Reggelenként együtt mentünk az iskolába. Ez az ún. kórháziskola volt. Ez a tanító bácsi csodálót ember volt, az egyik könyvemet neki dedikáltam: *Ahonnán a hajszálgyökerek táplálkoznak, Winkler István tanító bácsimnak*. A személyiségével, amelynek része volt a kissé béna jobb keze is, embereket faragott belőlünk.

Az általános iskolában engem különösen érdekelt a rajz. Egészen 16 éves koromig úgy el nem mehetett tőlünk senki, hogy én le ne rajzoljam. Amikor meghalt a rajztanárom, Pókász Endre, meg is szűnt a rajz iránti érdeklődésem. Akkor jött egy véletlen, ami a nyelvek felé terelt.

Mi volt az első találkozása egy idegen nyelvvel?

Az első találkozásom 1944-ben volt, tízéves koromban. Ekkoriban jártak nálunk a németek és az oroszok. Lakott nálunk egy német tiszt, aki állandóan az apáti temetőt térképezgette; hogy miért, milyen célból, azt nem tudtuk kideríteni. Egyszer édesanyám kérdezte tőle, hogy mikor kell felkelnie, mert ő mutogatta az óráját, hogy hajnalban kell kelnie. Édesanyám csak kérdezgette, hogy mikor kell felkelni, ő meg csak ismételte, hogy „mikó ke fekeni”, de nem értette, hogy miről van szó. Ekkor édesanyám Activity-show módjára eljátszotta, és akkor a német rávágta: 'aufstehen'. Édesanyám ezt úgy fordította le, hogy 'ofstendaré' az 'aufstehen' helyett; ez az egyetlenegy német szó maradt meg bennem is. Utána jöttek az oroszok, akiknek rengeteg bűnt fel lehet róni, de az tény, hogy imádták a gyerekeket. Én is összehaverkodtam velük, rengeteget megtanultam tőlük, többek között a helyes orosz kiejtést is. Nekem utána az iskolában mindig jobb volt a kiejtésem, mint a tanáraimé, akik latin, francia vagy német szakos átképzett tanárok voltak, és mindig csak 1-2 leckével tartottak előbb, mint mi. Így kezdődött el az én első nyelvvel való ismeretségem.

Akkoriban az első négy osztályban semmilyen nyelvet nem tanítottak. Aztán egy évet ki kellett hagynom, mert nem volt cipőm, amiben eljárhattam volna az iskolába.

Mire feljöttünk a szomszéd pincéjéből a front elvonulása után, az új cipőmnek lába kelt. A gimnáziumot 1945. szeptemberében kezdtem, néhány nappal azelőtt, hogy édesapám hazajött a fogságból. Ott elkezdtünk latint tanulni. Édesapámnak köszönhetően megkomolyodtam a sok csavargás és robbantás után. (Iskolába járni nem, de csavarogni tudtam a nagyanyám lábamra drótozott cipőjében.) A latinban sokat segített, hogy a ministrálás alatt én kívülről megtanultam a miséket latinul.

Mikor ismerkedett meg az angol nyelvvel?

Egyszer Amerikából kaptunk egy levelet az egyik unokabátyámtól, aki a világháború után ott telepedett le. Ő javasolta édesapámnak, hogy taníttasson engem: „Ahány nyelvet tud az ember, annyi embert ér” – írta. Valami rendkívüli nagy kalandvágy foghatott el, és megvettem az egyik osztálytársam angol könyvét. Másnap tehenet őriztem, és kíváncsi voltam rá, hogy mennyire gyorsan tudom az angolt tanulni. Persze nem a legintelligensebb tanulási mód volt az, hogy egy óra alatt mennyi szót tudok megtanulni. Néztem az órát, és 120 szóig jutottam el egy óra alatt. Másnapra 86 maradt meg belőle. Rájöttem, hogy nekem elég könnyen megy az angol. Ez a Szenczi-féle *Tanuljunk könnyen, gyorsan angolul!* című könyv volt. Utána elkezdtem olaszul is tanulni, ebben a latin sokat segített, majd jött a német, a francia, a spanyol, a portugál és az eszperantó is. Ezeket mind autodidakta módon tanultam. Az első élő angol szót az egyetemi felvételin hallottam! A felvételi végén megkérdeztem az egyik vizsgáztatót – akiről később kiderült, hogy a tanszékvezető volt –, hogy az angol 'th' betűkapcsolatnak mi a helyes zöngés, illetve zöngétlen kiejtése. Azt mondta, jól ejtettem, de szeptembertől majd lesz alkalmam megtudni. E mondat után boldogan repültem haza Jászapátira.

Ilyen egyszerűen sikerült a felvételi az ELTE angol szakára?

Először újságíróknak szerettek volna felvenni, pedig nem is jelentkeztem erre a szakra. Állítólag a magyar érettségi dolgozatom sikerült annyira jól, ezért gondoltak rám. Eszembe jutottak a magyar dolgozatok, amelyeket mindig az utolsó pillanatban írtam meg. Belegondoltam, hogy nekem az egész életem ebből fog állni? Ez annyira megrémített, hogy kézzel, lábbal kapálóztam. Megkérdeztem, hogy tud-e valaki angolul közülük, és az igen után angolul kértem, hogy engedjenek el az angol bizottsághoz.

Szerettem volna kétnyelvszakos lenni, de azt nem engedték, így maradtam aztán magyar-angol szakos, de taníthattam németet is az egri Dobóban és a hatvani Bajzában a szakfelügyelő-engedélyével. Az egyetem után majdnem elmentem a Magyar Rádióhoz szerkesztőnek, de inkább Apátihoz közelebb maradtam.

Hogyan érintette, milyen anyagi megterhelést jelentett a család számára az Ön továbbtanulása?

Volt egy szabómester nagybátyám Jászapátin, aki tartott attól, hogy édesapám elég makacs jászparaszt, aki majd nem veszi jó néven, ha tanulni akarok. Szerencsére a családom maximálisan támogatta, hogy tanuljak. A legtermészetesebben vették, hogy tanulok évközben, de ha már nem volt iskola, akkor dolgoznom kellett: kapáltam,

arattam, tehenet őriztem. Édesapán nagyon szorgalmas ember volt, már reggel négykor felköltött, és hozzáfogtunk a munkához. Amikor eljött az este, örültem, hogy vége a napnak. Vártam nagyon a szeptemberi évkezdést. Nekem az iskola felüdülés volt, szinte nyaralás. Ennek az lett a lenyomata, hogy a munka, nekem azt jelenti, amit az édesapám csinált. Amit én csinállok, az nyaralás. Mind a mai napig lelkiismeret-furdalásom van, hogy én naplopással töltöttem az életem.

Milyen volt Jászapáti akkoriban? Hogyan változott meg azóta?

Mivel elég sűrűn járunk haza, nem tudom érzékelni a változásokat. Ha az épületeket nézem, meg tudom állapítani, hogy ez vagy az nem volt itt. Amikor úgy globálisan nézem a várost, az az érzésem, hogy semmi sem változott. Ugyanolyan jól érzem magam a jászok között. Én tudok kódot váltani, az otthoni nyelven beszélni, ha Jászapátiin társalgok az emberekkel. Az az érzésem, hogy elfogadnak maguk közül levőnek. Néha érzékelem, nem mindig tudják, hogy tegezzenek-e vagy magázzanak a régi ismerősök. Ilyenkor jönnek a szenvedő szerkezet pótlékai a magyar nyelvben: például egyik ismerőssel akartam hazavitetni valamit, és akkor azt kérdezte, hogy „mikor vivőgyik haza”?

Osztálytársaival kapcsolatot tartott, esetleg tart ma is?

Az osztálytársakkal elég sűrűn szoktunk találkozni, az ötéves találkozókat meg szoktuk tartani. Október 4-én lesz az 55 éves találkozó. Sajnos már tizenhatan hiányoznak. Akkoriban nagy területről jártak Apátira: Ladányról, Kisérről, Dózsáról, Jákóhalmáról, Szentandrásról, Hevesről stb.

1957-ben végezte el az egyetemet. Az 1956-os forradalom alatt milyen élményei voltak?

'56-ban negyedéves egyetemistaként, tulajdonképpen mindenben benne voltam, amiben akkoriban általában a diákok, de nem állítanám, hogy igazán tudtuk volna, hogy miről van szó. A pártonkívüliekkel nem igazán foglalkoztak: mi az Eötvös-kollégiumból szinte rendszeresen jártunk vasárnaponként misére a Szent Imre Templomba a Feneketlen tó partján, de nem hiszem, hogy bárki is szóvá tette volna. Eljött '56, és én is ott voltam a Műegyetemen azon a bizonyos estén, és csodálkoztam, hogy éppen a katonai tanszék vezetője az, aki az erkélyen hangosan követeli a szovjet csapatok távozását. Október 23-án én is mentem az egyetemmel együtt. Mindenféle jelszót kiabáltunk, nem vettük komolyan az egészet. Az Astoria mellett ballagtunk volna haza a kollégiumba, amikor meghallottam az első lövést. Ki akartam várni, hogy lecsendesedjen a helyzet, így bementem az Astoriába. Ott már fegyverek voltak az emberek kezében. Kezdttem sejteni, hogy itt valami baj van. Felmentem a csendesebb első emeletre. Ott kilépett valaki az egyik szobából. Mondtam neki, hogy játsszuk azt, hogy én is abban a szobában lakom, és engedjen be. Nem merde vállalni, de beadhattam a kabátomat. Utcai öltözetben talán jobban úgy tűnik, hogy ott lakom. Kis idő múlva megjelent három alak a folyosón: egy rendőr, egy civil és egy orosz. Az orosz a géppisztolya csövével elkezdett lökdödni lefelé. Beállított egy öt

vagy hat emberből álló sor végére, bokán rúgott, hogy nagyobb terpeszbe álljak, majd a hátam közepébe nyomta a géppisztolyt, és rávágta a zárat. Nem volt kellemes a várakozás a halálra. Egyszer csak kitereltek bennünket az utcára. A riadóautóval a Deák téri rendőrlaktanyában kötöttünk ki. Három nap múlva kiengedtek, ekkor már barátságosak voltak velünk a rendőrök. A kiszabadulásom napján olyan finom paprikás krumplit kaptunk, hogy olyat még nem ettem életemben. Közben engem a kollégiumban hősi halottá nyilvánítottak. Azt a szobát ugyanis, ahová beadtam a ballonkabátomat, az oroszok kilőtték. Valaki megtalálta a ballonkabátom zsebében a villamosigazolványomat az Eötvös-kollégium címével, hazavitte, mondván, hogy ennyi maradt épen a szobából és belőlem. Így lettem én hősi halott.

Pár nap múlva a barátommal elhatároztuk, hogy hazamegyünk Jászapátira. Éppen mindenszentek napján érkeztem. A szüleim akkor jöttek haza a temetőből, édesanyám ott sírdogált, édesapám éppen ment ki tüzelőért. Nagyon örültek, amikor benyitottam. Azt is elmeséltem, hogy volt fegyver is a kezemben. Az Astoriában egy mellékhelyiség ablakából lemászott egy férfi, közben meg kellett fognom a puskáját, aztán vitte magával tovább. Ennyiből állt az én hősiességem.

A diploma megszerzése után hol tanított?

Fél évig tanítottam Egerben. Azért választottam Egert, mert akkoriban szerettem a bort, és közel volt Apátihoz. Én nagyon komolyan vettem a legelső pillanattól kezdve a tanítást. Főként érettségi előtt álló diákokat kaptam, mert akkor száműzték egy időre az orosz, és a negyedikesekkel is felvetették az angolt vagy a németet. Jól kijöttünk egymással. Azóta is csak engem hívnak a találkozókra, most is volt egy 50 éves találkozó Egerben. Aztán Hatvan következett. Szerettem gimnáziumban tanítani. Majd '70-ben megalakult az Angol Tanszék Egerben, és oda csábítottak. Könnyen csábultam.

Első tankönyve, amelyet Jakabfi Lászlóval írt, „Angol nyelvkönyv a gimnáziumok 1. osztálya számára” címmel 1966-ban jelent meg. Hogyan jött az ötlet, hogy tankönyvet írjon? Hogyan készült a könyv?

Ez is a véletlen műve volt. A Minisztérium és az OPI (Országos Pedagógiai Intézet) elhatározta, hogy lecserélik a tankönyveket. A Minisztériumból kiküldtek különféle iskolákba embereket tárgyalni a lehetséges megoldásokról. Én is elmondtam, hogy mi a véleményem az akkori angol nyelvkönyvekről, mik az elképzeléseim. Kérdezték, miért nem írok akkor én tankönyvet, ha olyan jól tudom, milyen a jó nyelvkönyv. Szót fogadtam. Indultam a tankönyvpályázaton, és első lettem. A második helyezettel, Jakabfi Lászlóval nyolc könyvet írtunk. Akkor még nem engedték, hogy egy ember írjon egy tankönyvet. Ezután akárhány pályázat volt, mindet megnyertem. Később már inkább egyedül írtam a könyveimet.

Milyen szempontokat vett figyelembe tankönyvíráskor?

Én is állandóan nyelveket tanultam, tíz nyelvvél foglalkoztam behatóbban. Egyrészt tapasztaltam azt, hogyan tudok én könnyebben nyelveket tanulni, mikor

maradnak meg jobban bennem a tanultak, másrészt addigra már elég sokat tanítottam is. Felhasználtam diákkori tapasztalataimat is, melyik tanárom hogyan tanított. A *Rendszeres élő angol nyelvtan* dedikáltjaim között ott vannak ezek az emberek, sokat tanultam tőlük. Amikor könyvet írok, nem elméletben gondolkodom, hanem az úgy jön magától. Utólag persze meg tudom mondani, hogy mit miért csináltam, de előre általában nem fundálom ki.

1970-től az egri Ho Si Minh (ma: Eszterházy Károly) Tanárképző Főiskola Angol Nyelv és Irodalom Tanszékén tanít, majd ott tanszékvezető. Mit tartott fontosnak az angol tanárok képzésében, milyen változásokat vezetett be?

Állítólag az igazgatók és az igazgatóhelyettesek nagyon szerették, szeretik az én tanítványaimat. Nekem az volt a legfontosabb, hogy tanítani tanuljon meg a tanárjelölt. Van, aki pedagógusnak születik, és van, aki sosem tanulja meg ezt a mesterséget. Azt azonban meg lehet tanulni, hogy milyen lehetőségek vannak a tanításban, minek mi az előnye, mi a hátránya. Semmi sincs, ami csak jó, semmi sincs, ami csak rossz a tanítási módszerekben. Fontos megnézni, hogy az adott tanítási feltételek között melyik a kisebbik rossz, melyik a nagyobbik jó. Arra kell megtanítani a hallgatót, hogy választani tudjon a lehetőségek közül.

Az 1988–89-es tanévet Fulbright-ösztöndíjasként az Amerikai Egyesült Államokban töltötte. Hogyan hatott ez az egy év a munkásságára?

Ennek megint van egy története. Amikor felajánlották nekem ezt a lehetőséget, édesanyám már özvegy volt, így nemet mondtam. Erre az én anyám kihúzta magát, hogy én őmiatta ne mondjak nemet! Mert ha ő még egy év múlva is él, nem tudja a lelkére venni, hogy én ezt a lehetőséget őmiatta eldobtam magamtól. Leesett az állam, másnap telefon a Minisztériumba, hogy mégis vállalom. Megszerveztem, édesanyámat is kivittem három hónapra. Valamennyi időre kijött velem az egész család.

A Michigan Egyetemen végeztem kutatómunkát, és tanítottam magyar kultúrát és civilizációt angol nyelven. Rengeteget utaztunk a feleségemmel és a lányommal, 37 államban voltunk az 50-ből. Nagyon megkedveltem Amerikát. Amerika nem az, amit itt elferdítve mutatnak róla. Ott mindent szabad, és amit nem, arról pontosan lehet tudni, hogy milyen büntetés jár érte. Ott a diákok szabadon választhattak tanárt. De ha már kiválasztották, akkor pontosan azt kellett csinálniuk, amit a tanár mondott.

2004-ben kapta meg a Professor Emeritus címet, és azóta is tanít az Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékén és az Angol Tanszéken. Mely tantárgyakat tanítja a legszívesebben?

Az angol vagy a magyar nyelvészetet. Én szeretek elrugaszkodni a földtől, de egy bizonyos magasság után engem nyelvem visszahúz, talán a paraszti múltam. Annyira nem tudok elszállni, hogy a gyakorlat számára teljesen haszontalan legyen az, amit csinállok. Egerben módszertant és nyelvészetet tanítottam. Amikor Veszprémbe kerültem, rólam nem tudták, hogy én valaha módszertant is tanítottam. Ott úgy ismertek meg, mint aki csak nyelvészetettel foglalkozik. Büszke voltam arra, hogy

azt is sikerült megkedveltetnem.

Az Eötvösön a kurzusértékeléseken nagyon pozitív visszajelzéseket kaptam, de nem mertem megmutatni a kollégáknak. Sosem szerettem dicsekedni, de arra mindig sokat adtam, hogy a hallgatóság milyen véleménnyel van rólam. Sajnos a felsőoktatásban nem sok előny származik abból, hogyan tanít valaki, egyedül a tudományos tevékenység számít. Én igyekeztem ezt a kettőt valahogy összehangolni. Van egyfajta önzés is bennem, hogy ha nem úgy tanítok, ahogy azt más is el tudja viselni, az számomra is borzalmasan unalmas.

Nálam mindig pontosnak kell lenni az órán. Megteszem azt is, hogy magam után zárom az ajtót. Nálam nincs késés. Szigorúságom ellenére nekem hallgatóval még soha nem volt konfliktusom. A fiatalok elfogadják a játékszabályokat, ha azok egyértelműek, világosak a számukra.

Kutatási területe szerteágazó és sokrétű. Melyik területét érzi a legizgalmasabbnak?

A nem nyelvészek számára, ami ma igazán nyelvészetnek számít, egyáltalán nem érthető. Azok a régi nyelvészek, akiknek a képe a magyar tanszékek falán függ, ha a Chomsky-féle generatív grammatikát látnák, arra se jönnének rá, hogy az nyelvészet. A mai magyar nyelvészek két táborra oszlanak. Az egyik tábor a hagyományos nyelvészetet ápolja, és hisz a nyelvművelésben; a másik tábor inkább a különféle divatáramlatoknak hódol, a nyelvművelést pedig diszkriminációnak tekinti.

Jómagam a két tábor között igyekszem olyan elméleteket fabrikálni, amelyek reális képet alkotnak a nyelvről, és a nyelvoktatás gyakorlatát is szolgálni képesek. Nézeteim az egyik tábor szerint túl modernek, a másik szerint pedig eléggé maradiak. Mindez abban a hitemben erősít meg, hogy jó úton járok.

A nyugdíjas koron túlhaladva, Ön még mindig nagyon aktív, oktatói és kutatói feladatokat vállal. Milyen további tervei vannak a jövőre?

Én nem érzékelem, hogy nyugdíjas vagyok, mert mindig tanítottam, amióta elkezdtem. Most is sok új ötletem van. Átdolgoztam a hallgatók által 'Green Bible'-nak (Zöld Bibliának) nevezett *English Grammar* című kiadványomat. Írok egy monográfiát is az anyanyelv szerepéről az idegennyelv-oktatásban. A lányommal és az egyik unokámmal is készítettünk egy könyvet, amelyben azokat a kiírásokat, szövegeket dolgozzuk fel, amelyeket az Egyesült Királyságban jártunkban-keltünkben, utazáskor, vásárláskor stb. olvashatunk. Éppen most tértem haza Angliából, magammal hozva sok száz felvételt. A lányom a szövegek gyűjtésében és a nyelvi anyag feldolgozásában, az unokám pedig a képi megformálásban segít. Három generációs családi vállalkozásról van szó: Budai László, Budai Andrea és Budai Dániel munkájáról.

Azt nem mondhatom, hogy ezután fogom megváltani a világot vagy a pedagógiát, de ha 200 évet kapnék valakitől, azt is ki tudnám tölteni írással. Az évekhez persze egészség is kell, amit mindig nagyra becsültem, bár elég keveset tettem érte.

Rengeteg tanítványa volt az évek során, gondolom, sokukra nagyon büszke. Mégis ki tudna emelni néhány nevet?

Rengeteg kedves tanítványom volt és van. Voltak tanítványaim, akikre kiemelkedő tehetségük miatt emlékszem; de voltak olyanok is, akik nagyon gyengék voltak, és mégis szívesen gondolok vissza rájuk valami jó tulajdonságuk miatt. Mindegyikükön látszik, hogy valami nagy dolog történt velük, nem múlt el nyom nélkül az együtt-létünk. Egyszer egy tanítványommal egymás után tartottunk előadást egy konferencián, ahol megkérdezték, honnan ez a kiejtésbeli hasonlatosság, és elárultuk, hogy tanár és tanítványa vagyunk. Ha én összeakadok egy volt tanítványommal a sok száz közül, akkor érdekes módon úgy tűnik, hogy nekem csak az az egy tanítványom volt.

A hazai felsőoktatás átszervezésének időszakát éljük. Mi a véleménye a bolognai folyamatnak nevezett átszervezésről, az alap- ill. mesterképzés bevezetéséről?

Egyrészt aggódok, hogyan fog egymásra épülni a hároméves alapképzés és a kétéves mesterképzés. Még nem világos, hogy az alapképzésre kapott BA diplomával mit tud majd kezdeni a hallgató. Másrészt, ha a másik oldalról közelítem meg a kérdést, akkor be kell látnunk, hogy nálunk túlképzés folyt évtizedeken át. Nyugaton azzal a kevéssé, de célratörő képzettséggel nagyon sokszor jobban boldogulnak. Bizton benne, hogy sok pozitív dolgot is átveszünk majd az új rendszerrel együtt. Két unokám Angliában jár iskolába, hat- és tízévesek. Fantasztikusan jól megtanultak angolul, igen rövid idő alatt. Látom, hogy Angliában nagyon szoros a gyerek és pedagógus, szülő és pedagógus közötti kapcsolat, hogy folyamatos visszajelzés van. Ezért is nagyon szeretnek iskolába járni. Egészen egyszerű apró játékokkal, ötletekkel teszik játékossá, élvezetessé az iskolát. Remélem, az elméleti és a gyakorlati képzés egyaránt fontos marad a tanárképzésben az új rendszerben is.

Mit jelent az Ön számára a Jászsághoz való kötődés? Milyen gyakran jár a Jászságban?

Énnekem hazamenni azt jelenti, hogy Jászapátira menni. Nekem Jászapáti az igazi hazám. A többi lehet jó hely, kellemes hely, de igazi emlékeim nekem csak Jászapátihoz fűződnek. Ott érzem magam otthon. Ezért járunk gyakran haza. A kertet megműveljük, de nem azért, mert az kell nekünk. Hogyha hazajöhetünk, ki-kimegyünk a temetőbe is. Otthon vagyunk. Nagyon sok rokonom él ott; összeszámoltam az egyik unokatestvéremmel, hogy 41 első unokatestvérem van. Zömmel Jászapátin élnek.

A gyermekeinek hogyan adta át ezt a kötődést?

A fiam nem nagyon bírta az óvodát, de édesanyám szívesen vállalta. Hatéves koráig sok időt töltött Apátin. A lányom is elég gyakran volt otthon, ragyogóan érezték magukat. Ennek ellenére sosem mertült föl, hogy a jászapáti gimnáziumban tanítsak. Én nagyon szeretek menni, valahol máshol is lenni, de megrajzoltam egy 50-60 km-es kört Jászapáti körül, és mindig ezen a körön belül maradtam: Egerben, Hatvanban, majd ismét Egerben. Öt unokám van; apátiasan mondva: egy gyerek és négy jány. A legfontosabb, hogy mind egészségesek. Ráadásul szépek is és okosak is.

Köszönöm ezt az érdekes beszélgetést. További jó egészséget kívánok, és sok energiát az elkövetkező könyveinek megírásához.

V. A. Kuznyecov

EURÓPÁN KERESZTÜL AFRIKÁBA

A II-IV. évszázadokban Ázsia mélyén a sazuomata-szarmata és szaka-masszageta földektől keletre, a türk nyelvű hunokkal (*1. sz. ábra*) az élükön, hatalmas egyesülés alakult ki Dél- és Nyugat-Szibéria türk, és az Urál-vidék ugor törzseiből. Nomád törzsek voltak az alkotói. A nomád gazdaság extenzív formája, amely a legelőknak a csordák által való kimerítésével és letaposásával járt, szinte szakadatlan kóborlást követelt: a legelők fogyása és a nyájak növekedése arra kényszerítette őket, hogy új helyeket keressenek, száz kilométerrel arrébb költözve át a „sztyeppe végtelen sávjában”. Jellemző azonban, hogy az általunk ismert történelem során ez a vándorlás mindannyiszor keletről nyugatra történt. Fordított irányú mozgásról nem tudunk.

A hunok egyik csoportja Ptolemaiosz (Kr. u. II. sz.) szerint elvált a fő tömörüléstől, és bizonyára új legelőket keresve elérte a Dnyeper folyót. A hunok és a szövetségeseik tömeges mozgása a IV. évszázad 70-es éveiben kezdődött meg nyugatra. A korábbi és az új titokzatos jövevények vadak és féktelenek voltak, megdöbbentették a kortársaikat. Kistermetű, szívós lovaikon rettenthetetlenül harcolva mindent elpusztítottak, ami az útjukba került. Ammianus Marcellinus római történetíró és a gótok történetírója, Jordanes mesterien ábrázolták ezeket a nomádokat. „A vadságuk felülmúl minden mértéket” jellemzi a hunokat Ammianus Marcellinus, s figyelmeztet a továbbiakban: „Közülük senki sem foglalkozik a föld művelésével, soha nem szántanak. Nincs állandó lakóhelyük, otthonuk, sem törvényeik, sem állandó életformájuk, a szekereikkel, amelyeken laknak, mindenféle helyen kóborolnak, mint akik örökké menekülnek”.

Ugyanaz az Ammianus Marcellinus eléggé részletesen beszél az alánokról. A Tanais folyón túl, amely Ázsia és Európa határát képezi, húzódnak Szkítia végtelen sztyeppéi (Ptolemaiosznál Ázsiai Szarmátia. – V. K.), amelyeken az alánok élnek, akik a nevüket egy hegytől kapták, állandó győzelmeikkel apránként kimerítették a szomszédos népeket és hasonlóan a perzsákhoz, kiterjesztették rájuk a saját népvizüket... Az alánusok, akiknek különféle törzseit most nem érdemes felsorolni, két világrész között oszlanak meg. Ámbár nagy távolságok választják el őket egymástól, s nomádokként mérhetetlen területeken kóborolnak, idők múltával mégis egy nevet kaptak, és mindnyájukat együttesen alánusoknak nevezik, erkölcsaik, vad életmódjuk és egyforma fegyverzetük miatt. Nincs semmilyen kunyhójuk, nincs gondjuk a föld művelésére, hanem hússal és bőségben levő tejjel táplálkoznak, szekereken laknak, melyeken fakéregből domború fedelet raknak, és így vonulnak a végtelen kiterjedésű pusztaságokon... Az alánusok csaknem valamennyien nyúlánk termetű, szép külsejű, közepesen szőke hajú, és kissé mogorva tekintetük miatt félelmetes emberek. Könnyű fegyverzetük miatt gyorsan mozognak. Mindenben

V. A. Kuznyecov

EURÓPÁN KERESZTÜL AFRIKÁBA

A II-IV. évszázadokban Ázsia mélyén a sazuomata-szarmata és szaka-masszageta földektől keletre, a türk nyelvű hunokkal (*1. sz. ábra*) az élükön, hatalmas egyesülés alakult ki Dél- és Nyugat-Szibéria türk, és az Urál-vidék ugor törzseiből. Nomád törzsek voltak az alkotói. A nomád gazdaság extenzív formája, amely a legelőknak a csordák által való kimerítésével és letaposásával járt, szinte szakadatlan kóborlást követelt: a legelők fogyása és a nyájak növekedése arra kényszerítette őket, hogy új helyeket keressenek, száz kilométerrel arrébb költözve át a „sztyeppe végtelen sávjában”. Jellemző azonban, hogy az általunk ismert történelem során ez a vándorlás mindannyiszor keletről nyugatra történt. Fordított irányú mozgásról nem tudunk.

A hunok egyik csoportja Ptolemaiosz (Kr. u. II. sz.) szerint elvált a fő tömörüléstől, és bizonyára új legelőket keresve elérte a Dnyeper folyót. A hunok és a szövetségeseik tömeges mozgása a IV. évszázad 70-es éveiben kezdődött meg nyugatra. A korábbi és az új titokzatos jövevények vadak és féktelenek voltak, megdöbbentették a kortársaikat. Kistermetű, szívós lovaikon rettenthetetlenül harcolva mindent elpusztítottak, ami az útjukba került. Ammianus Marcellinus római történetíró és a gótok történetírója, Jordanes mesterien ábrázolták ezeket a nomádokat. „A vadságuk felülmúl minden mértéket” jellemzi a hunokat Ammianus Marcellinus, s figyelmeztet a továbbiakban: „Közülük senki sem foglalkozik a föld művelésével, soha nem szántanak. Nincs állandó lakóhelyük, otthonuk, sem törvényeik, sem állandó életformájuk, a szekereikkel, amelyeken laknak, mindenféle helyen kóborolnak, mint akik örökké menekülnek”.

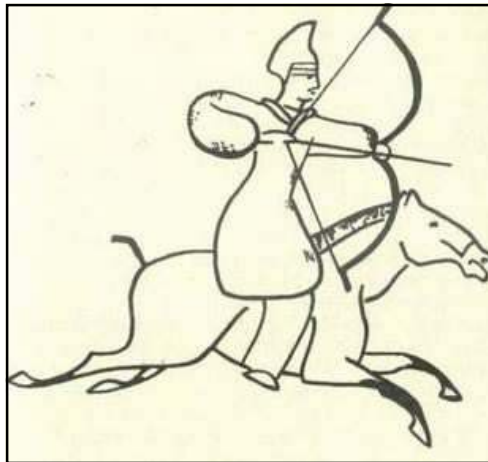
Ugyanaz az Ammianus Marcellinus eléggé részletesen beszél az alánokról. A Tanais folyón túl, amely Ázsia és Európa határát képezi, húzódnak Szkítia végtelen sztyeppéi (Ptolemaiosznál Ázsiai Szarmátia. – V. K.), amelyeken az alánok élnek, akik a nevüket egy hegytől kapták, állandó győzelmeikkel apránként kimerítették a szomszédos népeket és hasonlóan a perzsákhoz, kiterjesztették rájuk a saját népvizüket... Az alánusok, akiknek különféle törzseit most nem érdemes felsorolni, két világrész között oszlanak meg. Ámbár nagy távolságok választják el őket egymástól, s nomádokként mérhetetlen területeken kóborolnak, idők múltával mégis egy nevet kaptak, és mindnyájukat együttesen alánusoknak nevezik, erkölcsaik, vad életmódjuk és egyforma fegyverzetük miatt. Nincs semmilyen kunyhójuk, nincs gondjuk a föld művelésére, hanem hússal és bőségben levő tejjel táplálkoznak, szekereken laknak, melyeken fakéregből domború fedelet raknak, és így vonulnak a végtelen kiterjedésű pusztaságokon... Az alánusok csaknem valamennyien nyúlánk termetű, szép külsejű, közepesen szőke hajú, és kissé mogorva tekintetük miatt félelmetes emberek. Könnyű fegyverzetük miatt gyorsan mozognak. Mindenben

igen hasonlítanak a hunokhoz, de életmódjukban és viselkedésükben mértéktartóbbak. Rabolva és vadászgatva egészen a Meótiszi mocsarakig és a Cimmeriumi Boszporoszig, továbbá Arméniáig és Médiáig eljutnak.

Ammianus Marcellinus közléséből következik, hogy a hunok és az alánok nomádok voltak, a IV. században megközelítőleg egyforma szociális, gazdasági és kulturális fejlettségi szinten álltak, amelyet a katonai demokrácia befejező szakaszának lehet tekinteni. Az elmondottak azért lényegesek, mert megmagyarázzák azt a könnyedséget, amellyel az alánok egy része szövetségre lépett a hunokkal, s velük vonult tovább nyugatra. A mozgató indítékok és a célok ugyanazok voltak.

372-ben a hunok átkeltek a Volgán, és megtámadták a tanaita-alánokat. „A hunok tehát betörték azoknak az alánusoknak a területére, akik szomszédjai a greuthungusok, s akiket tanaitáknak szoktak nevezni. Közülük sokat megöltek és kiraboltak, a többi szövetségi szerződéssel a maguk oldalára állították”, – említi meg Marcellinus. 375-ben Balambér vezérével az élükön átkeltek a Donon, és leverték Hermanarich osztrogótjainak a törzsszövetségét. Hermanarich halála után az osztrogótok új királya, „Vithimirus rövid ideig ellenállt az alánusoknak, a zsoldjába fogadott más törzsbeli hunokban bízva, de többször vereséget szenvedett, s végül az egyik csatában, ahol szintén alulmaradt a fegyveres túlerővel szemben, életét veszítette”. Az osztrogótok és a vizigótok behatoltak Thrákiába, 376-ban a hunok megjelentek a Római Birodalom keleti határán.

Alapunk van feltételezni, hogy 372-ben a hunok nemcsak az alán-tanaitákat verték szét és igazták le, hanem a Kubán mentén, és az Észak-Kaukázus síksági területein

1. sz. ábra. Hun lovas (kínai rajz)

élő alánokra is csapást mértek. A hun horda egy része az Azovi-tenger mentén a Taman-félszigetre is betört, átkeltek a Kercsi-szoroson és tűzzel-vassal pusztították a boszporoszi királyság európai részét. A hunok másik része a IV. században Észak-Dagesztán területére került, s létrehozta a hun királyság alapját. Észak- és Északnyugat-Dagesztánt, valamint az Elő-Kaukázust a hunok és a szabírok szállták meg, akik a IV. században aktívan részt vettek az iráni-bizánci háborúkban a Kaukázuson túl. I. Markvart véleménye szerint az egykori kaukázusi avarok a „fehér” hunokkal voltak azonosak, amivel Czeglédi Károly nem ért egyet. Annak ellenére a hunok a Középső-Előkaukázusban régészeti nyomokat hagytak maguk után a tartózkodásukról: Habaz faluban, a Kabard-Balkár Autonóm Köztársaságban a kősríboltban 1981-ben tipikus hun bronzüstöt tártak fel, két füllel. A hunokra jellemző temetkezés a IV–V. századból való halottégetőhely, lóborrel, amilyen az Elő-Kaukázusban idáig nem volt feltárva. Lehetséges, hogy a Középső-Kaukázusban a hunok nem tartózkodtak sokáig, és a zöm magával ragadta őket Nyugatra.

Tehát 376-ban az alán szövetségesekkel együtt megjelentek a Római Birodalom dunai határán. (2. sz. ábra) Az új alán betelepülő hullám, jelentős etnikai tömböt képezve, egyesült Pannónia régi szarmata lakosságával – jazigokkal, roxolánokkal, szarmatákkal –, és az argaragantákkal és limigántusokkal. 378-ban az alánok és a hunok már a Tiszánál voltak, Ausonius római konzul a Rómára veszélyes ellenségek feletti győzelemről ábrándozik verseiben. Ezeket az eseményeket G. V. Vernadskij amerikai történész is érinti, megjegyezve, hogy az alánok a hun hadjáratban az előhad jelentős szerepét játszották. Orosius, az V. sz. kezdetének a történetírója szerint megközelítőleg az Al-Duna bal partján Alánia területe jött létre, amelyet Iszidorosz is megerősített, a Prut folyót pedig „Alanus fluviusnak”, „Alán folyónak” kezdték nevezni. Amint J. A. Kulakovszkij rámutatott, Alánia a mai Moldávia ezen területén a XII. századig megmaradt a térképen.

376 őszén az osztrogótok és a vizigótok a kitörő éhségtől és a hun veszélytől űzve, az útkon végig rabolva Trákiába nyomultak be. Egy év múlva Marcianopolisnál zajlott le a vizigótok és a rómaiak közötti ütközet, a vizigótok vereséget szenvedtek, s a keleti gótokat és az alánokat hívták segítségükre. Az utóbbiak ez alkalommal a nem is olyan régi ellenségeik oldalán léptek fel. A római hadsereg Valens császárral az élén (innenről válik világossá, hogy mekkora veszélyt jelenthet a birodalom számára, ha a barbárok egyesült erővel támadnak) a szövetségesek ellen indult. 378. aug. 9-én Hadrianopolis alatt megtörtént a döntő ütközet. A rómaiak szörnyű vereséget szenvedtek, az alán és az osztrogót lovasság szétszórta a rómaiak csatarendjét, a vizigótok meg lekaszabolták a római gyalogságot. Mintegy 40 ezer római légiós esett el, meghalt maga a császár, Valens is. A lovasroham módja és az osztrogótok döntötték el a csata kimenetelét, az ütközet leírásakor Ammianus Marcellinus megemlíti Alatheus és Saphrax alvezéreket, akik később Pannóniában tűnnek fel („Alatheus és Saphrax a maradék sereggel Pannóniába igyekezett”) –

említi meg Jordanes.

A hadrianopolisi vereség megrázta a Római Birodalmat. A gótok és az alánok Konstantinápoly falai alatt jelentek meg, nehezen lehetett csak elhárítani a veszélyt és letelepíteni őket Illyriába. Az elaggott birodalom új császára, I. Theodosius békepolitikát folytat a barbárokkal szemben, és foederatusként tömegesen katonai szolgálataba fogadja őket, akiknek a dunai provinciák határait kell megvédeni a támadásokkal szemben. Gratianus (375-383) nyugatrómai császár a gótok és az alánok egy részét Dél-Pannóniában telepíti le, Jordanes az ő vezéreikként említi meg a már ismerős Alatheust és Saphraxot. Saphrax nevét G. V. Vernardszkij iráni eredetűnek tekinti; Várady László véleménye szerint Alatheus gót volt, Saphrax pedig alán, jöllehet az utóbbi a pannóniai hun-alán csoportosulás élén állt. Mellesleg megjegyezzük, hogy Harmatta János a Várady László monográfiájáról írt recenziójában nem értett egyet a hunok nagyobb szerepéről szóló koncepciójával, és a gótoknak a IV. század végén Pannóniában betöltött föderátori minőségével, azonban ezek kétségtelenül túlzásoknak mutatkoznak. Egyetértünk Várady Lászlóval, hogy Saphrax csoportjának a száma nem haladta meg a nyugati gótokét, és mintegy 20 ezer harcost számlálhatott.

Az említett uralkodó, Gratianus a római hadsereg szolgálatába fogadta az alánokat, gárdacsapatot formált belőlük, és beiktatta őket a hadsereg lajstromába.”A császár rajongása ezek iránt az új barbárok iránt odáig ment, hogy a csapatok előtt alán nemzeti fegyverzetben jelent meg, és ebben az öltözetben maradt a hadjárat alatt. A császár nyíltan rajongott a favoritjaiért, akiket súlyos pénzekkel kapcsolt magához, s mindenképp kedvezett nekik, ingerültséget keltett a hadseregben, és a pusztulásának is okává vált, – írja ezzel kapcsolatban J. A. Kulakovszkij. Azonban Gratianus halála után is az alán lovas egység a római hadsereg állományában maradt, és az V. század elején a Notitia Dignitatumban is mint az Alán comite lovassága parancsnokának alárendelt önálló alegységet emlegetik. Nem zárható ki, hogy ezek az alánok Stilicho (395-408), a Nyugatrómai Birodalom uralkodója alatt részt vettek a germán törzsek betörésének visszaverésében 402-ben és 405-ben.

Említést érdemel Maximus nyugatrómai császárnak, Gratianus utódjának a története. Amint B. Bachrach megjegyzi, Maximus apja gót volt, az anyja alán nő. Maximus kiváló képességekkel rendelkezett, belépett a római lovasságba, és Britanniában szolgált. A római hadsereg támogatásával Galliában Maximus Gratianus halála után elfoglalta a trónt, és az első barbár származású császárrá vált.

Az alánok szolgáltak a keletrómai birodalomban is. Zoszimoszal egyetértésben, I. Theodosius császár széles lehetőséget biztosított az Ister mögötti barbároknak a hadseregébe kerülésére; bár Zoszimosz nem nevezi meg határozottan ezeket a barbárokat, J. A. Kulakovszkij közöttük alánokat is vélte látni. Pacatus 391-ben Theodosius császár tiszteletére írt dicsőítő énekében így beszél: «Megtörtént, hogy római vezérek parancsnoksága alatt és római zászlókkal Róma volt ellensége is

követte a jelvényeket, amelyekkel korábban szemben állt, maga is katonává lett, megtöltötte Pannónia városait, amelyeket nem is olyan régen ellenségként dúlt és pusztított. A gót, a hun, az alán válaszolt a felhívásra, elvonult őrsegre, és félt, nehogy a katonai táborhelyen kívülre kerüljön». Amint látjuk, Pacatusszal egyetértésben, a barbárok letelepedésének a fő területe Pannónia volt a Duna középső vidékén. Claudius Claudianus udvari költő (megh. 404-ben) értékes áttekintést adott az alán zsoldosok származásáról: «... elvegyülve a dákokkal jönnek a szarmaták és a bátor massageták, akik megsebzik a lovaikat, hogy megtöltsék [vérével] a csészét, és a Meótisz jeges vizét ivó alánok... ». Ugyanaz a Claudianus a «Honorius negyedik konzulságáról írott panegirikuszában » közvetlenül egyenesen az alánokhoz szól « ti, alánok eltanultátok a latin szokásokat ». Következésképpen, Claudianus véleménye szerint az alánok szívesen vették át a római életmódot «a latin szokásokat», A Meótisz Azovi-tenger vidékén fekvő vidékekről származtak, ami teljesen megfelelt a Tanais-Don partjainál, és a Meótisz keleti észak-kaukázusi sztyepjein élő alán-tanaiták A. Marcellinus általi elhelyezésével.

I. Theodosius császár halála után véglegesen nyugati és keleti részre oszlott a Római Birodalom. A római csapatok ténylegesen vissza lettek hívva Pannóniából, csak a határvidéki helyőrségek maradtak a római limes menti erődítményekben. A garnizonok állományába nagyszámú barbár is beletartozott, akik között alánok is lehettek. Az egyik ilyen pannóniai erődítmény Fenékpusztá volt, a Balaton partján, amelyet a magyar régészek feltártak. Sági K. véleménye szerint a fenékpusztai típusú erődítmény 375 után jött létre. Mindazonáltal megnőtt Pannóniában a barbárok aktivitása, amiről Eusebius Hieronymus tanúskodik: «Elszörnyed a lélek, amikor felsorolja a mai idők csapásait... Scythiát, Thráciát, Macedóniát, Thessáliát, Dardániát, Dáciát, Epirost, Dalmátiát és az egész Pannóniát feldúlják, zsákmányolják, rabolják a gótok, szarmaták, kvádok, alánok, hunok, vandálok, markomannok. A templomok romokban vannak, Krisztus oltárait lóállásoknak használják, a mártírok tetemeit kiássák a földből...».

A gótokkal és a hunokkal együtt a nyugati alánok sorsának alakulásában a vandálok germán törzse játszott nagy szerepet, akiket Hieronymus az alánokkal együtt említett. 335-ben a vandálokat Constantinus császár Pannóniában foederátorokként telepítette le. Itt kerültek kapcsolatba a nyomukban megjelenő alánokkal. Amint J. A. Kulakovszkij vélte, az alánok hatására a vandálok « Dácia és Pannónia sztyeppés térségein lovas néppé váltak », azaz lovas harcosokká, ami nem volt a germánokra jellemző. Hozzájuk lehetséges szövetségesként csatlakoztak a szvébek. A 405-406. években háború tört ki a Római Birodalom nyugati részének a kormányzója, Stilicho (aki vandál származású volt) és a többi germán törzs vezetői, Ataulf és Radagaisus között. Stilicho Radagaisusszal a római seregeket és Sarus parancsnoksága alatt a föderációs csapatokat állította szembe. Stilicho foederátusainak az alapját a hunok képezték, azonban Sarus neve egy másik hadvezérre, Sarosiusra emlékeztet, aki az

V. században az Észak-Kaukázusban (18) egy alán egyesülés élén állt. B. Bachrach rámutat, hogy Sarus (Saul) vezér alán származású volt.

A Stílichotól 405-ben elszenvedett vereség, és a keletről közeledő hunok nyomása következtében a vandálok, alánok és a szvébek egyesültek, elkezdték a nyugatra történő mozgásukat. Várady László megjegyzi, hogy szövetségesként az osztrogótok is csatlakoztak Pannónia 1-ből. A barbár egyesülés, kétségkívül, jelentős tömeget és hatalmas katonai erőt képviselt. Ennek a megindult áttelepülési hullámnak a létszáma nem ismeretes, azonban J. A. Kulakovszkij meggyőzően az alánok «hatalmas tömegéről», és az alánoknak a hunoktól való elszakadása homályos körülményeiről ír.

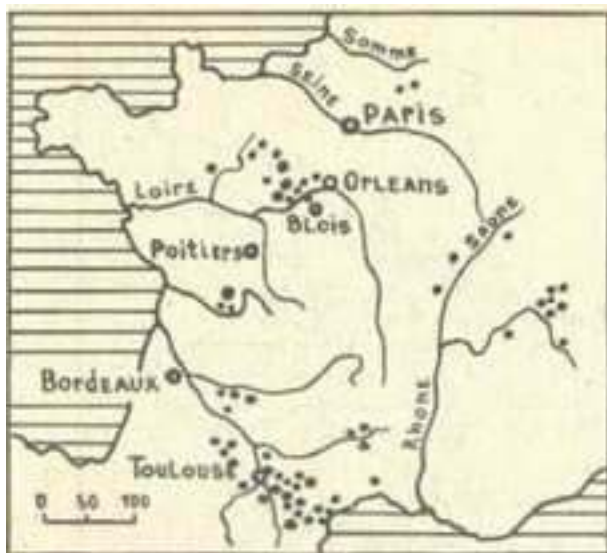
2. sz. ábra. Az alánok útja Európán keresztül Afrikába a IV–V. században

406. december 31-én a vandálok, alánok és a szvébek átkeltek a Rajna jegén, elmozdították helyükről a ripuári frankokat, és benyomultak Galliá római provinciába, azt sorozatos fosztogatásnak vetve alá. «Ez olyan esemény volt – írja F. Lot, francia történész –, amelyet a Nyugatrómai Birodalom dezorganizációja, elvérzése, végzetes pusztulása követ». Alkalmassint innen vezethető le a G. V. Vernadszkijnek ez eseménnyel kapcsolatos álláspontja is. Az elképzelése abból indul ki, hogy a Ruhszász alán törzs a valóságban sokkal régebbi a rusznál, s hogy ez a törzs az alán horda tagjaként részt vehetett a Galliába történt benyomulásban. G. V. Vernadszkij írja, hogy a «a nyugati alán expanzió, ily módon az első Európába történt orosz benyomulásnak tekintendő». Az ilyen megállapítás, természetesen, meglepődést vált ki: a IV. században az oroszok, mint a jelenlegi nemzet még nem léteztek.

Galliában az alánok két részre váltak szét. (3. sz. ábra) Az egyik részük Goar vezetésével a Római Birodalom szolgálatába állt, és Olympiodoros állítása szerint a

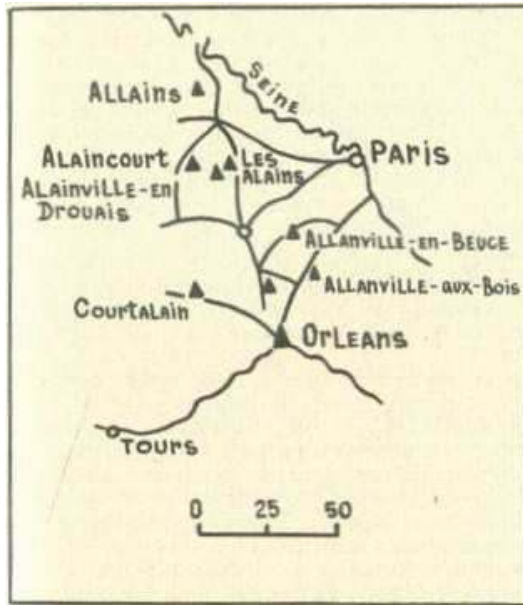
burgundok szövetségesévé vált, együtt szerepeltek 411-ben Gundaharral, a burgundok királyával Tours városában. A másik rész Respendial vezetése alatt a germánokkal maradt, és Tours-i Gergely közlése alapján megmentette a várost a vandálok végzetes pusztításától, akik vereséget szenvedtek a frankoktól. Ugyanabban a 411. évben az alán vezér, Goar és Gundahar burgund király császárrá kiáltja ki a gall Jovinust. A kihirdetés Moguntiacum (Mainz) városában történt, Belgiumban, azonban Jovinus hamarosan meghalt. «Goar és a hordája további sorsa ismeretlen a számunkra», - írta J. A. Kulakovszkij, azonban feltételezi, hogy éppen ez az alán csoport szerepel Paulinus Pellaes «Euharisztikosz» c. önéletrajzában. Paulinus Bordeaux város római prefektusa volt. 414-ben a nyugati gótok Bordeaux-t ostromolták, és Paulinus Bordeaux-hoz közeli Vasatum (ma Bazas) városába menekült a családjához.

A gótok Vasatumot fenyegetik. Paulinus az alánok királyához fordul segítségért, akiben nemcsak J. A. Kulakovszkij, hanem G. V. Vernadszkij is Goart véli felismerni. Az alánok Paulinus segítségére sietnek, felfegyverzett harcosaik a városfalakra mennek. A gótok nem kívánnak harcba lépni, azután az alánok is elhagyják a várost.

3. sz. ábra. Az alánok régészeti nyomai Galliában (B. Bachrach szerint)

J. A. Kulakovszkij és G. V. Vernadszkij hipotézise Goarról teljesen megalapozottnak tűnik. B. Bachrach következtetése alapján mintegy 40 esztendőn keresztül Róma szövetségeseként szerepelt. B. Bachrach a számunkra korábban ismeretlen írásos forrást idéz az V. évszázad első harmadából, a marseilles-i Claudius Marius Victor

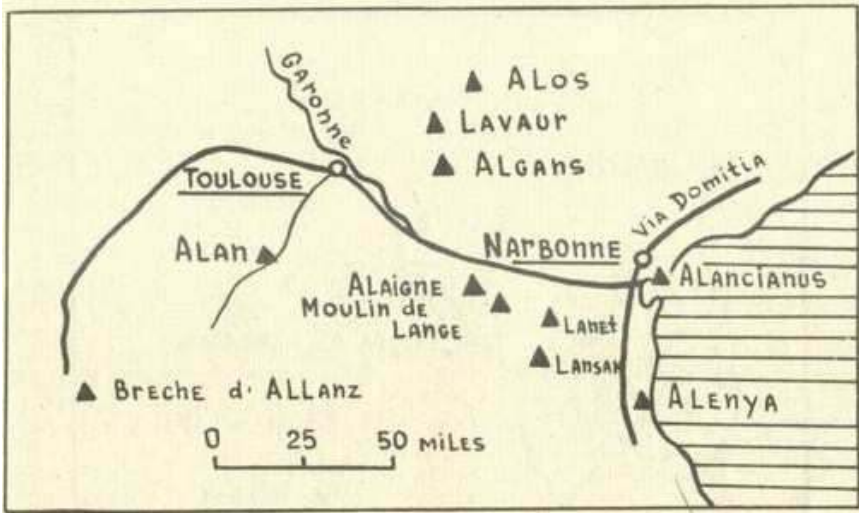

4. sz. ábra. Az alán települések (háromszögekkel jelölve) és az elhelyezkedésük Orleans Chartres környékén (B. Bachrach szerint)

«Alethia» c. poémáját, aki megemlíti az alánok vallásos hitét. Claudius a «primitív» vallásokról beszél, és megjegyzi, hogy az alánoknak az ősök tiszteletére történő áldozathozatala primitívebb, mint a görögök vagy a rómaiak politeizmusa. B. Bachrach úgy véli, hogy az említett tények a germánok arianizmusának az alánok által való kedvezőtlen fogadtatásáról tanúskodnak. Kronologikusan határozzák meg a Goar alánjairól alkotott képet.

439-ben a nyugati gótokkal kötött béke után (az utóbbiak 412-ben elfoglalták Dél-Galliát) az alánok Aëtiustól Valentinois elnéptelenedett területét kapták a Narbonnei Galliában (Narbonne és Toulouse városok között) (5. sz. ábra), és itt telepedtek le Sambida vezetésével. B. Bachrach lehetségesnek tarja, hogy az alánoknak ez a csoportja Dél-Galliából a Rhône völgyében haladva, ahol korábban tartózkodott, elfoglalta a Földközi-tenger és Toulouse közötti földeket. Ellenőrzést gyakorolt a Via Domitia fölött, amely stratégiaileg Hispániába vezető fontos útvonal volt. 457-ben Maiorianus császár, Sidonius Appollinarius szerint a galliai alánokból csapatot formált (B. Bachrach állítja, hogy ezek a Valentinois-ból való alánok voltak), és a vandálok ellen küldte őket Hispániába. Az alánok vereséget szenvedtek a vandáloktól, és Beorgor (Beogar, Beorga) vezérük parancsnoksága alatt Észak-Itáliába vonul-

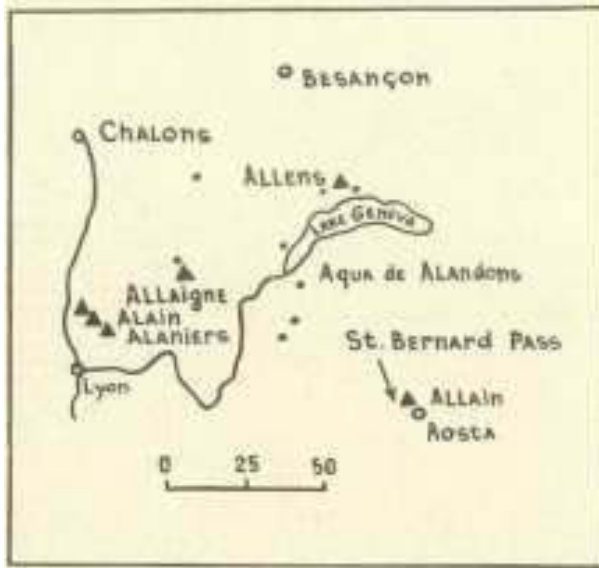
tak. Az ellenük indult Maiorianust Tortonánál meggyilkolták, az alánok benyomultak Észak-Itáliába. A Nyugat-Római birodalom nagy veszedelembé került. A birodalom császára Leó Anthemius patríciust Rómába küldte, «ott fejedelemmé tévén őt. Ő megérkezvén oda, az alánok ellen indította a vejét, Ricimerust, az ismert férfiút, s akkoriban csaknem az egyetlen hadvezért Itáliában. Az első csatában vereséget mért a nagyszámú alánokra és Beorgor királyukra, visszaverte és megsemmisítette őket», – írja Jordanes. Az említett csata 464-ben Bergomum mellett történt. A szétvert alán sereg egy része Észak-Itáliában maradt, egyesülve az V. század elején Róma szolgálatába szegődött alánsággal (olyan alánok, akik a vandálok elleni harcban 405-406-ban vettek részt).

5. sz. ábra. Alán települések (háromszögekkel jelölve) és helynevek Délnyugat Galliában (Bachrach nyomán)

Az alán telepések Észak-Itáliában (6. sz. ábra), a régi hagyományok szerint, a birodalom föderációsaivá váltak, akik földjuttatás és fizetés fejében kötelesek voltak katonai szolgálatot teljesíteni. Az alán ezred, *Comites Alani* Észak-Itáliában Ravennában elhelyezve 487-ig folytatta a szolgálat teljesítését. Összegezve, az alánok olyan gyorsan elrómaiásodtak, hogy az V. század legelején Claudianus úgy szólt róluk: alánok, akik átvették «a latin szokásokat». Észak-Itália colonia katonai lajstroma, amelyet a *Notitia Dignitatum* tartalmaz, szám szerint említi őket a szarmaták között. B. Bachrach megalapozottan látja bennük az alán coloniát, ahol sokkal korábban a szarmata lakosság az alánnal keveredett össze. Azonkívül Bachrach

elképzelhetőnek tartja az olyan városok lakossága között az alán csoportok jelenlétét, mint Polentia, Verona, Tortona, Bergamo. Elsőként gyűjtötte össze Észak-Itália alán származású neveit, amelyek közül a nagy stratégiai jelentőségű Allain városát külön is kiemeljük (5 km-rel Aosztától északra, a Szent Bernát-hágó felé vezető úton). (12).

6. sz. ábra. Alán települések (háromszögekkel jelölve) a svájci határ közelében. Pontokkal a deformált koponyák régészeti lelőhelyei vannak feltüntetve (Bachrach nyomán)

Térjünk vissza az alánokhoz Galliába. 442-ben Aëtius Goar alánjainak egy részét Orleans környékén telepítette le (4. sz. ábra), hogy fokozza az Armoricában lakó bagaudák feletti ellenőrzést, akik nem sokkal előtte lázadtak fel Tibaton vezetése alatt, és szenvedtek vereséget. Goar széttelepítette az alánokat Orleansban és környékén. Orleant a székhelyének tette meg.

447-ben Armoricában ismét lázadás robbant ki, amelynek okául A. P. Korszunskij szerint (23) a mértéktelen adóterhek szolgáltak. Armorica különvált a birodalomtól. A lázadás elfojtására Aëtius az alán Goart küldte el, ellenszolgálatként és az armoricaiak megbüntetéséért szabad rablást engedélyezve neki. Amikor Goar (néhány forrásban Eoharnak nevezik – «kegyetlennek») Armorica földjére lépett, annak lakosai Germanus püspökhöz fordultak segítségért. A püspök tárgyalt Goarral, aki beleegyezett, hogy azzal a feltétellel eláll a fenyegetéstől, ha cserébe Germanus Aëtius ráveszi intézkedése megváltoztatására. Germanus azonnal Ravennába indult,

hogy kegyelmet kérjen az armoricaiaknak, de azt nem kapta meg, és emiatt 448-ban az alánok Armoricát pusztították.

450 körül Orleans táján új alán vezér jelent meg, Sangiban, akiben B. Bachrach az elaggott Goar utódját látja. Sangiban legfőképpen a híres «népek csatája» aktív résztvevőjeként vált híressé a Catalaunumi mezőkön.

Az V. században az egész Pannónia ténylegesen a hunok birtoka volt, Jordanes szerint Dácia és Pannónia provinciában a hunok és az alájuk tartozó törzsek éltek. Pannóniában volt a hun fejedelem, Attila főhadiszállása is, aki a társuralkodónak, Blédának 445-ben történt megölése után egyeduralkodóvá vált. 451-ben az uralma alá tartozó törzsekből hatalmas hadsereget hozott létre, nyugatra indult, útjában végigrabolta Strassburgot, Metzét, Wormsot, Mainzot. A hunok betörték Galliába és Orleans felé közeledtek, amely Goar, utána pedig Sangiban székhelye volt. «Sangiban, az alánok királya, a bekövetkező eseményektől tartva, megígéri, megadja magát Attilának, és átadja neki Aurelian gall várost, ahol akkor tartózkodott», – írja Jordanes. A nyugati gótok királya I. Theoderik és Aëtius értesülvén, mire készül Sangiban, megerősítik a várost, «vigyázzák a gyanúsán viselkedő Sangibant, és az egész népét a saját segédhadaik közé, középre állítják».

Az ellenfelek Troyes-től nyugatra 451. június 15-én találkoztak a catalaunumi mezőn. Attila hun serege ellenállt az egyesült római erőeknek, a nyugati gótoknak és az alánoknak. A csata Jordanes tudósítása nyomán rendkívül kegyetlen volt, mind a két oldalról 165 ezer halottal. Sangiban alánjai a szövetséges sereg közepében voltak felállítva; a hun sereg közepén «a legbátrabb harcosaival» Attila helyezkedett el. Ennek a csatarendnek köszönhetően az alánok szemtől szemben harcolhattak Attila válogatott gárdájával. A hunok vereséget szenvedtek és visszavonultak, a további nyugati előnyomulásuk megakadt, Attila visszatért a «szálláshelyére».

A következő esztendőben, Jordanes szerint, «Attila elhatározta, kiterjeszti a hatalmát azokra az alánokra is, akik a Liger (Loire, – V. K.) folyónál laktak, hogy utána megváltoztatva a háború eredményét (vereséget) még rémítőbben fenyegethessen». Más utakon haladva, mint az első hadjárat során «vezette seregét Attila az alánok ellen». Azonban a nyugati gótok királya, Thorismund megelőzte Attilát, előbb ért el az alánokhoz, velük egyesülve találkozott Attila seregével. Megtörtént az ütközet «amely, teljesen olyan volt, mint a catalaunumi mezőn». Attila ismét vereséget szenvedett, és a «saját szálláshelyeire» menekült (3).

Vajon Jordanesnek igaz-e minden állítása, megfelel-e a valóságnak? Megjegyezzük, hogy a történetírásban eléggé szkeptikus ítéletek születtek ebben a vonatkozásban. Így a Catalaunumnál zajlott «népek csatájával» kapcsolatos események vonatkozásában B. Bachrach így ír: «Valószínűleg, Jordanest a gótok iránti elfogultsága tüzelte, hogy a nyugati gótokból hőseket csináljon, a számára ellenszenves alánokkal szemben» – Jordanes szövegét «elfogult beszámoló» nevezi. Jordanes elfogultságát az amerikai tudós abban látja, hogy a catalaunumi

csata leírásakor az alánokat a szövetséges hadsereg centrumába helyezi, azért, hogy a rómaiak és a nyugati gótok nem bíztak bennük, és félték az alánok árulásától, akkor, amikor a valóságban Sangiban alánjai voltak előretolva a csata legveszélyesebb területére. El kell ismernünk, hogy B. Bachrach megjegyzései beigazolódtak.

Attila 452-ben Galliába vezetett második hadjáratával kapcsolatban J. A. Kulakovszkij egyértelműen kijelentette: «Attilának ez a második hadjárata Jordanes kiagyalt forrása a gót név nagyobb dicsőségének szánva». E. Cs. Szkrzsinszkaja szintén egészen tendenciózusnak tartja Jordanes munkáját, a «Getikát», amelyben összekapcsolódik a gótok és királyuk magasztalása «az akkor győztes birodalom fensőbbje elismerésére» (3) szolgáló felhívással. Jordanes fentebb említett idézeteivel szemben azonban semmiféle konkrét ellenvetést nem tesz.

Tours-i Gergelyre hivatkozva B. Bachrach ír a Thorismund által vezetett nyugati gótoknak az alánok elleni támadásáról 453-ban. Az alánokat szétzúzták és kiűzték Észak-Aquitániából, azonban Orleansat a nyugati gótok nem foglalták el.

453-ban meghalt a hunok hatalmas uralkodója, Attila.

Megkezdődött a hunok rövid életű birodalmának a széthullása. 454-ben Pannóniában lezajlott a Nedao folyó melletti csata a hunok és a volt szövetségeseik, a gepidák között. Ekkor az alánok a hunok oldalán léptek fel, azonban nehéz lenne megállapítani, hogy ezek az alánok Galliából valók voltak-e. Inkább valamilyen alán csoport lehetnek, akik Pannóniában maradtak az Al-Dunánál, és nem mentek tovább 406-ban nyugatra. A hunok és a szövetségeseiket szétverték. 471-ben a hunok elhagyták Pannóniát, kiűrítvén a földeket átadták az új foederatusoknak: szkireknek, geruloknak, gepidáknak, alánoknak. A Nedao melletti csata után hamarosan az alánok egy része Kandakkal Kis-Szkítiában telepedett le a szkirek germán törzseivel együtt (Dobrudzsában és Alsó-Méziában). E. Cs. Szkrzsinszkaja a «Getikához» írott magyarázataiban Kandak nevét egy csomó olyan névvel állítja egy sorba, mint Addak, Saphrax, Hernek, Ellak (az utolsó kettő Attila fiaié, ami az iráni-alán onomasztika népszerűségéről, és ennek megfelelően az alánok szerepéről szól az V. század viharos történelmében). Ily módon a Balkánon és az Al-Dunánál az alánok jelenléte egészen a VI. századig bezárólag megállapítható.

Az V. század végén az alánok egy része Orleans környékéről nyugat felé kezdett elmozdulni a breton vidékre. Az armoricai krónikás közli, hogy Audren, a bretonok vezére az alánok egy részét is irányította (464), a VI. évszázad elején pedig Alanus nevű püspök szolgált Le Man városában. Armoricában az alánok maradékai a VI. századig léteztek, ezután az al-dunai alán csoportokkal egy időben véglegesen asszimilálódtak.

Ahogy már fentebb is mondtuk, 406-ban Galliába benyomulva az alánok két részre oszlottak. Még nem foglalkoztunk annak a résznek a sorsával, amelyik Respendial vezetésével a germán-vandálok szövetségese maradt. A frankokkal történt össze-csapás után az alánoknak ez a része a vandálokkal és a szvébekkel elindult a Pireneu-

sokon keresztül Hispániába. Amint G. V. Vernadskij írja, «a szövetségesek nehézség nélkül hódították meg ezt az országot, amelyet 411-ben felosztottak maguk között». Az alánoknak Lusitania és Carthagera jutott, amiről Galicia püspöke, Hydatius is tudósít. Amint B. Bachrach állítja, az alánok és a vandálok települései Hispániában - bizonyára a vendégfogadás elvén jöttek létre – a hódítók a római földesurak vendégeivé váltak, jelentős részt kaptak a gazdaságaik jövedelméből. Cserébe ezért «a vendégek» kötelesek voltak megvédeni a «gazdáikat» mások portyázásai és rablótámadásai ellen, azaz, a helyzetük a foederatusok státuszára emlékeztetett. Az alánok és a vandálok békekötési kérelemmel fordultak Honorius római császárhoz, hogy ismerje el őket foederatusként, és túszoikat ajánlottak neki cserébe. Azonban a birodalom nem akart szövetségesi kapcsolatba lépni Hispánia meghódítóival, amely a birodalom alkotórésze volt, s a vandálok régi ellenségeit, a nyugati gótokat küldte ellenük. A nyugati gótok inváziója 416-ban történt.

Két esztendőn keresztül folyt az elkeseredett harc, amelynek során a nyugati gótok az ellenségeiket szorongatták. Meghalt Fredbal, a vandálok királya. 418-ban a nyugati gótok Tartesnál (ma Cádiz) szétzúzták az alánokat, az alánok királya, Addak elesett a harcban. Az alánok maradékai egyesültek a vandálokkal és folytatták a harcot, mind délebbre húzódván vissza a Pireneusi-félszigeten. A vandálok királyai, Gunderich, Geiserich és Gelimer attól kezdve a vandálok és alánok királya címet viselik. A nyugati gótok által szorongatott vandálok és alánok 429-ben átkeltek a Gibraltári-szoroson Észak-Afrikába. F. Lot szerint Afrikába mintegy 80 ezernyi ember kelt át, közülük 12-15 ezer a harcos. Az alánok valamiféle csoportja, R. Grousset véleménye szerint, Hispániában maradt, és a nyugati gótokkal egyesülve adta «Gót-Alánia», Katalónia területének a nevét.

Afrika észak-nyugati (a mai Tunisz és Algéria) részét megszállva Geiserich 435-ben békét kötött Rómával. Az alánok a Vandál királyságban (az utóbbinak Courtois francia történész monográfiát szentelt) folytatták, és viszonylag kis létszámuk ellenére megőrizték az etnikai önállóságukat, amire B. Bachrach is felfigyelt. Az utóbbi részben visszatükröződött az alán szónak a vandál királyok címében való megtartásában is, «Rex Vandalorum et Alanorum». A vandálok királysága 533-ig létezett Észak-Afrikában, amikor Belisar bizánci hadvezér elfoglalta, Gelimert pedig fogságba ejtették és Kis-Ázsiába száműzték. (7. sz. ábra)

Amint látjuk, Afrikában éppúgy mint Dáciában, Galliában, Itáliában az alánok maradékai, akik leszakadtak a fő etnikai tömbjeiktől, a VI. században eltűntek a történelem arénájából, véglegesen beleolvadtak az őket körülvevő nagyobb lélekszámú népekbe.

Az alánoknak az írott forrásokból rekonstruálható története nyugaton nem hagy semmiféle kétséget az Al-Dunától a Pireneusi-félszigetig jelen levő, eléggé nagy lélekszámú alán tömbről. A fentebb idézett számokból még a hipotézis voltuk ellenére is kitűnik, hogy rendszerint különféle csoportokról van szó, amelyek tízezer embert

számlálnak, és jelentős katonai erőt képviselnek. Egyetértünk abban, hogy az alánok nyugat felé való mozgásának kiinduló területe a Volga és a Don közötti sík térség és az Észak-Kaukázus, ahol az alánok a hun invázióig hosszú időn keresztül tartózkodtak. Ez volt az alán lakosság fő területe az Ázsiai Szarmátiában. Az alánok egyes csoportjai a hun periódusig a Fekete-tenger partvidékének északi sztyeppéin, az Al-Dunánál és a középső Duna tájon tartózkodtak (jazygok és roxolánok az I. évszázadban). Fel kell tételeznünk, hogy az alán lakosság ezen csoportjai is belekerültek a «nagy népvándorlás» korának migrációs folyamataiba.

Természetesen nem gondolhatjuk, hogy nyugatra tartva, a hunokkal és a germán törzsekkel összekeveredve, és ennek az áradatnak az alkotórészeként az alánok nemcsak az etnikai egyedi sajátosságait, hanem a kulturális-etnográfiai sajátosságait is megőrizték, amelyek a hitvilágukban, a szertartásaikban, a szokásaikban és az anyagi kultúrájukban tükröződtek. A galliai alán Goar pogány hitvilágáról Claudius Marius Viktor «Aletia» c. műve kapcsán már szözlünk. Megkíséreljük érinteni azoknak az archeológiai tényeknek az egészen bonyolult kérdését, amelyeket a IV-V. század végének Közép- és Nyugat-Európa területének tárgyi anyagából, mint az alánokhoz tartozót feltételezhetünk, s el lehet különítenünk. Kiindulási pontok: az anyag kelte a IV-V. évszázad vége, az alánok adott vidéken tartózkodásának történelmi igazolása, a Fekete-tenger északi partvidékének olyan párhuzamosságai ugyanabban és a korábbi időszakban, amelyek a nyugati analógok keleti származásáról tanúskodnak. Emellett feltétlenül még egyszer ki kell emelnünk ezeknek és az egyéb régészeti anyagoknak a kizárólagos alán jellege meghatározásának rendkívüli nehézségét, figyelembe véve a népvándorlás résztvevői etnikai közegének rendkívüli változékonyságát, az ezt támogató etno-törzsi szétszórtság és mozaik-szerűség kétoldalú kölcsönzéseit, végül a helyi nomádok állandó ráhatását. Az említett bonyolultság vezette I. Wernert annak a megállapításához, hogy «az etnikai meghatározás próbálgatása kevésbé perspektivikus». Ennek ellenére csak ilyen próbálgatásokra vállalkozhatunk.

Az első komoly kísérletre a régészeti leletek különválasztására a nyugati gótok és alánok nyugati vonulásának időszakával kapcsolatban E. Beninger vállalkozott. Azonban a szerző a legtöbb figyelmet a gótok régészeti leleteinek a különválasztására, és főként a bennünket érdeklő eseményekben való szerepük vizsgálatára fordította. Véleménye szerint az alánok jelentéktelen befolyással voltak a nyugati gótokra, ami eltér M. I. Rosztovcev és B. Bachrach értékelésétől és adataitól. E Beninger az alánokhoz kapcsolta az Észak-Bohemiából (pl. Durból) származó egyes kerámia tárgyakat, valamint a Simmeringen (Ausztria) feltárt temetkezést. Nekünk már feltűnt bizonyos formai hasonlóság az egyik Durból származó edény, és az Alsó-Volga-vidék késő-szarmata kerámiái között, azonban ez csupán formai volt. Ezenkívül a hasonló szarmata edényeket nem lehet a IV-V. századba datálni, jóval korábbiak. Ezért a Durban talált edények alán jellege továbbra is tisztázatlan marad.

Teljes mértékben problematikus marad a simmeringi temetkezés alán jellegének a kérdése is, amiről E. Beninger írt. A legutóbbi megállapítás szerint itt alán harcost temettek el nyugati gót kerámiával.

Amint a fentebbi történeti vázlatból kitűnik, az alánok nyugatra történő előnyomulása tekintetében Pannónia játszott nagy szerepet. Tekintettel Pannónia térségi közelségére a Fekete-tengeri sztyeppékhez, itt lehetett az alánok anyagi nyomait leginkább remélni; teljesen nyilvánvaló, minél jobban eltávolodtak nyugatra, annál jobban halványult el a hagyományos kultúrájuk. Alföldi A. alapos monográfiát szentelt a magyarországi hun idők archeológiai anyaga etnikai interpretációjának. Azonban különválasztva a hunok materiális kultúráját és temetkezési szertartásának (szerinte) jellemző vonásait, ennek a korszaknak a többi létesítményét nem kísérelte meg valamelyik meghatározott néphez kapcsolni, csak a nomád jellegükre fordított figyelmet. Az ő érdeme a hunok által Pannóniába hozott és képviselt kultúra elismerése, nevezetesen készítményeinek színes stílusával, származása sokszálúságával, amelyet nemcsak a hunok, hanem más népek, közöttük az alánok is gazdagítottak.

Alföldi A. következtetéseit osztva Fettich N. felismerte az alánok szerepét Pannonia kultúrájának formálásában a hun invázió idején, és azt írta, hogy «az archeológiai emlékek között az alánok nyomait kell keresnünk az olyan helyeken, ahol eltekintetünk az intenzív perzsa befolyások megnyilvánulásaitól». Azonban ilyenek felfedezésére Fettich N. nem vállalkozott.

1950-ben Csongrád városa mellett, Délkelet-Magyarországon érdekes temetőt tártak fel a hun időkben, amelyről Párducz M. publikált. A temetkezés álló helyzetűként jellemezhető, guggoló helyzetben ülés, a sírok tájolása dél-észak és nyugat-kelet. A II. csoport ülő testhelyzetű csontvázait Párducz M., a Tarkiban és Karabudahkentben (Dagesztán) feltárt, az első évszázadból származó földsírokra hivatkozva azokat a kaukázusi szokáshoz kapcsolja, bár hangsúlyozza: «Nehéz kérdés, melyik nép volt ennek a kultúrának a hordozója». Annak ellenére a II. csoport temetkezését Párducz M. «a kaukázusi térségből származó elemek» jelenlétével hozza kapcsolatba, hivatkozva Uszty-Labinszkij (N. V. Anfimovra hivatkozva) és Giljacsszkij temetőjére (T. M. Minajeva alapján). A kutató úgy véli, hogy Magyarország régen letelepedett szarmata lakosságára új szarmata-alán, vandál, gót és gepida törzsek rétegeződtek. Párducz M. megemlíti, hogy Magyarországon addig az időig nem kerültek elő a dél-oroszországiakra jellemző fülkés sírok, és az egyetlen kivételként a Keszthelyen található tekinthető minden bizonnyal alánok. Végül Párducz M. következtetésre jut: «ismereteink mai állapota szerint a Csongrádból származó anyag alapján nem lehetséges, hogy nagy alán tömegről beszéljünk, a jelenlétük az említett fülkés sírok és a deformált koponyák alapján mérlegelendő».

A Csongrádból való tárgyi anyagban természetesen akadnak egyes elemek, amelyek a szarmata vagy a szarmata-kaukázusi hatást képviselik, mint például a markolat tövével véséssel díszített kinzsálok (elsősorban az Északnyugat-Kaukáz-

zusra koncentrálnak, például a Novorosszijszk közelében levő Djurszóra, maga Párducz M. Kercsinek, Theodószaiinak, Tuapszeinek véli azokat), a poliéderez fülbevalók, az állatalakos fogójú, és a függőleges kiöntöcsöves kerámiák, szintén lehetséges, hogy az Északnyugat-Kaukázusból és Krímből származnak. Az észak-kaukázusi lakosság valamiféle csoportjának az áttelepülése a IV. század végén, az V. század elején a Kubán mentéről Csongrádba könnyen elképzelhető, ami történetileg a hun horda valamilyen részének a Kubán alsó folyása mentén a Krímben levő Phanagoriába, és tovább a Fekete-tenger északi partvidékének sztyeppjein keresztül való mozgásával kapcsolatos. De vajon van-e ennek a csongrádi anyagnak valamilyen köze az alánokhoz?

Párducz M. helyesen jelölte meg Pannónia alán régészeti leleteinek az elkülönítése során a kritériumok között a kamarás sírokat (katakombák és padmalyos sírok), és a deformált koponyákat, bár ezek a jellemzők fenntartással kezelendők, és együttesen kell szemlélnünk őket. Időzzünk el röviden Párducz M. kritériumainál!

Amennyire ismeretes számunkra, ez ideig Magyarország területén az egyetlen kamarásros temető Keszthely városánál található, ahol az V. századból való nyitott padmalyos sírok vannak. Sági K. ezeket a temetkezéseket hun szolgálatban levő germánokénak azonosította, ezzel ellentétben Párducz M. a keszthelyi temetkezést alánoknak tekintette. Párducz M. közelebb áll az igazsághoz, még akkor is, ha a germánok nem gyakorolták a padmalyba temetés szokását, holott a padmalyok és katakombák a Fekete-tenger északi partvidéke, az Ural vidéke, Közép-Ázsia szarmatái és szakamasszagea törzsei között voltak eléggé elterjedtek a hunok előtti és utáni korszakokban. Ugyanakkor a kamarás-padmalyos temetkezés nem kimondottan a hunoknál szokásos, akik a temetést hamvasztással, a lónak vagy a ló bőrének a hozzátemetésével gyakorolták. Az elmondottak alapján hajlunk Párducz M. véleményének a megosztására.

Sokkal egyszerűbb kérdésnek tetszik a koponyák deformálása. Kétségtelenül keletről származott Közép- és Nyugat-Európába. A Nyugat-Szibéria mélyén elkezdett szokás a nemességhez való tartozás és a szépség jegyeként gyorsan szétterjedt Közép-Ázsiában is a szarmata-alán törzsek között. Van olyan vélemény, hogy a koponya deformálása epileptikus rohamokat váltott ki görcsökkel, látomásokkal, hallucinációkkal, a pszichikum patológikus megváltozásával járt, a sámánéhoz hasonló viselkedéssel, amely az általunk vizsgált időszakban Közép- és Nyugat-Európában nem volt ismeretes. A koponya deformálásának az V. században történt nyugati elterjedéséről I. Werner és T. Szulimirszkij készített kimutatást. I. Werner megjegyzi, 400-ig Nyugat-Európában a koponya deformációja ismeretlen volt, és ebből következik, hogy itt csak a keleti hun és alán nomádok nyugat felé történő mozgásával jelentkezett csak. A koponya deformációjának térképre való rögzítését a legteljesebben I. Werner végezte el, amely egészében egybeesik annak az útvonalnak a sávjával, amelynek mentén az alánok a legkülönbözőbb kombinációkban, hol a

hunokkal, hol a germán törzsekkel mozogtak, és Nyugat-Európában szétszóródtak. A deformált koponyák sűrű előfordulásának első területe a volt római provincia, Pannónia I., Pannónia II. és Noricum területe volt, ahol az alánok tartózkodása a történeti források tanúsága szerint tartós volt. I. Werner munkájának publikálása után a régészeti leletek száma megnőtt, és ez a csoport még inkább imponáló. A másik csoport az Elba középső folyása és a Weser felső folyása között helyezkedik el, amely az alánoknak, vandáloknak és szvébeknek a 406-os galliai inváziója előtti tartózkodási helyének felel meg. Azonban a leletanyag többsége az V-VI. század végére taksálható, és kronológiailag nem fűzhető ehhez az invázióhoz. Végül, a deformált koponyák harmadik csoportja az V-VI. század végéről a Rhône középső folyásának a bal partjára összpontosul, amely összhangban van a történelem által igazolt Rhône-völgyi (Valentia – fr. *Valence* területe) alán települések elhelyezkedésével.

Jellemző, hogy a nyugatra történő előretörés mértéke szerint a deformált koponyaleletek mind fiatalabbnak válnak, és ha az Attila korának első csoportjában (I. Werner térképén) 16 pontot látunk, a második csoportban egyet, a harmadik csoportban pedig egyet sem. Itt minden koponya későbbi időből származó lelet. Az adott körülmények e szokás képviselőinek keletről nyugatra történő mozgásáról tanúskodnak. A koponya deformálásának a szokása Nyugat- és Közép-Európában a VI. évszázadig maradt fenn, és a Merovingok korszakában tűnt el, azaz, B. Bachrach megfigyelése szerint egy időben az alánok asszimilációjával.

Természetesen, a koponyák mesterséges deformálása nem szolgál etnikai tényezőként, és egy egész sor, a «nagy népvándorlásban» részt vevő nép között elterjedt volt. Azonban az alánok is gyakorolták, és a fentebbi anyagban alán attribútumnak tekinthetjük, különösen a Valentinia harmadik csoportjára alkalmazva.

A IV. században Kazahsztán sztyeppéitől Normandiáig terjedő területen különösen gazdag férfi és női temetkezések jelennek meg, amelyek egyidejűleg kincseket is tartalmaztak. Legutoljára G. F. Korzuhina álláspontja váltott ki ellenvéleményt, aki azt írta, hogy «a nomádok sohasem ásnak el tárgyakat kincsek alakjában. A kincseket tartalmazó, részletesebb vizsgálatukkor egyedüli gazdag nomád temetkezésekkel hasonlóságot mutat minden komplexum a Fekete-tenger vidékének a sztyeppéin, és közép-Ázsiában található». Jelenleg a gazdag nomád sírok «kincseinek» a hovatartozása nem kétséges, az interpretációjuk pedig «fejedelmi», vagy foederatus temetkezésként ismert.

A hun korszak anyagának nevezetes összesítésekor I. Werner Nyugat- és Közép-Európában is felsorolja az olyan temetkezéseket, amelyek leltárunkban a Fekete-tenger északi vidékéről származó és kelet-európai típusú tárgyakat (fémtükröket fülecskével, papsajt formájú és soklapú fülbevalókat, csatokat, légyalakú fibulákat, úgynevezett «Zikadenfibelek» stb.) tartalmaznak. Jellemző, hogy Közép-Európa számos – érdeklődésünkre számot tartó – temetkezésén található széttöredezett fémtükrök, amelyek a származata-alán temetkezési szertartások egyik elemének tűnnek

Délkelet-Európában, annak a rituálénak részei, amelyek még az V. évszázadig továbbélő szarmata korszakban születtek.. A leltárak ezen komponense tanúsíthat a komplexumok alán jellegéről, bár ezt állítanunk nehéz. Annak ellenére rámutatunk Közép- és Nyugat-Európa egy sor gazdag nomád temetkezésére az V. században, amelyekre a szükséges fenntartással, mint lehetséges alánokra tekinthetünk. Közöttük van a Bécs közelében levő Untersiebenbrunnban talált temetkezés pompás tárgyak gazdag gyűjteményével, közülük több valóságos ötvösmunka, berakásokkal. A leltárba a két részre széttört fémtükör (szándékosan tönkretéve) is beletartozik, amellyel kapcsolatosan M. I. Rosztovcev írta: «Egyetlen okot sem látok, amelyik meggátolná, hogy a Siebenbrunn temetkezését ne egy szarmata asszonyhoz és a kisgyermekéhez kapcsoljuk». Azonban, bármilyen csábító, M. I. Rosztovcev következtetéseit egyenes vonalúaknak kell tekintenünk: míg ő a Boszporosztól az Észak-Afrikáig kiterjedő terület «nagy népvándorlás» korszaki berakással díszítő művészete származásának és elterjedésének bonyolult problémáját csak a Boszporosz örökségének és a nyugatra áttelepülő alánoknak tulajdonította, addig A. K. Ambroz ezt tagadta. Az európai tudományos irodalomban az untersiebenbrunni temetkezést különféle képpen magyarázzák: germánoknak tartják; a polychrom stílusú fibulákban ténylegesen germán hagyományok figyelhetők meg; ezen kívül A. K. Ambroz megjegyzi, hogy «a szarmaták a IV. században nem ismerték a kétlemezes fibulát, következésképpen a nyugatra tartó alánok nem tudták behozni ezt a divatot, csak szórványosan vették át más népektől», az elhagyott hunoktól vagy a foederatusoktól, az V. sz. első felében római szolgálatra elszegődve. J. Tejral azonban kétségbe vonva I. Werner hun stílusjegyeit, rámutat, hogy a római foederatusok között szarmaták is voltak, az alánok pedig fontos szerepet játszottak.

Ily módon, annak ellenére, hogy hosszasan tanulmányozták, az V. századból származó untersiebenbrunni sír etnikai meghatározása nem sikerül.

Érdekes V. századból származó női sírt tárt fel Magyarországon, Regölyben Mészáros Gyula. A jegyzékben szerepel két díszes ezüstfibula aranylemezzel borítva, színes berakásokkal, gyönyörűen megmunkált korszó, madárfej alakú nyakkal, aranyzott övcsat, a ruhán «M» betű alakú aranyhímzés (ugyanolyan, mint Untersiebenbrunnban), üvegkehely rátéttel. A nő koponyája a keleti szokásoknak megfelelően mesterségesen deformálva, azonban a vállán lévő két fibula és az övcsat gót hagyományokat mutat. Mészáros Gy. a regölyi sírt megpróbálja a Pannóniába keletről betelepült törzsekkel kapcsolatba hozni, talán foederatusokkal, akik közé Saphrax alánjai is tartoztak. Azonban ez csak óvatos feltételezés. F. Birbrauer analóg gótikus temetések említ, közülük számítva a Szuuk-Szut Krímből, Hohfeldent Lotharingiából és Deratonát Spanyolországból. A regölyi komplexumot a gót temetkezések közé sorolják az «Archeológija Vengrii» szerzői is, azonban itt említjük meg, hogy az V. századból származó hasonló fekete-agyag korszó Orzurokovóban, a Kabard-Balkar SzSzR területén találták, ahol abban az időben az alánok letelepedtek.

Nem tudom, hogy éppen melyik ozorkuvói korszóra gondoltak a szerzők, azonban az azonos jelentésű etnikai stílusjegyek képtelensége az adott esetben is érthető.

J. Teiral írt az untersiebenbrunni típusú régészeti tárgyak Európában és Észak-Afrikában Karthágóig való elterjedéséről. Evvel kapcsolatban gyakran felvetődik a kérdés az úgynevezett «polychrom stílus» (tetszetős színes (gyakran vörös) berakások arany alapon) Nyugaton való elterjedéséről. Pontosan a «polychrom stílus» készítményeit vette tekintetbe M. I. Rosztovcev, amikor megalkotta a «boszporocentrizmus» elméletét, az alánokat e stílus egész Európában való elterjesztőinek tartotta. O. M. Dalton, aki akkor az egyik legnagyobb tekintély volt az archeológiában, valószínűleg M. I. Rosztovcev nézeteinek a hatására, összehasonlította a Kercsből való «gót» leleteket a Bertier-de la Garde által a Brit Múzeumnak átadott, jóval későbbi meroving stílusú alkotásokkal, és kimutatta a teljes azonosságukat. Ezek szerkezete alapján H. Kunn arra a következtetésre jutott, hogy a «légy» típusú fibulákat (vagy cikádákat) Európába a szarmaták és a gótok együtt hozták be, amivel B. Arrenius nem ért egyet, bár ennek a lehetősége teljesen valószínű.

O. M. Dalton azonban nem fordított figyelmet M. I. Rosztovcev azzal kapcsolatos megállapítására, hogy a polychrom stílus «a gazdák stílusává vált, a lakosság uralkodó osztályáé, a fejedelmi és a királyi udvarok stílusává, Genserich, Theodorik és Attila stílusává» (48). Ezzel M. I. Rosztovcev elismerte, hogy a polychrom stílus alkotásai a sztyeppei arisztokráciához tartozók, nemcsak a szarmata-alán arisztokráciához, hanem a gótokhoz, a hunokhoz is egyaránt, és a mai kutatók a «nagy népvándorlás» korszaka régészeti emlékének tartják. A polychrom stílus díszítésének csak egy része készült Boszporosz műhelyeiben, és terjedt el onnan keletre és nyugatra az állandóan mozgó nomádok által a hun korszakban. (Sőt I. Werner úgy véli, hogy az V. században a hun nomadizálás központja Boszporosz körzetében volt. Ezek között a nomádok között bizonyára alán csoportok is voltak.

A polychrom stílusú impozáns készítmények igazi központjává a Közép-Duna vidéke vált, ahol Attila rövid életű államának főhadiszállása és központja helyezkedett el. A. K. Ambroz írta ezzel kapcsolatban: «A IV-V. század határán a nyugat felé mozgó népek nem vitték magukkal a Kórház utca (temető Kercs városában – A. K.) és Untersiebenbrunn magas kultúráját, hanem csak a következő stílus egyes elemeit. A Dunánál ezek az elemek átalakultak, és folyamatosan a hun szövetség csúcsán állókhöz tartozó új archeológiai kultúrává olvadtak egybe». Boszporoszbán, a Volga vidékén, a Kaukázusban, és úgyszintén Nyugat- és Közép-Európában ez a stílus «hun divatként» terjedt el. Ebből az következik, hogy «nincsen semmi alapunk ezeket a berakások tárgyakat a hunok előtti időben a menekülő alánok vagy gótok által nyugatra hozott, Boszporoszbán kölcsönvett kultúra részének tekinteniünk» (49).

Nem könnyű dolog A. K. Ambroz idézett összegzésével teljesen egyetértenünk. Ha a nyugat-európai berakások tárgyak valóban nem a hunok előtti időkhöz tartoznak, és valóban nem az alánok és a gótok kölcsönözték őket Boszporoszbán, akkor

az alánokon és a gótokon kívül ki hozhatta be azokat az V. században Európába és Pannóniába? A «hun divat» Attila idejében vált népszerűvé, és az elterjedése nem volt a tömegmigráció függvénye, azonban az V. század első évtizedeiben a polychrom stílus – amely jóval előbb keletkezett a hunoknak a Fekete-tenger vidékének északi részén történt megjelenésénél, a mesterséges koponyatorzítás és a temetési tükrök széttörése szokásával egy időben – hordozójaként és elterjesztőiként mindennél inkább az alánokat és a gótokat tekinthetjük. Természetesen az alán örökség szoros elkülönítése itt nem lehetséges, s csak azoknak a törzseknek a szociális felső rétege jöhet szóba, akik az V. évszázad első felében behatoltak Galliába, Észak-Itáliába és Hispániába. Ebben közösséget vállalok I. Wernerrel.

7. ábra. Fogoly alánok. Elefántcsont faragás után. IV. század vége, V. sz. eleje. Galberstadi székese gyűjtemény.

Az elmondottak fényénél újra fordítsunk figyelmet az Eraine-ban (Normandia) található V. századi női sírra. Itt kettő, berakásokkal gazdagon díszített untersiebenbrunni típusú aranyfibulát és «M» betű formájú aranyhímezéses ruhát láthatunk, ami Untersiebenbrunnban és Regölyben szintén megemlíthető. Eraine arany díszei E. Salin szerint az alánok, vandálok és szvébek 407. évi portyája idején kerülhettek ide, amennyiben Untersiebenbrunn az V. sz. első évtizedeire datálható. Az Eraine-ban levő sír idejét néhányan az V. század közepére tolják ki, ami az írott források szerint az alánok Bretagne-ban és a szomszédos Normandiában való megjelenésének felel meg.

Észak-Franciaország területén más közép-dunai származású lelet-tárgyak is vannak. Nevezetesen az a légy formájú fibula, amelyet Beaurepaire-ben (Rhône medencéje) találtak, E. Salin által az V. század első felére datált, és az alánokhoz kapcsolható. Fentebb már megemlíttük a «légy» formájú fibula észak Fekete-

tenger vidéki származását, ezért a szóban forgó fibula alán eredete teljesen valószínűsíthető, bár nem bizonyított. A lemezes fibulák bonyolult kérdését „Az alánok nyugaton” témájú tanulmányunkban tekintettük át. L. Franchet megkísérelte néhány alán bronztárgy azonosítását, főként a Loire völgyéből származó csatokat. L. Franchet ezeket a tárgyakat V. századiaknak tudta be, s kiemelte, hogy «az alánok a régi orleans-i provincia nyugati részét foglalták el a Loire jobb oldala mentén, néha a bal part kis részét is hatalmukba kerítették». A tárgyak lelőhelye valóban egybeesett az alánok területével és Orleans környékével, és ez arra készítette B. Bachrachot, hogy L. Franchet következtetéseit használja fel a saját könyvében, azonban B. Bachrach nem vette figyelembe H. Zeiss és E. Salin kifogásait: az első a VII. századba datálta a tárgyakat, a második pedig a származási helyüket állapította meg. Ily módon L. Franchet kísérlete sikertelennek bizonyult. Ugyanabban az időben E. Salin – megemlítve a tárgyak észak Fekete-tenger vidéki és pannon származását – Franciaország területére, az alánoknak Pannóniából Észak-Franciaországon keresztül Hispaniába történő, V. század eleji mozgásával hozza azokat kapcsolatba.

Ha az alánok Franciaország területére vezető archeológiai nyomainak feltárása túlságosan megnehezített, és idáig nem lép túl egy óvatos hipotézis keretein, akkor a Pireneusi-félsziget területére vonatkozóan az ilyen nyomok feltárása még nehezebb. Elsősorban ilyen az a sír Bejából, Dél-Portugália területéről amely a tudományunk egy kardot adott markolatgombbal, berakással, és két aranycsatot gránátkő berakásokkal. N. Aberg és K. Raddatz magabiztosan nyugati gótként regisztrálják ezt a komplexumot, akiknek a temetkezési helyei a Pireneusi félszigeten valóban ismertek. Azonban a Bejából származó leletet nem kevesebb okkal lehet alánoknak tekinteni (hasonló ormány alakú csatok).

Befejezésül érintsük az Észak-Afrikából származó leletek problémáját. Ez a gazdag leltár a Kudjat-Zater (Karthágó) szarkofágjából származó arany nyakörvből, polychrom stílusú kétlemezes fibulákból, aláhajtott lábú fibulából, három gyűrűből, aranyberakásos csatból, 169 öltözékről való aranylemezekből áll. Publikálva ezt az anyagot M. I. Rosztovcev a IV-V. század végére datálta, összehasonlította az Eraine-ből és Kerceből származó leletekkel, és hipotézist állított fel a Kudjat-Zater-i komplexum alán származásáról. A polychrom stílus jelenléte hatással van ránk, azonban a komplexum datálása pontosabb meghatározást kíván. J. Teiral bizonyította be, hogy a Kudjat-Zatr-i komplexum a VI. századból származik.

Még óvatosabban kell közelednünk a Karthágóban található *Thuburbo Majus*-i pogány templomból származó aranytárgyakhoz. És itt lehetséges néhány párhuzam a Fekete-tenger partvidékének északi részével, ami annak idején arra ébresztette ezen sorok szerzőjét és V. K. Pudovint, hogy a *Thuburbo Majus*-i tárgyakat úgy tekintse, «hogy a vandálok és alánok 429-ben Hispaniából történt áttelepülésével kerültek Észak-Afrikába». Én most nem készülök ezt megerősíteni, mert a komplexum keltezése homályos maradt, külön kutatásra szorul.

A kutatók előtt álló nehézségek okai érthetőek. Minél távolabb kerültek az alánok Nyugatra, annál inkább elvesztek és elhalványodtak anyagi kultúrájuknak azok a meghatározó vonásai, amelyek a maguk nemében számunkra eligazítókként szolgálhatnak. R. Hahman szerint soha sem tapasztalható a kultúra egészének az új életterületre való átvitele, és emiatt az archeológiai átköltözést nem lehet bizonyítani, csak feltételezni. Ennek következtében az alánok Franciaország, Spanyolország, Portugália, Afrika kultúráiban az V-VI. században hagyott nyomait nem tudjuk egyértelműen azonosítani, s ezen a területen a többé-kevésbé megengedhető hipotézisre kell szorítkoznunk.

Elődeinknek, az alánoknak Nyugaton való tartózkodása, az egész Európán keresztül Afrikába vezető útja, katonai-politikai aktivitásuk a távoli vidékeken egyik érdekes oldala a hazai (osztét – *a fordító*) történelmünknek. A Római-Birodalom alkonyán az alánoknak nem kis szerepe volt annak további sorsában, ugyanis elismert tény, hogy az alánok itt nemcsak a római seregekben tűntek ki, hanem hozzájárultak a mai itáliai nép etnogenezéséhez is. Az alán elemek vitathatatlanok Franciaország helynévanyagában is; jóllehet területén eléggé hosszú ideig az alánok, B. Bachrach szerint, meghatározó befolyással voltak Nyugat-Európa hadművészetének fejlődésére, különösen a lovas harc taktikájára. A germán törzsekkel együtt az alánok aktívan részt vettek a polychrom stílus és a «hun divat» európai elterjesztésében, amely Pannóniában alakult ki, ahol az alánok nagy tömbje hosszú ideig tartózkodott. Amint Bachrach írja, az alánok voltak az egyetlen nem germán nép, akik a «nagy népvándorlás» idején jelentős településekkel rendelkeztek Nyugat-Európában. Mindez szilárdan kapcsolja az alánok történelmét a világ történelméhez.

A fordítás részlet V. A. Kuznyecov: Az alánok történetei c. 1992-ben Vlagyikavkáz-ban az «IR» kiadónál megjelent könyvéből.

Palláné Szénási Magdolna

AZ ALÁNOK ÚTJA NYUGAT FELÉ

Temina Tuajeva - Ruszlan Bzarov filmje. Vlagyikavkaz, Nart-Art Stúdió 2007.

A Kaukázus festői szépségű hegyeségei között, sziklás, hasadékos, barlangokkal teli vadregényes környezetben él az alánok népe. A romantikus kor európai írói mintegy két évszázaddal ezelőtt említették őket először írásaikban. Az ókori krónikákban is írtak róluk, nyugaton, főleg a franciák és az angolok alánoknak, keleten ugyanazt a népet oszétoknak, jászoknak nevezték. A Kaukázusban sokféle, nagylétszámú törzs élt, ezek közül az egyik, időszámításunk kezdetén létrehozta az Alán Királyságot. Ez volt az egyik legrégebbi európai kultúra, melynek nyelve iráni eredetű. A hegyek között fekvő birodalmat a 13-14. században mongol csapatok Timur vezetésével feldúlták. A 15. századra a térség újra erőre kapott és a Hegyvidéki Alánok Társadalma Föderációban tömörült, mely a 18. században felvette a kapcsolatot a határos Orosz Birodalommal.

A jász/ oszét/ Oszétia szó az óoroszról került be más nyelvekbe, így nevezték magukat az alánok mintegy 2 ezer évvel ezelőtt. Nyugaton az alánok elnevezés honosodott meg. A rómaiak hol alánoknak, hol szarmatáknak, hol alán szarmatáknak, hol szarmata alánoknak nevezték őket, a 4. századtól viszont eltűnik a szarmata megnevezés. Néhány feljegyzés elkülöníti a szarmatákat az alánoktól, mások ugyanazon népek tartják őket.

Az oszétok eredetileg a Don sztyeppéiről vándoroltak dél felé és így jutottak el a Kaukázusba. Az első évszázad leletei szerint már fejlett kézműiparral rendelkeztek, a lakóhalmaik sírmaradványaiból előkerült kerámiaedényeik és használati tárgyaik művészi megmunkálásról árulkodnak. A 2. századtól kezdve több hullámban indultak nyugat felé. A 3. századtól kezdve a mozgásuk felgyorsult, mert a hunok több ízben, ismételten támadták a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között elterülő Kaukázusi Alán Birodalmat. Az alánok soha nem voltak nagy létszámúak és a hatalmas hun seregek elől nyugat felé menekültek, majd 376-ban elérték az orosz határt. A nagy népmozgás, népvándorlás és a káosz az alánokat is magával sodorta, és életmódváltoztatásra kényszerítette. Kialakult a lovas alán harcos típusa, akit a gyors mozgás, a halálmegvető bátorság és a harci kedv jellemezett. A Fekete-tenger keleti oldaláról eljutottak egész Európába, amely akkor jórészt a Római Birodalomhoz tartozott, beleértve a mai Nagy-Britanniát is, eljutottak továbbá Afrikába és Ázsiába is. A nomád alánok mintegy 60-100 éven át járták keresztül-kasul Nyugat-Európát, mire megtalálták a nekik való foglalatosságokat és helyüket Európában. Az alánok voltak az egyetlen nem germán nép, amely nagy birodalmat hozott létre Európában.

A 400-as évek elején az alánok nyugat felé vonulásuk során a Dunánál egyesültek

Palláné Szénási Magdolna

AZ ALÁNOK ÚTJA NYUGAT FELÉ

Temina Tuajeva - Ruszlan Bzarov filmje. Vlagyikavkaz, Nart-Art Stúdió 2007.

A Kaukázus festői szépségű hegyeségei között, sziklás, hasadékos, barlangokkal teli vadregényes környezetben él az alánok népe. A romantikus kor európai írói mintegy két évszázaddal ezelőtt említették őket először írásaikban. Az ókori krónikákban is írtak róluk, nyugaton, főleg a franciák és az angolok alánoknak, keleten ugyanazt a népet oszétoknak, jászoknak nevezték. A Kaukázusban sokféle, nagylétszámú törzs élt, ezek közül az egyik, időszámításunk kezdetén létrehozta az Alán Királyságot. Ez volt az egyik legrégebbi európai kultúra, melynek nyelve iráni eredetű. A hegyek között fekvő birodalmat a 13-14. században mongol csapatok Timur vezetésével feldúlták. A 15. századra a térség újra erőre kapott és a Hegyvidéki Alánok Társadalma Föderációban tömörült, mely a 18. században felvette a kapcsolatot a határos Orosz Birodalommal.

A jász/ oszét/ Oszétia szó az óoroszról került be más nyelvekbe, így nevezték magukat az alánok mintegy 2 ezer évvel ezelőtt. Nyugaton az alánok elnevezés honosodott meg. A rómaiak hol alánoknak, hol szarmatáknak, hol alán szarmatáknak, hol szarmata alánoknak nevezték őket, a 4. századtól viszont eltűnik a szarmata megnevezés. Néhány feljegyzés elkülöníti a szarmatákat az alánoktól, mások ugyanazon népek tartják őket.

Az oszétok eredetileg a Don sztyeppéiről vándoroltak dél felé és így jutottak el a Kaukázusba. Az első évszázad leletei szerint már fejlett kézműiparral rendelkeztek, a lakóhalmaik sírmaradványaiból előkerült kerámiaedényeik és használati tárgyaik művészi megmunkálásról árulkodnak. A 2. századtól kezdve több hullámban indultak nyugat felé. A 3. századtól kezdve a mozgásuk felgyorsult, mert a hunok több ízben, ismételten támadták a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között elterülő Kaukázusi Alán Birodalmat. Az alánok soha nem voltak nagy létszámúak és a hatalmas hun seregek elől nyugat felé menekültek, majd 376-ban elérték az orosz határt. A nagy népmozgás, népvándorlás és a káosz az alánokat is magával sodorta, és életmódváltoztatásra kényszerítette. Kialakult a lovas alán harcos típusa, akit a gyors mozgás, a halálmegvető bátorság és a harci kedv jellemezett. A Fekete-tenger keleti oldaláról eljutottak egész Európába, amely akkor jórészt a Római Birodalomhoz tartozott, beleértve a mai Nagy-Britanniát is, eljutottak továbbá Afrikába és Ázsiába is. A nomád alánok mintegy 60-100 éven át járták keresztül-kasul Nyugat-Európát, mire megtalálták a nekik való foglalatosságokat és helyüket Európában. Az alánok voltak az egyetlen nem germán nép, amely nagy birodalmat hozott létre Európában.

A 400-as évek elején az alánok nyugat felé vonulásuk során a Dunánál egyesültek

a már korábban elvándorolt szarmata/ alán csapokkal és együtt mozogtak Észak-Gallia és Katalónia felé, keresztülmentek a mai Magyarország területén is. 411-ben szövetséget kötöttek a germán népcsaládhoz tartozó vandálokkal. 451 nyarán Attila hun csapataival is megütköztek és legyőzték őket. Az 5. évszázadban királyságot hoztak létre a két említett területen, ezért gyakran kerültek összetűzésbe a Római Birodalommal. A két királyság mintegy 10-20 évig állt fenn. Erődítményeket, templomokat építettek, vagy használták a római építményeket, köutakat, kaszányákat, fürdőket, vízvezetékeket, melegpadlós házakat. A római építményeket nem semmisítették meg, hanem saját céljaikra formálták át. A z egyik színházat például piaccá alakították. A mai Spanyolország, Portugália, Olaszország és Franciaország területén különösen sok földrajzi név őrzi emléküket. Észak-Franciaországban mintegy 300 alán eredetű földrajzi név él a mai napig. Például Alos, Allones, Alan, Alaigne, Lavour, Saint Alain, Alanos, Alzonne, Lannemezan, vagy Olaszországban Alagna, Salmaise, Sarmato, és élnek az emlékek Svájc területén is. Vannak olyan francia és más nyugat-európai nyelvi elemek, amelyeknek csak iráni magyarázata értelmes. A kocsi, a ló és a lószerszámok részeinek elnevezése a franciában alán eredetű. A sör szó a németben iráni gyökerű. Az előkelőségek és hadvezérek között a feljegyzésekben alán nevek is fennmaradtak. A nyelvi emlékek még nem kerültek teljes mértékben feltárrásra, a kutatók még számos meglepetésre számítanak.

Az Ibériai félszigeten hozták létre a centrumukat és onnan terjesztették ki a hatalmukat az egész félszigetre. Eljutottak Gibraltárig, sőt, keresztülmentek Afrikába, ott az északi részt elfoglalták, majd 429-ben létrehozták az Alán-Vandál Királyságot, amelyet 442-ben Róma is elismert. Később elfoglalták Rómát, a világ fővárosát, majd a mai Nagy-Britanniát is. Feljegyzések szólnak arról, hogy Hadrianus császársága idején mintegy 8000 szarmata lovas szolgált, akiknek nagy része bevonult a brit szigetekre. Hadriánus falát is szarmata harcosok védték. A Római Birodalomban sok alán/ szarmata harcos szolgált, akik különösen nagy szerepet játszottak a mai Nagy-Britannia területén. A harcok emlékét például egy 2. században készült lovaszobor őrzi. Veronában, Orleans és Porto környékén több alán maradvány is feltárrásra került, például Nagy Konstantin mauzóleuma a 4. századból, és a trójai háború feltárrásai is őriznek alán nyomokat. Portugáliai sírfeltárrások során számos alán fegyver került napvilágra. Ezek díszes kardok, aranyékszerek, használati tárgyak, amelyeken ott vannak az alán népi motívumok. Normandiában is gazdag sírleletek kerültek elő, és az ékszerek Dél-Oroszország és más vidékek alán eredetű motívumait őrizték meg. Az előkerült koponyacsontok a kor alán divatja szerint mersterségesen deformáltak, Attilának is ezen a módon volt deformálva a feje. Az imént említett leleteket most múzeumokban őrzik. Britanniában 4 nagy római erődítmény és egy hosszú fal maradt fenn, ahol szintén kerültek elő alán tárgyak.

Az alánoknak az első évszázadok folyamán életformájukká vált a katonáskodás.

Katonának szegődtek különböző birodalmakhoz, uraságokhoz, vagy meghívták őket szolgálatra. Harcmódoruk olyan hatékony volt, hogy például a rómaiak is alán mintára alakították át saját lovasságukat. Aranyszínű pajzsukon ott díszelnek a híres alán piros virágok. Az alán harcosok egy kötelékben maradtva szegődtek el, főleg rokonaikkal, és úgy szolgáltak. Megtanulták munkaadóik nyelvét, ugyanakkor saját nyelvüket, divatjukat és kultúrájukat is megőrizték.

Kapcsolatban maradtak az őshazával is és ha kellett, onnan hoztak új harcosokat. Kapcsolatban voltak a Dunán már korábban átkelt rokonaikkal is. Szolgálataikért gyakran kaptak nagy földeket, s a feudalizmus kialakulásával és megszilárdulásával egyre nagyobb létszámban váltak földbirtokos arisztokratákká. Az angolban és a franciában megmaradt az „alán” szó harcos úr jelentése. Az alánok mintegy kapcsot képeztek nyugat és kelet között. Speciális lovaik és kutyáik voltak. Abban az időben a nyugati vidékeken a mai pónihoz hasonló lovak voltak használatban, az alánoknak ezzel szemben, szép, magas, karcsulábú, gyors lovaik voltak. Az imperátorok és más előkelőségek szívesen vásároltak maguknak elegáns alán lovakat. Marc Aureliusnak is alán lova volt. A kutyáik vadászatra és harcra igen alkalmasak voltak. Buldogszerű pófájuk volt, nem voltak kimondottan szép állatok, de erősek, nyugodtak, méltóságteljesek voltak és szenvedélyes vadászösztön élt bennük. Alkalmasak voltak vad bikák, tehének befogására, nagy vadra való vadászatra. Áldozataikat nem engedték el, képesek voltak saját életük árán is harcolni és igen gyorsan futottak. Az alán harcosok kutyáik egy részét az Ibériai félszigeten hagyták, amikor átmentek Afrikába. Ma már csak Spanyolországban és Olaszországban tenyésztik az alán kutyafaját, számuk mintegy 700-ra tehető. Mióta tilos nagy vadra vadászni és kutyákat bikaviadalnál bevetni, számuk egyre csökken.

Az alán tradíciók is beépültek a nyugati kultúrákba. Egy Visconti –filmben például pont úgy folyik le az étkezéssel kapcsolatos rituálé, mint ahogyan az az alánoknál az évezredek óta fennáll. Az oszét ünnepi ételek hasonlóak a nyugaton szokásosakkal. Az alán emberek vallásosak, tisztelettudóak, fegyelmezettek, mélyérzésűek.

Számos legenda, dal, eposz is megőrizte az alánok emlékét. A témái is hasonlóak a különböző helyeken született alán gyökerű irodalmi alkotásoknak. Az egyik legenda szerint, amelynek talán igazságmagja is van, az Artúr királyról szóló. Mintegy 20 éve megtalálták ugyanis Artúr király sírját Nagy-Britanniában, amelyen a latin betűs felirat is megerősíti a szájhagyomány útján terjedő legendát. A király 405-ben született az óceán partján fekvő Tintagell településen, a rómaiak pedig 410 körül vonultak ki a brit szigetekről. Az alánok keveredtek az ottmaradt rómaiakkal és más népekkel, hitük és legendáik viszont, például a fehér őzről, a vizek szelleméről a különböző varázslatokról fennmaradt. A 12-13. század óta, amikor is kialakultak az egyes népek saját irodalmi, dalok és történetek kerültek feljegyzésre Artúr királyról, melyek számos későbbi kor nagy íróját és költőjét is megihlették. Artúrnak fennmaradt egy

sárkányos, lovas ábrázolása, amely sárkányvezér motívum megtalálható a szarmatáknál is. Egyes feltevések szerint a szarmata származású Artúr király volt az egyik első európai civilizáció megalapítója. Nemcsak kiváló harcos volt, hanem kiváló szervező, művelt és udvarias, lovagias is, aki emberi nagyságáról is híres volt. Vannak, akik Artúr király nevét Rémes Medvére fordítják, mások a Nap fia, Túz nevet tulajdonítják neki. Az Artúr királyról szóló eposzt több nyelvre lefordították és érdekessége, hogy a király csak csodálatos kardjával együtt, azáltal tud létezni. Meghalni is csak akkor tud, amikor a kardja a tenger hulámsírájában végleg elmerül. Az eposz több motívuma, variánsa a német és a francia költészetben is fennmaradt. Japán kutatások szerint Ász germán király ugyancsak alán származású volt.

A Kaukázusban, de az alánok bejárta nyugati országokban is él az emberek emlékezetében alán származásuk tudata, csakúgy, mint a Jászságban is megvan a jász tudat. Ezeket a népeket nem a gyorsan változó politika köti őket össze, hanem a közös gyökerek, az ősök, a származás, a hit, a kultúra. Az alán/ jász kultúra, hit, mentalitás, stabilan fennmaradt két évezred viharában is, ezzel is bizonyítva, hogy a különböző népeket összekötő kulturális kapocs olyan maradandó érték, amelyet az összeműlt kultúra fennmaradása érdekében ápolnunk és őriznünk kell.

Temina Tuajeva rendező, Ruszlan Bzarov történész szakértői közreműködésével készült alkotását DVD-n tekintetem meg. A film szokatlanul és lebilincselően szép, a tartalom és a forma tökéletes összhangjának lehetünk szemtanúi. A képek végigvisznek bennünket az alánokkal együtt minden helyen, ahol az ősök jártak, illetve járhattak és bepillantást nyújtanak a helyszínek mai életébe. Egy-egy képsor mindig természeti képekkel kezdődik, hullámozó tengerrel, fenséges sziklával, szűk hasadékokkal, évszázados fák gubancos gyökereivel, lélegzetelállítóan meredek kőszirtekkel, talán olyan állapotában, ahogy őseink is láthatták. A film elénk tárja a természet vad, ősi erejét, és a benne élő kicsiny ember mérhetetlen kiszolgáltatottságát. Ez a szemléletmód a természeti népek animisztikus filozófiájából fakad, amely azt sugallja, hogy az ember a természet része, azzal együtt él, attól függ.

Napjaink siker- és gazdaságorientált környezetében, ahol a médiák a dolgozók pihentetését főképp az üres szórakoztatással kívánják megoldani, kritika is ez a film, mivel nem a szokványos külsőségeket és nem a gazdaságosságot hirdeti, nem a pénzről szól, hanem a kortól és helyszíntől független, minden emberben meglévő humánusmot ábrázolja. Bemutatja, hogy az ember otthonosan mozog a fenséges természetben, a közösen alkotott szellemi kultúrában. Mint a filmen láthatjuk, a hétköznapi emberek békésen tölti szabad délutánjait, barátai, családtagjai körében, mindegy, hogy Svájcban, Nagy-Britanniában, vagy Oszétiában él-e. Mindenki tisztelettel őrzi ősei emlékét és elismeréssel adózik a nagy tettek előtt. A filmből kiderül, hogy az emberek békében és egyetértésben élnek és tudnak élni, bármilyen nyelvet is beszélnek. A művészi elemek, a zene, a kosztüm, a dekorációk visszaviszik

Temina Tuajeva rendező

a nézőt a régi korokba és ízelítőt adnak letűnt korok divatjából, ízléséből, ezzel toleranciára tanítanak. Az emberek a felszíni külsőségek mellett is hasonlóak, valamennyien boldogok szeretnének lenni. Bzarovék filmje a súlyos mondanivaló ellenére sem nehézkes. A képek szárnyán könnyedén repülünk a vágózó lovakkal, a nagyvadat űző kutyák, a térkép sematikus, magyarázó ábrái és a valódi, ritka szép filmfelvételek segítségével. A film globális felelősségtudatot, önerősítést sugároz, hiszen mindenki egyformán felelős a béke megőrzéséért, a természet, a kultúra fennmaradásáért, az emberek együttműködéséért. A film segít az emberek identitásának megtalálásában, hiszen megtudjuk, hogy például nekünk, jászoknak, kik voltak az őseink, milyenek voltak a gyökereink, honnan jöttünk. A film talán segít annak a mindenkire érintő kérdésnek a megválaszolásában is, hogy merrefelé érdemes tartanunk. A válasz a közös út, az együttműködés, az emberi nem, a humán kultúra fenntartása, keletről nyugatra és nyugatról keletre, északról délre és délről északra egyaránt.

Besenyi Vendel

NEM BESZÉLTEK A VELÜK TÖRTÉNYEKRE

a jászboldogházi kulákok elleni megtorlás és rekvirálás története

Jászboldogháza 1946-ban történt önállóvá válásakor kis és középparasztok birtokolták a határt, föld nélküli család kevés volt. Még a településen élő viszonylag nagyobb létszámú vasutasoknak is volt 3-4 holdacska. A gazdálkodók intenzív földműveléssel és még intenzívebb állattenyésztéssel foglalkoztak. Már a háború előtt is komoly törzstenyésztői munka folyt ezen a határrészen, főleg szarvasmarha tenyésztés tekintetében. A tejet a helyben lévő tejcsernák útján értékesítették, állataik egy részét tenyészállatként adták el.

A háború után a településre kivetett jóvátétel teljesítése érdekében létrehozták az ún. Állatmentesítő Szövetkezetet. Pénzt adtak össze, az ország más részén megvásárolták a beadandó állatokat, így a háború pusztításai során még megmaradt értékes állományt meg tudták menteni, sőt azt tovább tudták fejleszteni.

Magyarországon a termelőszövetkezeti csoportok létrehozása Rákosi Mátyás 1948. évi augusztus 20-án Kecskeméten elmondott beszéde után kezdődött el. Ezekbe a csoportokba zömében szegényparasztok léptek be. A közös gazdálkodást folytató szegényparasztok munkájához 1949 elején a termelőeszközök nagyon szűkösen álltak rendelkezésre. Munkájuk végzéséhez támogatásra, megsegítésre volt szükség. Ezt az állami szervek is elismerték, sőt a gazdasági megsegítést alapvető kérdésnek tartották.

Az országban az első kulákkistát 1949-ben készítették el. A kulákság hatalmának „megtörése” érdekében megszorító intézkedéseket fogantatosított a rendszer. A gabonabeszolgáltatásokat többször emelték, mezőgazdasági fejlesztési járulékot vezettek be. A kulákokat kitiltották a földműves- és hitelszövetkezetekből, kiszorították őket a falusi vezetéskből. Kizárták őket az állami hitelekkel, bevezették a tejbeszolgáltatást, gyermekeiket közép-és felsőfokú intézményekbe nem vették fel. Koholt vádak alapján súlyos bírságot szabtak ki, és a hatalom nem riadt vissza a zaklatástól, az erőszaktól és a veréstől sem. Keserves és megfélemlítő évek voltak ezek.

Szolnok megyében 1949-ben 5081 kulákot írtak össze. Jászboldogházán az 1949. évi márciusi állapot szerint 86-an tartoztak ebbe a körbe. Ők 2887 kh földön gazdálkodtak, ami a község földterületének 30 %-át tette ki. A kulákok névsorából kiderül, hogy nemcsak a földtulajdonosok, hanem kocsmatulajdonos, kupec és géptulajdonos („ipari kulák”) tartozott ebbe a megbélyegzett körbe.

1948-as „fordulat éve” után a Magyar Dolgozók Pártja a centralisztikus hatalomgyakorlás egyik eszközeként felgyorsította a kuláksággal szembeni megtorló és megszorító intézkedéseket. A megyék, a főispánok számára előírták: legyenek

Besenyi Vendel

NEM BESZÉLTEK A VELÜK TÖRTÉNYEKRE

a jászboldogházi kulákok elleni megtorlás és rekvirálás története

Jászboldogháza 1946-ban történt önállóvá válásakor kis és középparasztok birtokolták a határt, föld nélküli család kevés volt. Még a településen élő viszonylag nagyobb létszámú vasutasoknak is volt 3-4 holdacska. A gazdálkodók intenzív földműveléssel és még intenzívebb állattenyésztéssel foglalkoztak. Már a háború előtt is komoly törzstenyésztői munka folyt ezen a határrészen, főleg szarvasmarha tenyésztés tekintetében. A tejet a helyben lévő tejcsernő útján értékesítették, állataik egy részét tenyészállatként adták el.

A háború után a településre kivetett jóvátétel teljesítése érdekében létrehozták az ún. Állatmentesítő Szövetkezetet. Pénzt adtak össze, az ország más részén megvásárolták a beadandó állatokat, így a háború pusztításai során még megmaradt értékes állományt meg tudták menteni, sőt azt tovább tudták fejleszteni.

Magyarországon a termelőszövetkezeti csoportok létrehozása Rákosi Mátyás 1948. évi augusztus 20-án Kecskeméten elmondott beszéde után kezdődött el. Ezekbe a csoportokba zömében szegényparasztok léptek be. A közös gazdálkodást folytató szegényparasztok munkájához 1949 elején a termelőeszközök nagyon szűkösön álltak rendelkezésre. Munkájuk végzéséhez támogatásra, megsegítésre volt szükség. Ezt az állami szervek is elismerték, sőt a gazdasági megsegítést alapvető kérdésnek tartották.

Az országban az első kulákkistát 1949-ben készítették el. A kulákság hatalmának „megtörése” érdekében megszorító intézkedéseket fogantatosított a rendszer. A gabonabeszolgáltatásokat többször emelték, mezőgazdasági fejlesztési járulékot vezettek be. A kulákokat kitiltották a földműves- és hitelszövetkezetekből, kiszorították őket a falusi vezetéskől. Kizárták őket az állami hitelekől, bevezették a tejbeszolgáltatást, gyermekeiket közép-és felsőfokú intézményekbe nem vették fel. Koholt vádak alapján súlyos bírságot szabtak ki, és a hatalom nem riadt vissza a zaklatástól, az erőszaktól és a veréstől sem. Keserves és megfélemlítő évek voltak ezek.

Szolnok megyében 1949-ben 5081 kulákot írtak össze. Jászboldogházán az 1949. évi márciusi állapot szerint 86-an tartoztak ebbe a körbe. Ők 2887 kh földön gazdálkodtak, ami a község földterületének 30 %-át tette ki. A kulákok névsorából kiderül, hogy nemcsak a földtulajdonosok, hanem kocsmatulajdonos, kupec és géptulajdonos („ipari kulák”) tartozott ebbe a megbélyegzett körbe.

1948-as „fordulat éve” után a Magyar Dolgozók Pártja a centralisztikus hatalomgyakorlás egyik eszközeként felgyorsította a kuláksággal szembeni megtorló és megszorító intézkedéseket. A megyék, a főispánok számára előírták: legyenek

határozottabbak ebben a kérdésben. A megyei főispán jelentése híven tükrözi a kor uralkodó hangulatát, érzékelhető belőle a kulákság elleni heves támadás¹

A belügyminiszter részére készült jelentés eljutott az MDP Központi Vezetősége Közigazgatási Osztályára, ahonnan további instrukciók érkeztek, miszerint „a kulákok visszaszorításának tervét dolgozzák ki a járásra vonatkozóan”. A válaszlevélben a képviselőtestületek megtisztítását szorgalmazták a „befurakodott kulák elemektől” „, „fel lehet használni a közérdekű hírszolgálat adta lehetőségeket a kulák elemeknek a széles néprétegek előtt való lejáratására.”² Jászboldogházán előbb a 40 tagú képviselő-testületet „tisztítják meg”, majd fokozzák a kulákság elleni támadásokat.

1949. év márciusában sajátosnak nevezhető módon pattan ki a szikra. Március 13-án az Üveges-féle kocsmában Pozsonyi István közellátási kisegítő lekevert egy pofont Péntek Gábornak, a község párttitkárának. A pofon szerelmi féltékenység miatt csattant. A konfliktus két szereplője Kovács Bélánénak, a község házán dolgozó elvált asszonynak, közellátási kisegítőnek tette a szépet, s ezen alaposan összekaptak. A pofon elszenvedője, Péntek Gábor párttitkár meg is fenyegette a jelenlevőket: „Megálljatok parasztok, majd lesz ezért nektek!”³ A jelenlevők kérték Pénteket, hogy ne jelentse az esetet, de a feldühödött, megalázott párttitkár mégis ehhez folyamodott.

A történetekre reagálva rövidesen rendőrkielégítő jelent meg a településen, akiket Pusztamonostorról vezényeltek át.⁴ Pusztamonostoron 1949. március 6-án az aznap megnyílt szövetkezeti kocsmában, este 10 óra körül kulmálta a kulákküldözés. A kocsmában levők belekötöttek Borbély Miklós DÉFOSZ irodavezetőbe, és Berényi Kálmán községi tanácsosba. Mindketten az MDP helyi szervezetének aktív tagjai voltak. A szóváltás verekedéssé fajult, s Borbély Miklós súlyos koponyasérüléseket szenvedett. Beszállították a jászberényi Erzsébet kórházba, de életét már nem tudták megmenteni. Ezt akkor úgy állították be, hogy Borbély Miklós a kielezett osztályharc-

¹ Részlet: Juhász Imréné főispán 1949. év eleji Szolnok megyei főispáni jelentéséből: „A vármegye területén a koalíciós pártok együttműködésében legutolsó jelentésem óta bizonyos mérvű romlás állott be, éspedig a járszági felsőjárás területén (ez volt a régi eredeti jászberényi járás – B.V). Ezen járásban eddig annak ellenére, hogy a kulákság nagy számban foglal helyet a kiscsardapárt vezetésében, az együttműködés zavartalan és surlódásmentes volt. Most azonban a kulákság megzavarja az együttműködést és széthúzást akar előidézni. Így zavarok keletkeztek Jászboldogháza, Jászkóhalma és Jászdózsza községekben, melyek a járás területén a legnagyobb kulákkészletek. Az itt lévő kulákok nagy számmal vannak bent a kiscsardapárt vezetésében. A kulákság részéről ez a zavarkeltés szorosan összefügg a mindszenyizmus kérdéseivel és a Kiscsarda Párt központi választmányának határozatával, mely most kerül a Kiscsardapárt taggyűlései elé a járás községeiben, és állásfoglalásra hívja fel tagjait. A választmány határozatát aláírással kell tudomásul venni, s így történt meg, hogy a járszági felsőjárás legnagyobb kulákkészletében, Jászboldogházán 1000 kiscsardapárti közül csak 100 írta alá a választmány határozatát.” - Szolnok megyei Levéltár Főispáni iratok 12/1949. 51. doboz

² A válaszlevél aláírója Kovács Tibor SzML Szám nélküli iratok 1949. év

³ Nagy Péter és Gaál Pál visszaemlékezése alapján

⁴ A történeteket részben levéltári adatok, részben visszaemlékezések, részben pedig Mizsei Béla: Életpályám (Kossuth Kiadó 2006.) c. könyvében írottak alapján rekonstruáltam.

ban a kulákság áldozata lett. A hatóságok „rendcsinálásra”, „megtorlásra” 11-én este rendőrkülönítményt vezényeltek Pusztamonostorra.

A jászboldogházi kocsmai affér után 14-én ezt különítményt átvezényelték a faluba. Megérkezésük után azonnal megindult a nyomozás. Megállapították, hogy Pozsonyi István a kulákság felbújtására verte pofon Péntek Gábor MDP-titkárt. Pozsonyi Istvánt azonnal őrizetbe vették, és Kovács Bélánéval együtt rögtön elbocsátották községházi állásukból.

A különítmény Gaál István tanyáján rendezkedett be. A hatóságok és a különítményesek ellátását a község lakosságának kellett biztosítani. Pintér Béla volt az anyagbeszerző, és Töröcsik Jánosné főzött rájuk. Répás Lajostól hoztak 3 hektoliter bort is.⁵

Elkezdődött a megtorlás. Néhány módosabb gazdát elvittek Szolnokra a rendőrségre, ahol ott orvosi felügyelet mellett megalázták és megverték őket.⁶ Közöttük volt Nagy János, a község alapító főbíró, Konkoly Béla a későbbi tsz-elnök, és édesapám is. 15-én engedték el őket két feltétellel: nem azon az állomáson szállnak le ahol laknak, és soha nem beszélnek a velük történekről. Édesapám az utasítást követve Tápiógyörgyén szállt le a vonatról, s onnan fizikai fájdalmaktól gyötörve ballagott haza. A visszaemlékezők szerint nekik kevesebb szenvedést kellett elviselniük, mint azoknak, akiket helyben vertek meg.

A többi kuláknak nevezett személy zömét a rendőrök vagy összeszedték, vagy behívták – ez ma már nem tisztázható –, és Gaál István tanyáján, a kiskonyhában Szigeti Pál jászberényi orvos jelenlétében módszeresen megverték.⁷ Nem tudjuk hány embert bántalmaztak Gaálék tanyáján. A verések több napig elhúzódtak. Volt, akit úgy megverték, hogy nem tudott haza menni, valamilyen járművel kellett elvinni Gaáléktól. A fizikai bántalmazásokról semmilyen jelentés sem készült. Annyit tudunk, hogy a kijelölt orvos jelenlétére a halálos megsebesítés elkerülése érdekében volt szükség.⁸

Közben a hatóságok a közigazgatás, a rendőrség és szakigazgatási szervek bevonásával közös ellenőrzést folytattak le, s igen jelentős büntetéseket szabtak ki.⁹ A bírság indoklásaként a tejbeszolgáltatás elmaradása, gazdasági-rendészeti-, mezőéri-, egészségügyi és tűzrendészeti kihágás szerepelt. A május 22-én kelt kimutatás szerint összesen 1.839.800 Ft büntetést szabtak ki 64 boldogházi lakosra. Az 1 főre eső büntetés (28747 Ft) irreálisan magas és megfizethetetlen összeg volt, azt senki sem képes megfizetni.

⁵ Gaál Pál visszaemlékezése szerint

⁶ Gaál Pál, Nagy Péter és Bagi Balázs visszaemlékezése szerint

⁷ Bagi Balázs visszaemlékezése szerint

⁸ Bagi Balázs visszaemlékezése alapján

⁹ Kulcsár Jenő alispán jelentése a belügyminiszternek 1949. március 22. SzML szám nélküli iratok

Időközben az újságokban támadás indult a boldogházi kulákok ellen. Egy Budapesten megjelenő baloldali újságban Hajducska István tollából „Jászboldogházán legyőzték a kulákokot”; az akkori megyei lapban pedig „Lesújt a kulákra a demokrácia vasökle” címmel jelent meg egy szerkesztőségi cikk.¹⁰

Mindezekre ráadásul megindult a kulákká minősített személyek vagyontárgyainak elkobzása. A megtorlás kiigyalói és végrehajtói a pénzbüntetésben részesültek jószágállományát, gazdasági felszerelését lefoglalták és elszállították. Méghozzá nem is akárhová, hanem zömében a megye kunsági részében frissen megalakult termelészövetkezeti csoportok valamelyikébe. A Jászboldogházáról elkobzott jószágokból és felszerelésekből 16 település 30 tsz-ét részesített így az állam megsegítés-ként, ingyenes vagyonjuttatásban.¹¹

Az állatállomány és a vagyontárgyak elszállítására 1949. március 30-án került sor. A vasútállomásra 72 vagonot rendeltek ki tolatómozdonnyal együtt. A nagy lábasjószágokat és a gazdasági felszerelést a sportpályára, a disznókat és a birkákat pedig Rigó László udvarára kellett beszállítani, az állatok részére szánt útitakarmánnyal egyetemben. A sportpályán jelen volt a 30 kedvezményezett tsz képviselője. Ők, akárcsak egy vásárban, válogattak az elkobzott javakból. Jelen volt egy bizottság is, amely mindezt nyilvántartásba vette. Felírták, hogy minek mi az értéke, és azt is, hogy mi hova került. Péntek Gábor párttitkár is ott tüsténtkedett, az ő minősítése szerint történt az állatok föl- vagy leértékelése. Az állatokat és felszereléseket ezután az állomásra vitték és bevagónírozták. A Jászládányra irányított állatokat lábön hajtották el.

Az elvitt állatokról és eszközökről 2 kimutatás maradt fenn a szolnoki levéltárban.¹² 64 gazdálkodó maradt igavonó és tejtermelő állat, valamint gazdasági felszerelés nélkül. Március 30-án este 64 család siratta a jogtalanul elhurcolt értékeit, és élt félelemben, rettegésben, kulákként megbélyegezve az 1956. évi rehabilitációig.

Az elkobzott jószágok és vagyontárgyak ránk maradt listája és mennyisége település szerinti bontásban:¹³

¹⁰ Világosság 1949. március; Tiszavidék V. évf 12. szám 1949. március 19.

¹¹ SzML Főispáni iratok 1949. 51. sz doboz 337/1949.

¹² Az egyik augusztus 30-án készült, ez véleményem szerint részleges az 51 személytől elvett „közadó tartozás címen” igénybe vett javakat és értékét tartalmazza. Ez a kimutatás számszakilag is hibás, és emlékezetem szerint másoktól és tőlünk is több mindent vittek el, mint ami a kimutatásban szerepel. A másik jelentés április 8-án készült, tehát röviddel az események után. E szerint a kimutatás szerint a Boldogházáról „bírság, tartozás fejében elszállított állatok és gazdasági szerszámok” értéke akkori áron 540.380 Ft tett ki. Ez lehet a valós adat. Ezen értékek elhurcolása után kb. 64 tanyában maradtak üresen az istállók. SzML Főispáni iratok 337/1949 és 553/1949.

¹³ Főispáni iratok SzML 337/1949. 51. doboz alapján. A tiszföldvári tsz-nek volt csak hivatalos neve, a többi csoport a vezetőik nevével van megnevezve. 1949 áprilisától vált általánossá, hogy a termelészövetkezeti csoportoknak nevet adtak. Dévaványa ebben az időszakban Szolnok megye része volt.

Összesen:

104 tehén, 27 üsző, 84 ökör, 33 borjú, 6 bika, 4 tinó, 266 juh, 24 ló, 7 csikó, 294 sertés, 22 lovas kocsi, 25 vetőgép, 2 morzsoló, 13 ökrös szekér, 23 egyes eke, 2 kettes eke, 2 hármás eke, 6 magtakaró, 14 borona, 14 lószerszám, 1 gyűrűshenger, 1 vontatólánc, 1 kereszt, 1 ekekepa, 1 lógereblye, 2 szecskavágó, 1 igás szán, 1 járom, 1 tézsla

Összesített érték: 540.380 Ft

A juttatásban részesült települések és tsz-ek:

Tiszaföldvár: 1 tszcs: Dózsa

10 tehén, 5 üsző, 6 ökör, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 1 morzsoló

Kunhegyes: 4 tszcs: Farkas, Kiss József, Kalla, Dávid

15 tehén, 10 ökör, 2 lovas kocsi, 3 db vetőgép, 2 ökrös szekér, 1 egyes eke

Tizsaszentimre: 1 tszcs: Orosz

5 ökör, 2 lovaskocsi, 1 vetőgép, 1 magtakaró, 1 borona

Kunszentmárton: 1 tszcs: Vincze

11 tehén, 3 üsző, 2 ökör, 1 bika, 2 tinó, 92 juh, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 2 egyes eke, 1 borona

Jászkisér: 1 tszcs: Novák

3 tehén, 2 ökör, 4 borjú, 4 ló, 3 csikó, 1 lovas kocsi, 2 vetőgép, 1 ökrös szekér, 4 lószerszám

Kisújszállás: 2 tszcs: Szöllősi, Rázsó

18 tehén, 10 üsző, 9 ökör, 1 bika, 30 db sertés, 3 lovas kocsi, 2 vetőgép, 3 egyes eke, 1 kettes eke

Dévaványa: 1 tszcs: Gábor

5 tehén, 5 üsző, 2 ökör, 4 borjú, 2 bika, 2 ló, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 1 lószerszám, 1 gyűrűs henger

Karcag: 3 tszcs: Bihari, Kocsis, Vadász

10 tehén, 8 ökör, 16 borjú, 4 ló, 1 csikó, 3 lovas kocsi, 3 vetőgép, 3 ökrös szekér, 6 egyes eke, 1 kettes eke, 2 magtakaró, 2 borona, 3 lószerszám, 1 szecskavágó

Törökszentmiklós: 1 tszcs: Seres

1 tehén, 2 ökör, 24 juh, 46 sertés, 1 lovaskocsi, 1 vetőgép, 3 egyes eke, 1 magtakaró, 1 borona

Kunmadaras: 2 tszcs: Kálmán, Mohácsi

1 ló, 1 csikó, 2 lovas kocsi, 2 lószerszám

Túrkeve: 3 tszcs: Nagy Ferenc, Gönczi, Sarkadi

2 tehén, 6 ökör, 1 borjú, 7 ló, 2 csikó, 194 sertés, 3 lovaskocsi, 3 vetőgép, 1 morzsoló, 1 ökrös szekér, 2 hármás eke, 1 magtakaró, 2 borona, 1 vontatólánc, 1 kereszt, 1 ekekepa, 1 lógereblye, 1 szecskavágó, 1 igás szán, 1 járom, 1

Mezőtúr: 5 tszcs: Csörés, Boros, Sándor, Tamási,

8 tehén, 16 ökör, 6 borjú, 1 tinó, 4 ló, 3 vetőgép, 4 ökrös szekér, 4 egyes eke, 1 magtakaró, 5 borona, 2 lószerszám, 1 szecskavágó

Tiszagyenda: 1 tszcs: Kocsis

2 ökör, 1 ökrös szekér

Tomajmonostora: 1 tszcs: Juhász

2 ló, 1 lovas kocsi, 1 egyes eke, 1 borona, 2 lószerszám

Jászladány: 2 tszcs: Major, Szalóki

17 tehén, 4 üsző, 8 ökör, 2 bika, 1 tinó, 24 sertés, 3 vetőgép, 1 ökrös szekér, 1 egyes eke

Kenderes: 1 tszcs: Kinczel

6 ökör, 150 juh, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 1 egyes eke, 1 borona

A büntetésben részesített személyek természetesen tiltakoztak és fellebbeztek büntetésük ügyében. Az alispán 1949. március 24-én a mező-rendőri kihágás miatt megbüntetett 14 személyt felterjesztette a belügyminisztériumban szervezett Kihágási Tanácshoz másodfokú elbírálás végett.¹⁴

A jószágok elvitele után néhány nappal Pap Sándor és Konkoly Béla felkereste Mizsei Béla – boldogházi származású – volt országgyűlési képviselőt, és kapcsolatai révén segítségét kérték a községben történt igazságtalanságok kivizsgálásához és felülbírálatához.¹⁵

A miniszterelnökkel történt eredménytelen találkozás után az elkeseredett emberek továbbra is próbálkoztak kilincselni pénzbüntetésük teljes vagy részbeni elengedése érdekében. Egyre több kérelem érkezett az alispánhoz, főleg május hónap folyamán, amikor új országgyűlési választásokra készült az ország. A megyei vezetés a Népfrent megyei bizottságával tárgyalt, és arra az elhatározásra jutottak, hogy a „kulákokkal együtt, több olyan paraszt is meg lett büntetve, akik inkább középparasztok, mint kuláknak számíthatók.”¹⁶ Végeredményben a megbüntetett 64 jászboldogházi kulák közül azt a 15 parasztot kihúzták a kulákok közül, és pénzbüntetésüket mérsékeltek.¹⁷ A választások közeledtével gyorsan intézkedtek. A járási főjegyző május 14-én déli 12 órára berendelte az említett személyeket, „és közölte velük, hogy a Népfrent kivizsgálta ügyüket és megállapította, hogy bűnösségük ugyan fennáll, de tekintettel arra, hogy az eljárás befejezése óta bebizonyították, hogy a népi demokráciát

¹⁴ A Kihágási Tanács határozatáról nem találtam adatokat.

¹⁵ Mizsei Béla idézett könyve az alábbiak szerint emlékezik. „Dobi István a Minisztertanács elnöke fogadta is őket. Amikor Konkoly Béla elmondta Dobinak a dolgokat, Dobi kifakadt: „ezt merték tenni?” Konkoly Béla rávágtá: „ezt”. De ez még semmi, folytatta Konkoly Béla „ha ez így mehet, akkor azt is meg merik velünk tenni, hogy elvisznek bennünket Szibériába.”

¹⁶ Kulcsár Jenő alispán jelentése a belügyminiszternek 1949. március 17. SzML szám nélküli iratok

¹⁷ „Ezen intézkedésre azért lenne szükség, mert nemcsak a jászboldogházai, hanem jászsági viszonylatban megnövelné a középparasztoknak a bizalmát, úgy a kormányval, mint a Függetlenségi Népfronttal szemben és ez a választásokra is eredményes hatással lenne.” – írta Kulcsár Jenő alispán 1949. május 11-én a belügyminiszternek. SzML szám nélküli iratok

támogatják és annak nem ellenségei, így kiszabott büntetésüknek nagy részét törölni fogjuk.”¹⁸ Megjegyzendő, hogy az ügy kiobbantásában és végrehajtásában szerepet játszó Péntek Gábor is meglakolt a történetekért.¹⁹

A 15 személy büntetését az alábbiak szerint mérsékeltek: Bagi Józsefét 4000, Mizsei Istvánét 6000, Konkoly Béláét 7000, Benedek Jánosét 7000, Besenyi Istvánét 8000, Dalmadi Jánosét 7000, Konkoly Kálmánét 7000, Konkoly Istvánét 4000, Kövér Józsefét 5000, Móczó Barnabásét 5000, Nagy Istvánét 4000, Nyíri Lajosét 6000, ö. Papp Mihálynéét 4000, Szapponas Sándorét 6000, Szaszko Elekét 6000 Ft-ra szállították le.²⁰

1949. május 16-án tartották a választásokat, ez volt az első egypárti választás, a Hazafias Népfront jelöltjeire a választópolgárok 96 %-a szavazott. Jászboldogházán viszont a választópolgárok 52 %-a a Népfront jelöltjei ellen voksolt. Boldogháza lakosságát 1949 márciusában olyan mély trauma, olyan sokk érte, hogy ez a közelgő szavazás szempontjából már semmit sem jelentett.

A történetekről a rendszerváltásig a községben csak a legszűkebb családi körben, vagy még ott sem esett szó. Az akkor kisemmizettek és megaláztatottak sohasem részesültek sem erkölcsi, sem anyagi kárpótlásban.

Felhasznált irodalom

Jászboldogháza 1945-1970. Kézirat

Évek könyve – Jászboldogháza régen és ma. Jászboldogháza 1996.

A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Kossuth Kiadó 1979.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest 2004.

Magyar Katolikus Lexikon. VI. kötet. Szent István Társulat Budapest, 2001.

Mizsei Béla: Életpályám. Kossuth Kiadó 2006.

Urbán László: A termelőszövetkezeti szervezés és közös gazdálkodás első éve

Szolnok megyében (1948-1950). Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 1982/83.

Jurkovics János: Jászboldogházi boldogtalanok. Ma Holnap 1989. június 2.

¹⁸ Uaz, mint 16.

¹⁹ Péntek Gábor és a megyei közellátás vezetője – bizonyos Készmárki nevű személy – a március 30-a előtt elkobzott és elszállított sertéseket kisebb áron számolták el, és így 18 ezer Ft hasznóra tettek szert. Ezt a pénzt megosztották egymás között. Az eset kiudódott, a közellátás vezetője 5 évet kapott, vele szemben Péntek Gábor megúszta néhány hónappal. - Mizsei Béla idézett könyve és Gaál Pál visszaemlékezése alapján.

Farkas Ferenc

NYOMDANEVEK A JÁSZSÁGBAN 1867-1949

Immár hatvan éve, hogy államosították a nyolcvankét éven át működő jászsági nyomdákat. Több mint nyolc évtizeden át öt jászsági településen működött egy vagy több nyomda manapság is igazolható termékeik bizonyosságaként.

Minden nyomda helynév is volt egyszersmind. Hoffmann István alapvető munkájában a következő csoportosítást ajánlja: „7.4 gazdasági építmények nevei: *gyáarak, üzemek, malmok, bányaeépületek, illetőleg állattelepek, istállók, magányos hodályok, pajták, géptelepek stb. megnevezései...*” (Helynevek nyelvi elemzése. Debrecen, 1993. 37. p.) Ennek értelmében akár a Raffay-nyomda, akár Raffay Ferenc könyvnyomdája, akár az *Adria-nyomda*, akár a *Kossuth-nyomda* helynévnek számított és számít ma is. Lévén szinte valamennyi könnyen megközelíthető helyen, tájékozdási pontul is szolgált az akkor élő emberek számára, hiszen a nyomtatványok előállítás mellett gyakran szolgált közérdekű információk továbbítására is. Az újságok, hetilapok kiadása és előállítása következtében számos személyiséggel tartottak fenn szoros kapcsolatot, hiszen számos értelmiségi, olykor iparos is megszólalt a lapok hasábjain, és ennek következtében kapcsolatban volt a műhellyel vagy műintézettel.

A tulajdonos neve

Leggyakrabban a tulajdonos neve, a vezetékneve mindig, olykor utónevével együtt szolgált névalkotó tényezőül. Az első jászberényi nyomdász neve *Bittermann Ede* volt. A vezetéknev német, de az utónév sem gyakori a városban azóta sem. Ritkán előfordul, de gyakorisága alig mérhető. A Bittermann mellett számos, ugyancsak német vezetéknev bukkant fel a berényi nyomdászok körében. *Brüneuer Adolf* ugyancsak német vezetéknevű, és az Adolf név sem számít közkeletűnek a településen. Érdekes, hogy három nyomdász is (*Balázs, Ernst, Vértes*) is viselte ezt az utónevet. További németnek tekinthető vezetéknevek is valószínűsíthők, hogy egyéb településekről származó személyek választották és gyakorolták ezt a mesterséget szép sikerrel: *Wertheimer, Háy, Grün*. De felbukkant két, lengyelnek tűnő nyomdász is: *Kaczvinszky, Kubicza*. Ez utóbbiak utóneve már közkeletűbb, mint a vezetéknevük.

Akad viszont egy igazán német utónév is: *Herman*. Ez a név egy esetben német vezetéknevvel párosul, de magyar vezetéknevhez is kapcsolódik. Akad egy szláv vezetéknevvel bíró nyomdász és kereskedő is: *Novotha*.

Jászberényben tehát több olyan személy foglalkozott nyomdászattal, akinek az

Farkas Ferenc

NYOMDANEVEK A JÁSZSÁGBAN 1867-1949

Immár hatvan éve, hogy államosították a nyolcvankét éven át működő jázsági nyomdákat. Több mint nyolc évtizeden át öt jázsági településen működött egy vagy több nyomda manapság is igazolható termékeik bizonyosságaként.

Minden nyomda helynév is volt egyszermind. Hoffmann István alapvető munkájában a következő csoportosítást ajánlja: „7.4 gazdasági építmények nevei: gyáarak, üzemek, malmok, bányaeépületek, illetőleg állattelepek, istállók, magányos hodályok, pajták, géptelepek stb. megnevezései...” (Helynevek nyelvi elemzése. Debrecen, 1993. 37. p.) Ennek értelmében akár a Raffay-nyomda, akár Raffay Ferenc könyvnyomdája, akár az *Adria-nyomda*, akár a *Kossuth-nyomda* helynévnek számított és számít ma is. Lévén szinte valamennyi könnyen megközelíthető helyen, tájékozdási pontul is szolgált az akkor élő emberek számára, hiszen a nyomtatványok előállítás mellett gyakran szolgált közérdekű információk továbbítására is. Az újságok, hetilapok kiadása és előállítása következtében számos személyiséggel tartottak fenn szoros kapcsolatot, hiszen számos értelmiségi, olykor iparos is megszólalt a lapok hasábjain, és ennek következtében kapcsolatban volt a műhellyel vagy műintézettel.

A tulajdonos neve

Leggyakrabban a tulajdonos neve, a vezetékneve mindig, olykor utónevével együtt szolgált névalkotó tényezőül. Az első jászberényi nyomdász neve *Bittermann Ede* volt. A vezetéknev német, de az utónév sem gyakori a városban azóta sem. Ritkán előfordul, de gyakorisága alig mérhető. A Bittermann mellett számos, ugyancsak német vezetéknev bukkant fel a berényi nyomdászok körében. *Brüneuer Adolf* ugyancsak német vezetéknevű, és az Adolf név sem számít közkeletűnek a településen. Érdekes, hogy három nyomdász is (*Balázs, Ernst, Vértes*) is viselte ezt az utónevét. További németnek tekinthető vezetéknevek is valószínűsíthők, hogy egyéb településekről származó személyek választották és gyakorolták ezt a mesterséget szép sikerrel: *Wertheimer, Háy, Grün*. De felbukkant két, lengyelnek tűnő nyomdász is: *Kaczvinszky, Kubicza*. Ez utóbbiak utóneve már közkeletűbb, mint a vezetéknevük.

Akad viszont egy igazán német utónév is: *Herman*. Ez a név egy esetben német vezetéknevvel párosul, de magyar vezetéknevhez is kapcsolódik. Akad egy szláv vezetéknevvel bíró nyomdász és kereskedő is: *Novotha*.

Jászberényben tehát több olyan személy foglalkozott nyomdászattal, akinek az

elődei éppen ennek az iparágnak a művelése céljából telepedtek meg Jászberényben. Többük neve szerepel a holokauszt áldozatainak az emléktábláján. Magyarosította a nevét *Vértes* Adolf és a Jászapátin tevékenykedő *Teleki* Sándor is.

A kisebb településeken is felbukkan egy-egy olyan nyomdász, akinek a neve eltér az itt élők névarculatától. Ilyen például *Gallovich* Dezső Jászapátin. Az ő vezetékneve szláv eredetre utal. Jászapátin tevékenykedett rövid ideig egy *Höflinger* nevű nyomdász is, akinek a neve bizonyosan német eredetű.

A többi nyomdász vezeték- és utóneve belesimul a nagyobb számú népesség névhasználatába. A *Vendel* utónév ma is viszonylag gyakori Jászberényben, egyéb jászsági településen viszont alig fordul elő.

Akad persze egy-egy vezetéknev, amely kissé szokatlannak tűnik: *Nigrinyi*, *Imrik*. Az előbbi Jászárokszálláson bukkant fel, az utóbbi pedig több nyomda tulajdonosaként is ismeretes. A Nigrinyi népes iparoscsalád volt Gyöngyösön, de a Békés megyei nyomdák némelyikében is felbukkant ez a név. Az *Imrik* az Imre szó kicsinyítő képzős alakja, tehát magyar fejleménynek tekinthető.

A tulajdonos neve + műintézet

Ez a leggyakoribb névalkotási mód a jászsági nyomdák esetében. Változatok akkor születtek, ha a nyomda népszerűsíteni akarta magát. Ilyen esetben felbukkant a *műintézet* és egyéb névelem is. Találkoztunk a *könyvnyomda és könyvkiadó vállalat* fordulattal is.

Olykor az is megesik persze, hogy csak a tulajdonos neve szerepel a nyomdajelzetben: *ö.zv. Vértes Adolfné, Jászberény*. Még arra is találni példát, hogy csak a vezetéknev szerepel a nyomdajelzetben: *Vértes, Jászberény*. Akkor válik igazán fontossá a teljes megnevezés, amikor a nyomda bemutatását is szolgáló hirdetményt tesz közzé a tulajdonos. Vértes Adolf teljes cégjelzete a következő volt 1914-ben:

VÉRTESE ADOLF
könyvnyomdája
könyv és papír kereskedése
JÁSZBERÉNY

Ez egyben azt is megjelentette, hogy csupán a nyomda magában általában nem bizonyult elégnak arra, hogy a család boldoguljon, hanem kereskedelmi egységet is kellett mellette működtetni.

Több eset alapján megállapítható, hogy a közigazgatási nyomtatványokon általában teljes megnevezés, teljes cégnev található, olvasható: *Vértes Adolf Könyvnyomdája, Jászberény, 1907*. Esküvői meghívón nem ez a teljes megnevezés olvasható: *Vértes-nyomda Jászberény*.

A változatok viszonylag nagy száma minden bizonnyal azzal magyarázható, hogy egy-egy nyomda évek múltán szinte azonosul a tulajdonos vezetéknevével. Ennek következtében maga a vezetéknev is elég ahhoz, hogy a tulajdonos neve felidézze a tulajdonát is. A birtokos tehát megjeleníti a birtokot is. Egyéb esetekben viszont a szerkesztett alak hordozza ugyanazt a jelentést, tölti be ugyanazt a funkciót, mint a teljes vagy a teljesebb megjelölés, megnevezés. Ezt nevezi a szakirodalom ellipszisnek, azaz a név egyik eleme átveszi és megtettesíti az eredetileg teljes név névtani tartalmát, információértékét. Úgy tűnik, a vizsgált példából, hogy ehhez természetesen hosszabb, ha nem hosszú idő kell, hiszen a kevesebb is elég, esetleg a kevesebb több kialakulásához a névhasználó közösség szemléletváltásához is szükség van.

Nyomdák társulása

Sajátos névalakulat születik abban az esetben, ha két tulajdonos társul egymással, és ezt követően, mint önálló jogi személy, mint vállalkozó jelenik meg ügyfelei előtt. Ebben az esetben új névalak születik: *Kovács és Baranyi Könyvnyomdája, Kovács és Baranyi Könyvnyomdai Műintézete*. Természetesen ez a teljes név, amely minden funkciót megtettesít, sőt a második új rangot, teljesítményszintet sejtet. Nem sokkal később azonban ebben az esetben is bekövetkezik a rövidülés a név praktikuma, könnyebb használhatósága érdekében: *Kovács-Baranyi, Jászberény*. Ez annál is inkább meglepő, mivel ez a nyomdai jelzet gyászjelentésen olvasható. Ez talán azt is tükrözi, hogy a névhasználat még a várható illendőséget is felülírhatja. Ez akkor is igaz, ha a nyomtatvány műfaja kisebb felület felhasználását teszi lehetővé.

Hasonló változás figyelhető meg egy másik társulás cégjelzetével kapcsolatban is: *Demeter és Szikra könyvnyomdája Jászberény*. E teljesnek tűnő névalak hamarosan rövidebb formát öltött: *Demeter és Szikra Jászberény*. De ugyanez figyelhető meg természetesen a *Demeter István könyvnyomdája Jászberény* névalakból is: *Demeter István Jászberény*, majd felbukkan a *Demeter-nyomda* alakulat is, amint azt a korábbi példán is tapasztalhattuk. (Felvethető természetesen, hogy a településnév miatt lesz mindig a jelzet része. Valószínűleg azért is, mert egy-egy nyomda olykor más településre tette át működési színhelyét.

Balázs Ferenc és utóda névváltoztatás nélkül létezett, használtatt. Valószínű, hogy a névhasználók nem leltek névváltozatra, illetve módosított alakra, formára. Nem is volt igazában hosszú életű.

Legtartósabbnak tekinthető *Pesti Péter és Novotha Andor* társulása, amely nem annyira a nyomdára, mint inkább a könyvkereskedésre vonatkozott. A közös cég neve: *Pesti Péter és Társai (Novotha)*. A névalak alig változott, csaknem megőrizte eredeti alakját, és mindvégig gyümölcsözően működhetett. Ez nem jelenti azt, hogy időközben ne jelentek volna meg egyéb megfogalmazások is. A harmincas évek elejétől szinte 1944 végéig helyet kaptak a társulás hirdetései:

Pesti Péter (Novotha) könyv- és papír-kereskedés, Könyvnyomda és könyvkötészet.

Pesti-Novotha könyvkereskedés

Pesti Péter és Társai (Novotha) könyvkereskedés

Pesti Péter és Társai-cég (Novotha)...

Pesti Péter cég (cégvezető Novotha Andor) könyvkereskedésében Jászberény

Nagyon valószínű, hogy a valamelyest változó megfogalmazás a két társult egység egymáshoz való viszonyát is érzékeltette. Ezek a megfogalmazások javarészt körülírások, nem lehet könnyen besorolni a korábban említett nevek közé, s mégis azokkal hasonló funkciót látott el, ha a szóbeli közlésre nem lehetett igazán alkalmas. Arra közülük legfeljebb egy-kettő tűnik használhatónak. Amikor Novotha Andor cégvezető lett a társulásban, fellendülhetett a könyvkereskedés, és a város egyik szellemi központjává is vált a városháza épületében működő könyvkereskedés.

Pesti Péter cég

Négy évtizedes pályát tett meg a név, holott a tulajdonos a nyomda működésének első évtizede végén elhunyt. Tehát harminc éven át megőrizték az utódok a nevet természetesen változó alakban, formában. A húszas évek elején *Pesti Péter könyvnyomdájaként* emlegették és hirdették, de ekkortájt feltűnt a *Pesti-nyomda*, *Pesti Péter*, valamivel később a *Pesti Jászberény* változat is. A harmincas évek elejétől működött az említett társulás, majd az évtized második felében megjelent a *Pesti Könyvnyomda*, *Könyvkiadóvállalat*. Ez akkor már valójában cégnek számított, az akkori tulajdonos és nyomdavezető fontosnak vélte, hogy növekvő rangját megnevezésben, a névben is kifejezze.

1945 után megszűnt az elegáns megnevezés, de a nyomda mindvégig megőrizte az alapító mester nevét. Ebben nagyon fontos szerepet játszott özvegye, aki maga, majd mások segítségével sokat tehetett azért, hogy a műintézet fennmaradjon, és szolgálja a Jászág gazdasági és szellemi életét.

Külön figyelmet érdemel, hogy az alábbi nyomdajelzet is olvasható egy nyomda produktumon: ... *államosított Pesti-nyomda*. Ez is bizonyítja, hogy egy-egy cég, üzem, műhely neve túlélheti az alapítót, és sokszorosan bizonyítja, hogy az utókor megőrzi a kezdeményező, a sikeres alapító nevét.

Nyomdanevek és egyéb helynevek

A nyomdanevek belesimulnak a jázsági helynevek több ezres gyűjteményébe. Amikor a Szolnok megye földrajzi nevei I. készült (a 20. század hetvenes éveinek végén és a nyolcvanok évek elején) egyetlen nyomda volt a Jázságban, a Hűtőgépgyár birtokában. 8/343. *Nyomda É. A Hűtőgépgyár nyomdája*. (82. p.) Ezen a néven született újjá az egykori Pesti-nyomda.

Amikor viszont jelentős számban követték egymást a jázsági nyomdák, nevük belesimult a helynevek rendszerébe. Talán egyetlen példa is elég annak bizonyítására, hogy különösen a szóbeli nevek úgy alakultak, változtak, ahogyan azt az írásbeli nyomdanevek esetében tapasztalhattuk. Jázszentandráson mind a mai napig létezik az az épület, melynek egyik neve a gyűjtés időszakában egyetlen szó volt csupán: *Jézus*. Persze több névváltozat is ismeretes, de ez utóbbi a boltvezető ragadványneve volt. 3/104 *Borkóstoló; Tsz-étterem; Jézu;: Góbor-kocsmá*. É. Góbor volt a régi tulajdonosa, Jézus pedig a boltvezető ragadványneve. (88. p.)

Hasonlóképp lehetett Jászkákóhalmán *Bóna Erzs*i saját boltjának a megjelenítője is, bár a *Bóna Erzs*i *bótja* is használatos névváltozat volt. (111. p.)

Jászapátin az egyik italboltot hosszú éveken át vezetőjének ragadványnevének emlegették. 10/135 *Csárda: Szürke É.*; Áfész-italbolt. A Szürke a boltvezető ragadványneve volt, (120. p.) akit egyébként labdarúgóként is ismertek a falubeliek.

Nyilvánvaló, hogy az ilyen és hasonló helynevek a népi névalkotás termékei, és ennek következtében egy szűkebb közösség számára alkalmas egyértelmű elkülönítésre. A Vértes Jászberény tehát feltételezhetően betöltötte a helynév funkcióját, és bizonyosan népi névnek is tekinthető. A saját nyomdajelzet nagyobb része azonban hivatalos név, hiszen az szerepel a cég bélyegzőjén meg a hivatalos iratokon is, és az élőbeszéd a rövid névalakokat szentesítette.

A nyomdák sorsának, történetének vizsgálata az említetteken kívül még számos tanulsággal szolgált Régmúlt idők életformáit villantotta fel, a technikai fejlődés mozzanatait, de a tudományok folyamatának teljesebbé tételéhez is hozzájárult.

Névtani tanulságai is fontosak. A tulajdonos által választott és a névhasználatban szentesített név nem mindig esett egybe, és ez annak bizonyossága, hogy a névtan általános szabályai, törvényei ebben a viszonylag szűk körben is hatottak.

Fodor István Ferenc

PRIELLE KORNÉLIA ROKONA VAGYOK...

Egy jászjákóhalmi vándorszínész család a XX. század elején

13 éves koromig tanyán laktam, akkor – időlegesen még csak nagyanyámmal – beköltöztem Jákóhalmára. A szüleim még 3 évig kint maradtak a Varjason, a tanyavilág legtávolabbi csücskében. Nyolcadikos voltam akkor. Esténként eljárógattunk nagyanyámmal valamelyik testvéréhez: Sanyi bátyám is és Pista bátyám is ott lakott a közelben.

Sanyi bátyám 1901-ben született; 61 éves volt 1962-ben, nejevel, Ilka ángyikámmal éldegéltek ketten, mivel gyerekük nem volt. Azok az esték azonban, amit ott töltöttünk, igen mozgalmasak voltak. Volt egy szomszédjuk: Amálka néni, akit én csak Amalindának neveztem, aki az édesanyjával szinte minden este náluk volt. Akkoriban nagy divat volt a szomszédolás, még a televízió-adás is gyerekcipőben járt. Az idősebbik Amálka néni meglehetősen furcsa személyiség volt számomra. Túl a 80. évén ugyan már szenilis volt, fél szemére vak, azonban látszott rajta, hogy nem akármilyen körökben forgott korábban. A szó legszorosabb értelmében is forgott, ugyanis amikor Sanyi bátyámnak is olyan kedve volt, akkor elkapta a derekát, és olyan táncot lelejtettek, hogy majd kirúgták a kiskonyha oldalát. Amálka néni állandóan kotyogott valamit – többnyire németül – és folyamatosan táncolt-dalolt. Egyenes testtartása volt, fejét mindig felemelte. Mondhatni: előkelően járt. Könnyű mozgása volt, hiszen talán nem volt több 30 kilónál; amikor egyszer beleesett a zsámbitus földjéről nyíló pincébe semmi baja nem lett, szinte leereszkedett a fenekére, mint a tollpihe.

Emlegették, hogy színész volt valamikor.

Azután eltelt másfél évtized. Hivatalból kezdtem ilyesmi témákkal foglalkozni, mint kulturigazgató, helytörténész. 1977-ben vettem egy kis kazettás magnót. Azzal aztán elkezdtem érdekes témákra vadászni. Ifjabbik Amálka néni még élt 1978-ban; eszembe ötlött, hogy kikérdezem arról a hajdan hallott színészeletről. Örömost rendelkezésre állt, s íme az eredmény:

– Amálka néni, először mutassa be a családot!

– Fodor Amália vagyok. Itt élek Jákóhalmán ebben a kis házban. Színészcsaládból származom. Apám itt született Jákóhalmán parasztcsaládból 1880-ban. Kis zömök ember volt nagyon szép hanggal, vágta a „magas c”-t. Egyszer volt egy kis vándorszínész társulat a faluban. Megismerkedtek apámmal, oszt elcsalták. Így került a színészek közé. Anyám, Würth Amália szintén 1880-ban született. Német származású volt, német területen járt iskolába. Remekül megtanult németül, mert német iskolába járt, és nagyanyám csak németül beszélt. Nagyapám magyar volt. Anyám sűgő volt

Fodor István Ferenc

PRIELLE KORNÉLIA ROKONA VAGYOK...

Egy jászjákóhalmi vándorszínész család a XX. század elején

13 éves koromig tanyán laktam, akkor – időlegesen még csak nagyanyámmal – beköltöztem Jákóhalmára. A szüleim még 3 évig kint maradtak a Varjason, a tanyavilág legtávolabbi csücskében. Nyolcadikos voltam akkor. Esténként eljárógattunk nagyanyámmal valamelyik testvéréhez: Sanyi bátyám is és Pista bátyám is ott lakott a közelben.

Sanyi bátyám 1901-ben született; 61 éves volt 1962-ben, nejével, Ilka ángyikámmal éldegéltek ketten, mivel gyerekük nem volt. Azok az esték azonban, amit ott töltöttünk, igen mozgalmasak voltak. Volt egy szomszédjuk: Amálka néni, akit én csak Amalindának neveztem, aki az édesanyjával szinte minden este náluk volt. Akkoriban nagy divat volt a szomszédolás, még a televízió-adás is gyerekcipőben járt. Az idősebbik Amálka néni meglehetősen furcsa személyiség volt számomra. Túl a 80. évén ugyan már szenilis volt, fél szemére vak, azonban látszott rajta, hogy nem akármilyen körökben forgott korábban. A szó legszorosabb értelmében is forgott, ugyanis amikor Sanyi bátyámnak is olyan kedve volt, akkor elkapta a derekát, és olyan táncot lelejtettek, hogy majd kirúgták a kiskonyha oldalát. Amálka néni állandóan kotyogott valamit – többnyire németül – és folyamatosan táncolt-dalolt. Egyenes testtartása volt, fejét mindig felemelte. Mondhatni: előkelően járt. Könnyű mozgása volt, hiszen talán nem volt több 30 kilónál; amikor egyszer beleesett a zsámbitus földjéről nyíló pincébe semmi baja nem lett, szinte leereszkedett a fenekére, mint a tollpihe.

Emlegették, hogy színész volt valamikor.

Azután eltelt másfél évtized. Hivatalból kezdtem ilyesmi témákkal foglalkozni, mint kulturigazgató, helytörténész. 1977-ben vettem egy kis kazettás magnót. Azzal aztán elkezdtem érdekes témákra vadászni. Ifjabbik Amálka néni még élt 1978-ban; eszembe ötlött, hogy kikérdezem arról a hajdan hallott színészeletről. Örömost rendelkezésre állt, s íme az eredmény:

– Amálka néni, először mutassa be a családot!

– Fodor Amália vagyok. Itt élek Jákóhalmán ebben a kis házban. Színészcsaládból származom. Apám itt született Jákóhalmán parasztcsaládból 1880-ban. Kis zömök ember volt nagyon szép hanggal, vágta a „magas c”-t. Egyszer volt egy kis vándorszínész társulat a faluban. Megismerkedtek apámmal, oszt elcsalták. Így került a színészek közé. Anyám, Würth Amália szintén 1880-ban született. Német származású volt, német területen járt iskolába. Remekül megtanult németül, mert német iskolába járt, és nagyanyám csak németül beszélt. Nagyapám magyar volt. Anyám sűgő volt

Prielle Kornélia

Pollák Zsigmond metszete (Vasárnapi Újság, 1869. június 20.)

a társulatnál, nagyon jó hangja volt, jó füle, és remekül tudott táncolni. Azért volt mégis sűgő, mert szemhibája volt, így nem léphetett fel. Amikor megszületett, a bába valamit bele szokott cseppenteni a csecsemő szemébe, hogy fényesedjen, eltévesztette a szereket. Amikor anyám egyik szemébe belecseppentett, aztán vette észre, hogy valami más volt, így anyám születésekor mindjárt megvakult az egyik szemére. De nagyon sokat olvasott. A német tudást nagyon jól tudta használni a sűgásnál, mert ott sok idegen szó van. Anyám egyébként színész családból származott. Prielle Kornélia¹rokona volt, írt is anyámnak az emlékkönyvébe még valamikor az ezernyolcszázás években. A férje is írt bele, Szerdahelyi Kálmán bácsi.² Én már nem ismertem őket, de az emlékkönyv még megvan a bátyámnál Pesten.

– És hogy ismerkedtek össze a szűlei?

– A színészetnél ismerkedtek össze, és ott is keltek egybe. A színészetet még

¹ Prielle Kornélia (Máramarossziget, 1826-Bp, 1906): színésznő. Petőfi nagy szerelme. Elsőként kapta meg a Nemzeti Színház örökös tagja címet.

² Szerdahelyi Kálmán (Miskolc, 1829-Nagybánya, 1872): színész. Prielle Kornélia első és harmadik férje. Ő is a Nemzeti Színház művészeként halt meg.

valamikor a századforduló előtt kezdtek el. Én 1904-ben születtem, de akkor már több év óta csinálták.

– Merre jártak, merre léptek fel?

– Sokfelé jártunk kis és nagyobb helyeken. Voltunk a Dunántúlon: Csurgón, Pakson – ott többször is –, Zircen, Vasváron, Pécsváradon, Pincehelyen, Perlakon.³ Soha nem láttam volna meg Siklós várát, ha nem utazgatunk. Volt, ahol műkedvelőket is felléptettek. Sárbogárd mellett van egy falu, ott is felléptettek egy fiatalembert. Kapott szerepet, jól játszott. Komló környékén is jártunk. Baranyaszentlőrincen jártam elsőbe, második osztályba Tabon. Akkor apámék Görgön⁴ maradtak. Eljutottunk messzire is: Bácskába, Erdélybe. 1910-ben lent voltunk Csík megyében, egészen a román határon. Ott láttam a Halley-üstökösöt. De szép volt! Azt mondták, vége lesz a világnak. Dehogy lett! Boszniában is voltunk, Bricskán. Az nagyon érdekes volt, nem felejtettem el azóta sem. Török negyedek voltak. Voltam a női háremben, mint kislány. Fiatalemberek őrizték, már egész kis fiúk sem mehettek be. Az őrzők fel voltak fegyverkezve. A nők olyan bugyogóban jártak, mint nálunk a mackónadrág. Nagy sátrak voltak a piacon, tele datolyával. Nők nem voltak ott, csak férfiak. Minden sátor előtt volt egy kis asztalka, oszt azon főzték a feketét. Itták zaccal együtt. Török fez volt a fejükön, úgy előttem van, mintha most is látnám. A Duna-Tisza közén Kishegyesen⁵, Vaskúton, Lajosmizsén Kiskunmajsán is laktunk. Kelebián – emlékszem rá –, lent a szerb határon a falu két pártra szakadt valamilyen politikai ok miatt. Azt mondta az igazgató: Na, most mit csinálunk öreg Fodor? Azt mondta apám, hogy majd külön bérletezi egyik pártot is, meg a másikat is. Meg is lett a közönség, olyan jól ment, hogy nem is gondoltuk. Egymást pipálták le. Garán busójárást láttam. Jártak házról-házra, szedtek össze ezt is, azt is.

– Volt valamilyen színészi képesítésük?

– Nem volt. Mondták nekik, hogy miért nem vizsgáznak le, de apám azt mondta, hogy ő nem azért nősült meg, hogy Debrecenben legyen leszerződve, anyám meg Szegeden. Így aztán vándoroltak tovább.

– Milyen volt a társulat? Kikből állt?

– 10-20 emberből állt a társulat. Néhánynak emlékszem a nevére. Kerényi Ignác volt az igazgató. Ott volt a felesége is, meg Balogné a primadonna. Az ura karmester volt. Könyves Jenő volt a hősszerelmes, meg ott volt a felesége is. Gergely Géza komikusféle volt. Madas és Madasné is volt, a pénztáros Weisz Bibi. Láng Boldizsár nevére is emlékszem. Van nálam egy vers, amit az egyik színész írt a társairól, meg ömagáról is, kabaré formában. Ezt elszavalták a színpadon. Ebben bemutat mindenkit, aki akkor a társulat tagja volt:

³ Perlak ma Horvátországhoz tartozik; Csáktornya közelében.

⁴ Görgő – a Görgey család származási helye – Lőcse közelében, ma Szlovákiához tartozik.

⁵ Kishegyes ma Szerbia része Bácskában.

Ismered őket?
 Ismered-e, ó mondd, Matildot a Váczit?
 Hallád énekelni már Kerényi Nácit?
 Hogyha nem hallottad, bánatodban halj meg!
 Mert hogyha meghallod, úgyis attól halsz meg.
 Ismered Gergelyt, ki énekelni fajzott?
 Ismered-e a böszt, - Ödönt, a Rajkot?
 Hallád-e hírét a Könyves Jenőnek,
 Kinek egy szavára a kis nők bedőlnek?
 Hát Könyvesné Katót ismered a drágát,
 Aki nemrég majdnem átúszta a Drávát?
 Úgy-e, hogy ismered legalábbis hírből,
 Hiszen már egy hete, hogy kinn van a vízből.
 Láttad-e már ó mondd, Jánost, a Süvegest?
 Aki az arcára Közép-Afrikát fest.
 Ismered-e – nyögd ki – Süvegesné Lilit,
 Ki egy jó szerepért gyertyát éget, milit?
 Hát Baloghné Mancit, a donnát, a prímát,
 Aki azért rebeg mindennap hét imát,
 Hogy kedvenc szerepét, kinek nem látsz mását,
 Láthassa bérletben Berkovics és társát!
 Ismered-e Madast, boldog családapát,
 Személyesen ismer minden szlavón⁶ kofát,
 Hetével vesz tojást, alkuszik a tökre,
 Azért mégis szegény, nemrégén ment tönkre.
 Hát a feleségét, szül: Balogh Leonát,
 Aki négyszer eszik napjában uzsonnát,
 Aztán arra kéri az egeknek urát,
 Engedje mázsásra meghízni az urát.
 És a direktornét, Kerényiné Milit,
 Ki ha csirkét kopaszt, lenyúzza a bőrit.
 De ha megkérdezed, mért tímárol nagysám?
 Felel: így szereti Nácim, az én drágám.
 Hát a Fodor Balázst, az én jó komámat,
 Kiről, ha beszélek, félve nyitom számat,
 Mert ha megharagszik, kiált egy akkorát,
 Valpon is meghallják dörgedelmes hangját.
 Hát a feleségét, ki mondja fűnek-fának:

⁶ Szlavónia – nem azonos Szlovéniával – a mai Horvátország keleti része.

Jöjjön ide, súgok valamit magának!
 És a pénztárosnőt, a Bibit, a Weiszot,
 Ki teába öntött rum helyett firnajszt.⁷
 Ki már kétszer vált el asztaltól és ágytól,
 Pedig már lefogyott a szerelmi láztól.
 Civil nem kell neki, sem postás, sem rendőr,
 Álmainak álma egy szép próba-csendőr.
 Pénzt, azt ritkán vesz be, csak 10-20 koronát,
 Gyakrabban aszpirint, szódabikarbónát.
 Hát még a kis szubrett, tündéri Iréne,
 Ki belopta magát mindenki szívébe.
 A többi ifjúval ne állj te is sorba,
 Keresztül néz rajtad, nem áll veled szóba.
 Úgy-e nem ismered, te buta tökkolop?
 Nem is nézlek tovább, elgaloppolok.

Írta Madas István színész 1910. július 26-án Belistyén.⁸

Ebben a bemutatkozásban benne volt minden. Bibi kövérsége is, meg az is, hogy Könyvesné öngyilkos akart lenni, és beleugrott a Drávába.

– És hivatásos színészekkel nem is voltak kapcsolatban?

– Volt úgy, hogy valódi művészek is felléptek a társulatban. Pesten játszottak a Nemzeti Színházban, aztán amikor öregebbek lettek, akkor lejöttek vidékre. Ilyen volt az öreg Őri bácsi, meg Kiss Jenő, meg Bombay bácsi. Művészek voltak. Volt Pesten a New-York kávéház, oda jártak a színészek, meg az igazgatók, ott zajlott a toborzás, ott volt a színésztanya. Ha váltani akartak a színészek, akkor odamentek, az igazgatók is ott voltak tagokat szervezni.

– Úgy tűnik a maguk társulata főleg a déli területeket járta. Volt valami megegyezés a többi társulattal?

– Úgy járták a társulatok az országot, hogy lehetőleg ne zavarják egymást. Halottam az öreg Misodalán bácsiról, meg Fehér Imréről, akik szintén igazgatók voltak. Fehér Imrének Erdély volt a területe.

– Mit adtak elő?

– Sok mindent játszottak, kisebb operetteket, még a János vitézbe is rámerészkedtek. Gül baba, Leányvásár, Obsitos, Amit az erdő mesél. Egész darabokat, népszínműveket, még könnyebb operákba is belekezdtek. A Leányvásárban egy nagyon jó hangú énekesnő játszott, Lüszy volt a neve. A János vitézünk nő volt.

– Hogy mentek oda valahová? Egyáltalán milyen volt a mindennapi életük?

⁷ Firnajszt = olajfesték.

⁸ Belistye és Valp Dráva-menti, Eszék környéki települések. Ma Horvátországhoz tartoznak.

– Az életünk úgy zajlott, hogy voltak, akik előre mentek megcsinálni a helyet. Bérletet gyűjtöttek, ha így meg volt alapozva a hely, akkor felkerekedtünk. Egy területre nem lehetett csak úgy tirmix-mirmix bemenni, szolgabírói engedély kellett hozzá, igazolni kellett magunkat. Akkor daltársulatnak hívták őket, volt úgy, hogy nem. Ezt az engedélyt nagyobb területre adták. Lovas kocsival mentünk faluról-falura. A kocsí persze nem a társulaté volt, azt mindig béreltük. Kerestek a faluban kiadó szobát, télen-nyáron mentünk. Volt olyan helyünk, hogy nem is kellett előre szólni, mentünk egyenest a házhoz, és mindig volt hely. Szerettek bennünket, nem volt velünk, gyerekekkel sem annyi baj, mint ezekkel a mai elkényeztetett gyerekekkel. Akkor még ketten voltunk, különben hárman voltunk testvérek. Sokat dolgozott anyám, délelőtt próba, délután próba, este előadás. Hordták a színpapot házról-házra; rá volt írva, hogy aznap este mi lesz, kik játszanak. Apám hordta főleg, az kapható volt mindenre. Még a színpadot is csinálta. Az igazgatónak volt színpada, azt vittük magunkkal, felépítettük, aztán szétszedtük. Sok kellék volt. A Gül Babához olyan gyönyörű rózsák voltak, hogy azt mondta a közönség, milyen jó szaga volt a rózsáknak. Pedig anyám csinálta krepp-papírból. Mi, gyerekek nem láttuk az előadásokat, azt mondták a szüleink, hogy az nem nekünk való. Volt, hogy jól ment, volt, hogy rosszul. Egy helyen hol egy hónapig maradtunk, hol háromig. Attól függött, hogy hogyan pártoltak bennünket.

– És hogyan szűnt meg a színészet?

– A tízes évek elején én voltam csak iskolás, akkoriban Baranyában jártunk. Közben kitört az első világháború, aztán mi is abbahagytuk a színészetet, mert apám azt mondta, hogy cseperednek a gyerekek, azt akarta, hogy rendesen jártunk iskolába. Az nem volt iskola, hogy 2-3 hónaponként máshová járunk. Jött a háború, apám megjárta Szibériát. Utána egy időben még voltunk Tolna megyében, ahol apám művirággyárban volt művezető. A tanult mestersége cipész volt egyébként. Egyik néném: Nagy Istvánné megözvegyült, aztán mindig mondta, hogy jöjjünk haza. Így aztán hazajöttünk. Apám Pestre járt dolgozni, hétvégeken jött haza, anyám a háztartásban dolgozott, jól tudott főzni, nemcsak a színészetet ismerte, hanem a házi munkát is.

– Jákóhalmán nem léptek fel?

– Egyszer, '23-ban, mint műkedvelők, helybeliekkel. Én voltam a náni. Játszott benne Vallent Bözsi, Hegedűs Mariska, Vallent Karcsi⁹, Tóth Béla, Klágnér Jani. Sokan voltunk. Aztán nem játszottunk.

– És a család további sorsa hogy alakult?

– Apám 1958-ban meghalt, anyám '66-ban. Én nem mentem férjhez egyensúly problémám miatt, nem akartam egy férfit sem kellemetlen helyzetbe hozni. Tóni

⁹ Vallent Károly díszpolgárunk édasapja és - V. Bözsi -unokatesvére, aki Váradi Zoltán honismereti szakköralapítónk második felesége lett később.

testvérem Pesten lakik már 42 éve egy háromszobás-összkomfortos nagy hodályban, a család kihalt belőle, akikkel lakott. Most elcseréli egy kisebbre a Tanács. Tóni megsebesült egy baleset miatt, nemrégén én is kórházban voltam. Én itt lakom a Kecskéraján ebben a kis házban, mostanában keveset vagyok itthon, mert gyakran meglátogatom őt, segíték neki, míg fel nem épül.

Eddig a történet, mely éppen 30 évvel ezelőtt került magnóra. Az 1980-as években „ifjabbik Amálka néni” – Fodor Amália – is meghalt. Csak névrokonok voltunk. Nemrégiben a helyi temetőben járva fedeztem fel az egyszerű sírt, rajta Fodor Balázs és Würth Amália neve, dátum nélkül.

Földi József

JÁSZÁROKSZÁLLÁS ÉS A CSÖRSZ ÁROK

Jászárokszállás neve

A Jász előtagot nem szükséges magyarázni, nyilvánvaló, hogy egyrészt a jász ősökre utal, akiket a település lakói évszázadok óta büszkén vallanak elődeiknek, másrészt azt a tudatos vállalást is jelképezi, hogy ez a település tagja, része a Jászágnak, mint földrajzilag körülhatárolt tájegységnek, valamint a jászok közösségének.

Városunk és a Csörsz árka elválaszthatatlan kapcsolatban van egymással. Bél Mátyás 1731-ben pontosan tudta, hogy településünk a Csörsz árkától kapta a nevét. Az első – jelenleg ismert – írásos említés 1356-ból való, amikor is egy oklevélben Arukmelléke néven szerepel a mai Árokszállás. Ez a név 1366-ban Arukmellék szállásra módosul. Hevesújvár vármegye 1366. május 27-én, Verpeléten megtartott közgyűlésén Pásztói Domonkos fia tiltakozik az ellen, hogy Pásztó, Hasznos és Tor szántóföldjeit, erdeit, rétjeit stb. az Arukmelléki szállási philisteusok (és mások is) jogtalanul használják. Ezért a nádor, Konth Miklós, május 30-án hiteles oklevelet állított ki a panaszos részére, melyben megtiltja a jogtalan használatot. „Ez az oklevél kiváló érdekességgel bír, mert a mai Jász-Árokszállás ebben van említve legegyszerűbben, s régi neve Árokmellékszállás volt. Ezen árok az ugynevezett Csörsz árka, melynek mellékén telepedvén meg a jászok egy része, szállásuk Arokmelléknek neveztetett, mi később, jelesen már 1396-ban Arokszállásnak rövidítettet, s lassanként betemetvén a szálláson keresztülvetető régi árkot, megalakult Árokszállás Jász község.” (Gyárfás III. kötet 97-98. o.) Lazarus diák 1528. évi híres térképén már szintén Árokszállás néven szereplünk. Ez az alak lényegében megfelel városunk mai nevének, melyhez hozzájött a hovatarozást jelző Jász előtag.

A szállás utótagot Gyárfás a következőképpen determinálja: „A szállás tehát olyan föld, melyet valaki első letelepedéskor, megszálláskor nyert, mely nemzetség s ennek tagjainak örök tulajdonává vált, s mely nem kir. adomány, hanem osztály utján volt az utódokra nézve megszerezhető; s éppen ezért örökségnek neveztetett; míg a később beköltözött jövevény nemzetségek örökségeinek alapja kir. adományozás volt.” (Gyárfás III. kötet 441-442. o.)

A Csörsz árok

Az árok első – jelenlegi ismereteink szerinti – említése egy 1067-ben kelt oklevélben történt. A Zásztly apátság alapító levelében – többek között – ez áll: „magna fovea, huae protensa usque ad Aroksceguj tendit.” Egy, 1396-os oklevél – mely Árokszállást érintő határjárásról szól – magnum fossatumnak (latin fossa = árok, levezető árok, csatorna, barázda), magyarul nagy ároknak nevezi az árkunkat. Érdekes, hogy a

Földi József

JÁSZÁROKSZÁLLÁS ÉS A CSÖRSZ ÁROK

Jászárokszállás neve

A Jász előtagot nem szükséges magyarázni, nyilvánvaló, hogy egyrészt a jász ősökre utal, akiket a település lakói évszázadok óta büszkén vallanak elődeiknek, másrészt azt a tudatos vállalást is jelképezi, hogy ez a település tagja, része a Jászágnak, mint földrajzilag körülhatárolt tájegységnek, valamint a jászok közösségének.

Városunk és a Csörsz árka elválaszthatatlan kapcsolatban van egymással. Bél Mátyás 1731-ben pontosan tudta, hogy településünk a Csörsz árkától kapta a nevét. Az első – jelenleg ismert – írásos említés 1356-ból való, amikor is egy oklevélben Arukmelléke néven szerepel a mai Árokszállás. Ez a név 1366-ban Arukmellék szállásra módosul. Hevesújvár vármegye 1366. május 27-én, Verpeléten megtartott közgyűlésén Pásztói Domonkos fia tiltakozik az ellen, hogy Pásztó, Hasznos és Tor szántóföldjeit, erdeit, rétjeit stb. az Arukmelléki szállási philisteusok (és mások is) jogtalanul használják. Ezért a nádor, Konth Miklós, május 30-án hiteles oklevelet állított ki a panaszos részére, melyben megtiltja a jogtalan használatot. „Ez az oklevél kiváló érdekességgel bír, mert a mai Jász-Árokszállás ebben van említve legegyszerűbben, s régi neve Árokmellékszállás volt. Ezen árok az ugynevezett Csörsz árka, melynek mellékén telepedvén meg a jászok egy része, szállásuk Arokmelléknek neveztetett, mi később, jelesen már 1396-ban Arokszállásnak rövidítettett, s lassanként betemetvén a szálláson keresztülvezető régi árkot, megalakult Árokszállás Jász község.” (Gyárfás III. kötet 97-98. o.) Lazarus diák 1528. évi híres térképén már szintén Árokzalos néven szereplünk. Ez az alak lényegében megfelel városunk mai nevének, melyhez hozzájött a hovatarozást jelző Jász előtag.

A szállás utótagot Gyárfás a következőképpen determinálja: „A szállás tehát olyan föld, melyet valaki első letelepedéskor, megszálláskor nyert, mely nemzetség s ennek tagjainak örök tulajdonává vált, s mely nem kir. adomány, hanem osztály utján volt az utódokra nézve megszerezhető; s éppen ezért örökségnek neveztetett; míg a később beköltözött jövevény nemzetségek örökségeinek alapja kir. adományozás volt.” (Gyárfás III. kötet 441-442. o.)

A Csörsz árok

Az árok első – jelenlegi ismereteink szerinti – említése egy 1067-ben kelt oklevélben történt. A Zásztly apátság alapító levelében – többek között – ez áll: „magna fovea, huae protensa usque ad Aroksceguj tendit.” Egy, 1396-os oklevél – mely Árokszállást érintő határjárásról szól – magnum fossatumnak (latin fossa = árok, levezető árok, csatorna, barázda), magyarul nagy ároknak nevezi az árunkat. Érdekes, hogy a

Csörsz árok egy szakaszát, méghozzá a csányi határ felé futó szakaszát mi is Nagyárok-nak nevezzük. Gyárfás ismerteti az oklevelet (III. kötet 114. o.), melyben megemlíti, hogy a nagy árok egészen Borsod megyéig, Szihalomig húzódik. A Csörsz árkát Székely István 1558. évi chronikája (139. lap) is megemlíti: „A csersz arokiat megwytta”.

Nézzük, mit írnak erről a híres nevezetes Csörsz árkáról a lexikonok és egyéb más források:

A Pallas Nagy Lexikona szerint: „Csörsz árka, mesterségesen készített árok a Duna és Tisza közt; két C.-t ismerünk az északi a Tarna folyótól Dormándon át a Tiszáig követhető s Ördög- és Avar-árok-nak is nevezik; a déli hosszabb: Gödöllőtől kezdve Jász-Fényszaru-n át Pát és Tarna-Szt.-Miklós közt húzódik a Tiszáig.”

A Révai Nagy Lexikona szerint a Csörsz árok „mesterségesen készített árok a Duna és Tisza közt; két C.-t ismerünk, az északi a Tarna folyótól Dormándon át a Tiszáig követhető s Ördög- és Avar árok-nak is nevezik; a déli hosszabb: Gödöllőtől kezdve Jászfényszaru-n át Pát és Tarnaszentmiklós közt húzódik a Tiszáig.”

A Tolnai Új Világlexikona régi földsánc vagy védelmi árok maradványának nevezi a Csörsz árkát. A lexikon szerint kettő ismeretes, az egyik a Tarna (a lexikonban tévesen Torna szerepel) folyótól a Tiszáig terjed, nevezik Avarárok-nak vagy Ördög-árok-nak is, a másik pedig Gödöllőtől Jászfényszaru-n át visz a Tiszáig. Lehet népvándorláskori vagy régebbi keltezésű is.

Az Új Idők Lexikona szerint: „Csörszárka, elég széles, de nem mély árok a Duna és a Tisza között. ÉK-i irányban vonul, egyik ága a Tarna folyótól, másik ága Gödöllőtől visz a Tiszáig. Geológusok szerint természetes képződmény, régi folyómeder, a nép azonban mesterséges csatornáknak képzelte és már a XVI. sz.-ban közismert volt a hozzáfűződő monda, mely szerint Csörsz fiatal avar király ásatta volna, hogy szerelmét a száraz alföldi síkon keresztül vízi úton, hajóval hozhassa el. Tompa Mihály regében is feldolgozta e mondát. A Székelyföldön is ismernek egy C. nevű árkot.”

A Magyar Néprajzi Lexikon a következőket írja a Csörsz árkáról: „Széles, de nem különösebben mély árok a Duna-Tisza között. Eredete máig is tisztázatlan, némely szerzők római vagy avar-kori maradványnak, mások kiszáradt folyómedernek tartják. A Csörsz-árkához fűződő monda kör elsősorban a Jászságban ismert. Eszerint Csörsz királyfi mai változataiban egy cseh főúr vagy más nagyúr árkot építtet, mivel menyasszonya csak azzal a feltétellel megy hozzá nőül, ha vízi úton, hajón jöhet a szárazföldön keresztül. Az árok ásása több évtizedig tart. Egy fiú, akinek apja kisgyermekkorá óta otthonától távol dolgozott, valamilyen jelről megismeri apját. Megöli az árkot építtető zsarnok urat.”

A Magyar Nagylexikon azt mondja, hogy Csörsz árok = Ördög árok. „Az egymástól 5-10 km távolságra húzódó három sáncvonal Bp. és Vác között indul a Dunától, átszelve a Duna-Tisza közt.” Folytatódik a Tiszántúlon, Nyíregyháza és Debrecen térségében dél felé fordul, majd lemegy egészen az Al-Dunáig. „A rómaiak irányításával az Alföldön élt szarmaták építtették a 4. sz. első felében, I. (Nagy) Constantinus (úr. 306-337) korában.”

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára: „Csörsz-árok a római birodalom védelmi sáncrendszerének maradványai az Alföld peremén.”

A régebbi kiadású lexikonok nem foglalnak állást az árok keletkezésének idejéről, sem annak alkotójáról. A többség mesterséges eredetűnek tartja, és a legújabb kiadású lexikon, illetve szótár kategórikusan kijelenti, hogy a római birodalom védelmi sáncrendszerének része, míg egy másik, de viszonylag szintén új kiadású lexikon szerint római irányítással a szarmaták építették. Általában védelmi célt jelölnek meg, bár egyes kiadványok kiszáradt folyómedret említenek, azaz természetes eredetűnek tartják az árkokat. Említésre kerül az avar eredet is, illetve népvándorláskori vagy régebbi eredetet tartanak lehetségesnek.

Az árokrendszer

Az árokrendszert általában Csörsz árkaként, vagy Ördög árkaként, esetleg Avar-ároként, egy hatalmas ókori védőműrendszer maradványaként ismerik Magyarországon, a Duna-Tisza közti Alföld északi részén és a Tiszától keletre.

Mi, árokszallásiak mindig azt az árkot tekintjük és nevezzük Csörsz árkának, amely végighúzódik településünkön és annak határán, függetlenül attól, hogy Csörsz árok máshol is van. A monda alapján sokan úgy vélekednek, hogy az egyik árok két végpontján van Árokszallás és Ároktő. Egy másik árok Gödöllőtől vezet szintén a Jászságon keresztül ugyancsak a Tiszáig. Az biztos, hogy Árokszallás (Erdőárka, Csörszárka, Erdőmelléki szállás, Áruk melléki szállás, Nagyárok stb.) elválaszthatatlanul kapcsolódik a Csörsz árkához.

Ez az árok azonban úgy tűnik, hogy része egy árokrendszernek, melynek teljes hosszát mintegy 1.600 kilométerre becsülik. Ez az árokrendszer gyakorlatilag az egész Kárpát-medencét behálózza. Több vonulata is van. Általában három fő vonulatot szoktak említeni, az északit, melynek része lenne a mi Csörsz árkunk is, majd ettől délebbre a Kisárok vonulata a második és délen húzódik a harmadik fő vonulat. Ennél azonban lényegesen bonyolultabb a helyzet. A fő vonulatokból mellékágak indulnak különböző irányokba. Számomra erős leegyszerűsítésnek tűnik ez a hármas besorolás. Sajnos – tudomásom szerint – még nem történt meg a teljes árokrendszer feltérképezése. No de nézzük, mit mondanak az árokrendszerről a források:

Pesty Frigyes Helynévtárában írja Árokszallásról: „A város határában van...a Csörsz árok egy 2-3 öl szélességű és némely helyen 3 öl magasságú árok mely Borsod megyei Ároktő helységénél a Tisza partján kezdődvén végig jön Heves megyén a Jászságba Árokszallás várossa közepén és határán Csány alatt végződik. Ennek eredetéről ásátásáról hiteles irat nincs, hanem hagyomány szerint Csörsz (:Eörs:) vezír ásatta volna, mint mai elnevezése is mutatja. A hagyomány szerint Csány (:Chan:)on öletett volna meg az ásató vezír, innen vette volna Csány nevezetét.” „A Kis árok melly a Nagykunságban eredvén a Jászságon keresztül

jövén, Árokszállás határát választja el Berénytől és szinte Csány körül végződik, ennek eredetéről semmit sem tudni, hanem véleményem szerint a két árok köze Eörs vezér birtoka lévén, határait ezekkel kerítette, ezt pedig onnan magyarázom hogy a Kis Árok is Tisza Eörs táján kezdődik és Csányig terjed – a Csörsz (sic!) árok is Tisza Eörsel átellenes Ároktőtől kezdve szinte Tarna-Eörs mellett Csánynál végződik.”

Palugyay Imre a Jász-Kún Kerületek, Külső Szolnok Vármegye című leírásából idézek: „A jászföldet még két nevezetes árok: a Csörsz-árka és Kis-Árok hasitgatják keresztül, mellyek hihetőleg az avarok sánczolásai valának; az első Borsod vármegyében kebelezt Ároktő helységénél kezdődve Heves vármegyén át Füzes-Abony, Dormánd, Erdő-telek, Kál, Atány, Bód, Zsadány s Árokszállás határain keresztül Heves vármegyei Csány helységig vonúl el, hol mint a néprege hiszi, magyar ősvézer Kund fia, Csörsz Chánnak, sírja létezik.” (63-64. o.) A XIX. századi szerző szerint Árokszállás „Nevét „Csörsz árka”-nak nevezett azon ároktól, melly a városon már betemetve keresztül vezet, (I. a 63. lapon) kölcsönözte.”

Clementis Móric jász térképén 1855-ben feltüntette a Csörsz árkát. Ahol az árok Árokszállástól nyugatra másodszer keresztezte a Tekerő patakot, ott egy nagy kőhíd volt, és innen tovább, az árok töltésén halad az Árokszállástól Csány felé vezető pesti út.

Árkunkat Horváth Péter a következőképpen írta le 1801-ben: Ároktő-Füzesabony-Dormánd-Erdőtelek-Kál-Atány-Bod-Zsadány, majd Árokszálláson át Csánynak, ahol abban a halomban vesznek el nyomai, amelyet a monda szerint Csörsz khagán hányatott (Fodor 40. o.).

A Jászság két legnagyobb élővize a Zagyva és a Tarna. A Tarna Fodor szerint (32–33. oldal) eredetileg Tarnabodnál keresztezte a Csörsz árkát. Miután Zsadány megépítette a „vidék gátját”, részben a Csörsz árokba terelte a Tarnát, s a Benéig ebben futott a Csörsz-Tarna torkolatáig. Egy nagy mocsár volt az egész terület Zsadánytól - Dósáig.

Az ún. Kisárok vonulata Ágó - Dósa - Apáti irányban húzódott. Ez az árok Pesttől északra a Dunánál kezdődik, majd Gödöllőn, Turán, Jászfényszarun, Jászdózsán és Jászapátin át Heves megyébe nyúlik. A Nagyárok határrészünk – szerintem – a Kisárok párjaként kapta nevét. Ne felejtsük el a másik, a Nagyároktól keletre fekvő határrészünkről, Gyarakpartról sem, amely, mint földrajzi név szintén összefügghet az árokrendszerrel.

Bonyolítja azonban az árok / árkok körüli helyzetet, hogy a hatalmas árokrendszer behálózta a Dunántúlt, az Alföldet, Felső-Magyarországot és Erdélyt is. Van, ahol római, van ahol hun vagy avar árokként emlegetik a források, de az eredetet és a rendeltetést még mindig némi homály fedi. Gyárfás (I. köt. 573. old.) IV. Béla 1256. évi okleveléből is idéz, melyben a „gigászok árka” szerepel. Más források is említenek óriások szántotta árkokat.

Bartalos Gyula egri kanonok a Csörsz árok irányát a következők szerint állapította meg – helyszíni tanulmányok alapján – 1910-ben: Ároktő-Felsőtelek-Zsadány-Visznek-Árokszállás-Csány-a hatvani Strázsahegy-Kiskartalpuszta-Verseg-Ecskenti erdő-Tótygyörk-Szilágy-Váchartyáni Öreghely-Vác.

Pulszky Ferencz: Régészeti emlékek az Alföldön című munkájában a következőket írja az árokrendszeréről:

„A nép az oly nagy munkákat, melyek emberi erőt meghaladni látszanak, mindenütt vagy a rómaiaknak, vagy mesés óriásoknak, vagy az ördögnek szokta tulajdonítani s ezekhez fűzi mondáit. Így a Csörsz nevet is egy mesés királyfinak tulajdonítja, holott az valószínűleg nem egyéb, mint a szláv csert (csehül csrt) szónak magyar átalakítása, mi az ördögnek eredeti elnevezése a szlávoknál, mielőtt a kereszténység a diabel nevet náluk is meghonosította. Az ekevas sok helyütt elegyengette már ezen sáncokat és árkokat, de a kutató nyomon követheti hosszú vonalaikat, melyek a vezérkari térékepen csakugyan föl vannak véve épebb részekben.”

Gvadányi József idejében Árokszállás határában még viszonylag épségben meglehetett a Csörsz árok: Gvadányi Peleskei nótáriusa Budára tartott, mikor a Mátra felől nagy vihar kerekedett. A nagy zivatar után lovastól belecsúszott a Csörsz árkába. Lova a sekély vízből ki tudott menni. Egy óra múlva egy árokszállási csikós tanyáján kötött ki. Berbécs lapocka pörköltöt kapott. Ő meg elővette kulacsát. Nótárius uram nagyon meg volt elégedve a vendéglátással. Négyicces hangulatban hagyta el Árokszállást, majd Berényben ivott a Lehel kürtjéből, majd Aszód felé hagyta el a Jászságot.

A 19. században ipari méretekben megindult talajrendezések és folyószabályozások nyomán mára már csak kis szakaszok ismerhetők fel világosan az egykori monumentális árokrendszerből. A nyomvonalak kikerültek a laza, homokos talajú területeket (ahol hamar betemetődhetnek volna), ahol pedig vizes, ingoványos területre futottak, ott építésükkor a maitól valószínűleg eltérőek voltak a talaj- és terepviszonyok.

Nekünk, árokszállásiaknak szerencsénk van, mert még ma is láthatók a Csörsz árka egyes részei, szakaszai, sőt olyan helyvel is dicsekedhetünk (dicsekedheténk!), ahol teljes épségben megmaradt a Csörszárók egy vonulata.

Az árok és Jászárókszállás elválaszthatatlan összefonódását mutatják földrajzi neveink, helyneveink is: A Csörszárók dűlő a Csányi út mellett fekszik. A Csörszárók dűlő másik neve Nagyárók dűlő, mivel nálunk, Árokszálláson a Csörszárók és a Nagyárók egymás szinonimái. Nagyárók néven ugyanakkor egy egész határrészt is nevezünk, ahol nagyon sok árokszállási tanyás gazda élt, általában népes családjával.

A Csörszárók dűlő és a Külső-Csongorád dűlő határan a Csörsz árka medrében folyik egy szakaszon a Szarvág patak. A kartográfiai Vállalat 1990-ben kiadott térképén egész hosszan jelölik a Csörsz árkat a Szarvág pataktól keletre a Szárki dűlőben. A térkép a Csörsz árok dűlőben a Szarvág patak és a Tózor dűlő között szintén jelöli az árok egy megmaradt szakaszát. Az egykori árok töltésén halad

továbbá pár száz métert az Ágói út, ahogy átjövünk a vasúti átjárón, a Nagyráki vagy másnéven Csányi földút előtt.

Fodor Ferenc: A Jászság életrajza (Budapest, 1942.) című nagyszabású munkájában – többek között – azt írja, hogy a Gyöngyös patak Árokszállás és Visznek közötti patakmedre Magyarország legrégebb élővíz csatornája. Korát 1500 évre becsüli. Patakunknak ez a szakasza ugyanis megegyezik a Csörsz árka egykori szakaszával, magyarul a patak a Csörsz árka medrében folyik a két település között. Fodor megjegyzi, hogy az egyébként máshol kanyargó Gyöngyös, feltűnően egyenes mederben folyik a Csörsz árokban. A Gyöngyös patak Árokszállás délkeleti sarkánál elhagyja természetes medrét, mert elkapja a Csörsz árka, kelet felé vezet, úgy, hogy abból csak Visznek keleti oldalán tud kitörni. A patak ezen a szakaszon a déli partot alámossa, mert délnek kellene tartania, de a Csörsz árok miatt nem tudja természetes irányát tartani. A viszneki vízimalom gátja alatt szintén az árok közel eredeti méretei láthatók: három méter mély, hét méter széles. Fodor is hozzáteszi, hogy eredetileg három méternél mélyebb lehetett az árok. A patak Visznek keleti végénél derékszögű kanyarodással tör ki az árokból és hirtelen délnek veszi folyásirányát. (Fodor 46-47. o.)

Igaza van Fodor Ferencnek abban is, hogy sokféle Csörsz árok van a Kárpát-medencében, de sehol sem jutott olyan közel a nép lelkéhez, mint a Jászság nagy történelmi öntudatú népénél. Hozzáteszem, hogy ez nem lehet véletlen. Ennek a jelenségnek talán az az oka, hogy itt maradt fenn nemzedékről nemzedékre az árok kultusza, aminek egyetlen ésszerű magyarázata a kontinuitás.

Az árok egy megmaradt szakaszát a közelmúltban még magam is láthattam a Munkácsy Mihály utca és a Déryné utca között egy telken.

Csörsz mondáink többsége szerint az Ároktőnél kezdődő árok a csányi határban, egy dombban végződik. A csányi és nagyráki öregek még pontosan tudták az azóta eltűnt, vélhetően mestereséges dombnak a helyét. A közelmúltban abban a szerencsében volt részem, hogy Balázs László, Csány község jegyzője megmutatta a Csány és Atkár közötti út jobb oldalától keletre lévő egykori domb helyét. Sajnos ma már Csányon senki nem él azok közül, akik még látták a dombot, és pontosan tudták a helyét. Az utolsó szemtanú az a bácsi volt, aki a jegyző úrnak útmutatást adott az egykori híres-nevezetes dombról.

Viszonylag ép állapotban maradt összefüggő szakaszok Dormánd, Erdőtelek, Debrecen térségében és Gödöllő határában is láthatók. Zaránk és Méra között az árokszállási templom tengelyének vonulatában is lehet látni a Csörsz árkát.

A Kisárok Fényszaru és Apáti között húzódik. A fényszarusi templom a Kisárok töltésére épült. A „Jászvonat” pedig Apátitól a dósai nagyhalomig a Kisárok töltésén halad.

Debrecen határát a Csörsz vagy Ördög árok két vonulata is átszeli. Mivel arrafelé felismerték, hogy ezek a mesterséges vonulatok kulturális örökségünk részei, azokat annak megfelelően is kezelik, egy szakaszt eredeti alakjában állították helyre, még 1968-ban.

A Pest megyei Kerepes községtől északra szintén látható a Csörsz árok egy szakasza. Körösladánynál ma is jól kivehető egy négy kilométer hosszú Körös-menti sánc. Az árok nyomai Egerfarmoson is fellelhetők.

Ároktól határában egészen hosszan látható az egykori árok vonulata, de Gödöllő és Valkó határában is megtalálható a magyar nagy fal egy szakasza – amint azt már említettem. A valkói erdőben lévő egyik árokszakas az egy völgybe csatlakozik. A gödöllőiek büszkén hirdetik, hogy „a magyar nagy fal különös kultúrtörténeti értéke a Gödöllői dombságnak”! Nekünk, árokszállásainak, mennyivel több okunk lenne büszkén hirdetni kultúrtörténeti értékünket, a Csörsz árkát...

Amiről a mondák beszélnek

Az árok rejtélye régtől foglalkoztatta a térség lakosságát, hiszen számos monda is keletkezett a Csörsz árka születéséről.

A főleg a Jászságban elterjedt magyar népmonda a longobárdokhoz és egy Rád nevű királyhoz köti az árok építését, nevét pedig Csörsz avar király nevéhez, akit a hajózható csatornának épülő árok mellett sújtott halálra a villám, illetve más változatok szerint az ároképítők bosszúja okozta halálát. Hasonló mondák kapcsolódtak Erdélyben a Rapsonné útja, Tündérek útja, Ördögök árka stb. néven ismert maradványokhoz.

A legtöbb Csörsz monda Csörsz és Délibáb beteljesületlen szerelméről szól, és nem az ara, hanem annak apja eszelte ki fondorlatos módon az akkori körülmények között – megfelelő időben – szinte teljesíthetetlen feltételt: Ez a ravasz király a mondákban általában Rád longobárd király, aki Csörsz, avar királyt hívta segítségül a németek elleni háborúba. A kérést Csörsz teljesítette, de az volt a kikötése, hogy győzelem esetén Rád lányát, Délibábot, vagy Delibábot, egyes esetekben Deliblátot, feleségül kapja. Csörsz segítése hatékony volt, de a ravasz és álnok Rád kifundálta, hogy csak vízi úton viheti el országába a királylányt. Csörsz mindenkit az árokásásra kényszerített, köztük egy Jákó nevű lantost is elhajtott a gyermekágyas felesége mellől. A kis Dósa immár felnőttként az árok partján rátalált ősz, öreg apjára, Jákóra, és bosszúból csákányával agyoncsapta az épp arra lovagló Csörsz királyt. Egy másik, hitelesebb változatban, melyet Tompa Mihály dolgozott fel, nem szerepel sem Jákó, sem Dósa, Csörsz pedig villámcsapástól hal meg.

Ez a népmonda a Csörsz-árok eredetéről már többszáz évvel ezelőtt közszájon foroghatott, hiszen Székely István és Heltai Gáspár is ismerte. A monda szerint Rád, a longobárdok királya háborúba keveredett a németekkel, és Csörszöt, az avar királyt hívta segítségül, aki a győzelem esetére a király lányának, Délibábnak a kezét ígérte jutalmul. Rád elfogadta az ajánlatot, további feltételül szabva azonban azt, hogy Csörsz király vízi úton tartozik Délibábért eljönni. Csörsz hazament, s azonnal számlálatlan népével megkezdte a meder építését a Tiszától Rákos irányába. A munkát a legkíméletlenebbül sürgette, az embereket éjjel-nappal kegyetlenül dolgoztatta,

így még egy Jákó nevű lantost is elszakított felesége gyermekágyától. Jákó az embertelen eljárás miatt haragra gerjedt, lantját a szegre akasztotta, és megátkozta Csörsz királyt, arra kérvén Hadúrnt, hogy gyermeke legyen megbosszulója. Idő múltán Jákó gyermeke, Dósa felnőtt, és anyja megtanította a régi dalra. Apja lantjával kezében bebarangolta a vidéket. Egy este fáradt munkáscsapatra talált, melyből az ismert dal hallatára egy roskadt öregember vált ki: Jákó, Dósa atyja. A találkozás után az apa elbeszélte a hosszú évek szenvedését, mire Dósa bosszúra lobbant, és megragadva atyja csákányát, agyonütötte az éppen arra lovagló Csörsz királyt. Az árok építése abamaradt, a megkínzott nép hazatért, de megmentőinek neve ma is él Jákóhalma és Dósa (Dózsá) községek elnevezésében.

A monda rendkívül népszerű és elterjedt Árokszálláson. Aki itt született, az szinte az anyatejjel szívta magába a Csörsz árka történetét, akárcsak a Lehel kürtjét. Hogy ez mennyire igaz, tanúsítja a közelmúltban elhunyt Faragó Jánosné, Anci néni, Árokszállás legnagyobb néprajzosának gyűjtőmunkája, melynek során számos, élő változatát örököltette meg a Csörsz árok mondájának.

Kóczián Gyula árokszállási jegyző, a Jászárokszállás múltjáról írt munkájában, szintén ismerteti (12-14. o.) a Csörsz mondát, majd a végén hozzáfűzi, hogy: „A Csörsz árkot ásók megmentőjének neve ma is fennáll Jákóhalma és Dósa elnevezésében.” Jákó és Dósa szerepeltetése a mondában – szerintem – utólagos betoldás, és inkább fordítva áll a dolog, azaz a két szóban forgó település már réges-régen fennállt, mikor nevüket megszemélyesítve beépítették a regébe. Hasonló tartalommal közöl Szabó László is, a Jászság című művében egy Csörsz mondát (szintén árokszállási gyűjtés).

Abban minden változat megegyezik, hogy Csörsznek nem sikerül végigvinni a tervet, az árok ásása valahol (általában Csánynál) megszakad. Ennek oka minden mondában Csörsz váratlan, tragikus halála. Hol villámcsapás, hol egy csákány, máshol hegedű oltja ki életét. A Lipták Gábor által feldolgozott, A megátkozott árok címet viselő mondában az éj és a vihar leple alatt longobárd katonák ölték meg Csörszöt, az avarok királyát (Délibáb. Alföldi regék, mondák, történetek, Móra, 1966., 5-30. o.)

A mondák egyes változatai abban megegyeznek, hogy az ároknak nem védelmi funkciót szántak, hanem hajózható csatornát akartak kiásni.

E népregében megörökített eseményeknek az általunk ismert történelemben azért annyi alapja van, hogy Kr. u. 568-ban Alboin longobárd király a gepidák királya, Kunimund ellen az avarok kánját, Bajánt segítségül megnyeri, majd az egyesült longobárd-avar hadak a gepidákat tönkrevetik. A nagy csatában Kunimund király is elesett, leányát pedig, a szép Rosemundot Alboin Itáliába fogolyként magával vitte. További érdekesség, hogy a VII. század elején Gisulf longobárd királynak volt egy Radoald nevű fia.

A mondák szerint az árok ásása Ároktőnél kezdődött, és a csányi határban végződött. Ebben a kérdésben szerintem igazat szólhatnak a mondák, hiszen Ároktő neve

beszélő szó, és azt örökítette meg, hogy az árokrendszer egyik szakasza ott kezdődött, mivel ott volt az árok töve.

A mi jázsági mondáinkban szó sincs ördögről, meg óriásokról, gigászokról, hanem egyértelműen Csörsz vezér (fejedelem, királyfi, király) személyéhez kötődik az árok létesítésének terve, és kivitelezésének megkezdése. Abban is megegyezik minden változat, hogy Csörsz vágya nem teljesül, hirtelen, tragikus halála miatt megszakad az árok ásása, és befejezetlen marad a megkezdett nagyszabású mű.

Csőrsz, árunk névadója

Ki volt Csörsz? Hogyan és mikor keletkezett az árok? Kik készítették? Milyen célból, milyen rendeltetéssel készült ez a monumentális alkotás, ha valóban mesterséges eredetű? Rengeteg a kérdés, egyértelmű válasz nincs. Ezt a helyzetet hívta László Gyula termékeny bizonytalanságnak. A bizonytalanság fennáll a Csörsz árka esetében is, mert jelenleg nem rendelkezünk teljesen egyértelmű, kielégítő válasszal sem a névadó személyére, sem az árok keletkezésének mikéntjére, sem annak idejére és rendeltetésére, sem alkotóinak kilétére vonatkozóan. Ugyanakkor termékenységről is beszélhetünk, mert számtalan válasz létezik, ezek nagyrészt egymásnak ellentmondóak, de előbb-utóbb csak összeállhat a kép a sokféle elméletből, érvből, tárgyi emlékekből stb.

Az előző fejezetben láttuk, hogy a mondaváltozatok egyértelműen magas rangba helyezik a titokzatos Csörsz személyét. Hol vezér, hol királyfi vagy király, másol kán, kagán, fejedelem. Voltak, akik Caesar nevét vélték felfedezni ebben a névben, mások a honfoglalás kori Kund fia Kurszan vezérré esküdtek. Nemzetiségére nézve a monda legtöbb változatában avar méltósággként szerepel.

Anonymous szerint a hét vezér egyikének, Kundnak a fia volt Csörsz, kinek a néprege szerint sírdombjával szolgáló halomnál, a Heves megyei Csány helységnél kezdődik (helyesebben: végződik) a Csörszárka. Kézai szerint viszont Kund fiait Kusid és Kopján valának. Hogy még bonyolultabb legyen a helyzet, Alexander von Neubauer szerint Somogyvár térségében volt egy Csörszárka nevű falu, melynek határában árokrendszer húzódott, védelmi sáncárcok voltak a korabeli város határában. Priscos rhétor említi egy Kurszikh nevű uralkodót, ki a királyi szkitáktól származott és sok népen uralkodott. (Gyárfás I. kötet 409. oldal)

Horváth Péter is avarnak, az avarok kagánjának tartja Csörszünket. Szerinte Curs vagy Csörsz avar kagán 574 táján uralkodott. Másol Csörsz királyt említi, akinek két árka között voltak az avar kagánok megerősített ringjei.

Gyárfás István (I. köt. 563. old.) a magyar krónikára hivatkozva Thudun avar fejedelem idejéből (Kr. u. VI. század derekán vagyunk) említi, hogy két nagy árok és kerítés védte a fejedelmi székhelyet: „Külső Heves tartományban vagyon ama híres Kurs király árka és az magában foglalja a jászok országát. A belső közelebb volt a Tiszához Fénzaru mellett.”

Ki lehetett az a híres Kurs király? Szkíta, jazig, hun, alán vagy más nép vezére? Az nagyon valószínűnek tűnik, hogy a Kurs és a Csörsz nevek összefügghetnek, és akkor még ott van az Eörs, Örs név is.

Gyárfás István szerint Csörsz az avarok vezére volt, és később Baján, akit királynak, máshol fejedelemnek nevez, Atilla palotájának romjain, Jászberényben építette ki udvarát (I. kötet 509. és 513. o.). Gyárfás lenyűgöző alaposággal ismerteti a különböző idevonatkozó forrásokat. Ezek a források azonban tovább bonyolítják a helyzetet, mert egyesek szerint Csörsz szkíta volt, mások szerint hun, illetve az avarok második kánja, Katona pedig magyar vezérnek tartja. Gyárfás Anonymusra is hivatkozik, nevezetesen hogy Árpád várat adományoz Csörsznek.

Székely István úgy vélekedik, hogy Csörsz király Etele előtt uralkodott. Höke Lajos szerint a név az avarok nyelvéből származik. Szerinte az árok mentén vigyázók, csöszök őrködtek. Mások viszont alános elnevezésnek tartják e nevet. Gvadányi nótáriusa pedig cseh királyt említ. Az árok elferdített Csehárka nevéből szerepelhet egy-egy változatban cseh királyként Csörsz. Ismeretes, hogy a Csörsz név Cserszárka, Cseszárka, Csaszárka, Csöszárka alakban is előfordul.

Egyesek magával az ördöggel azonosítják szegény Csörszöt, akinek épp elég baja volt amiatt, hogy a szépséges Délibáb iránti szerelme plátói maradt, mert tragikus halála miatt nem sikerült a vízi utat befejezni. Az „ördög-pártiak” a Csörsz név eredetének szláv etimológiájából indulnak ki.

A szláv néveredet azonban ingatag lábakon áll. A Csörsz név ugyanis a monda több változatában Eörs, Örs alakban is előfordul, ez esetben viszont egyértelműen magyar eredetű a név, és ráadásul ott van az árok közelében ma is Tarnaörs, mely település Örs, egykori vezér nevét is őrizheti, akárcsak Csány a kán méltóságnevet.

A Czuczor-Fogarasi szótár szerint az árok szavunkhoz hasonló a hozzá „némely hazánkbeli szláv nyelvjárásokban divatozó, s valószínűleg tőlünk kölcsönzött: járek.”

Fodor megemlíti, hogy a Jászságban sohasem éltek szlávok, s ez szintén nem a Csertovszki járek elnevezés mellett szól (Fodor (16-18. o.) A Jászságban – tudomásom szerint – sehol nem nevezték a Csörsz árkát Ördög ároknak.

Mindenesetre annak emlékére makacsul őrzik a mondák különböző változatai, hogy Csörsz valóban Csányon halhatott meg. Akár megölték, akár természetes halállal halt meg, de lehet, hogy ha valóban élő személy volt, és ezen a tájon fejtette ki tevékenységét, akkor valóban itt temethették el, a csányi határban. Sajnos, meg kell azonban állapítani, hogy Csörszről egyelőre semmilyen biztos ismerettel nem rendelkezünk.

Az árokrendszer keletkezése

A „magyar nagyfal” keletkezésének kérdése egyike a számtalan kérdésnek a jászok, a Jászság történetével kapcsolatban. Keletkezés helyett azonban helyesebbnek tűnik mérnöki és kétkezi emberi munkáról beszélni, mert az árok, pontosabban az árokrendszer erre utal. Bár számos vélemény ismeretes, száz százalékos biztonsággal

senki sem tudja megnevezni az árkot (árkokat) létrehozó népet. Az árokrendszer készítésének időpontját sem ismerjük. A kutatók többsége minimum 1700 évesnek tartja a Csörsz-árkot. Az biztos, hogy a honfoglaló magyarság már itt találta.

Az egyik leginkább elfogadott nézet szerint a IV. század második felében római mérnökök irányításával a szarmaták hozták létre a védőrendszert. A témával foglalkozók többsége később is hasonlóképpen foglal állást, de az a vélemény került előtérbe, hogy 324 és 337 között épült az árok-, illetve sáncrendszer, Constantinus római császár idejében.

Kocsis Gyula szerint több lépcsőben épült az árok- és sáncrendszer, a létrehozói szerinte is a szarmaták voltak.

Soproni Sándor Limes Sarmatiae című munkájában részletesen ismerteti a sáncrendszer keletkezésének meghatározására irányuló kutatásainak tapasztalatait, eredményeit. Az ásatások alapján megállapítja, hogy a sáncrendszer a korai szarmata idők után épült. Az árok elsődleges feladata – szerinte – a szarmata területek védelme volt, de a rómaiak szempontjából előlimesnek is tekinthető. Azzal a céllal készült, hogy a Pannónia Provinciára, illetve annak limesére nehezedő nyomást az Al-Dunához, a Duna-kapuhoz terelje. Szerinte 322 és 332 között épült az árok- és sáncrendszer, Nagy Constantín császár uralkodásának idejében.

Patay Pál, a Nemzeti Múzeum régésze is azon a véleményen van, hogy a Csörsz árkat a szarmaták építették határerődítmény céljából. Kétembernyi mély, hat-tíz méter széles árkok voltak, az ellenséget váró oldalon magas töltéssel, a gerenda-, kivágott fa-, törzs-, vesszőfonadék magasítással a szinttől a tetőig tíz méteres magasságot is el tudtak érni. Megjegyzi azonban, hogy a rétegmetszések későbbi avar nyomra utalnak.

Szombathy Ignác: Kútfőtöredékek a magyarok történelme Jász korszakához Kr. e. 112-378. Kr. u. (Győr 1875.) című művében amellet foglalt állást, hogy az árkot a jászok (jazigok) készítették, a tőlük északra lakozó quadok ellen, akikkel hol hadban álltak, hol szövetségesek voltak a mindenkori helyzettől függően. (Szombathy idejében még általánosabb volt a jazig népnév használata. Ezért ő nem szarmatákról, hanem jazigokról beszél, mások pedig szarmata jazigokat neveznek meg a Duna-Tisza közének lakóiként.)

Kele József úgy vélekedik, hogy a Csörsz árkot a szláv eredetű quadok ellen azok a szarmata jazigok építették, akik Pannónia római provinciával Váctól Mohácsig állandó összeköttetésben, koronként összeütközésben élő, államalkotó, félnomad nép voltak.

Makkay János szerint a Csörsz monda szarmata eredetű. Ő 2100 km-re teszi az árokrendszer hosszát. Az árkokat szerinte 290 és 350 között ásták a szarmaták a rómaiak biztatására.

Az árkokkal foglalkozók többsége amellet kardoskodik, hogy a szarmaták építették az árokrendszert, római parancsra, római mérnökök irányításával.

Bakay Kornél cáfolja a szarmata-Csörsz árok közvetlen kapcsolatot. Szerinte arra épült az egész elmélet, hogy: „Több esetben találtak a sáncátvágások alkalmával, a

földtöltés alatt szarmatakori cserepekkel teli gödröket, s ebből azt a történeti következtetést vonták le, hogy ezeket a sáncokat a szarmaták építették a Kr. sz. utáni III. és IV. században. Sőt, egyes szerzők elkeresztelték Limes Sarmatiae-nek, azt a látszatot keltve, hogy az írott forrásokból való az elnevezés, holott a limes Sarmatiae kifejezés egyetlen írott forrásban sem fordul elő! (Bakay Kornél: Östörténetünk régészeti forrásai I. kötet 186. o.)

Kóczián Gyula Jász-Árokszállás múltja és jelene című, 1896-ban Jászberényben kiadott helytörténeti munkájában a hun-avarokat tartja az árok megalkotóinak.

Úgy vélem, hogy ha nem is az avarok hozták létre ezt az árokrendszert, azért feltehetően használták, az avargyűrűk védmű rendszerének részévé tették azt. Timon és Adventin régi történetírók szerint ugyanis az avar körerődök központja, az avar kánok fejedelmi laka és kincstára a mai Jászberény helyén volt. „A külső Heves tartományban vagon ama híres neves Kurs király árka, és ez magában foglalja a jászok országát.” (Adventin nyomán írja Timon.)

Jókai a hunokhoz kapcsolja az árok- és sáncrendszer létrehozását. Palugyai és Budai az avaroknak tulajdonítják az árkok keletkezését, de Herbert hozzáteszi, hogy az avar sáncok (gyűrűk) kör alakúak voltak, a mi árkaink viszont nagyjából egyenes lefutásúak. Gyárfás hunároknak tartja, Hild Viktor viszont római alkotásnak, amit a II. és a III. században útnak használtak Transaquinum és Dácia között. (Herbert 32. o.)

Az árok funkciója, rendeltetése

Olyan, neves, komoly régészek foglalkoztak a Csörsz árok kérdésével, mint Sós Ágnes, Balázs Vilmos, Patay Pál, vagy Soproni Sándor. Akárcsak az eddig bemutatott kérdésekben, abban sincs azonban egységes álláspont, hogy mi volt az árok, az árokrendszer funkciója.

A nagy többség mesterséges eredetűnek tartja az árokrendszert, de „természetesen” akadnak olyan vélekedések is, hogy ezek kiszáradt folyómedrek. Ez utóbbi vélemény ellen igen erősen esik a latba az az érv, hogy a folyóvizek kanyarognak, az árkok viszont egyenesek. Mások viszont a Mars-csatornák földi megfelelőjének vélik ezeket az árkokat

Szerintem maga az árok elnevezés is a mesterséges eredet mellett szól. Az árok szavunk ugyanis a föld felszínén, emberi (vagy gépi) erővel készített vájatot jelent, ami a vízár levezetésére szolgál. Igaz, hogy vannak mélytengeri árkok is, de a szó elsődleges jelentése az előbbi meghatározás. Sokan öntözőcsatornának vélik az árkot (árkokat). Mások szerint védelmi rendszer volt (északon a quadok ellen, akik hol a szövetségesei, hol pedig ellenségei voltak a jazigoknak).

Horváth Péter az avarok védműjének tartja a jászszázi árkokat. Decsy Antal 1814-ben, határároknak véli a Csörsz árkat. Bél Mátyás ingadozik, mert római vagy avar árokról beszél.

Höke Lajos 1857-ben azon a véleményen volt, hogy valószínűleg a rómaiak hányat-

ták a III. század végén, talán 280-ban, Probus császár idejében, aki állítólag a Felső-Duna és a Rajna közötti árkokat is hányatta. Szerinte a hegyi lakók ellen készült a Csörsz árok. Álláspontját azzal támasztja alá, hogy egyrészt az árok párhuzamos a hegyekkel, másrészt az árkok földje a belső partra van kihányva töltésnek.

Székely István Chronikájában (1558) úgy foglal állást, hogy Csörsz király nem hajóútnak szánta az árkot, hogy majd így hozza haza feleségét, hanem országa oltalmára építtette azt.

Az a nézet honosodott meg leginkább, hogy az árokrendszer védmű volt, és a rómaiak építették meg a szarmatákkal (jazigokkal). Jónéhány régész még napjainkban is ezt az álláspontot támasztja alá kutatási eredményeinek felhasználásával.

Fodor frappánsan oldja meg a kérdést: Szerinte védelmi céllal építették az árkot, és nem vízrajzi műnek szánták, de az lett (Fodor 38. o.). Ezzel, a történészek és a régészek szerint római-szarmata összefogással készített árok, és a mondák legendás vízi útja közötti kibékíthetetlen ellentmondást a nagy jász monográfia szerzője elegánsan feloldotta. Máshol meg azt írja Fodor, hogy a védelmi funkció mellett az árkok egy része öntözési célokat szolgálhatott, de hozzáteszi, hogy nem egyidőben készülhettek a különböző funkciójú árkok.

Cholnoky Jenő más véleményen van. Szerinte a Mátra-Bükk-alj lejtőseget behálózó Csörszárka az ázsiai típusú öntözőcsatornáknak felel meg.

Makkay János úgy tudja, hogy nem találtak sem az árkok vizsgálatánál. A régészek azonban egymástól szabályos távközökben, azonos méretű vermekben az árok karbantartásához szükséges bronz szerszámkészleteket találtak.

A szakirodalomban általában a védelmi funkció mellett kardoskodnak, de olyan véleménnyel is találkozhat az interneten elérhető, hatalmas mennyiségű, a Csörsz árokkal foglalkozó anyagok között, amelyik szerint a sánc- és árokrendszer – elhelyezkedéséből eredően – jelentősen befolyásolta a folyóvölgyek vízháztartását. Ezáltal kiemelkedő szerepet játszott az Alföld vízrendszerében, még akkor is, ha esetleg nem ez volt az alkotók szándéka.

A Sajó-Hernád-hordalékkúpot 1996-1998 között geológusok vizsgálták. Gerenda maradványokat találtak a Csörsz árokban. Szerintük a szarmaták segítségével kiépített többsoros sáncrendszer körülkerítette az Alföldet, elővédként óvta Pannóniát a külső támadásoktól. Az árkok mélysége 3–5 m volt, szélességük elérte a 20 m-t, a kitermelt földet pedig hegyes karókkal megtűzdelt sáncként halmozták fel a védendő oldalon. Ahol lehetőség nyílt rá, ott mesterséges elárasztással vizet vezettek az árokba (ez gondozás híján később annak gyors feltöltődését okozhatta). Az árkok többsége napjainkra feltöltődött, a látható árkok mélysége sem éri el az eredeti értéket.

Tagányi Károly szerint gyepűárok volt a Csörsz árka. Ezzel Fodor is egyetért. Bartalos öntözőcsatornának véli az árkot, amit Fodor elvet. Kozma Béla szintén öntözőárkot képzel el, mert már a bronzkorban öntöztek a Mátra-Bükk lábánál, ahol törmelékűpok sorozatát láthatjuk.

Szekeres László az 1980-as és az 1990-es években végzett vizsgálatai alapján arra a következtetésre jutott, hogy a kisebbik sánc úgy volt megépítve, hogy az a római provinciák felől jövő támadások ellen nyújtson védelmet.

A legfontosabb kérdés – szerintem – az, hogy mikor és milyen céllal hozták létre az árokrendszert. Ehhez természetesen el kell vetni azt a vélekedést, hogy az árkok természetes képződmények, kiszáradt folyómedrek. Az eddig bemutatott források alapján – úgy vélem – kiindulhatunk abból, hogy az árokrendszer mesterséges alkotás, és nem a természeti erők játéka hozta azt létre.

A témával foglalkozók többsége a harcászati védmű mellett tette le a garast. Itt azonban nem kerülhetjük meg azt a problémát, hogy nem egyszerűen árokrendszerről beszélnek a kutatók, hanem árok- és sáncrendszerről. Eddig jobbára csak az árkokkal foglalkoztunk, és nem figyeltünk a sáncokra, pedig ez nagyon érdekes kérdés, hiszen a Délvidéken és az Al-Dunánál tulajdonképpen nem is ároknak nevezik ezeket a létesítményeket, hanem sáncoknak, sőt általában római sáncoknak. Rómer Flóris viszont azt írta 1866-ban, hogy a Csörsz árkot nem szabad egy kalap alá venni a római sáncokkal, mert a Csörsz árok nagyobb. Csak Gödöllő és Mogyoród között 37 átjárója van.

A sáncokkal azonban az a gond, hogy teljes zűrzavar van a témával egymásnak homlokegyenest ellentmondóan foglalkozó írásokban: Számos forrás szerint az árokból kihányt föld a Duna-Tisza közén és Székelyföldön is mindenütt a Duna felé, illetve a nyugati oldalon lett felhalmozva. Így vélekedik Gyárfás István is (Gyárfás I. kötet 563. o.). Fodor viszont, aki mint láttuk, a védelmi cél mellett tör elsődlegesen lándzsát, azt írja, hogy a déli oldalon volt a töltés, ami a Csörsz és a Kisárok közötti területet védte. (Fodor 50. o.) Az északi országrészben három árok is húzódik. Ezek lényegében nyugat-keleti irányúak, de mindhárom ároknak vannak északi-déli irányú kiszögellései, nyúlványai, úgy, hogy a mai Jászföldet a folyóvizekkel együtt teljesen közrefogják. A földhányások azonban mindig az árkok Jászság felőli oldalán vannak. Ez azért is különös, mert többen azon a nézeten vannak, hogy a magasított töltések mindig kifelé, a támadók felőli oldalon helyezkednek el.

Ezek után nézzük most meg a másik oldalát a kérdésnek. Lássuk, mi a helyzet az árok és a víz kapcsolatával.

Tóth József: Ősi épített tájak a Kárpát-medencében című, 2007-ben megjelent művében rendkívüli földműnek nevezi az Alföld peremén végighúzódnó árkot, amit a Duna-Tisza közén Csörsz árknak neveznek, a Tiszántúlon pedig Ördögároknak. Szerinte téves az árok elnevezés, mert a kiásott földet töltésnek halmozták fel az árok mellett. Ez egy olyan árok-sánc rendszer, amelynél „a gát a völgyoldalon, az árok a hegyoldalon van.” (Tóth i. m. 70. o.). Az árok hosszát 500 km-re teszi. Ez hozzávetőlegesen 5 millió köbméteres földmunkát jelentett annak idején! A római-szarmata együttműködéssel történt elkészítést találgatásnak nevezi. A tervezést és az építést semmilyen forrás nem említi! Szerinte semmilyen nyoma nincs annak,

hogy védmű lett volna. Ezt a rendszert nem kóborló népek, hanem egy letelepedett nép hozta létre a „történelem előtti időkben.” „Az építés után ezer évekig élvezték az árkok használatát. Ez a rendszer ma is működik.” (Tóth, i. m. 72. o.) „A sáncok ugyanis árvízkor visszaduzzasztják a nagy vízhozamokat a középhegységekből kilépő folyókon, az árkok pedig szétvezetik a vizet a tájon. (Molnár Géza, 1991.) Megtörik az árhullámok erejét, csökkentik a csúcsvízszinteket, a dinamikát, mérséklék az ártéri építmények terhelését, majd maradék nélkül visszavezetik a szétfolyt vizet a folyókba.” (Tóth, i. m. 73. o.) Ez a rendszer biztosította a lehető legkisebb vízszintingadozást, a nagy, párolgó vízfelületek pedig páradús mikroklímát teremtettek. „Egyazon rendszer részei voltak, az üzemelő fokokkal. Mindezt úgy valósították meg, hogy nem korlátozták a folyót, nem végeztek felesleges munkákat, és nem vártak többet a környezettől, mint amennyit adni tudott, és kizárólag a szükségletüket vették ki. Mindezt a maga módján, erőlködés nélkül. Zseniális rendszer!” (Tóth, i. m. 73. o.)

Mindenesetre a Gyárfás említette források alapján elképzelhető, hogy az árokrendszer járszági része nem öntözőcsatorna volt, hanem a Duna-Tisza közén lévő fejedelmi központ védelmét szolgálhatta. Számatalan vélemény van, és még az is lehet, hogy mindegyik igaz, mert az árokrendszer egyszerre, vagy helyzettől függően lehetett vízszintszabályozó, öntözőcsatorna, védelmi vonal, szárazföldi és vízi közlekedési útvonal. Számomra az a leginkább elfogadható és legésszerűbb magyarázat, hogy az árokrendszer eredetileg vízműként épült, majd később egy részét védműnek, gyeplőnek, határjelzőnek, töltését pedig útként is használhatták.

A Csörsz árok jövője

Árokszállítás elsősorban a Csörsz árkáról híres, nevét is innen kapta. Tudjuk, hogy amit mi Csörsz árkának hívunk, az valójában nem egy árok, hanem egy hatalmas árokrendszer, illetve annak egy része, szakasza. Az árokrendszer egyik része, méghozzá a leghíresebb része – hála Tompa Mihálynak – a miénk, árokszállásiaké. Ez a településünket keresztező árok, ami Ároktő és Csány között húzódik – a termálvizet leszámítva –, Árokszállítás legrégebb és legjelentősebb kincse, ami azonban egyáltalán nincs kihasználva. Az árok népszerűsítésével fejleszthetnénk Árokszállítás idegenforgalmát. Évente meg lehetne rendezni a Csörsz árok menti települések találkozóját, melyen Ároktőtől Csányig vennének részt az érintett települések. A találkozó során tudományos konferenciát is lehetne rendezni a Csörsz árkáról, meg vetélkedőt az egyes árokmenti települések között, például abban a tekintetben, hogy melyik település színjátászoí tudják a legjobban előadni a Csörsz árok mondáját. Szavalóversenyt is lehetne rendezni, melyik település képviselője tudja legszebben elszavalni Tompa Mihály regéjét, de természetesen más, ide vonatkozó irodalmi alkotást is elő lehetne adni. Bízom benne, hogy összefogással sikerül egy olyan hagyományteremtő

rendezvényt összehozni, amely egyrészt anyagi előnyöket biztosítana a helyi vállalkozóknak, másrészt erősítené az árokszálási polgárok kötődését lakóhelyükhöz.

Mielőbb védetté kellene nyilvánítani a Csörsz árok meglévő szakaszait Nagyrákon, az ágói út kanyarulata előtt, és a Gyöngyös-patak Visznek alatti kanyarulatánál.

*„Az ároknak tövénel
Ároktő most is áll
Borsodban, a Tiszának
Fűzlepte partinál.
S a hely, hol véget ére,
Néptől megszállva lőn,
Épülvén Árokszállás
Az áldott sík mezőn.”*

Tompa Mihály csodaszép regéjének utolsó négy sorát a Jászvidék című városi lapunk mottójává kellene tenni, minden szám címlapján szerepeltetni kellene.

Ezekkel a gondolatokkal, ötletekkel – természetesen – nem merítettem ki a lehetőségek tárházát. Bízom benne, hogy a város vezetése, a civil szervezetek, a vállalkozók és Árokszállás minden lakosa felismeri az eddig kiaknázatlan lehetőséget, és összefogással sikerül településünk javára hasznosítani ezt a régmúltból örökül hagyott kincset, a Csörsz árkát.

id. Frivaldszky János:

AZ OZORÓCZKYAK A JÁSZSÁGBAN

Eredet és megtelepedés

Az Ozoróczy régi nemesi család. Trencsén megyében Bán melletti Ozor, később Ozoróc, Ozorovce birtokosai. Első tulajdonosát, Hotszlovot 1234-ben említik. 1474-től főága felveszi az Ottlik nevet.¹

Jászberényben 1720-ban már jelen van az Ozoróczy család, 1745-ben a redempciókor földet vált meg.² Ecsalád feltétlenül a nemes Ozoróczyak egy ága lehet, bár a Jászságban nemességük elismertetését soha meg sem próbálták. Ez azonban egyáltalán nem meglepő, mert a redemptusok kiváltságai csaknem azonosak voltak a nemesekével. A család magát Ozoroszkynak nevezi, a környezete Ozoróczyknak, amint a magát Frivaldszkynak nevező családot addig nevezték a Jászságban Fridvalszkynak, amíg végül ők is elfogadták ezt a névmódosítást.

Az első két generáció

A családról az első adatunk az, hogy Jászberényben 1714-ben Ozoróczy András (1684k-1751) vargamester feleségül veszi Halasi Ferenc özvegyét, Bartal Erzsébetet. A házasságból három gyerek születik, akik közül egyséket Varga néven kereszteltek meg. Ozoróczy Ágnes (1716k. - 1781) Pecsényánszky Jánoshoz ment feleségül, Ozoróczy Erzsébet pedig Tóth Lőrinchez, majd megözvegyül, s 1764-ben végrendelekzik fél kötel szántóról és kaszálóról, valamint szőlő ingatlanról, továbbá három lóról és egy borjas tehénről. Nő létere iskolát végzett, nevét Ozoroszki Erzsébethnek írja alá. Az egyik tanúja bátyja, Ozoróczy János³ (1715-1790). Őt szintén kitanították, sőt, tanító lett, népszerű ember. 1760-ban szérűskertjét a város megveszi, majd ispotályt létesít rajta.⁴ Nemzetes címet viselt, sokszor újraválasztották a főbírói tisztségben, élete végéig szenátor volt. 1742-ben feleségül veszi Mizsei (Mizser) Erzsébetet (1724-1803), öt fiúkról és két lányukról (Erzsébet, sz. 1747. Anna, sz. 1751.) tudunk. A hosszú kort megélt Mizser Erzsébet 1801-ben végrendelekzik.

¹ LUKINICH 1937 III. 544 old.; FEKETE-NAGY 322. old.; SZLUHA 2006 469, 482. old.; Trencsén-megyében 1629-ben címeres levelet kap egy Ozoróczy alias Czimeney család is, amelynek kapcsolata a előbb említett családdal tisztázatlan. Trencsén-megyében 1725-1731-ben a nemesek közt ezek az Ozoróczyak már nem szerepelnek, (SCHNEIDER) a szomszédos Nyitra-megyébe költöznek át, mert ott 1731-ben, majd az 1754/55-as nemességvizsgálatkor elismerik az Ozoróczyak nemességét. (NAGY IVÁN VIII. 310.) Megtalálható 1836-ból az Ozoróczy család pecsétlenyomata Szatmár megye levéltárában is. (KEMPELEN VIII. 110. ; BILKEI GARZÓ 72.)

² FODOR, 186. old.;

³ SzL V.1.h Capsa 26. fas. 3. no. 7.

⁴ SUGÁRNÉ 2006 10-11. old.

id. Frivaldszky János:

AZ OZORÓCZKYAK A JÁSZSÁGBAN

Eredet és megtelepedés

Az Ozoróczy régi nemesi család. Trencsén megyében Bán melletti Ozor, később Ozoróc, Ozorovce birtokosai. Első tulajdonosát, Hotszlovot 1234-ben említik. 1474-től főága felveszi az Ottlik nevet.¹

Jászberényben 1720-ban már jelen van az Ozoróczy család, 1745-ben a redempciókor földet vált meg.² Ecsalád feltétlenül a nemes Ozoróczyak egy ága lehet, bár a Jászságban nemességük elismertetését soha meg sem próbálták. Ez azonban egyáltalán nem meglepő, mert a redemptusok kiváltságai csaknem azonosak voltak a nemesekével. A család magát Ozoroszkynak nevezi, a környezete Ozoróczyknak, amint a magát Frivaldszkynak nevező családot addig nevezték a Jászságban Fridvalszkynak, amíg végül ők is elfogadták ezt a névmódosítást.

Az első két generáció

A családról az első adatunk az, hogy Jászberényben 1714-ben Ozoróczy András (1684k-1751) vargamester feleségül veszi Halasi Ferenc özvegyét, Bartal Erzsébetet. A házasságból három gyerek születik, akik közül egyséket Varga néven kereszteltek meg. Ozoróczy Ágnes (1716k. - 1781) Pecsényánszky Jánoshoz ment feleségül, Ozoróczy Erzsébet pedig Tóth Lőrinchez, majd megözvegyül, s 1764-ben végrendelekzik fél kötel szántóról és kaszálóról, valamint szőlő ingatlanról, továbbá három lóról és egy borjas tehénről. Nő létere iskolát végzett, nevét Ozoroszki Erzsébethnek írja alá. Az egyik tanúja bátyja, Ozoróczy János³ (1715-1790). Őt szintén kitanították, sőt, tanító lett, népszerű ember. 1760-ban szérűskertjét a város megveszi, majd ispotályt létesít rajta.⁴ Nemzetes címet viselt, sokszor újraválasztották a főbírói tisztségben, élete végéig szenátor volt. 1742-ben feleségül veszi Mizsei (Mizser) Erzsébetet (1724-1803), öt fiúkról és két lányukról (Erzsébet, sz. 1747. Anna, sz. 1751.) tudunk. A hosszú kort megélt Mizser Erzsébet 1801-ben végrendelekzik.

¹ LUKINICH 1937 III. 544 old.; FEKETE-NAGY 322. old.; SZLUHA 2006 469, 482. old.; Trencsén-megyében 1629-ben címeres levelet kap egy Ozoróczy alias Czimeney család is, amelynek kapcsolata a előbb említett családdal tisztázatlan. Trencsén-megyében 1725-1731-ben a nemesek közt ezek az Ozoróczyak már nem szerepelnek, (SCHNEIDER) a szomszédos Nyitra-megyébe költöznek át, mert ott 1731-ben, majd az 1754/55-as nemességvizsgálatkor elismerik az Ozoróczyak nemességét. (NAGY IVÁN VIII. 310.) Megtalálható 1836-ból az Ozoróczy család pecsétlenyomata Szatmár megye levéltárában is. (KEMPELEN VIII. 110. ; BILKEI GARZÓ 72.)

² FODOR, 186. old.;

³ SzL V.1.h Capsa 26. fas. 3. no. 7.

⁴ SUGÁRNÉ 2006 10-11. old.

Vagy két tucatnyi rokonnál, ismerősnél van letétben-kölcsönben 50-100 rajnai (rénus) forintnyi összegekben vagyona, ezt mind kegyes célokra fordítja azon kívül, hogy az addigra már megholt Mátyás fia árváinak is juttat belőle. Házát Antal fiának hagyja, aki őt gondozta.⁵ Férje végrendeletét nem ismerjük. Fiai végrendeletéből azt lehet következtetni, hogy négy kötel puha földet és egy kötel tanyaföldet, valamint valamennyi szőlőt és kézpénzt hagyott örökbe. Az ingatlanokat a négy Berényben maradt fiú elnegyedelte, a Jászfényszarura elszármazott testvérüket pénzzel elégitették ki.

A Jászság Magyarország legkevésbé iparosodott vidéke volt, nem véletlen, hogy az első Ozoróczky betelepülését mint mesteremberét, szívesen látták. Azzal, hogy gyerekeit – még lányát is – kitanítatja, komoly előnyt ad számukra. A redempció idején már helyi lakos, tud élni a lehetőséggel, ellentétben sok olyan, a redempció hírére érkező bevándorlóval, akik lába alól néhány év alatt kicsúszik a megváltott föld, a hely, a gazdálkodás ismeretének hiánya miatt.

A harmadik generáció

A legidősebb fiútól, Ozoróczky Mátyástól (1743-1792) származott le a család főága. Őröla majd még részletesebben lesz szó. Öccsei is jelentős személyek voltak.

A második fiú, Ozoróczky János (1754-1822) szűrszabó mester volt és jegyzői tisztséget is viselt, felesége Molnár Rozál (1760k-1832). Amikor 1822-ben meghal, négy fiára és Rozália lányára hagyja vagyonát: Házát és kertjét maga szerezte, ez József és Károly fiaié, ennek fejében Jánost (1787-) és Menyhértet (1797-) 150 forint illeti meg. Ami földjeit illeti, a saját szerzeményű 3 kötel puha föld a hatvani útnál Jánosé, Setár Rétjén lévő Menyhérté, a szolnoki útnál, a Sóstónál 2 darab Kondor föld és 14 sor szőlő Józsefé és Károlyé közösen. A Belső új hegyen lévő szőlő a négy fiúé, ugyanott 40 sor szőlő Rozáliáé. A zálogos földek hitvese pénzéből valók, ezekkel ő rendelkezik. A végrendelkező írástudatlan volt.⁶

A harmadik fiú, Ozoróczky András (1758-) Jászfényszarun lett főjegyző, ott alapított családot.

A negyedik fiú, Ozoróczky József (1760-1807) szenátor volt Jászberényben. Feleségétől, Szatmári Erzsébettől született gyerekei: Lőrinc (1791-), József (1793-) egri lakos, Klára 1803-tól Horváth Antalné, Erzsébet (1788k-1820) Ágoston Andrásné, valamint Rozália és Júlia (1801-) 1817-ben osztályos egyezséget kötnek. Ágoston András postamester neje, Ozoróczky Erzsébet (-1820) a jászberényi nagytemplom alatti kriptában van eltemetve.⁷ Az egri Ozoróczky József fia, Ozorószky Alajos (Lajos) az 1848-as szabadságharcban a 134. honvéd zászlóaljnál számvevő főhadnagy

⁵ SzL V.1.h Capsa 26. fas. 1. no. 25.

⁶ SzL V.1.h Capsa 26. fas. 3. no. 17.

⁷ SUGÁRNÉ 2006 133. old.

volt,⁸ 1854-ben pedig Feldebrő jegyzője. A Jászságon kívülre kerülve, redemptus föld nélkül, elismertette nemességét. Heves- és Külső Szolnok-megye levéltárában ugyanis előfordul az Ozoróczky család pecsétlenyomata.⁹ Ebből is arra következtethetünk, hogy a jászsági Ozoróczkyak az azonos nevű nemesi család egy ágát képviselik.

Az ötödik fiú, Ozoróczky Antal (1768k-1831) szücsmester volt, 1802-ben hadnagyi tisztséget viselt Jászberényben.¹⁰ 1789-ben feleségül veszi Kovács Erzsébetet (-1810), akit, amikor meghalt, a jászberényi nagytemplom alatti kriptába temettek el.¹¹ 1811-ben Kovács Ágnes (1761.k. – 1831.u.) veszi feleségül, akiről nem tudjuk, hogy az első feleség rokona volt-e. Antalnak gyereke egyik feleségétől sem maradt. Amikor a kolerajárványban a betegséget megkapva már halálán van, s szólni sem tud, felesége diktálja le a végrendeletet. Ebben minden szerzett vagyont (1000 forint kintlévőséget, valamint a vett földjeit eredeti tulajdonosainak visszaadva az érte visszaveendő vételárat) mind egyházi célra hagyja. „Ősi birtokai” – t. i. amit örökölt – úgy mint 1 kötel tanya, 1 kötel „puha” föld, az Ozoróczkyaké. Ozoroszki Gáboré (1801k-1846), bátyja unokájáé a borjas tehén is. A ház, kert, a 32 sor szőlő 2/3-ban az Ozoróczkyaké, 1/3-ban a Kovács családé.¹²

Az Ozoróczkyak főága

A főág megalapítója, Ozoróczky Mátyás (1743 -1792) rendkívül sikeres ember. Hatalmas vagyont és nagy tekintélyt szerez, 1788-ban vásárbírónak választják,¹³ 1791-ben templombírónak.¹⁴ Feleségétől, Horthi Annától (1751k -1792)¹⁵ tíz felnőttkort megért gyermeke maradt:

Ozoróczky Anna (1768-) vak volt.

Ozoróczky János (1769-1831.e.) Jászapátin volt községi főjegyző az 1790-es években,¹⁶ 1805-től jász kerületi biztos, (felesége László Teréz). Az ő fia Ozoróczky Gábor (1801k-1846), 1842-ben jász kerületi jegyző volt, 1845-ben kerületi alügyész, felesége Görög Rozál.

Ozoróczky Mátyás (1771-1837) felesége Kovács Anna (1794-1846) volt. Gyermekeik: Ozoróczky Mátyás, aki Péter (-1888) néven ferences lett, Ozoróczky Anna Magdolna (1813-1896), Fridvalszky Mátyásné és Ozoróczky István (-1865), jászladányi jegyző, majd főbíró.

⁸ BONA I-II. 616.

⁹ OROSZ 364. old.

¹⁰ SzL IV.1.a. 150/1802 IV. 7.

¹¹ SUGÁRNÉ 2006 133. old.

¹² SzL V.1.h Capsa 26. fas. 3. no. 16.

¹³ SUGÁRNÉ 2006 65. old.

¹⁴ SUGÁRNÉ 2006 59. old.

¹⁵ SUGÁRNÉ 2006 10. old.

¹⁶ SCHEFTSIK I. 149. old.

Ozoróczky Ignác, (1773-1835) neje 1797-től Bagi Szabó Rozál (1775-1831). Gyermekai: Ozoróczky Antal (1805k-1864), akinek neje Velykei Veronika (1802.k.-1874), és Ozoróczky Franciska (1797-), 1818-tól Jankovics Jánosné. Ez utóbbi gyermekei Jankovics Mária-Rozál (1833-), 1860-tól Pecsényánszky Imréné és Jankovics Teréz (1835-), 1860-tól Fridvaldszky Józsefné. Szintén Ignác lánya Ozoróczky Anna (1808.k.-) 1836-tól Muhoray Mártonné.

Ozoróczky Teréz (1776k-1822), 1793-ban Frivaldszky Mihály (1770-1843) birtoktalan nemes szücs felesége lett. Ők gondoskodtak Teréz vak nővéréről, Annáról.

Ozoróczky Klára (1777-), 1796-tól Böjti Józsefné.

Ozoróczky Imre (1779-) szücsmester, neje Kovács Borbála.

Ozoróczky Erzsébet (1782-), 1802-től Veres Istvánné.

Ozoróczky Krisztina (1785-) Fajka Albertné; végül

Ozoróczky (Ozoroszky) Ferenc (1788-), 1815-ben jászkiséri plébános, majd 1842-től Egerbakta plébánosa. Végrendeletében 500Ft-os tanulmányi alapot hozott létre.¹⁷

Hogy hogyan tudott tíz gyereket kellő anyagiakkal útnak indítani Ozoróczky Mátyás, az kitűnik a végrendeletéből.

Úgy rendelkezik, hogy apja mellé temessék a fehértói temetőben. Lelkéért szentmisét kér, a templomtorony építésére 100 rénus (rajnai) forintot hagy. „Kevés javainak” hosszas felsorolása következik ezután. Gombosnétől vette házat és szerűskertjét 100 Rhft-ért, Nyiri Istvántól négy kötel puha földet 300 Rhft-ért, a várostól kapott négyszer fél kötel puha földet, Bagy Józseftől egy kötel puha földet 100 Rhft-ért, az apai örökség 1 kötel puha föld, Kollár Györgytől fél kötel tanyát 120 Rhft-ért, a várostól kapott két kötel tanyát, Sági Antaltól fél kötel tanyát és másfél nyilast 310 Rhft-ért, Demkó Ferenctől fél kötel nyilast 40 Rhft-ért, apai örökségből egynegyed kötel tanyát, mindezt örökös jussal; ezenkívül egy sor zálogföldet, puha földet és nyilast egyenkint 30-50 Rhft-ért.

Szülői sem kevesek. Kiváltotta nagyapja szülőjének felét Mihálovits Józseftől, vett még 20 út szőlőt Eröss Istvántól 310 Rhft-ért, Sági Antalától 10 utat 50 Rhft-ért.

Járó jószágá hat jármos ökör, 2 hámos ló, három borjas tehén, nyolc tinó, két üsző, 4 öreg kanca, két kancacsikó.

Mindezt feleségére hagyja élte fogytáig, ezután a fiúk és „nyomorult Anna lánya” egyenlően osztozzanak belőle. A többi négy lány az öt fiútól és Annától 30-30 Rhft-ot kapjon. A szülőkből fiúk és lányok egyformán részesednek. A házat egyik fia váltsa magára. Mindez csak azután történhet meg, miután minden gyereket kiházasították.

A végrendeletet Ozoroszký Mátyásnak írja alá,¹⁸ amiben az az érdekes, hogy a szlovákban a nevet valóban így hangsúlyozzák. Még az is lehet, hogy tudott valamennyit nagyapja anyanyelvén. Özvegye még abban az évben szintén meghal. Az

¹⁷ ÉRT JB 1872/73- 1879/80;

¹⁸ SzL V.1.h Capsa 26. fas. 3. no. 6.

osztozás a legkisebb lány, Krisztina 1805 táján történt férjhezmenetele után történhetett meg. A végrendelet végrehajtása évtizedekre nyúlt.

Felvetődik a kérdés, honnan volt az örökhagyónak ekkora vagyona, hiszen az apai örökséget megsokszorozta. Itt arra lehet gondolni, hogy felesége, Horthi Anna valószínűleg nagy összegű pénzt hozhatott a házasságba, amin ő zálogföldeket szerzett, majd olcsón tulajdonokat olyan redemptusoktól, akik nem tudtak jól gazdálkodni.

Ozoróczky Mátyás hagyatéka

Erre mindjárt Ozoróczky Teréz (1776+-1822) férje a példa. Úgy tűnik, Fridvalszky Mihály nem nagyon értett a gazdálkodáshoz. 1793-ban házasodott meg, magukhoz vették a vak Annát, de egyelőre csak a férj mesterségéből éltek. Az örökségből semmit sem láttak egyelőre, ezt a fiúörökösök kezelték. 1805-ben 300 rénus Ft kölcsönt kért sógorától, Ozoróczky János jáász kerületi biztostól. Ez kamataival 1818-ra már 487 Ft-ra nőtt. Közben megkapta Anna részét. Ennek révén 1806-tól 4 1/2 kaszás III. osztályú rétje lett, szántóföldje pedig 8 (magyar) hold, II. osztályú.¹⁹ Ekkor eladott „nyilas” földjéből 350 Ft-ért, meg szűcs munkával, bor és széna árával is törlesztett a sógornak. Ennek ellenére 1828-ra még maradt özvegy Ozoróczky Jánosné László Terézia szerint 30 Ft adóssága, amiért pert is indított 1834-ben, amit 1836-ban megnyert.²⁰ Időközben azonban 1824-ben Fridvalszky Mihály Ozoróczky Antaltól (1768k-1831) is felvett 400 Ft-ot. Ennek özvegye, Kovács Ágnes is pert indított ellene 1834-ben. Fridvalszky Mihály azzal védekezett, hogy valamit már törlesztett, egyébként is, amikor a hitelező 1831-ben kolerában meghalt, halálos ágyán a család jelenlétében elengedte a tartozást. Az adóslevél széttépésére azonban akkor senki nem gondolt, ezért megítélték ellene a keresetet, fellebbezés után is.²¹

Fridvalszky Mihály viszont feleségének és annak négy lánytestvérének nevében azért indított – szintén 1834-ben – pert az öt Ozoróczky fiú ellen, mert apjuk 1792. évi végrendelete a lányoknak is juttatott örökséget, amit ezek eddig nem kaptak meg. A per sokszoros fellebbezéssel 1846-ban zárult, a keresetet itt is megítélték.²²

A Fridvalszkyak földnyilvántartása alapján az Ozoróczky Teréz által örökölt szántó 5 1/2 magyar hold, a szőlő 2 kapás lehetett, ennyit nőtt ugyanis az 1842-ben elhunyt Mihály örökösének birtokállománya a per végén, 1846-ban.²³ Az így szerzett föld egy részét azonban nem tartották meg, a Tarnán túl nevű dűlőben 4 pözna „nyilas” szántóföldet, és a Belső Újhegyen 13-16 sor szőlőt még 1846-ban eladták 535 Ft-ért

¹⁹ SzL V.1.e. 1795-1843 (1-4 old.) (OL, 40697-40710 tek.)

²⁰ SzL IV. 5.b.1834/30/1/15;

²¹ SzL IV. 5.b. 1834/30/1/10;

²² SzL IV.1.a. 1839: Sec. Civil. 21.: 1844: Sec. Civil. 50. (OL, 21214. tek.) SzL IV. 5.b. 1834/30/1/71; SzL V.1.a., 1834: 78. ; 1835: 318. ; 1837: 822. ; 1846: 1138 jkv.

²³ SzL V.1.e.1844-1849 (4 old.) (OL, 40710-40715 tek.);

Ozoróczky Gábornak. Ugyanők eladták még az Alsó rét dűlőben lévő 4 hold kaszálójukat is 743 Ft-ért²⁴ adósságaik törlesztésére. 1847-ben eladták a Szent Imre (más helyen: Szent János) képénél lévő egy kilás kenderföldjüket is 45 Ft-ért. 1851-ben eladták a 8 éve (1843-ban) örökölt, a Pást szélében nevű dűlőben lévő 2 1/2 hold földet 189,20 Ft-ért.²⁵

Ozoróczky Mátyás végrendeletében ugyan egyenlően kívánt adni minden gyerekének, végeredményben a vagyon mégis oda került, ahol jól tudtak gazdálkodni vele. A dolgot csak az csúfítja el, hogy az Ozoróczky-fiúk vissza is éltek birtokon belüli voltukkal, húgaik járandóságát évtizedekig visszatartották

A család hattyúdala

Ami a legfiatalabb generációkat illeti, Ozoróczky Antal (1805.k. - 1864) fia, Ozoróczky János (1833-1905) huszárörrmester aljegyző lesz, 1874-ben pedig az akkor alapított Jász Múzeum első igazgatója.²⁶ E tisztsége révén ő a család jelenleg legismertebb képviselője.

Ozoróczky Mátyás (1771-1837) idősebbik fia, Ozoróczky Mátyás Péter néven ferences szerzetes lesz. Rokonával, Muhoray János ferencessel együtt tartja újmiséjét 1834. október 5-én Jászberényben, amelyen jelen volt mindkettőjük rokona, Ozoróczky Ferenc jászkiséri plébános is. A népnyelvű prédikációt vendégként Fridvalszky Mátyás ferences, a szolnoki rendház vikáriusa tartotta, az említett Fridvalszky Mihály fia, eredeti nevén Imre (Jb. 1799-Szeged 1861), aki 1819-ben Jászberényben lépett be a rendbe.²⁷ Szolnokot megelőzően Gyöngyösön volt több évig. Amikor 1847-50 közt Füleken lesz házfőnök és plébános, vele van Ozoróczky Péter is,²⁸ aki 1888-ban hal meg Jászberényben.²⁹

Mátyás kisebbik fia, Ozoróczky István Jászladány főjegyzője volt 1836-1846 között.³⁰ 1851-ben jászladányi főbíró lesz, másokkal együtt Kossuth-párti felkelés szervezésének vádjával letartóztatják.³¹ 1854-től 1860-ig ismét főbíró, majd utóljára 1863-ban is.³² „A vezetés legdinamikusabb, a nép bizalmát mindenkor bíró vezetője” volt. Ezt követően mint tanácsos „a község irányításában, a nehéz időszakban a legnehezebb feladatok vállalásával Jászladány küzdelmes életét tevékenyen szolgálta. Egész életét itt élte le.”³³

²⁴ SzL V.1.j., 1846: 25, 74 és 174 jkv.

²⁵ SzL V.1.j., 1847: 337 és 492 ;SzL V.43.d. 1851: 344 jkv.;

²⁶ SUGÁRNÉ 2006 43. old. ; BLÉNESSY 7, 19, 110 old.

²⁷ Ferences Rend Levéltára, Historia Domusok: Jászberény (OL, 26612 tek.);

²⁸ PL XII.a. Tabulae mutationis, 1846-1886

²⁹ SUGÁRNÉ 2006 98. old.

³⁰ GAÁL II. 97. old.

³¹ SUGÁRNÉ 1995 14. old.; GAÁL II. 9. old.

³² GAÁL II. 97. old.

³³ GAÁL II. 7. old.

Oszoróczky ladányi főbíró leánya és örököse a vallásos katolikus Oszoróczky Mária (-1906) volt. Jelentékeny birtoka volt Jászladányban, 1883-ban pl. a ladányi határ szélén fekvő, 179 kh 898 nöl méretű, egész 37. dűlő az 552. hrsz.-on az ő tulajdonában volt,³⁴ de volt tanyája is Tulamilléren 1880-ban, a 106. dűlőben,³⁵ amely a Millér kanyarulatában, annak partján terült el. Első férje Pethes József volt, aki 1864-1867 években volt Jászladány főbírója,³⁶ ennek halála után Izsó Lajos (-1911) orvos. 1902-ben végrendeletet készít, amelyet majd csak az öt túlélő férje halála után hajtanak végre. Gyermekei, testvérei nem lévén apai és anyai unokatestvérei, s azok leszármazottai öröklik földbirtokát, a jászladányi házát a szegények javára adja alapítványként.

A jászladányi, un. Dabi temetőben vannak Izsó Lajos, felesége Oszoróczky Mária, ennek apja Oszoróczky István volt főbíró és felesége, Pethes Mária kovácsoltvas kerítéssel körbevett sírjai.³⁷

Az 1912. január 14-én tartott „rokoni tanácskozáson” a szép számú örökösök úgy döntenek, hogy a földeket felparcellázzák és úgy adják el. A sebeséri 180 kat. h tanyaföld tanyájához mérnek ki 60 holdat, felét a jobb, felét a gyengébb földből, a többbit felosztják, a jobb minőségűeket 5-20 holdas, a gyengébbeket 15-30 holdas parcellákban. A hollókúti 36 holdat négy részre osztják, 6-10 holdnyi parcellákra. A 111 hold területű tenkei ingatlan tanyaépülete mellé mérnek ki 40 holdat, a többbit 5-10 holdas parcellákra osztják. Végül a 14 holdas lóherést 1-1 holdas részekre osztva értékesítették.³⁸

A család a Jászságban ma már nem él. Megtalálható viszont az Oszorovszky család pecsétlenyomata a 19. századi Pest-megye levéltárában.³⁹ Az Oszoróczky név előfordul jelenleg is a budapesti telefonkönyvben is.

OSZORÓCZKY MÁRIA VÉGRENDELETE.

Jászladány szeptember 1ső 1902 évben

A Mindenható Isten szent nevében! Írom ezen végrendelezésemet nyugodt lelki állapotban ment minden neheztelés, vagy mások befolyásától egyedül azon gondolattól vezéreltetve, hogy senki sincsen biztosítva a jövő óráról sem, én sem tudhatom, hogy az örök igazság mikorra mérte ki életemnek végét, azért végóhajtásomnak kifejezését saját kezűleg megírom és kívánom, hogy az illetők is lelki ösmeretesen azt megtartsák mint minő lelki igaz érzellemmel én azt írom ezen soraimat, hogy lelkem megnyugvását leljem ezen intézkedésem által és békével

³⁴ GAÁL II. 73-74.. old.

³⁵ GAÁL II. 110. old.

³⁶ GAÁL II. 97. old.

³⁷ Jelenleg is

³⁸ Oszoróczky Mária utáni örökség iratai, a szerző birtokában.

³⁹ KÖSZEGHI 273. old.

megnyugodva térjek az örök Istenséghez, ajánlom lelkemet a mindenható oltalmába és azokat, akiket hozzám tartozóknak tartok és tekintek azért aképen intézkedem:

1. ször. Összes ingatlan földbirtokomat amit elhunyt áldott emlékü jó szülőimről örököltem és amit már mint Dr Izsó Lajosné vettem, részint az eladott instrukciókból, részint a pusztai Bene és Pálosi földek árából, ami telekkönyvileg is nevemen van, hagyom férjem, Dr Izsó Lajosnak élete fogytáig haszonélvezettel oly feltételekkel, hogy a birtok oly tisztán és adósság mentesen mint ahogy most van, menjen át a rokonaimra akik azt örökölni fogják, kivéve még az osztatlan legelőföldeken kívüli földbirtokomat örökjogon rokonaimnak hagyom megbonthatatlanul a következők, elhunyt édes jó apám testvéreinek gyermekeik és utódaik úgymint Cseh Menyhértne Friedvalszky Erzsébet⁴⁰ és utódai; Friedvalszky József⁴¹ és utódai ideértve Friedvalszky Magdolnától⁴² származott két leánykát Podhorny Erzsébet és Mariskát és Friedvalszky Sándor⁴³ és utódai és Friedvalszky Terézia⁴⁴ Gyurkó Jánosné és utódait, továbbá Vas Istvánt de mivel annak gyermeke törvényes utóda nincsen, az őt illető részét csak haszonélvezettel kapja, halála után pedig a fent nevezett rokonaim egyenlő arányban örököljék a fele részét földbirtokomnak – a másik fele részét örök jogon kapják elhunyt édes jó anyám testvéreinek gyermekei és utódai, úgymint Sárosi Albert és utódai, Sárosi Gyula és utódai, Sárosi Sándor és utódai vagyis törvényes gyermekeik fele birtokomnak 2/3adát, egyharmadát pedig Sárkány Mária Zsembek Jánosné és gyermekei örököljék. Gyömöreiné Pethes Ilonkának hagyom nagy ezüst tálczámat és hozzá való teás kanna tej czukor tartóval, amik „OM” monogrammal vannak jegyezve fogadja tőlem jó szívvel.

2. szor Lakóházamat a hozzá tartozó fundus és melléképületekkel szinte Dr Izsó Lajos használja élete fogytáig vagy még Jászladányban lakik, úgy szinte a külső szerős nagykertet: azután Jászladány községé legyen örök tulajdonnak, azon meghagyással, hogy legyen a ház szegény betegek ápodája, úgy a nagy szerős kertet, ha eladódik annak az ára is a szegény betegek fenntartására fordíttasson, és hagyományozok még 12 ezer azaz tizenkettőezer koronát ami a jászladányi takarékbaba van elhelyezve a nevemre szóló takarékpénztári könyvecskére írva, azon meghagyással, hogy halálom után azonnal a szegény betegek javára fordíttasson a kamatja, hű gondozással, lelkiismeretes kezeléssel. Áldja meg Istenem szülőföldieimet minden jóval.

3. szor. Hagyok a jászladányi templomnak 800 száz azaz nyolczszáz koronát, hogy évenként elhunyt édesapám lelki üdvéért márczius 16-án egy szentmise szolgáltat-

⁴⁰ (1841-1914 u)

⁴¹ (1838-1907)

⁴² (1865-1889), Frivalszky József leánya

⁴³ (1850-1939)

⁴⁴ (1853-1937)

son, úgy szintén édes anyám Pethes Mária lelkéért július 25-én és elhunyt férjem Pethes József lelkéért szeptember 22-én és az én lelki üdvömért Mária napja körül egy-egy szent mise áldoztasson értünk, én is kérem a jó Istent, hogy lelkünk megtisztulva térjen teremtő Istenünkhöz.

4. szer. Hagyok a Besenyszögi templomnak 400 száz azaz négyszáz koronát elhunyt nagyszülőim, Pethes József és Pál Julianna lelki üdvökért évenként Besenyszögi templomban az egek urához egy-egy szentmise szolgáltatasson.

5. ször. Hagyok az alattányi templomnak 200 száz azaz kettőszáz koronát, hogy elhunyt rokonom Pintér Róza Pinza Nándorné lelkéért évenként egy szentmise szolgáltatasson szept. 16-án.

6. szor. A jászladányi Jézus társaságnak 100 azaz száz koronát hagyok és magamat ajtatos imáikba ajálva emlékezzenek meg rólam elhunyt tagtársokról.

7. szer. Jászladányi Mária társaságnak szinte 100 száz, azaz száz koronát, kérem imádkozzanak elhunyt tagtársukért, hogy lelkem megtisztulva térjen teremtő Istenünkhöz.

8. szor. Ami a halott társulatból⁴⁵ esik részemre illeték, aztat férjem halálom után ossza ki, az a házi szegényeké.

9. szer. Cseh Józsi rokonomnak hagyok 4000 ezer azaz négyezer koronát, mint végrendelet végrehajtójának nevezem ki, ismerem igazságos jó voltát, azon meghagyással, hogy mindenben óhajtásom szerint intézkedjen, Öz. Cseh Menyhért, szeretet rokonomat kérem, hogy férjemmel elintézzék, hogy ezüst neműmből minden rokonom kapjon, vagy ruhaneműmből tőlem. Cselédjeimet is részesítsék házi holmi-aimból, ha szegény Muhoray Borbála engemet túlélne, fehérneműmből a neki szükséges tárgyakkal elláttasson, és kérem férjemet, gondoskodjon ezután is róla.

10. szer. Minden ingóságaim, ami a házban és udvarban található, az a férjemé legyen, a fent a túloldali pénzhagyományozásaimat halálom után férjem az illetőknek fizesse ki az illetőknek. Temetésem a legegyszerűbb legyen, hogy több maradjon férjem és rokonaimnak és a szegény szenvedőknek ez a végóhajtásom.

Isten áldását kérem reátok szereteteim imádkoztatok érettem; Isten oltalmába ajánlom lelkemet és titeket kedveseim emlékezzetek meg rólam. Isten hozzátok örökre, áldásom reátok ez a végső óhajom.

Izsó Lajosné Ozoroszy Mária írtam saját kezemmel ezen végrendelkezésemet 1902. szeptember 1ső

Vad Irma utóirat. A nálam lakó szeretett rokonomnak hagyom a jászladányi takarékpénztárba nevemen lévő részvényeimet, 50 drbot és 6 ezer azaz hatezer koronát és 12 személyre ezüst evőeszközeimet egy dobozba ami el van helyezve, nevem bele vésvé nincsen azokba, és ami egy leánynak szükséges ágy és asztal

⁴⁵ temetkezési társulatból

neműt, és ha férjhez megy, férjem minden szobabeli butorral illően elássa és reménylem és hiszem hogy férjem még jobban fog róla gondoskodni, mivel neki Vad Irma közelebbi rokona azért jó szívére kötöm és figyelmébe ajánlom. Isten áldása rátok ez a végóhajtásom szeretett nőd Ozoroszky Mária saját kezűleg írt végrendeletét mint hiteles tanuk a mai napon aláírtuk.

Kelt Jászladányon 1906 évi szeptember hó 30án.

Ticska László⁴⁶

Vincze Gábor⁴⁷ tanúk.

Források

- Ferences Rend Levéltára, Historia Domusok: Jászberény
 PL XII.a. Pest megyei Levéltár (Váci Fiók): Ferenc Rend Váci Rendházának iratai.
 SzL IV.1.a.: Szolnoki Levéltár: Jász-Kun kerület nemesi közgyűlési jkv.(1732-1848)
 SzL IV.5.b.: Szolnoki Levéltár: Jász-Kun kerület polgári perek (1701-1854)
 SzL V.1.a.: Szolnoki Levéltár: Jászberény város tanácsülési jkv. (-1848)
 SzL V.1.e.: Szolnoki Levéltár: Jászberény városi feudális kori összeírások (1741-1846)
 SzL V.1.h.: Szolnoki Levéltár: Jászberény városi végrendeletek.
 SzL V.1.j.: Szolnoki Levéltár: Jászberény város. Adás-vételek jegyzőkönyve (1835-1848)

Irodalom

- BILKEI GARZÓ: Bilkei Garzó Bertalan: Szatmár vármegye nemes családjai. Nagykároly, 1910.
 BLÉNESSY: Blénessy János: Jászberény természeti viszonyai és élete. Jászberény
 BONA: Bona Gábor: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. I-II. Bp. 1998.
 ÉRT JB: A jászberényi kat. gimnázium értesítői 1844-1900/01
 FEKETE-NAGY: Fekete-Nagy Antal: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. IV. Trencsén vm. 1941
 FODOR: Fodor Ferenc: A Jászság életrajza, 1942
 GAÁL: Gaál István: Jászladány története. I-III Jászladány, 1999-2000
 KEMPELEN: Kempelen Béla: Magyar nemes családok
 KÖSZEGHI: Köszeghi Sándor: Nemes családok Pest vármegyében Bp. 1899

⁴⁶ Tanító, 1892 óta nyugdíjban (GAÁL II. 27)

⁴⁷ Községi képviselő testületi tag (GAÁL II. 29.)

- LUKINICH 1937: Lukinich Imre: A podmanini Podmaniczky család oklevéltára I-V. Bp. 1937-1942
- NAGY IVÁN: Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és leszármazási táblákkal. 1-12.k. Pest 1857-1865.
- OROSZ: Orosz Ernő: Heves és volt Külső-Szolnok egyesült vármegyék nemesi családjai, Eger, 1906
- SCHEFTSIK: (Scheftsik György szerk.): Jász Nagykun Szolnok vármegye múltja és jelene. Pécs, I-II. 1935
- SCHNEIDER: Schneider Miklós: Trencsén megye 1725-32. évi nemesség vizsgálatai. Szombathely, 1938
- SUGÁRNÉ 1995: Sugárné Koncsek Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok. Jászberény, 1995.
- SUGÁRNÉ 2000: Sugárné Koncsek Aranka: A szegénygondozás, az orvoslás, és a közegészségügy története Jászberényben. Jászberény, 2000.
- SUGÁRNÉ 2006: Sugárné Koncsek Aranka: Jászberény temetői. Jászberény, 2006.
- SZLUHA 2005: Szluha Márton: Nyitra vármegye nemesi családjai. I-II. Budapest, 2003-2005.
- SZLUHA 2006: Szluha Márton: Árva, Trencsén és Zólyom vármegye nemesi családjai. Budapest, 2006.

A szerző köszönetet mond Sugárné Koncsek Arankának szíves segítségéért.

Goda Zoltán

EGY RÉGI TEHETSÉGMENTŐ AKCIÓRÓL.

Az 1941/42-es tanévben kezdődött az ún. „Országos Falusi Tehetségmentési Akció”, amelynek magam is részese voltam a jászapáti gróf Széchenyi István gimnáziumban. Mielőtt ennek részletes leírására vállalkoznék, a bőséges előzményekre is ki kell térnem.

A tehetségmentés kérdése Magyarországon a két világháború között

Az intézményes tehetséggutatással és tehetségmentéssel kapcsolatos irodalom elég széleskörű az 1920-as évektől kezdve. Már itt meg kell említenem Bánfai József „A tehetség-probléma hazai történetének irodalma a kezdetektől 1950-ig” című bibliográfiáját, amely rendkívüli alaposággal mutatja be a főleg folyóiratokban és újságokban megjelent cikkeket. (Digitális változata az interneten is megtekinthető.)

Az 1920-as évek elején főleg a tehetséges emberek (zsenik) lélektani vonatkozásait tárgyalja sok írás, de olykor már szó esik a tehetségmentésről is. 1922-ben a Műcsarnokban rendezték meg a „Tehetséges Gyermek Rajzkiállítását”, amely nagyon sikeresnek bizonyult. 1926-ban ezt követte egy második kiállítás, és ehhez már egy tehetségvédelmi kongresszus is csatlakozott. Az itt megfogalmazott tervek azonban nem realizálódtak, és ezt követően évekig csak elvi síkon foglalkoztak a tehetség kérdéskörével. 1934-ben a Magyar Szalon „Magyar Östehetség” címen rendezett kiállítást, amely körül élénk vita bontakozott ki. A vitában többek között részt vettek: Móricz Zsigmond, Németh László, Szekfű Gyula, Szerb Antal, Tamási Áron, és sokan mások. A vita néhány hónap alatt fellángolt, de aztán másfél év alatt, minden kézzel fogható eredmény nélkül, ki is fulladt.

Eközben azonban csöndben történt valami fontos dolog: 1935-ben a sárospataki Református Gimnáziumban megkezdődött az intézményes tehetségmentés. A környező falvakból összegyűjtötték a nagyon jól tanuló 5-6. osztályt végzett szegény sorsú gyermekeket. Versenyvizsgát tartottak részükre, és közülük 8-10-en a gimnáziumban tanulhattak tovább, miközben az internátusban teljes ellátást kaptak. Ezt évről évre megismételték, és szépen kialakult egy rendszer, amely egyre nagyobb nyilvánosságot kapott.

1937-től kezdődően a tehetségmentés kérdése, amely egyre inkább elfogadottá vált, több szalon is futott. Megjelent a vallás és közoktatásügyi miniszter 9000/1937 számú rendelete a „Horthy Miklós Ösztöndíjalap” szervezéséről. Ez a rendelet azonban csak a középiskolák felső négy osztályában tanulók részére adott ösztöndíjat, de nem érintette azokat a tehetséges falusi gyermekeket, akik a gimnáziumokba be sem jutottak. Közben a sárospataki példa egyre több követőre talált, elsősorban a református iskolák körében. Hódmezővásárhelyen is megkezdődött a falusi (tanyasi)

Goda Zoltán

EGY RÉGI TEHETSÉGMENTŐ AKCIÓRÓL.

Az 1941/42-es tanévben kezdődött az ún. „Országos Falusi Tehetségmentési Akció”, amelynek magam is részese voltam a jászapáti gróf Széchenyi István gimnáziumban. Mielőtt ennek részletes leírására vállalkoznék, a bőséges előzményekre is ki kell térnem.

A tehetségmentés kérdése Magyarországon a két világháború között

Az intézményes tehetséggutatással és tehetségmentéssel kapcsolatos irodalom elég széleskörű az 1920-as évektől kezdve. Már itt meg kell említenem Bánfai József „A tehetség-probléma hazai történetének irodalma a kezdetektől 1950-ig” című bibliográfiáját, amely rendkívüli alaposággal mutatja be a főleg folyóiratokban és újságokban megjelent cikkeket. (Digitális változata az interneten is megtekinthető.)

Az 1920-as évek elején főleg a tehetséges emberek (zsenik) lélektani vonatkozásait tárgyalja sok írás, de olykor már szó esik a tehetségmentésről is. 1922-ben a Műcsarnokban rendezték meg a „Tehetséges Gyermek Rajzkiállítását”, amely nagyon sikeresnek bizonyult. 1926-ban ezt követte egy második kiállítás, és ehhez már egy tehetségvédelmi kongresszus is csatlakozott. Az itt megfogalmazott tervek azonban nem realizálódtak, és ezt követően évekig csak elvi síkon foglalkoztak a tehetség kérdéskörével. 1934-ben a Magyar Szalon „Magyar Östehetség” címen rendezett kiállítást, amely körül élénk vita bontakozott ki. A vitában többek között részt vettek: Móricz Zsigmond, Németh László, Szekfű Gyula, Szerb Antal, Tamási Áron, és sokan mások. A vita néhány hónap alatt fellángolt, de aztán másfél év alatt, minden kézzel fogható eredmény nélkül, ki is fulladt.

Eközben azonban csöndben történt valami fontos dolog: 1935-ben a sárospataki Református Gimnáziumban megkezdődött az intézményes tehetségmentés. A környező falvakból összegyűjtötték a nagyon jól tanuló 5-6. osztályt végzett szegény sorsú gyermekeket. Versenyvizsgát tartottak részükre, és közülük 8-10-en a gimnáziumban tanulhattak tovább, miközben az internátusban teljes ellátást kaptak. Ezt évről évre megismételték, és szépen kialakult egy rendszer, amely egyre nagyobb nyilvánosságot kapott.

1937-től kezdődően a tehetségmentés kérdése, amely egyre inkább elfogadottá vált, több szalon is futott. Megjelent a vallás és közoktatásügyi miniszter 9000/1937 számú rendelete a „Horthy Miklós Ösztöndíjalap” szervezéséről. Ez a rendelet azonban csak a középiskolák felső négy osztályában tanulók részére adott ösztöndíjat, de nem érintette azokat a tehetséges falusi gyermekeket, akik a gimnáziumokba be sem jutottak. Közben a sárospataki példa egyre több követőre talált, elsősorban a református iskolák körében. Hódmezővásárhelyen is megkezdődött a falusi (tanyasi)

gyerekek bentlakásos gimnáziumi tanítása, igaz csak néhány fővel. Nagykőrösről és Miskolcra is hasonló hírek jelentek meg az újságokban.

A tehetségmentés fontosságát támasztotta alá több cikk, köztük Szombatfalvy György miniszteri tanácsos írása a Néptanítók Lapjában. Bemutatta az akkori adatokra támaszkodva, hogy az egyes társadalmi rétegek gyermekei rendkívül aránytalanul részesülnek gimnáziumi oktatásban. A mintegy 5,5%-ot képviselő nagybirtokosok, katonatisztek, tisztviselők, tanárok gyermekei teszik ki a gimnazista tanulók 48%-át, míg a társadalom kb. 70%-át jelentő kisbirtokosok, ipari munkások, földművesek, napszámosok gyermekei csak mintegy 10%-ban jutnak be a gimnáziumokba. Ezt a nagyfokú aránytalanságot taglalták az írások, hangsúlyozva, hogy a tehetség megszlása a társadalomban viszont közel egyenletes. A másik emlegetett szempont az volt, hogy ha évente kb. 4-500 tehetséges falusi gyerek végezne a gimnáziumokban, az nagyon hasznos lenne a vezetői réteg felfrissítése szempontjából is. Abban az időben a gimnázium elvégzése, illetve az érettségi jelentette a belépőt a polgári középosztályba.

Indult egy másik akció is, amely a sajtóban igen nagy nyilvánosságot kapott. Zilahy Lajos író javaslata a „Kitűnők Iskolája” címen terjedt el. Zilahy az amerikai School of Brillants és a nagy múltú francia Ecole Normale Superieure példájára hivatkozva javasolta, hogy évente válasszanak ki 40 igen tehetséges gyermeket, akik nagyon színvonalas képzés után a legmagasabb társadalmi vezetői beosztásokba kerülhetnének. Zilahy anyagilag is támogatta a gondolat megvalósítását, felajánlotta villáját erre a célra, de azt később lebombázták, és az ötletből semmi sem lett.

A sárospataki példa a tehetségmentés kulcskérdését, helyesen, abban látta, hogy a tehetséges falusi gyermekeket a gimnáziumokba kell bejuttatni, mert e nélkül nincs felemelkedési lehetőség, és ez a feltétele az esetleges későbbi egyetemi, főiskola-továbbtanulásnak is. A szakmában még sokan vitatkoztak a tehetség mérésének módjáról, és a kiválasztás körzetéről, amikor Sárospatakon ezekben a kérdésekben már kialakult egy jól bevált rendszer. A tanulókat olyan településekről (tanyákról) hívták be, ahol gimnázium nem volt. A versenyvizsga módszere is jól megállta a helyét. A helyzet megérett arra, hogy a sárospataki rendszert állami szintre emeljék. Ebbe az irányba fejlődött az ügy. Az 1941/42-es tanévben beindult az „Országos Falusi Tehetségmentő Akció” igaz, hogy csak 80 fővel. (Jászapáti 22, Mohács 12, Szolnok 4, Gyergyószentmiklós 13, Beszterce 25, Nagykálló 4 tanulóval. Ez utóbbi három város akkor Magyarországhoz tartozott.) Ezzel egy időben jelent meg a m. kir. vallás és közoktatási miniszter 57436/1941 VKM sz. rendelete, amely egyrészt az agyagi feltételek megteremtéséről gondoskodik, másrészt az ösztöndíj adásának a feltételeit rögzíti: „A Horthy Miklós ösztöndíjalap költségén iskolázott tanuló elveszti ösztöndíját ha az iskolai év végén a továbbhaladásra döntő tárgyak feléből nem nyer jeles osztályzatot...” A következő, 42/43-as tanévben az ösztöndíjas tanulók létszáma már 600 főre emelkedett, a 43/44-es tanévben pedig újabb 425 tanuló kezdhetette meg gimnáziumi tanulmányait.

Tehetségmentés a jászapáti gróf Széchenyi István gimnáziumban.

Mint az elején írtam, magam is részese voltam a tehetségmentési akciónak. Élményeimet saját benyomásaim alapján írom le, bár az emlékezetem felfrissítése érdekében átlapoztam néhány gimnáziumi évkönyvet. Az előző részben leírtakról persze abban az időben halvány fogalmunk sem volt.

1941-ben fejeztem be Jászárokszálláson az elemi iskola 4. osztályát, és szeptemberben a helyi polgári iskolában kezdtem tanulni. Mintegy másfél hét múlva, volt elemi iskolai tanítóm, Karácsonyi Virgil szólta a szüleimnek, hogy Jászapáti indul egy ösztöndíjas akció, és javasolta, hogy én is próbáljak meg részt venni benne. Apám mindig is tisztelte a nagyobb képzettséget (neki nem volt lehetősége a továbbtanulásra), ezért szeptember 22-én elkísért Jászapátiba. Jászárokszállásról négyen mentünk, hárman a mi volt elemi iskolai osztályunkból, és még egy fiú egy másik iskolából. Más településeken is hasonlóképpen értesítették a tanítók szegény sorsú tanítványaikat, akik közül néhányan már az 5., sőt 6. osztályt is befejezték. A vonzaskörzet főleg a Jászság településeire vonatkozott, de kiterjedt Tiszasüly és Nagykorú vidékére is.

A jászapáti gimnázium épülete hatalmasnak tűnt számomra, a bejárati ajtótól felfelé futó lépcsősor, és oldalt a két hosszú folyosó mély benyomást tett rám. Harminchárman gyülekeztünk az udvaron. Erre a napra tanítási szünetet tartottak a gimnázium tanulói részére. Kisebb csoportokra osztottak bennünket és megkezdődött a versenyvizsga. Amikor az egyik vizsgahelyen végzett a csoportunk, mentünk a következőre. Így forogtunk jó néhány órán keresztül. Magyarból fogalmazást írtunk, talán Mátyás királyról. Matematikából különböző feladatokat oldottunk meg, úgy rémlik, hogy például 101-től kellett visszafelé számolni négyesével. Általában nem konkrét ismeretekre voltak kíváncsiak, hanem inkább a készségekre, gondolkodásmódra. A nyelvkészség vizsgálata volt számomra a legérdekesebb, mivel Jászárokszállás színmagyar község volt, addig nem hallottam idegen szót. Egy papírra fel volt írva négy idegen szó, szükség szerint fonetikusán, ezeket kellett néhány perc alatt megtanulni: bambino (olasz) gyermek, bó (francia) szép, andare (olasz), szamtaimz (angol) néha. Aztán háromszor elmondták fonetikusán az olasz közmondást: „Ogni principio é difficile” (onyi principio e difficile), és ezt kellett megismételni. Ez bizony elég nyelvtörő volt számomra. A többi tantárgyra már nem emlékszem.

Valamikor késő délután fejeztük be a vizsgát, s utána kezdődött a nagy munka a tanárok részére: a kiértékelés. A gimnázium évkönyvéből tudtam meg, hogy a versenyvizsgán részt vett Harsányi István, a sárospataki ref. gimnázium tanára, aki már több éves jártassággal rendelkezett e tekintetben, és nyilván hasznos tanácsokat adott a jászapáti kollégáinak. Várva az eredményre az udvaron játszottunk. Erre az időre eshetett, ahogy társaink később emlegették, hogy mi árokszállásiak rendetlenkedtünk. Ha ezt mondják biztos így is volt, de nem lehetett valami nagy dolog, mert akkor én is emlékeznék rá. Egyébként az egész napi feszültség után természetes lehetett, hogy egy kicsit „kiengedtünk”. Este nyolcra született meg a döntés: 22-en

nyertünk felvételt a gimnázium első osztályába. Mi, árokszállásiak mind a négyen sikeresen szerepeltünk. Természetesen mindnyájan örültünk a továbbtanulási lehetőségnek, de hogy milyen nagy szerencse ért bennünket csak most értettem meg igazán, az előző részben leírt vizsgálódásaim során. 1941-ben a trianoni határokon belül mindössze 38 ösztöndíjas nyert felvételt az Országos Tehetségmentő Akció keretébe, és ebből 22 Jászapáti. Abban az évben így a jászapáti gimnázium lett a tehetségmentés fő bázisa. Azt hiszem akkor egyikünk sem volt tudatában ennek a valóban kivételes szerencsének.

Néhány nap előkészület után (tulajdonképpen csak a ruhaneműt kellett összekészíteni) bevonultunk a gimnáziumba. Az első napokban kb. százan voltunk egy nagyobb teremben, aztán két osztályt alakítottak ki, kétfelé osztva az ösztöndíjasokat is. Osztálytársaink két héttel korábban kezdték a tanulást, már skandálták a latin declinatio-t; nominativus, accusativus stb. ami ismét elég furcsán hangzott nekem. Persze nekigyürkőztünk, és hamar beértük őket. Elhelyezésünk a gimnázium második emeletén berendezett internátusban volt. Egy nagyobb és egy kisebb hálószobában helyeztek el bennünket; a nagyobbikban talán 14-en voltunk, a kisebbikben pedig 8-an. A gimnáziumi évkönyv szerint a két szoba 62,4 m² illetve 41,6 m² alapterületű volt, ami igazolja akkori érzésemet a szűkösséget illetően. A berendezés szerény volt, a hálótermeket csak alváásra használtuk, a délutáni tanulás is valamelyik osztályteremben volt. Az ebédlőt először az igazgatói lakás melletti helyiségben rendezték be, később az ebédlő lekerült az alagsorba. Az ellátás az első félévben kielégítőnek volt mondható. Nevelőtanárunk, Varga József igyekezett a szülőket pótolni. Sajnos egy fél év múlva egyik napról a másikra eltávolították, talán zsidó származása miatt. A kor szelleme behatolt a gimnáziumba is. Elég ritkán (három-négy hetente) mehettünk csak haza, ami nekem igen rosszul esett. Ez bizonyos fókig érthető, mert társaim között én voltam a legfiatalabb, alig múltam 10 éves. A többiek 11-12 évesek voltak, sőt volt közöttünk egy 13 éves is.

Néhány hónap múlva még egy fiú csatlakozott hozzánk. Az történt, hogy a konyhába kisegítőnek felvettek néhány falusi lányt. Ezek egyike látva a helyzetünket, elmondta a tanároknak, hogy az ő öccsét is nagyon eszesnek tartja a tanító. Behívták a fiút és látták, hogy valóban közöttünk van a helye. Később kiderült, hogy ez a fiú, Sipos Jóska volt a legokosabb közöttünk.

A két párhuzamos osztály, A és B igen nagy létszámú volt: 50-50 tanuló. Tanítás közben semmilyen megkülönböztetésben nem volt részünk. Az ösztöndíj feltételeként azt közölték velünk, hogy legfeljebb két tárgyból lehet jelestől eltérő (jó) osztályzatunk. A napi tanulásban ez a feltétel nem lebegett állandóan a szemünk előtt. Én magam rengeteget olvastam akkoriban. Beszabadultam a gimnázium könyvtárába, és faltam a könyveket, mindig volt nálam legalább 3-4 kötet. Az internátusban Varga tanár úr távozása után változott a helyzet. Esténként sorakozó, szinte kihallgatás-szerűen, esetenként fenyítéssel, ráadásul mindig ugyanaz a fiú volt a pálcás ítélet-

végrehajtó, nevét borítsa feledés. Persze azért gyerekek voltunk, nem jelentett nagy gondot ez sem, de szívesen emlékeztünk vissza Varga tanár úrra. Szombatfalvy György miniszteri tanácsos, aki a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium részéről a tehetségmentés ügyét koordinálta, néhány hónappal a szeptemberi indulás után személyesen is ellenőrizte elhelyezésünket és ellátásunkat.

A jászapáti gimnázium katolikus iskola volt, mint akkori hivatalos nevéből is kiderül: Jászapáti Kir. Katolikus Gróf Széchenyi István Gimnázium. Az épületben szép kis kápolna is helyet kapott. Gyakran (naponta?) voltunk ott misén. Ezen és persze a hitoktatáson túlmenően nem volt különösebb vallási nevelés, csak később, amikor egy új nevelőtanár ezt helyezte előtérbe. A tanulás az ösztöndíjasoknak jól ment. A tanév végén a 23 főből 14 volt kitűnő, 3 jeles és 6 jó eredményű, és mindenki tovább tanulhatott a második osztályban.

A tanáraink részére is újdonság volt a tehetségmentő akció. Fellner Ferenc tanárunk 1941 végén írt egy rövid cikket a jászberényi „Ugar” című hetilapba, amelyben üdvözli a tehetségmentést, és az internátus felállítását. Bognár József tanár úr az első évet elemezte egy hosszabb cikkben 1942 június 15-én, ugyancsak az Ugarban. Statisztika segítségével mutatta be az ösztöndíjasok családjainak vagyoni helyzetét, a szülők és nagyszülők foglalkozását. Részletesen írt a beilleszkedésünkről is, és számokkal illusztrálta az ösztöndíjasok kimagasló tanulmányi eredményeit. Beszámolt a második versenyvizsga körülményeiről is, amelyet abban az évben már nem a tanév előtt, hanem május 28-29-én tartottak meg. Persze ezeket az írásokat is a későbbi kutatásaim során találtam meg.

A következő tanévben sajnos romlottak a körülmények. Ekkor már javában dúlt a II. világháború. Az élelmezésünk érzékelhetően gyengébb lett. Az ösztöndíjasok létszáma 10 elsőssel gyarapodott. Nem emlékszem pontosan, hogy ekkor vagy a következő tanévben kellett helyhiány miatt emeletes ágyakkal berendezni a hálótermeket. Az 1942/43-as tanév még normál hosszúságú volt, de a karácsonyi szünet (szénszünettel együtt) december 19-től január 24-ig tartott. Néhány fiatalabb tanárt behívtak katonának, így valamelyest a színvonal is esett.

Az igazi gondok az 1943/44-es tanévben jelentkeztek. Ebben az évben is 10 elsős került be az ösztöndíjasok közé. Az élelmezésünk nagyon leromlott, állandóan éhesek voltunk. A fejlődésben levő 11-15 éves fiúk étvágya óriási, és mi éppen abban az időben nem jutottunk elegendő táplálékhoz. Sokszor volt áramszünet is, ilyenkor valamiféle gázlámpa fényénél tanultunk. Olykor a vízvezeték is elromlott, artézi kútról hordtuk a vizet a második emeletre. A tanév 1943. november 4-től 1944. április 1-ig tartott. A tanárok javát elvitték katonának. Világéletemben szerettem a matematikát, de abban az évben, amikor éppen az algebrát kezdtük tanulni, egy idős történelem szakos tanár tanított bennünket, és én majdnem megbuktam matematikából. (Szerencsére később az alapokat előlről kezdve sikerült kiemelkedő eredményt elérnem.) Persze ezek a rossz körülmények nem csak minket érintettek, a háború miatt általános volt a szűkölködés.

A negyedik tanévben további hét tanulóval növekedett az internátusi létszám, így a négy évfolyamon összesen mintegy ötven fő részesült ösztöndíjban. A tanítás éppen csak megkezdődött, de már közeledett a front és október 4-én véget is ért. A front átvonulását ki-ki a lakóhelyén vészelte át. Az 1945-ös csonka tanév február 5-én kezdődött, és július 7-ig tartott. A háború eseményei esetenként felforgatták a családok életét is, a családfenntartó hősi halála, vagy fogsága kihatással volt a tanulók sorsára is. Én magam abban az évben magántanuló voltam, Árokszálláson készültem fel a vizsgára, amelyet természetesen Apátin tettem le. A gimnázium igazgatója Páll Ferenc hittanár lett, rendkívül agilis, talpraesett ember, aki nagy erőfeszítéseket tett a gimnázium és az internátus lehetőség szerinti legjobb működtetése érdekében. Néhány szemléltető példa erről: Páll Ferenc igazgató megegyezett a Mátrai Erdőgazdasággal, hogy a felsőbb osztályok tanulói felmennek a Mátrába fát vágni, majd a kivágott fát egy vasúti szerelvényvel lehozatva Apátira biztosította a fűtést a gimnáziumban és az internátusban éveken keresztül. Az internátus részére két fejős tehenet is kapott a szülöktől, elősegítve ezzel is az élelmezést. Az „A” és „B” osztály abban az évben összevontan működött 69 tanulóval, közöttük 17 ösztöndíjossal. Ez utóbbiak közül 11-en még ebben a csonka tanévben is kitűnő eredményt értek el.

A következő 1945/46-os tanévben konszolidálódott a helyzet. Tanáraink a katonáskodás után ismét munkába álltak. A mi osztályunk akkor kezdte az 5. évfolyamot. Kedvenc tantárgyam a matek már ismét jól ment, és ekkor kezdtem ismerkedni a másik kedvencel, az olasszal is. Az internátus elég nagy létszámú volt, már nem csak az ösztöndíjasok laktak benne. Nem tudom hogyan sikerült előteremteni a működtetés anyagi feltételeit. A nem ösztöndíjas tanulók nyilván fizettek, s lehetőség szerint a szülők is hozzájárultak az ellátáshoz. Apám méhészt volt, így én egyszer egy kanna mézet vittem be. Másik alkalommal némi küzdelem árán, egy élő malacot zsákban szállítottam vonattal Árokszállásról Apátira. Az élelmezés jobb volt mint a háborús években, persze dözsölésről most sem volt szó. Az ösztöndíjas csapat létszáma már nem változott. Közeledve az érettségihez kezdett kialakulni a pályaválasztási irányultságunk is.

A 7. és 8. osztályban családi okok miatt bejáró lettem. Apám Pesten dolgozott, bátyám sem volt otthon, célszerű volt tehát, hogy otthon maradjak, és segítsek anyámnak a ház körüli teendőkhben. Persze az internátusban, illetve akkoriban már a kollégiumban lakó társaimmal továbbra is szoros volt a kapcsolat. 1947-48-ban elkezdődtek a politikai változások. Az MKP (Magyar Kommunista Párt) Rákosi vezetésével elkezdte hadjáratát az egyház ellen, és nemsokára (1948) sor került az egyházi iskolák államosítására is. A gimnázium élére is új igazgató került. A kollégium is a NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) szellemében kezdett működni. A gimnázium 1948/49-es évkönyve már jól tükrözi a politikai környezet megváltozását.

Ebben az évben az osztályozás rendje is átalakult, szovjet mintára hetes volt a legjobb jegy. (Talán egy évig tartott ez a rendszer.) Ugyancsak a szovjet kitüntetés dőmping utánzásaként vezették be a kitüntetést „A JÓ TANULÁSÉRT”, amelyet magam is megkaptam. Groteszk módon még a ballagásunk is híven mutatta a helyzet felemásságát. Éveken át szokásban volt, hogy a ballagók előbb gyöngyvirágos misén vettek részt. A mise nálunk sem maradt el, de „piros szegfűsre” változott. A legvadabb Rákosi- korszakot egyébként már nem a gimnáziumban éltük meg.

Az ösztöndíjasként induló 23 főből végül 18-an érettségiztünk, de mint említettem, a lemorzsolódásban a háborús események és az azt követő változások is közrejátszottak. 1949-ben az egyetemen való továbbtanulásunknak nem volt akadály, tanulmányi eredményünk jó, származásunk pedig (mert akkor már kezdték nézni) „kifogástalan” volt. Azt kellett csak eldönteni, milyen egyetemen akarunk tovább tanulni, legtöbben orvos, tanár, mérnök pályára mentünk. Tudomásom szerint senki sem vállalt közülünk függetlenített pártfunkciót, pedig származásunknál fogva ez erősen számításba jöhetett volna. Ugyancsak meg kell említenem, hogy 1956-ban közülünk senki sem hagyta el az országot. A sors messze sodort egymástól bennünket, kevesen maradtunk a Jászságban. Jászberényben, az akkori ösztöndíjasok közül, rajtam kívül Balog János nyugalmazott gimnáziumi igazgató és Farkas Ferenc nyugalmazott főiskolai tanár él. Balog Jánossal együtt kezdtünk 1941-ben, Farkas Ferenc pedig az utolsó, 1944-es ösztöndíjas csoport tagja volt.

Az érettségi találkozókon sajnos egyre fogyatkozó létszámban veszünk részt. 2001-ben találkozót szerveztünk a volt ösztöndíjasok részvételével az 1941-es kezdésünk 60. évfordulójára. A gimnázium mostani kollégiumában felelevenítettük a régi emlékeket. A kollégium jelenlegi lakói hitetlenséggel vegyes kíváncsisággal hallgatták történeteinket, mi pedig ámulva néztük a miénkhez képest fényűző körülményeket.

Végezetül feltehető a kérdés: mi lett volna, ha, az eredeti célkitűzésnek megfelelően, nekünk kellett volna a vezető réteg „felfrissítésében” közreműködnünk. Úgy gondolom ez problémákkal terhelt folyamat lett volna. Ismerve a Horthy-rendszer eléggé kaszt-szerű úri-polgári társadalmát, lehet, hogy elfogadtak volna bennünket, de befogadásról aligha lehetett volna szó. Egyes esetekben előfordulhatott volna a magasabb pozíció és a szegény szülők miatt érzett meghasonlás is. De ezt a kérdést maga a történelem „törölte a napirendről.”

Az 1990-es években, a rendszerváltás első időszakában nagyon sok munkahely szűnt meg, egész régiók kerültek hátrányos helyzetbe. Ekkoriban ötlött fel bennem, hogy ilyen körülmények között sok tehetséges gyerek kerülhet olyan helyzetbe, mint amilyenben mi voltunk a 40-es évek elején. A saját akkori tapasztalatom alapján úgy gondoltam, hogy ismét szükség lenne valamilyen ösztöndíjalapra, amely

támogatná a szegény sorsú gyerekek középiskolai továbbtanulását. Röviden leírtam a régi tehetségmentő alap működését, és javaslattal együtt elküldtem az Oktatási Minisztériumba. Nem értették teljesen a felvetésemet, mert a válaszban a témát csak romakérdésként kezelték. Az újabb levelemre küldött válaszuk sem elégített ki, mert ekkor meg a felsőoktatás ösztöndíjas lehetőségeiről írtak. Időközben anyagot gyűjtöttem a hazai tehetségmentés irodalmából, valamint az Egyesült Államok ebben a témában az 1970-es években elfogadott figyelemreméltó törvényeiről. Ezt az anyagot Kiss Zoltán akkori országgyűlési képviselők segítségével eljuttattam Magyar Bálint oktatási miniszternek. Ő válaszelevelében azt közölte, hogy foglalkozni fognak a témával. Ebben az időben jelent meg egy, a kérdéssel foglalkozó levelem a Népszabadságban is. Aztán 1998-ban az országgyűlési választások után Pokorni Zoltán lett az oktatási miniszter. Neki is összekészítettem az anyagot, és egy, a műszakiak részére tartott tanácskozáson sikerült azt neki személyesen átadnom. A minisztériumi válaszelevelben egyetértésükről biztosítottak ugyan, de konkrétum nem szerepelt a levélben. Akkor már két éve foglalkoztam az ügygel, és kezdtem belefáradni. 2000 elején aztán örömmel értesültem az Arany János tehetséggondozó program beindulásáról. Az első, 2000/2001-es tanévben 353 tanuló részesült ösztöndíjban, a másodikban már mintegy 600. Azóta több program is elindult, most már a szakembereken, a pedagógusokon a sor, hogy éljenek a lehetőségekkel, és egyengessék a szegény sorsú tehetséges gyerekek boldogulását.

A régi emlékek bár fakulnak, de nem múlnak el nyomtalanul. Manapság ezernyi célra lehet adakozni, de az ember lehetőségei végesek. Valószínűleg nem véletlen, hogy a sok alapítvány közül engem a Gyermekélelmezési Alapítvány talált meg, amely minden évben számíthat tőlem néhány ezer forintra, mert annak idején magam is megtapasztaltam mit jelent gyerekként éhesnek lenni.

Fodor István Ferenc

HALÁSZ MÁTYÁS

1930–2008

Jászszenlászló nagy tudású helytörténészére emlékezünk, aki családjának 13. gyerekeként született, majd magyar-történelem szakos tanárként kapcsolódott be a helytörténeti kutatásba. 1990-ben az első szabadon választott önkormányzati testület tagja lett. Nemrégiben hosszas betegség után – 78 évesen távozott közülünk.

„Kicsiny gyermek voltam még, amikor különleges vonalmat éreztem az idős nénikhez és bácsikhoz, akik oly sok történetet és eseményt tudtak elmondani a régiékről, önmagukról.” – vallotta a kezdetekről.

Halász Mátyással éppen 40 éve kerültem személy szerint kapcsolatba, amikor jákóhalmi kulturigazgatóként felcsigázták érdeklődésemet, mint friss honismereti szakköri tagnak, a hajdani Szentlászlópuszta iránt. Annyiszor szóba került ez a redemptiokor megszerzett – azóta függetlenné vált – terület, hogy egyszer egy idős szakköri taggal, Fazekas Istvánnal elhatároztuk, hogy lemegyünk oda. 1968-at írtunk akkor; Félegyházáig vonattal, onnan busszal mentünk tovább oda, ahová őseink gyalog jártak.

Az idegen helyen hamar otthonra találtunk. Mindenhol volt akkoriban honismereti szakkör, ott is. Halász Mátyáshoz irányítottak, akinél szíves vendéglátás fogadott frissen vetett ággal. Előtte még kísértünk a közeli tanyára Szöllösi Miska bácsihoz, akinek elődei 1856-ban költöztek le a pusztára Jákóhalmáról. A faluban töltött két nap alatt mindent megtudtunk, amit akartunk, s Pista bácsi még 60 évvel azelőtti ottani szerelmét is megtalálta. Matyi bácsi neje azóta sem feledte el azt a pillanatot, amikor a két öreg egymás nyakába borult 6 évtized után.

A következő évben már mikrobusszal mentünk, 10 évvel később egy egész honismereti delegációval. Az természetesen feltűnt, hogy onnan viszont nem jött senki, csak a rossz hírek. Községünk szülötte: Bóna Zoltán újságíró révén tudtuk meg – aki akkoriban a Petőfi Népénél dolgozott –, hogy a község nevét meg akarják változtatni Kunlászlóra, mert a jászok csak gyarmatosítani mentek oda. A község jeles helytörténészének köszönhető, hogy felvállalta a harcot és megnyerte a csatát; a község neve maradt Jászszenlászló.

Könyvében külön fejezetben írja le kálváriáját. Részletek az eseményekből: „Azt

Fodor István Ferenc

HALÁSZ MÁTYÁS 1930–2008

Jászszenlászló nagy tudású helytörténészére emlékezünk, aki családjának 13. gyerekeként született, majd magyar-történelem szakos tanárként kapcsolódott be a helytörténeti kutatásba. 1990-ben az első szabadon választott önkormányzati testület tagja lett. Nemrégiben hosszas betegség után – 78 évesen távozott közülünk.

„Kicsiny gyermek voltam még, amikor különleges vonalmat éreztem az idős nénikhez és bácsikhoz, akik oly sok történetet és eseményt tudtak elmondani a régiekről, önmagukról.” – vallotta a kezdetekről.

Halász Mátyással éppen 40 éve kerültem személy szerint kapcsolatba, amikor jákóhalmi kulturigazgatóként felcsigázták érdeklődésemet, mint friss honismereti szakköri tagnak, a hajdani Szentlászlópuszta iránt. Annyiszor szóba került ez a redemptiokor megszerzett – azóta függetlenné vált – terület, hogy egyszer egy idős szakköri taggal, Fazekas Istvánnal elhatároztuk, hogy lemegyünk oda. 1968-at írtunk akkor; Félegyházáig vonattal, onnan busszal mentünk tovább oda, ahová őseink gyalog jártak.

Az idegen helyen hamar otthonra találtunk. Mindenhol volt akkoriban honismereti szakkör, ott is. Halász Mátyáshoz irányítottak, akinél szíves vendéglátás fogadott frissen vetett ággal. Előtte még kísértünk a közeli tanyára Szöllösi Miska bácsihoz, akinek elődei 1856-ban költöztek le a pusztára Jákóhalmáról. A faluban töltött két nap alatt mindent megtudtunk, amit akartunk, s Pista bácsi még 60 évvel azelőtti ottani szerelmét is megtalálta. Matyi bácsi neje azóta sem feledte el azt a pillanatot, amikor a két öreg egymás nyakába borult 6 évtized után.

A következő évben már mikrobusszal mentünk, 10 évvel később egy egész honismereti delegációval. Az természetesen feltűnt, hogy onnan viszont nem jött senki, csak a rossz hírek. Községünk szülötte: Bóna Zoltán újságíró révén tudtuk meg – aki akkoriban a Petőfi Népenél dolgozott –, hogy a község nevét meg akarják változtatni Kunlászlóra, mert a jászok csak gyarmatosítani mentek oda. A község jeles helytörténészének köszönhető, hogy felvállalta a harcot és megnyerte a csatát; a község neve maradt Jászszenlászló.

Könyvében külön fejezetben írja le kálváriáját. Részletek az eseményekből: „Azt

kezdik rebesgetni a vezetőink, és az egyszerű emberek közt elhinteni, hogy a jászok csak nagygazdák voltak, tehát kizsákmányoló kulákok... Búzási nevű megyei pártvezér fejéből pattant ki állítólag az >isteni szikra<, hogy mit keres ott Kiskunországban Jászszentlászló. Legyen belőle Kunlászló.” Aztán népgyűlést hívtak össze, ahová neki is kötelező volt elmennie. Aztán kötelező volt hozzászólnia is. „Beszélni kezdtem és körülbelül tíz percen át beszéltem. A díszelnökség meredt szemekkel nézett rám. A sok ember pedig némán hallgatott. Minden szavam ellentétes volt az összes községi szerv döntéseivel, az előttem felszólalók érveivel. Az elnökönek és a díszelnökségnek habzott a szája dühében.” A folytatásban mindenáron ki akarták rúgni, eljutott az öngyilkosság szándékáig, míg a nyugalmazott tanácselnökhöz, Papp Ádámhoz el nem jutott, aki aztán lépett az érdekében. Felkereste testi-lelki jó barátját, Horváth László erdészeti főmérnököt, aki néhány nap múlva, amikor Fock Jenő volt miniszterelnök vadászatra érkezett Bugacra, megjegyezte: „Képzeljétek, mi történt a közeli Jászszentlászlón. Ezek és ezek elhatározták azt, hogy a népgyűlés ellenére megváltoztatják a jász nevet. Egy tanár kiállt mellette, most őt üldözik ezért”. Fock Jenő már másnap helyére tette a megyei urakat és az ittenieket. Ma bizony sok problémánk volna a jász név visszahozásával, ha az események másként történnek.

A rendszerváltozás után már könnyebb volt: akkor polgármesterként kapcsolatba léptem ottani kollégámmal, Papp Józseffel, aki meghívott bennünket. Testvérkapcsolat alakult ki a hajdani pusztával.

Mindez nem ment volna Matyi bácsi nélkül, aki az általa írt könyvvel is segítette az eligazodást a múlt labirintusában. A kötet faluja önkormányzatának kiadásában jelent meg 1993-ban „Halász Mátyás történeti leírása Jászszentlászlóról” címmel. A '90-es években megkapta a méltó elismeréseket is falujától.

Ő maga írja, hogy mi motiválta e könyv megírására: „Se hírnév, se nyereségvágy ezen munkálkodásom végzése közben nem motivált. Az idő sürget most már engem is, hogy összegezzem, három év elteltével a nyugdíjkorhatárom elérése után, az eseményeket, nehogy hat évtizedes tapasztalataim legyenek semmivé.”

At útókor figyelmére méltó, hogy 130 km-re Jászfákóhálmától, Jásztelektől, Jászfelsőszentgyörgytől és Jászdózsától az ő áldozatvállalása révén emlékeztet Jászszentlászló neve ma is a hajdani közös történelemre.

Nyugodj békében, Matyi bácsi!

Urbán László

ELHELYEZKEDÉSI ESÉLYEK A SZOCIÁLIS SZFÉRÁBAN

Egy képzés, és ami mögötte van

Egy „mini kutatás” és eredményeinek ismertetése

A következőkben annak a kutatásnak az eredményeiről számolok be, amelyet a Jászberényben, szociálpedagógia szakon végzett hallgatók körében végeztem el e-mail-es lekérdezés formájában¹ A vizsgálat során tizenöt szociális szakembert kerestem fel a világhálón tizenegy kérdéssel.

A kérdéseket és a rájuk kapott válaszokat egyenként fogom feldolgozni, mert úgy gondolom, hogy így jobban átlátható a kapott eredmény. A megkérdezettek közül egy fő 10 éve, öt fő 3 éve, hat fő 2 éve, három fő pedig egy éve végezte el a főiskolai tanulmányait.

A képzésről alkotott vélemények

Azt gondolom annál, hogy saját magam összegzem a kapott információkat, sokkal jobb az, hogy néhány gondolatot leírok úgy, ahogyan azt papírra, illetve gépbe vetették. Így arra gondoltam, hogy idézem a barátaim, ismerőseim által leírtakat minden kérdésnél.

„Rendkívül elégedett vagyok a képzéssel, nagyon jó alapot nyújtottak, sok hasznát veszem a munkámban, talán a gyakorlattal lehetne, ha nem is időtartamban, de mélységében többet foglalkozni. A nagy gyakorlathoz kötött szupervíziók óraszámának emelése, több gyakorlati esetboncolás.”

„Nagyszerű képzésben volt részem, mind a tanáraink, mind a diáktársaim részéről. A végzettségemmel a világ bármely országában el tudnék helyezkedni szociális munkásként. Az angliai szociális munkás hivatal elfogadta a diplomámat és regisztrált szociális munkás vagyok jelenleg is az Egyesült Királyságban.”

„A képzés szerintem jó volt a többi főiskolához képest. A képzésben tanítottakhoz és a valóság között egy nagyon nagy szakadék van. A képzést egy nagy burokhöz hasonlítanám, ahol újszülöttként tejet szopogatok – aztán jön a kemény eledel, ami fájdalommal és nehézségekkel jár, és aztán csak megszokjuk. „

„A főiskolai éveket – az összes nehézséggel együtt is – szerettem, mert új emberekkel ismerkedhettem meg, új barátokra találhattam. Ha a főiskolán megszerezhető információkat, tudást nézzük, akkor sok hasznos dolgot adott számomra, főleg a gyakorlati gondolkodás terén. Emellett volt pár olyan óra is, amit feleslegesnek tartottam (bár ez tanárfüggő is), illetve időnként azt éreztem, hogy nem arról szól

¹ Héra Gábor (2007): Szociális végzettséggel a munkaerőpiacon, In.: Esély, 2007/3 81-92. p.

Urbán László

ELHELYEZKEDÉSI ESÉLYEK A SZOCIÁLIS SZFÉRÁBAN

Egy képzés, és ami mögötte van

Egy „mini kutatás” és eredményeinek ismertetése

A következőkben annak a kutatásnak az eredményeiről számolok be, amelyet a Jászberényben, szociálpedagógia szakon végzett hallgatók körében végeztem el e-mail-es lekérdezés formájában¹ A vizsgálat során tizenöt szociális szakembert kerestem fel a világhálón tizenegy kérdéssel.

A kérdéseket és a rájuk kapott válaszokat egyenként fogom feldolgozni, mert úgy gondolom, hogy így jobban átlátható a kapott eredmény. A megkérdezettek közül egy fő 10 éve, öt fő 3 éve, hat fő 2 éve, három fő pedig egy éve végezte el a főiskolai tanulmányait.

A képzésről alkotott vélemények

Azt gondolom annál, hogy saját magam összegzem a kapott információkat, sokkal jobb az, hogy néhány gondolatot leírok úgy, ahogyan azt papírra, illetve gépbe vetették. Így arra gondoltam, hogy idézem a barátaim, ismerőseim által leírtakat minden kérdésnél.

„Rendkívül elégedett vagyok a képzéssel, nagyon jó alapot nyújtottak, sok hasznát veszem a munkámban, talán a gyakorlattal lehetne, ha nem is időtartamban, de mélységében többet foglalkozni. A nagy gyakorlathoz kötött szupervíziók óraszámának emelése, több gyakorlati esetboncolás.”

„Nagyszerű képzésben volt részem, mind a tanárain, mind a diáktársaim részéről. A végzettségemmel a világ bármely országában el tudnék helyezkedni szociális munkásként. Az angliai szociális munkás hivatal elfogadta a diplomámat és regisztrált szociális munkás vagyok jelenleg is az Egyesült Királyságban.”

„A képzés szerintem jó volt a többi főiskolához képest. A képzésben tanítottakhoz és a valóság között egy nagyon nagy szakadék van. A képzést egy nagy burokhöz hasonlítanám, ahol újszülöttként tejet szopogatok – aztán jön a kemény eledel, ami fájdalommal és nehézségekkel jár, és aztán csak megszokjuk. „

„A főiskolai éveket – az összes nehézséggel együtt is – szerettem, mert új emberrel ismerkedhettem meg, új barátokra találhattam. Ha a főiskolán megszerezhető információkat, tudást nézzük, akkor sok hasznos dolgot adott számomra, főleg a gyakorlati gondolkodás terén. Emellett volt pár olyan óra is, amit feleslegesnek tartottam (bár ez tanárfüggő is), illetve időnként azt éreztem, hogy nem arról szól

¹ Héra Gábor (2007): Szociális végzettséggel a munkaerőpiacon, In.: Esély, 2007/3 81-92. p.

az előadás, mint amit a címe sugallt. Összességében viszont mégis csak azt kell mondanom, hogy ha az ember kicsit odafigyelt, és a fülét „kihegyezte” azokra a dolgokra, amelyek őt érdekelték, akkor sok lényeges ismerettel gazdagodhatott.”

Jól látható, és az olvasottak alapján elmondható, hogy a megkérdezettek általában elégedettek a képzéssel, azonban néhány dologra felhívják a figyelmet, amelyet véleményem szerint érdemes volna megfontolni. Az egyik ilyen vélemény például az, hogy jó volna mélységében többet foglalkozni a gyakorlattal, tehát a gyakorlatot feldolgozó szemináriumokra több időt kellene szentelni, mert ez nagyon fontos a képzésben, hiszen a hallgató az iskolapadból „kikerülve” először találja hosszabb ideig szembe magát a hivatásunk nyújtotta kihívásokkal, valamint nehézségekkel és a gyakorlat során kell integrálnia, használnia azt a tudásanyagot, amelyet megszerzett.

Volt egy olyan vélemény is, hogy a képzés során tanítottak és a valóság között van egy szakadék. Ezzel részben én is egyet tudok érteni, hiszen az életben sokszor másképpen működik minden, mint ahogyan azt tanultuk, vagy a tankönyv leírta. Számomra az első és legmeglepőbb pofon az volt, amikor a saját munkahelyemen kellett megküzdenem azért, hogy a szakmai minimumokat be lehessen tartani. Gondolok itt arra, hogy a klienssel folytatott beszélgetés alatt ne internetezzen, vagy hallgatózzon senki a szobában (hiszen nagyon szerencsétlen, ha a szakember nem lehet kettesben a hozzá fordulóval), vagy hogy nem kell kibeszélni az ügyfelet a háta mögött.

A képzéssel kapcsolatos ambíciók és motivációk értékelése

„Igen. Azt hiszem jó helyre kerültem, a tanultak és átéltek segítettek a személyiségem formálódásában.”

„Mindenképpen jelentkeznek.”

„Mindenképp jelentkeznek. Igazából az érdeklődési köröm az emberekkel való foglalkozásra ”redukálódik le”, és a szakmában kiélhetem ezen szenvedélyem.”

Erre a kérdésre kapott válaszok is érdekesen alakultak, valamint tartogatnak néhány fontos információt. Az tény és örömteli, hogy a többség (10 ember) jelentkezne ismét szociálpedagógiára. Azonban az kiderült, hogy köztük vannak olyanok, akik bár jelentkeznének, de inkább szociális munkát tanulnának, mert úgy gondolják, hogy az ismertebb és jobban tudnának vele boldogulni.

„Nem. Egyetemi szoc. munkára jelentkeznek, arra is képes lettem volna, de ere sajnos utólag jöttem rá.”

Voltak viszont olyanok is (5 fő), akik nem jelentkeznének ismét erre a képzésre, mert úgy gondolják, hogy nagyon alacsony a szakma presztízse és alacsonyak a fizetések. Sajnos ezeket a véleményeket teljesen meg tudom érteni, hiszen magam is minden nap avval küzdök, hogy a társszakmákban dolgozók elismerjenek, és ne használja mindenki a „lábtörlőjének” a szociális szakembert. Ezt pedig még az is nehezíti, hogy a fizetések nagyon alacsonyak, és a munkafeltételek olykor nem adóttak.

„kicsi a presztízse ennek a munkának és sajnos a fizetések is nagyon minimálisak az ilyen munkakörökben”

„Adott egy tudást, műveltséget, az emberekkel való kapcsolatteremtést magas szintre emelte, amit kamatoztatni tudok, de maga a szakmai munka távol került tőlem, hisz anyagi és egzisztenciális szinten nem kapnám meg tőle azt, ami elvi szinten járna egy diplomához.”

Az elhelyezkedés, a szakmával való azonosulás problémái

A legtöbb megkérdezett a szakmában helyezkedett el, azonban akadtak olyanok is, akik a több kereset reményében kerestek más típusú munkát. Érdekes volt az is, hogy többen próbáltak szerencsét külföldön, ahol megállják a helyüket mind emberileg, mind pedig szakmai tudásban. Ez és az elhelyezkedési arány (bár nagyon alacsony a megkérdezettek száma) arra enged következtetni, hogy a főiskolán versenyképes tudáshoz juttatják az oktatók a hallgatókat.

„A diploma megszerzése után egy támogató szolgálatnál helyezkedtem el, de sajnos alapítványi szolgálatként csak mint középfokú végzettségűt tudtak alkalmazni, ebből kifolyólag nem kaptam meg a diplomás fizetést sem. A megélhetés miatt váltani kellett. Most Angliában dolgozom, de nem a szakmában, egyenlőre.”

„Nem, természetesen el tudtam volna, azonban jelenleg egy nemzetközi spedítőr cégnél dolgozom, és 4x annyit keresek.”

„Jelenleg Egerben a Családok Átmeneti Otthonában dolgozom családgondozóként.

Sikerült, egy alapítványnál dolgozom szenvedélybetegekkel, csoportfoglalkozásokon és egyéni esetkezelésben.”

„Szép szakma, és ha még a műveléséhez meglennének a megfelelő feltételek, akkor sokkal több eredményt el lehetne érni.”

„A szakmáról vegyes a véleményem. Nem biztos, hogy objektív, hiszen még csak egy részét láttam, egy nagyon kicsi területet, ezért főként az iskolai tapasztalataim szólnak belőlem.

A fő problémám, hogy a szakmában dolgozók többségének nincsen meg a végzettsége.

Másodszor, bár már akkor is tudtam, amikor jelentkeztem a suliba, hogy a fizetés alacsony, de most még jobban úgy gondolom, hogy nem vagyunk eléggé megfizetve. Nincsen megoldva a szupervízió a legtöbb intézményben, nagyon hamar ki lehet égni, ha nem figyelek magamra.”

„Vegyes érzéseim vannak... Sokszor érzem azt, hogy hasznos a munkám, talán apró sikerek is adódnak, de gyakran az ellenkezője is igaz, és jönnek a csalódások... (Kliensekben, szakmában, különböző területek szakembereiben.) És az ember sokszor elismerést, köszönetet sem kap. Ez eléggé elszomorító, főleg, ha még az is előfordul, hogy például „utcaseprőnek” titulálnak. Gyenge a szakma érdekképviselete és presztízse.”

Az látható a kapott válaszok alapján ennél a kérdésnél, hogy a többség szép és hasznos szakmának tartja a szociálpedagógiát, azonban szinte egy „panaszáradatba”

torkolltak az elmondottak. Gyakran említették, hogy alacsony a szakma presztízse, gyenge az érdekvédelem, nem megfelelők a feltételek a munkavégzéshez, kevés a fizetés, nincs szupervízió, vagy a szakmában dolgozóknak nem megfelelő a végzettsége, stb. Azt gondolom, hogy ezek miatt a nehézségek miatt mondható el a szakmáról, hogy aki vállalja, hogy benne dolgozik, annak mintegy örökös harc és vívódás a munkája, és nem csak a kliensekért, hanem a hivatásáért is. Ez azonban szupervízió, jó munkaközösség és megfelelő családi háttér hiányában nehezen bírható. Véleményem szerint a képzés során fontos volna ezekre a problémákra is felhívni a figyelmet, és sokat kellene róla beszélni, mert nagyon nehéz szembesülni a munka során ezekkel a gondokkal.

A szakma presztízisének alakulásáról alkotott vélemények

Rákérdeztem arra is, hogy a megkérdezettek milyennek látják a szakma presztízisét. Erről már az előző kérdéseknél is szó volt, azonban itt direktben kérdeztem rá. Nagyon markánsan látszik, hogy a szakemberek látják, hogy a hivatásunk rendkívül kicsi a presztízse. Ennek persze több okát sorolják fel, nyilván az egyik és legfontosabb az, hogy nem ismerik a munkánkat, nem tudják, hogy mivel foglalkozunk. Sajnálatos módon ez gyakran igaz a társintézményekben dolgozókra is, akikkel együtt kell működnünk. Véleményem szerint a szakma érdekképviselete sem megfelelő, valamint többet kellene publikálni és meg kellene jobban ismertetni az átlagemberrel is azt, hogy mi is a szociálpedagógia, szociális munka. Gyakran hallom buszon-vonaton utazva, amikor a közmunkát végző emberekről beszélnek, hogy szociális munkásnak titulálják őket. Sokan, a társintézményekben dolgozók közül például azt sem tudják, hogy ezek diplomás munkák és szerintük mi csak beszélgetünk, és nem csinálunk semmit.

Azt gondolom ahhoz, hogy a szakmánk presztízse magasabb legyen, fontos volna ezeket a félreértéseket tisztázni társadalmi szinten (televízióban, rádióban, újságokban, stb.), valamint az sem ártana, ha a mindenkori magyar kormány nem csak szóban, hanem tettekben is támogatná a szociális szférát és a benne dolgozókat.

„Angliában egy jól ismert szakma, hivatás. Magyarországon nem. Az angliai emberek tudják mi a szociális munkás és hogy mi a feladata, az emberek általában. Magyarországon még a társszakmák sem pontosan tudják a szociális munkás határait, kereteit.”

„Úgy gondolom, hogy egyre növekszik a szakma presztízse, minél inkább előtérbe kerülnek a társadalmi problémák. (gondolok a mostanában előforduló tanárbántalmazásokra is)”

„Szerintem sajnos még nem elég jó, bár manapság elég nehéz olyan szakmát találni (főleg humán területen), amit eléggé megbecsülnek. Ez véleményem szerint részben azért nem változik, mert nagyon sokan pontosan még ma sem tudják, mit csinál egy szociális szakember, másrészt az is szerepet játszhat, hogy állami szinten sem tartják fontosnak, hogy ezen változtassanak.”

„Nem tudja az átlag ember mit jelent az hogy szociálpedagógia, szociális munka.

Rengetegen végzik a munkánkat nem megfelelő képzettséggel, gyengék a szociális intézmények (gyakran a helyi emberektől, támogatásuktól, vezetőktől függünk). Olyan tevékenységek vannak „ráerőszakolva” egyes szakemberekre, ami nem a feladatuk. A társintézmények dolgozói sem ismernek el.”

A munka elismertsége és hasznossága

Természetesen itt is vegyes válaszok születtek, de sajnos a többségnek az volt a véleménye, hogy nem ismerik el a munkáját. Mivel nem ismerik el, így a legtöbben abban látják a kiutat, hogy meg kell mutatni a munka eredményét, és írni kell róla, valamint megpróbálják minél jobban végezni a munkájukat azért, hogy ezzel is kivívhassák az elismerést.

„Vannak, akik elismerik, de számuk nem tetemes. Beszélni kell róla, mit is csinálunk valójában, és ez miért jó. Talán akkor elismerik. És persze eredményeket kell felmutatni.”

„Egyéni elismeréseket könnyen ki lehet vívni. Jobban kellene szelektálni a kollégákat. Ha jobban megnézzük, van némi alapja a kritikának, ami minket ér. Látok néha elvetemült, egyáltalán nem a pályára való kollégákat.”

„A klienskörben ez eléggé vegyes, a munkahelyen nem, a társadalom sem. Nehéz ezért bármit is tenni. Csak azt tudom mondani, hogy igyekszem a lehető legjobban végezni a munkámat. Konferenciákra járok, szakmai internetes oldalakat tanulmányozok, és könyveket bújok.”

„Én úgy érzem, hogy elismerik.”

Ennél a kérdésnél is előjöttek különböző válaszok és megoldási lehetőségek. Szinte mindegyikben közös volt a munkánkról való információnyújtás. Ezen kívül fontos és építő gondolatnak tartom azt, hogy tovább kellene fejleszteni az alapellátás színvonalát és a 3SZ-nek jobban kellene propagálnia az állásfoglalásait.

„A szociális törvényt át kellene dolgozni, az ellátásokat jobbá tenni.

A nagy nyilvánosság számára is világossá tenni, hogy mit is csinálunk, és milyen emberekkel dolgozunk.”

„Elsősorban szerintem tovább kellene fejleszteni az alapellátás színvonalát, hisz ezzel a szakellátás igénybevételének szükségessége csökkenthető lehetne. Ezen kívül a társadalmi gondolkodáson kellene változtatni, de ez már sokkal bonyolultabb, hosszabb távú feladat, hisz amíg az embereknek a mindennapi megélhetés is gondot jelent, sokszor egyszerűbb „homokba dugni a fejünket”, vagyis más problémáit meg nem látni.”

„Mint írtam első körben információt kellene nyújtani, a jelzőrendszeri kötelezettségek ismertetése valamint a civil szféra felé.

Gyakorlatban, lakossági fórumokon való megjelenés, helyi önkormányzati intézményeknél bemutatkozás, adott esetben közös esetvitel kidolgozása, valamint több médiaszereplés.

A törvényalkotásban pedig a szociális szakmai szövetségnek kellene megfelelőbb

partneri viszonyt kiépítenie. Gyakrabban kellene egyes állásfoglalásait nyilvánosabban hangoztatni.”

A szakmában lévő konfliktusok, nehézségek

Itt is hosszan sorolták a megkérdezett szakemberek, hogy mi gátolja a munkájukat, és milyen problémákkal szembesülnek. Azt gondolom, hogy ezek is olyan dolgok, amelyre még a képzés során fel kell hívni a figyelmet és különböző probléma-megoldási és -kezelési stratégiákat kellene kipróbálni a készségfejlesztések alkalmával, mert nagyon nehéz az, hogy a szociális szakember munkája szinte a mindennapos küzdelemmel megy el. Ez jelenti a klienssel, saját intézménnyel, vagy társintézményekkel való harcot is.

„Egyrészt helyi akadályok, nem megfelelő helyen vagyunk, kicsi a hely, nem tudunk csoportmunkát végezni csak külső helyszíneken, gyakran az egyéni esetkezelés is akadályba ütközik. Túlzsúfolt az intézmény.”

„Munkám során leginkább maguk a szociális szférában dolgozók gátoltak képzettségük miatt. Érdemes megnézni, hogy egy egyszerű ügyintézésnél a szociális osztályon dolgozók mennyire vannak képben a jogszabályokat illetően. Persze ez nem mindenkire igaz, vannak igen jól képzettek is köztük. És hát sokszor maguk a kliensek is gátolják az érdemi munkát.”

„Az együttműködés hiánya más szakemberekkel, intézményekkel, hatóságokkal, egészségügyi intézményekkel nagyban gátolja az eredményes munkát.”

A szakmában maradás hosszú távon

El tudod képzelni, hogy hosszú ideig szociális szakemberként dolgozz? Ha nem, akkor miért nem? - Nagyon jó volt olvasni erre a kérdésre adott válaszokat, ugyanis a többség szeretne ebben a szakmában, szférában dolgozni. Azt hiszem, hogy ez nagyon becsülendő, ha figyelembe vesszük a már fent említett nehézségeket is, valamint ez a főiskola érdeme is, hiszen mindannyian kaptunk egy jó adag szakmai elköteleződést az oktatóinktól.

„Szeretnék ebben a szakmában dolgozni. Az örökre túl nagy szó, de még hosszú ideig biztosan.”

„El tudom képzelni. Van lehetőség fejlődni, sok területen kipróbálni magam. A feladatok pedig soha el nem fogynak...”

Zárszóként

Azt gondolom, hogy a cikk és a megkérdezett szakemberek válaszai magukért beszélnek. Úgy érzem nem túlzás, ha azt mondom, hogy mindannyian sokat kaptunk a főiskolától és oktatóktól. Sajnos nagyon sok nehézsége van a szakmánknak, de azt gondolom, hogy fontos az, hogy nagyon jó szakmai alapot kaptunk ahhoz, hogy az életben megálljuk vele a helyünket.

Buzás Sándor

EGY JÁSZSÁGI MENEDZSER KARRIERJE

Bartus Pál könyve – ahogyan Fekete József szerkesztő megfogalmazza – egy gyűjteményes anyag. Három részre tagozódik; az alapozásra, vagyis a kiindulásra; a másik rész a különféle szellemi produkciók összessége; a záró rész: a szintézis.

A szakma iránti szeretete, vonzalma, hozzáértése családja kereskedelmi tevékenységében rejlik. Édesapja elismert kereskedő volt, akinek döntő szerepe volt abban, hogy fia a kereskedelmet válassza élethivatásának. Az első részből megismerhetjük a fogyasztási szövetkezetek és szervezeteik intézményrendszerét, rendszerváltáskori állapotát. Ez tekinthető az alapzatnak, amelyre mintegy ráépülnek a következő fejezetek.

A második részben Bartus Pál 69 különféle produkcióját olvashatjuk. Ezek elsősorban publicisztikák, amelyek a magyar és a nemzetközi szövetkezeti mozgalommal foglalkoznak. Közös jellemzőjük a helyzetértékelés és programadás.

Az ugyanitt szereplő 29 beszéd különféle alkalmakkor hangzott el. Elsősorban nemzetközi tanácskozásokon, kongresszusokon, nemzetközi szövetkezeti napokon, jubileumi emléküléseken, és a szövetkezeti ágazatok föderatív szervezeteinek fórumain nyilvánult meg az elismert szakember.

A könyvben helyet kaptak a szerző nyilatkozatai, amelyek adott alkalmakhoz, újví mérelegkészítéshez, ill. programalkotáshoz vagy más kiemelkedő eseményekhez kapcsolódnak. Igen gondolat- és problémagazdagok a Bartus Pállal készült interjúk. Általános jellemzőjük az aktualitás, egyesek a mának, mások a jövőnek szólnak, mozgósítanak, programjellegűek.

A gyűjteményes zárófejezetben egyfajta szintézist ad közre, s egyúttal jövőre vonatkozó következtetések is megjelennek. A könyvet olvasva megérthetjük, hogy a szövetkezetek a társadalomban és a gazdaságban öltének testet. Ettől a környezettől esetenként rövid távon, hosszabb időre azonban nem függetleníthetik magukat.

A könyv szerzőjének életútja, munkássága megannyi szállal kötődik a Jászsághoz, ill. Jászberényhez. 1967-ben főosztályvezetőként kezdte pályáját a jászfényszarui ÁFÉSZ-nál, majd Jászberényben az Egyesült Jászsági ÁFÉSZ elnökhelyettese ill. elnöke lett. Karrierjének különös sajátossága, hogy egy kisvárosból került 1992-ben országos irányító pozícióba, az ÁFÉSZ-ek Országos Szövetségének elnöki székébe. Ebben a tisztségében menedzseri képességeit bizonyította. Döntéseik nyomán átalakult és megújult az AFEOSZ, ennek eredményeként megalakult egy modern kereskedelmi szervezet a CO-OP Hungary Rt. Az Rt. keretében megvalósult a beszerzések országos összefogása, az üzletláncok szervezése. A COOP Hungary sikeresen működik, az áruforgalmi teljesítményben – az összeforgalom 11-12%-ával – a magyar vállalati rangsorban a második helyet foglalja el.

Bartus Pál karrierje sok tanulsággal szolgálhat azok számára, akik sikeresek akarnak lenni. Ez sok munkával, tanulással, jól megválasztott munkatársak megbecsülésével, orientálásával érhető el, hiszen az élet, a környezet gyakran állít új feladatok elé, amelyeket meg kell oldani, mert ezt kívánja a piac, a vevő, az állampolgár – vallja a szerző.

(Bartus Pál: Az ÁFÉSZ-ektől a COOP rendszerig Budapest 2007 Szövetkezeti Kutató Intézet)

Buzás Sándor

EGY JÁSZSÁGI MENEDZSER KARRIERJE

Bartus Pál könyve – ahogyan Fekete József szerkesztő megfogalmazza – egy gyűjteményes anyag. Három részre tagozódik; az alapozásra, vagyis a kiindulásra; a másik rész a különféle szellemi produkciók összessége; a záró rész: a szintézis.

A szakma iránti szeretete, vonzalma, hozzáértése családja kereskedelmi tevékenységében rejlik. Édesapja elismert kereskedő volt, akinek döntő szerepe volt abban, hogy fia a kereskedelmet válassza élethivatásának. Az első részből megismerhetjük a fogyasztási szövetkezetek és szervezeteik intézményrendszerét, rendszerváltáskori állapotát. Ez tekinthető az alapzatnak, amelyre mintegy ráépülnek a következő fejezetek.

A második részben Bartus Pál 69 különféle produkcióját olvashatjuk. Ezek elsősorban publicisztikák, amelyek a magyar és a nemzetközi szövetkezeti mozgalommal foglalkoznak. Közös jellemzőjük a helyzetértékelés és programadás.

Az ugyanitt szereplő 29 beszéd különféle alkalmakkor hangzott el. Elsősorban nemzetközi tanácskozásokon, kongresszusokon, nemzetközi szövetkezeti napokon, jubileumi emléküléseken, és a szövetkezeti ágazatok föderatív szervezeteinek fórumain nyilvánult meg az elismert szakember.

A könyvben helyet kaptak a szerző nyilatkozatai, amelyek adott alkalmakhoz, újví mérelegkészítéshez, ill. programalkotáshoz vagy más kiemelkedő eseményekhez kapcsolódnak. Igen gondolat- és problémagazdagok a Bartus Pállal készült interjúk. Általános jellemzőjük az aktualitás, egyesek a mának, mások a jövőnek szólnak, mozgósítanak, programjellegűek.

A gyűjteményes zárófejezetben egyfajta szintézist ad közre, s egyúttal jövőre vonatkozó következtetések is megjelennek. A könyvet olvasva megérthetjük, hogy a szövetkezetek a társadalomban és a gazdaságban öltének testet. Ettől a környezettől esetenként rövid távon, hosszabb időre azonban nem függetleníthetik magukat.

A könyv szerzőjének életútja, munkássága megannyi szállal kötődik a Jászsághoz, ill. Jászberényhez. 1967-ben főosztályvezetőként kezdte pályáját a jászfényszaru ÁFÉSZ-nál, majd Jászberényben az Egyesült Jászsági ÁFÉSZ elnökhelyettese ill. elnöke lett. Karrierjének különös sajátossága, hogy egy kisvárosból került 1992-ben országos irányító pozícióba, az ÁFÉSZ-ek Országos Szövetségének elnöki székébe. Ebben a tisztségében menedzseri képességeit bizonyította. Döntéseik nyomán átalakult és megújult az AFEOSZ, ennek eredményeként megalakult egy modern kereskedelmi szervezet a CO-OP Hungary Rt. Az Rt. keretében megvalósult a beszerzések országos összefogása, az üzletláncok szervezése. A COOP Hungary sikeresen működik, az áruforgalmi teljesítményben – az összforgalom 11-12%-ával – a magyar vállalati rangsorban a második helyet foglalja el.

Bartus Pál karrierje sok tanulsággal szolgálhat azok számára, akik sikeresek akarnak lenni. Ez sok munkával, tanulással, jól megválasztott munkatársak megbecsülésével, orientálásával érhető el, hiszen az élet, a környezet gyakran állít új feladatok elé, amelyeket meg kell oldani, mert ezt kívánja a piac, a vevő, az állampolgár – vallja a szerző.

(Bartus Pál: Az ÁFÉSZ-ektől a COOP rendszerig Budapest 2007 Szövetkezeti Kutató Intézet)

Molenkamp Szűcs Rita

VAN MEGOLDÁS A KISEBBSÉGI PROBLÉMÁKRA ...

A heraldika komolyabb ismerete nélkül is világos, hogy a címválasztással Belgium két államalkotó népére, a francia ajkú vallonokra, a hollandokkal egy nyelvet beszélő flamandokra, és az őket szimbolizáló kakasra, illetve oroszlánra utal. A cím láttán csaknem a két népcsoport viaskodásának kereszttüzeiben „gyötrődő” kisebbségi pozícióra gondolunk, ám e gyanakvásunk hamar véget ér: Bangó Jenő professzor könyvében ékesen domborítja ki a belgiumi Német Nyelvű Közösség autonómiájának létrejöttét, mibenlétét és egyediségét.

Belgium: az a kis folt a világtérképen, belga praliné, sör, csipke, a németalföldi reneszánsz durva humorú, groteszken realista remekei id. Pieter Bruegeltől, a világ legregebbi katolikus egyeteme Leuvenben, Brugge, az Észak Velencéje...Brüsszel a főváros, Európa fővárosa ... Még talán a kétnyelvűség is eszünkbe jut. És talán összesen ennyi. Vagy még talán egy-két asszociáció: kinek mi, Jean-Claude Van Damme.

Németek Belgiumban? 6 millió flamand, 4 millió francia nyelvű lakos mellett él Belgiumban 71 ezer német ajkú is. Az ország lakosságának kevesebb mint egy százalékát jelentő német nyelvű közösség saját törvényhozással, parlamenttel és kormánnyal rendelkezik.

Bangó Jenő a szociológia professzora. Ötven éve él Belgiumban. 1956 sodorta el Magyarországról. Előbb Bécsben teológiát, majd 1957-től ösztöndíjasként a leuveni egyetemen tanult szociológiát. Termékeny és színes tudományos karrier, nemzetközi elismertség fűződik nevéhez: pályája kezdetén volt gimnáziumi tanár Kongóban, a leuveni Közép-Európa Intézetben tudományos asszisztens, és főszerkesztője a „Documentation sur l'Europe Centrale” folyóiratnak, az amerikai „Regis Center of European Studies” európai igazgatója, Afrikareferens Aachenben, kutató Liègeben, nyugalmazása után a DAAD, a német akadémiai csereszolgálat keretében az ELTE Jogi Karának vendégprofesszora.

Kutatási területei: a globalizáció, regionalizáció, szociológiai rendszerelmélet.

Szakértelmével, széles körű érdeklődésével és látókörével jó érzékkel illeszti a német nyelvű közösség kisebbségi problematikáját tágabb dimenzióba: a nemzetközi kapcsolatok és a szociológia fogalomtárából a globalizáció-regionalizáció-föderalizmus-kisebbség-autonómia-identitás fogalmainak tisztázásával teszi érthetővé az olvasó számára Belgium Német Nyelvű Közösségének (BNNYK) társadalmi, politikai fejlődését. Könyvében Bangó professzor tudományos igénnyel, ám közért-hető módon mutatja be a kelet-belgiumi közösség intézményeit és mindennapi életét. A tudományos publikációk, a helyi politikai, kulturális és gazdasági intézmények

Molenkamp Szűcs Rita

VAN MEGOLDÁS A KISEBBSÉGI PROBLÉMÁKRA ...

A heraldika komolyabb ismerete nélkül is világos, hogy a címválasztással Belgium két államalkotó népére, a francia ajkú vallonokra, a hollandokkal egy nyelvet beszélő flamandokra, és az őket szimbolizáló kakasra, illetve oroszlánra utal. A cím láttán csaknem a két népcsoport viaskodásának kereszttüzében „gyötrődő” kisebbségi pozícióra gondolunk, ám e gyanakvásunk hamar véget ér: Bangó Jenő professzor könyvében ékesen domborítja ki a belgiumi Német Nyelvű Közösség autonómiájának létrejöttét, mibenlétét és egyediségét.

Belgium: az a kis folt a világtérképen, belga praliné, sör, csipke, a németalföldi reneszánsz durva humorú, groteszken realista remekei id. Pieter Bruegeltől, a világ legrégibbi katolikus egyeteme Leuvenben, Brugge, az Észak Velencéje...Brüsszel a főváros, Európa fővárosa ... Még talán a kétnyelvűség is eszünkbe jut. És talán összesen ennyi. Vagy még talán egy-két asszociáció: kinek mi, Jean-Claude Van Damme.

Németek Belgiumban? 6 millió flamand, 4 millió francia nyelvű lakos mellett él Belgiumban 71 ezer német ajkú is. Az ország lakosságának kevesebb mint egy százalékát jelentő német nyelvű közösség saját törvényhozással, parlamenttel és kormánnyal rendelkezik.

Bangó Jenő a szociológia professzora. Ötven éve él Belgiumban. 1956 sodorta el Magyarországról. Előbb Bécsben teológiát, majd 1957-től ösztöndíjasként a leuveni egyetemen tanult szociológiát. Termékeny és színes tudományos karrier, nemzetközi elismertség fűződik nevéhez: pályája kezdetén volt gimnáziumi tanár Kongóban, a leuveni Közép-Európa Intézetben tudományos asszisztens, és főszerkesztője a „Documentation sur l'Europe Centrale” folyóiratnak, az amerikai „Regis Center of European Studies” európai igazgatója, Afrikareferens Aachenben, kutató Liègeben, nyugalmazása után a DAAD, a német akadémiai csereszolgálat keretében az ELTE Jogi Karának vendégprofesszora.

Kutatási területei: a globalizáció, regionalizáció, szociológiai rendszerelmélet.

Szakértelmével, széles körű érdeklődésével és látókörével jó érzékkel illeszti a német nyelvű közösség kisebbségi problematikáját tágabb dimenzióba: a nemzetközi kapcsolatok és a szociológia fogalomtárából a globalizáció-regionalizáció-föderalizmus-kisebbség-autonómia-identitás fogalmainak tisztázásával teszi érthetővé az olvasó számára Belgium Német Nyelvű Közösségének (BNNYK) társadalmi, politikai fejlődését. Könyvében Bangó professzor tudományos igénnyel, ám közért-hető módon mutatja be a kelet-belgiumi közösség intézményeit és mindennapi életét. A tudományos publikációk, a helyi politikai, kulturális és gazdasági intézmények

tájékoztatói és levéltári dokumentumok adatai mellett támaszkodik a Közösség minisztereivel és más közszereplőivel készült interjúkra, és természetesen személyes élményeire is.

2002-ben Bangó professzor első ízben a Jászsági Évkönyv oldalain jelentett meg publikációt a belgiumi német kisebbség helyzetéről, jogállásáról *Európa legjobban védett kisebbsége* címmel. Dolgozata könyvvé nőtte ki magát: 2008 márciusában ünnepélyes keretek között mutatták be a könyvet a Brüsszeli Magyar Kulturális Intézetben, ahol Robák Ferenc, Magyarország belgiumi nagykövete és Karl-Heinz Lambertz, Belgium Német Nyelvű Közösségének miniszterelnöke köszöntöje után Kántor Zoltán történész és Szarka László történész, a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézetének igazgatója, illetve a szerző ismertették a könyvet.

Karl-Hein Lambertz, Belgium Német Nyelvű Közösségének miniszterelnöke meleg szavakkal üdvözölte Bangó Jenő vállalkozását: Bangó könyve ugyanis először mutatja be a belga szövetségi állam ezen kicsiny alkotóelemét a magyar olvasók számára, és örömeinek adott hangot, hogy a könyv megjelenése által többlettartalmat kap a 2002-ben a Német Nyelvű Közösség és a Magyar Köztársaság között megkötött kultúregyezmény is, mely legfőképpen az oktatás (nevelés, óvodapedagógia, kétnyelvű oktatás, a német, mint anyanyelv oktatása, szakmai képzések, gyógypedagógia), és a turizmus terén szorgalmazza az együttműködést. (Az együttműködés reális lehetősége persze elsősorban a magyarországi német kisebbséggel áll fenn, melynek lélekszáma hozzávetőlegesen megegyezik a belgiumi német közösségével, de önkormányzatiságra való törekvéseiknek nincs hasznára, hogy sporadikusak él az egész országban; de többnyire a Dunántúlon.)

És hol keressük Belgiumban a németeket?

Belgium keleti részén, a luxemburgi-német-belga hármashatárponttól az Aachen közelében található holland-német-belga határok találkozásáig 854 m²-en, kilenc településen beszélnek németül. Az országrész délebbi vidéke gyéren lakott, infrastruktúrálan kevésbé fejlett. Központja: St. Vith. Az északi rész kisebb, de sűrűbben lakott. Központja Eupen. Az északi és a déli részt elválasztja a „magas Venn” lakatlan fennsík, 600 méter magasan fekvő mocsár, mely flórája és faunája a Skandináv-félszigetéhez hasonlítható.

A topográfiai, természetturisztikai látványosságok mellett Bangó professzor természetesen megismerteti velünk a keletbelga régió történelmét is: bemutatja a régió feletti hatalmi konstrukciók mozgalmas történetét a keltákon, rómaiakon, a Karolingokon, a Burgundi Hercegség, a Habsburgok (spanyol és osztrák ág egyaránt), majd a franciák uralmán (1794-től) át a Bécsi kongresszus (1815) határozatáig, melynek értelmében a területet Poroszországhoz csatolták. Majd részletesen kibontakozik e német nyelvű közösség belgiumi országhatárok közé kerülésének története is. A Bécsi Kongresszus, mely a napóleoni háborúk után hivatott volt visszaállítani az öt nagyhatalom egyensúlyát (Franciaország, Nagy-Britannia,

Oroszország, Ausztria, Poroszország) mesterséges államalakulatot hozott létre: Egyesült Németalföldet. 1815-től fokozatosan erősödött a katolikus és liberális ellenállás a protestáns iskolapolitika, és a holland hivatalos nyelv bevezetése következtében. 1830-ban a francia forradalom hatására Belgium kinyilvánította függetlenségét Hollandiától.

A német nyelvű közösség egészen az első világháborút lezáró versailles-i békeszerződéséig porosz, illetve német uralom alatt volt. Ekkor választották le a vesztes Német Császárságtól az eupeni és sankt vith-i területeket, melyek ezután Belgium keleti kantonjait (Oostkantonen) képezik. A hovatartozásról ugyan népszavazást tartottak, de szabad választásról nemigen volt szó: a terület sorsát a nagyhatalmak már eldöntötték.

Így került a német közösség Belgium határai közé. A lakosság körében húsz éven keresztül folyt a pro belga – pro német vita, de ebben változás következett be, mikor Hitler hadüzenet nélkül bevonult Belgiumba; annektálta a keletbelga területet. Fiataljaikat a keleti frontra vezényelte; akik zömmel el is veszték Sztálingrádnál. 1944-ben a terület felszabadult, 1945-ben helyreállították a belga közigazgatást. A német közösség újra belga igazgatás alá került.

Hogyan vált a kényszerkisebbségből államalkotó tényező? A föderalista berendezkedésű Belgiumban manapság a németek a flamandokkal és a vallonokkal azonos jogokkal bíró közösséget alkotnak, igaz, gazdasági autonómiát nem, csak kulturális autonómiát élveznek.

Közösségi autonómiájuk kiterjesztésére az 1963-as államreformmal indult meg. A nyelvi határok meghúzásával éppen úgy mint a flandok és a vallonok, a németek is egyre nagyobb autonómiát kaptak: 1968-ban megalakult a Német Kultúrközösség Tanácsa, mely 1984-ben átlalakult Német Nyelvű Közösség Tanácsává, a mai Parlament elődjévé. Elkezdődött a föderalizáció: a német Belgium harmadik hivatalos nyelve lett; a Német Közösség területén az iskola, a bíróság és a közigazgatás nyelve is. Politikailag önálló oktatást, képzést, foglalkoztatást, család-, egészségügy-, szociális-, kultúra-, turizmus-, sport-, média-, nemzetközi politikát folytat.

A közép-kelet-európai régió egyelőre csak álmodhat hasonlóan széles autonómiával felruházott kisebbségi önkormányzatok létrehozásáról.

Bangó szerint a Belgyumi Német Nyelvű Közösség pozíciója mintaképe lesz a jövő Európájának, melyben nem új miniatűr nemzetállamok képződnek föderális keretben, hanem egyenjogú régiók alakulnak ki saját hagyományaik, nyelvük, kultúrájuk, vallásuk stb. megőrzésével.

A struktúra egyszerű: egy 25 tagú parlament, egy kormány, négy miniszter, és egy minisztérium. Bangó professzor a mindennapi életből vett példákkal – a helyi politikai életre voantkozóan pl. újságcikk-kivonatokkal – jól érthetően vázolja a Közösség érdekérvényesítésére, az önállóság megtartására, illetve további kiszélesítésére vonatkozó politikai céljait. Grotteszk, de igaz, hogy napjainkban, mikor az ország a

vallon-flamand politikai megosztottság krízisét éli, Belgium németei azok, akik magukat „igazi belgáknak” tartják. Belgának tartják magukat elsősorban, és nem flamandnak, vallonnak, vagy németnek – mondja egy interjúban Lambertz miniszterelnök.

A napi politikai helyzet kedvező: a flamandok és vallonok politikai ping-pong játékának köszönhetően a német közösségnek egyre több önállóságra sikerült szert tennie. A miniszterelnök a német közösség politikai pozícióját egy triangulum zenekarban betöltött szerepéhez hasonlítja: „csak néha hallható, de nagyon fontos, hogy amikor megszólal jókor és tisztán (*juiste timing*) szólaljon meg. Manapság különösen fontos, hogy lépéseink megtételéhez a megfelelő pillanatot válasszuk.” A BNNYK politikai súlyát jól jellemzi az aktuális helyzet: a flamand-vallon csatározásban a németeket hívták segítségül.

2007 júniusa után Belgium 9 hónapig kormány nélkül maradt. 2008 márciusban végül Yves Leterme flamand kereszténydemokrata politikus vezetésével letette az esküt a belga kormány. A pártvezér hosszú hónapokon át nem volt képes elfogadtatni a kormánykoalícióra kiszemelt vallon pártokkal – így a vallon keresztény-demokratákkal sem – az államreform-javaslatait. A flamand és a francia ajkú (vallon és brüsszeli) pártok elképzelései között eleve akkora eltérések mutatkoztak, hogy várható volt: elhúzódik az új kormány megalakulása. Már-már annyira vontatottan haladtak az egyeztetések, hogy az idő csaknem azokat igazolja, akik szerint a két legnagyobb államalkotó tényező – a flamandok és a vallonok – képtelen közös keretek között élni. A holland nyelvű flamandok szívesen lazítanák tovább a szövetségi állam belső összetartó kötelekeit, hiszen ők a jómódúbbak, ők a nagyobb adófizetők, a francia ajkú vallonok pedig értelemszerűen a támogatások nagyobb címzettjei.

A Leterme által szorgalmazott államreform kérdését azonban nem oldották meg: a reformfolyamatot két szakaszra osztották. A reformok második, fontosabb témakörökkel kapcsolatos szakaszát nyárra tervezték kidolgozni. Ám a nézeteltérések nem szűntek.

2008 júliusában Leterme miniszterelnök benyújtotta lemondását II. Albert királynak. A király három közvetítőt jelölt ki, annak feltérképezésére, hogy „mely biztosítékokra van szükség ahhoz, hogy az intézményi dialógus mindenki számára hihető módon megkezdődhessen.”

A három közvetítő egyike a Német Nyelvű Közösség miniszterelnöke, Karl-Heinz Lambertz.

A kormányválság idején újra felerősödött a szétesés gondolata: érdekes, hogy bármennyire is német ajkú ez a közösség, nem tartják magukat németeknek, és nem is kívánják a Németországhoz való csatlakozást. Lambertz miniszterelnök nem számol Belgium szétesésével: „A jelenlegi politikai keret kedvező számunkra. Hogy mi fog velünk történni egy esetleges szétesés esetén, az pillanatnyilag nem látható előre. Lichtenstein kisebb, mint mi, és mégis nagyon jól elboldogul.” – mondja.

A Közösség politikai életéről megtudjuk, hogy jó kapcsolatokat ápol a szomszédos

országok népeivel és intézményeivel. Az európai integrációs folyamatban teljes értékű tagként vesz részt: 1992 óta tagja a határokon átívelő európai NUTS2 Maas-Rajna eurégióknak, melyhez rajta kívül Németország aacheni kerülete, a Holland Királyság Limburg tartománya, és a Belga Királyság Limburg és Liege tartománya tartozik.

Gazdasági életére vonatkozóan a helyi kormány nem titkolt szándéka, hogy a gazdasági autonómiát is megszerezze, hiszen jelenleg a gazdaságpolitika a Vallon Régió, Liege-i Provincia hatáskörébe tartozik. Ebből a fejezetből még azt is megtudjuk, hogy a NNYK északi régiójának központjában, az eupeni kábelgyárban gyártott kábelek szolgálják a világ 3000 repülőterének megvilágítását.

És így tovább: terítékre kerülnek a Közösség kulturális, oktatási, szociális ügyei, turizmusa ...stb. Bangó professzor információtárával minden érdeklődést kielégít.

Tisztelt Olvasó! Önt már nem fogja meglepni Benelux-kirándulása során, ha a Magas-Vennrol és az annak környékén élő német közösségről hall, vagy az eupeni karneválról, vagy a televízióban Serge Brammertzről, Karadzic fővádlójáról hallja, hogy a Belgiumi Német Nyelvű Közösségből származik, Eupenből.

Bangó Jenő professzor könyve hasznos és élvezhető olvasmánya nem csak a szakmabelieknek, hanem a más országok, kultúrák, társadalmak iránt érdeklődő laikus olvasóknak is.

(Bangó Jenő: A vallon kakas és a flamand oroszlán között. Budapest, Gondolat 2007, 312 o.)

Németh Béla Elek

GONDOLATOK A LEHEL-KÜRT INTERPRETÁCIÓJÁHOZ

Ismét megjelent egy könyv a Lehel kürtjéről, s ennek a hajdani gimnazista, aki egykor diáksapkáján hordta képét, csak örülhet. Újabb bizonyítéka ez annak a lankadatlan szeretetnek, mellyel a jászok (és nem csak a jászok) becses emlékünket övezik. A könyvbemutató a szokásos mederben lezajlott, Kiss Erika jóvoltából megszületett az első tudósítás is, a megszületett műről már az interneten is olvashatunk.

A Jászsági Évkönyv megtisztelő felkérésére mi szintén vállalkoztunk némi értékelésre. Első benyomásunk szerint a könyv a Karinthy révén híres Így írtok ti jellegzetes vonásait hordozza. Szórakoztatóbbnál szórakoztatóbb magyarázatokat sorol fel, melyek tudományos igény hangoztatásával láttak napvilágot a kürt ürügyén, de valójában inkább mosolyt fakasztanak. Sajnálatos, hogy a szerző kézséggel ismét néhányszor a mosolyra fakasztó megállapításokból. Csak egy példát említek: Blénessy János nyelvésznak vélte azt a tárgyat, melyet korabeli (1932) fotó mutat a Jászberényben őrzött Jászkürt mellékleteként. Selmeczi ezt makacsul ismételteti (7. bis; 153.) Magam viszont egykori kürtös gyermek apjaként közlő ismerem a fúvókát, mely nem tartozik a nyelvészekhez, véleményemben megerősítettek olyan zenészek is, akik kürt szakon végeztek, mi több, maguk is megszólaltatták már a Jászkürtöt. Az is az átvett források megrögzöttségére utal, hogy Selmeczi szerint a kürtön látható ábrázolások közül kettő, a heraldikus sas és a törés alatt látható oroszlán egyaránt balra néznek. Mivel láthatóan szemben állnak, azaz egyiküknek szükségszerűen jobbra kell néznie, csak az lehet Selmeczi állítására a magyarázat – hiszen tudományos fokozattal rendelkező, régészeti akribiában iskolázott szerzőtől ilyen abszurdumot nem képzelhetünk el –, hogy forrásai alkalmaztak eltérő rendszert, az egyik a kürtön belülre helyezte nézőpontját: számára a sas valóban balra nézett, a másik viszont a kürtön kívül helyezte el azt, ezért a törés alatti oroszlán számára szintén balra tekintett. A két rendszer közül azonban némi odafigyeléssel kizárólag az egyiket lett volna helyes követnie Selmeczi Lászlónak. Az is a források számlájára írható, hogy Lehel vezér hol a honfoglalók egyikeként, hol a Regensburg mellett felakasztottak egyikeként szerepel. Az időbeli különbség itt is egyértelműbb állásfoglalást tett volna kívánatossá.

Ha már a forrásoknál tartunk, nekem személy szerint László Gyula ismertető füzetek tetszik legjobban, mely szintén a Jászsági Füzetek sorozatban jelent meg 10. számként. Nem azért, mert nem nagy terjedelmű, összevetve Selmeczi László 193 lapjával (170 lappal rövidebb), hanem azért mert többnyire túlzásoktól mentes, s

Németh Béla Elek

GONDOLATOK A LEHEL-KÜRT INTERPRETÁCIÓJÁHOZ

Ismét megjelent egy könyv a Lehel kürtjéről, s ennek a hajdani gimnazista, aki egykor diáksapkáján hordta képét, csak örülhet. Újabb bizonyítéka ez annak a lankadatlan szeretetnek, mellyel a jászok (és nem csak a jászok) becses emlékünket övezik. A könyvbemutató a szokásos mederben lezajlott, Kiss Erika jóvoltából megszületett az első tudósítás is, a megszületett műről már az interneten is olvashatunk.

A Jászsági Évkönyv megtisztelő felkérésére mi szintén vállalkoztunk némi értékelésre. Első benyomásunk szerint a könyv a Karinthy révén híres Így írtok ti jellegzetes vonásait hordozza. Szórakoztatóbbnál szórakoztatóbb magyarázatokat sorol fel, melyek tudományos igény hangoztatásával láttak napvilágot a kürt ürügyén, de valójában inkább mosolyt fakasztanak. Sajnálatos, hogy a szerző kézséggel ismét néhányszor a mosolyra fakasztó megállapításokból. Csak egy példát említek: Blénessy János nyelvésznak vélte azt a tárgyat, melyet korabeli (1932) fotó mutat a Jászberényben őrzött Jászkürt mellékleteként. Selmeczi ezt makacsul ismételteti (7. bis; 153.) Magam viszont egykori kürtös gyermek apjaként közlő ismerem a fúvókát, mely nem tartozik a nyelvészekhez, véleményemben megerősítettek olyan zenészek is, akik kürt szakon végeztek, mi több, maguk is megszólaltatták már a Jászkürtöt. Az is az átvett források megrögzöttségére utal, hogy Selmeczi szerint a kürtön látható ábrázolások közül kettő, a heraldikus sas és a törés alatt látható oroszlán egyaránt balra néznek. Mivel láthatóan szemben állnak, azaz egyiküknek szükségszerűen jobbra kell néznie, csak az lehet Selmeczi állítására a magyarázat – hiszen tudományos fokozattal rendelkező, régészeti akribiában iskolázott szerzőtől ilyen abszurdumot nem képzelhetünk el –, hogy forrásai alkalmaztak eltérő rendszert, az egyik a kürtön belülre helyezte nézőpontját: számára a sas valóban balra nézett, a másik viszont a kürtön kívül helyezte el azt, ezért a törés alatti oroszlán számára szintén balra tekintett. A két rendszer közül azonban némi odafigyeléssel kizárólag az egyiket lett volna helyes követnie Selmeczi Lászlónak. Az is a források számlájára írható, hogy Lehel vezér hol a honfoglalók egyikeként, hol a Regensburg mellett felakasztottak egyikeként szerepel. Az időbeli különbség itt is egyértelműbb állásfoglalást tett volna kívánatossá.

Ha már a forrásoknál tartunk, nekem személy szerint László Gyula ismertető füzetek tetszik legjobban, mely szintén a Jászsági Füzetek sorozatban jelent meg 10. számként. Nem azért, mert nem nagy terjedelmű, összevetve Selmeczi László 193. lapjával (170 lappal rövidebb), hanem azért mert többnyire túlzásoktól mentes, s

összefogottsága sok csábítástól mentesíti. Hadd említsek viszont ezután egy Selmeczitől kevéssé használt vizuális forrássorozatot, Hild Viktor rajzait párhuzamba vonható kürtökről, melyek közül talán a metzi kürt teljes anyagának mellőzése érintette legérzékenyebben a motívum-magyarázatot. (Csajághy György Lehel-kürttről írt munkájában: A „Lehel-kürt” 2005, 137.1)

Visszatérve azonban az Így írtok ti párhuzamhoz, Selmeczi Lászlónak is el kellett jutnia az És így írok én ponthoz. Legjobb, ha az összefoglalásból idézzük: *A Jászkiúrtként és Lehel kiúrtjeként ismertté vált elefántcsont kiúrtöt nem elsősorban gazdag díszítése, hanem a hozzá fűződött hagyomány.....emelte a magyarság nemzeti jelképei közé /1/.....Újra elemezve a Jászkiúrtón ábrázolt motívumokat arra a következtetésre jutottunk, hogy azok egy része, pl. az oroslán, a heraldikai sas és az öt két oldalról közrefogó griffek, a szívfonat és a szőlőindából képzett koszorúba foglalt Isten keze szimbólum, valamint a szalagfonatok apotropaikus elemek, amelyek a kiúrt tulajdonosának mágikus védelmét szolgálták. A kiúrtre faragott egyéb jelenetek pedig elsősorban a bizánci császári udvari ünnepek ciklusából mutatnak be jeleneteket./2/ Arra az eredményre jutottunk, hogy a Jászkiúrt nagy valószínűséggel a XII. században, annak is a második felében keletkezett. /3/annak készítője olyan bizánci tanultságú mester lehetett, aki sohasem dolgozott császári műhelyben /4/.....a Jászkiúrt egy kijevei műhelyben készülhetett /5/. Azonban felvetettük a Jászkiúrt magyarországi készítésének lehetőségét is /6/. A jászberényi kiúrt eredetileg jelzőkiúrt, tehát hangszer volt /7/ ...Így juthatott szakrális funkcióhoz is, amely ugyanúgy jellemző vonása lehetett az ivőkiúrtoknak stb./8/*

Megjegyzéseink a következők: /1./ Javasolnánk a dialektikus megközelítést. Amit ma csupán gazdag díszítésnek látunk, az valaha Magyarországon is érthető szimbolikájával jelentősen hozzájárult a tárgy értékéhez. Nem véletlenül vált a kiúrt élet-halál végső kérdéseivel kapcsolatos legenda szereplőjévé.

/2/ Veszélyes a kiúrt ábrázolásainak magyarázatában két csoportot különböztetni meg. Egyik állítólag bajelhárító sorozat, a másik pedig csak úgy hozzájárul a többihez. Épeszű alkotót ildomos feltételeznünk, aki alighanem egységes kialakításra törekedett.

/3/ Az utánozható, illetve ténszerűleg utánzott motívumok egyikének-másikának azonosítása az *utóéletben* nem ad biztos alapot a *datálásra*.

/4/ Ez az állítólagos mester felettébb szerethette az utazást, hol Bizáncba utazott, hogy iskolázzodjon, de ott - jóllehet már kevés volt az elefántcsont – valami császári műhelyen kívül tanulta az elefántagyar faragását, hogy aztán ismét Kijevbe vagy Magyarországra utazzon, ahol aligha bővelkedhetett jobban elefántagyarban, mint Bizáncban, de makacs módon bizánci motívumokat faragott kiúrtunkra. Csodálatos alkotó!

/5/ Kijevben készült volna? Miért is ne állított volna régebben ilyet Selmeczi László? Most már kevesebb is beéri. Szerinte ezek a kőbor kiúrtfaragók alighanem

bejárták egész Európát. Igaz, a Roland kútról azt állítják, az Olifant bizánci import lehetett, de ki tudja? Hátha valamelyik nyugati művészpalánta Bizáncba ment tanulni, hogy Kijvet és Magyarországot megelőzve hazájában termeljen, ha elefántagyarra kapott.

/6/ A jelzőkürt és a hangszer két különböző dolog. Kürtünk eredetileg csak egyiknek készülhetett. Később lehetett méltóságjelvénynek, ivókürtnek, vadászkürtnek, harci jelzőkürtnek, alkalmi buzogánynak használni, kaphatott akár szakrális funkciót is.

Oknyomozó tudomány rangsort állít fel a források között. A legfontosabbak az elsődleges források, azaz mi található egy adott szövegben, vagy esetünkben, mi látható egy adott tárgyon. A Jászkürtön az ábrázolások legalsó sávjában hárfás és a vélhetően énekesnő mellett *kürtöt* fúvó személyt láthatunk. Ez a kürt nem méltóságjelvény, nem ivókürt, nem vadászkürt, nem harci jeladásra szolgáló kürt, hanem hangszer. Mutatja a Jász-kürt eredeti rendeltetését: cirkuszi zeneszerszám. A következő módszertani útmutatás: egy szöveget, vagy – mint esetünkben – egy tárgyat nem az utóéletéből kell megértenünk, hanem szinkron-kapcsolataiból, illetve az azokban érvényesülő *előzményekből*. Itt azt kell vizsgálnunk, a zeneszerszám, illetve faragványai milyen üzenetet hordozott az adott időben. Harmadik módszertani fogódzó: egy szöveg vagy tárgy részleteit nem egymástól elszakítva kell vizsgálnunk, hanem – feltételezve a szöveg vagy műtárgy értelmes létrehozását – *egységben*.

A Jászkürt szimbolikájához

Maga a csontkürt ősi szimbolikával jelenti az élet és halál találkozását. A magyar találos kérdés joggal tarthat számot figyelmünkre: Csontkürttel kürtölnek, arany deszkák hasadnak, földi férgek mozognak. Mi az? Megfejtése: hajnal. Weöres Sándor Feltámadás végítéletkor címmel közli a Három veréb hat szemmel gyűjteményben (481.) Ebben a csontkürt (kakaskukorékolás) a *Dies irae* egyenes rézfúvós tubájának felel meg, mindenesetre jelzőkürt funkcióban. Ez a mögöttes tartalom bizonyval jóval megelőzi kürtünk kifaragásának korát, gondoljuk csak a sófár (kosszarvkürt) hasonló szerepére, viszont a bizánci kontextusban csak a görög és római átörökítésben bukkanhat fel. A halállal fenyegető sport- illetve állatviadalok a mykénei kortól bizonyíthatók, s mindenütt az emberáldozat módosított változatának tekinthetők. Különösen mutatja ezt szerepük halotti játékokon. A mai cirkusznak is nevet adó római *ludi circenses* a főisten, Juppiter tiszteletére rendezett ünnepség volt. Azaz az életről és a halálról magának a főistennek jelenlétében döntöttek a körülmények. A kelet-római birodalom fővárosában, Bizáncban a Hippodromosz (Lóversenytér) római mintájú *circus* volt, ennek bizonyítékai ma is láthatók. A pogány Rómában a mindenkori politikai főhatalom birtokosai / birtokosa képviselte a főisten földi megjelenését, ez magyarázza, hogy a kelet-római birodalomban még a keresztény időkben is folytatódtak a cirkuszi játékok, emlékük s régi jelentésük pedig kifejezetten megmaradt a szimbolikában.

Ezután fogadjunk el néhány kiinduló pontot: A második sorban látható épület, ahogyan ezt a kutatás számon tartja, egy hippodromosz római típusú indító állása, mely elől zárható (ezért neve *carcer*), s az akadály eltávolítása után innen vágatnak ki még egyenlő eséllyel a kocsik.

Az építményen két bizánci kereszt látható. A kürt faragója tehát művét a császárkori keresztény Bizánc jegyeivel helyezi el térben. Minden bizonnyal a fővárosi Hippodromoszra utal. A kürtön kentaurok és griffek láthatók, tehát a kürt faragója valóságban nem létező alakokat is alkotott. Az ábrázolt valós emberek középgörög ruházatot viselnek, a férfiak a könnyűfegyverzetű harcban és mutatványokban előnyös rövid szoknyát, a nők fejüket s kezüket fedő ruhát. A bemutatott jelenetek egy része reális, mások szimbolikusak.

A fenti sokszínűség ellenére a kürt egységes keresztény üzenetet hordoz. Most természetesen az eredeti alkotásról beszélünk, nem zárjuk ki későbbi szolgai másolatok lehetőségét, melyek technikailag kevesebbet értek el, de az egykori alkotás egységét mégsem tették tönkre.

A kürt felső sorának értelmezéséhez tudnunk kell, hogy a keresztény felfogás a pogány Hérakleitoszhoz és a sztoikusokhoz hasonlóan a bűnben töltött életidőt a halállal azonosítja.

A felső sorban: kentaurok: részegeskedés
 tövishúzó: bujaság
 kakas - fűrt: halál - feltámadás
 tüzes oroszlán: düh
 sas: hatalom
 tüzes oroszlán: düh
 kakas - levél: halál - élet
 tövishúzó: bujaság
 (kentaurok: részegeskedés)

Ha a szimmetrikus elrendezés közepén helyet foglaló heraldikus sastól eltekintünk a felső sorban bűnök, illetve veszélyek sorakoznak. A kentaurok részegeskedést ill. a részeg civakodást szimbolizálja már a pogányoknál is. Horatius arra figyelmeztet az Ódák I. könyvének 18. darabjában, hogy vigyázzunk, túl ne lépjünk, sőt ugorjunk egy határon Bacchus isten adományainak élvezetében:

*Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
 Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
 Debellata.*

Mégis, hogy ne ugorj túl a szerény Liber ajándokán,
 kentaurok s lapithák borközi bős háborusága int...

(ford. Devecseri Gábor)

A költő természetesen az ismert oromcsoportra utal (az olümpiai Zeusz templom nyugati oromcsoportja), melynek ábrázolását Pauszaniász leírásából a bizánci görögök is részletesen számon tartották. A harmadik sorban azt is láthatjuk, hogyan folyik két, nem a jó Kheirónhoz hasonlatos kentaur civakodása.

A második figura, a tövishúzó meztelen fenekének s falloszának mutogatásával a homo- ill. heteroszexuális bujaság bűnére emlékeztet.

A harmadik figura a kakas, a halálmadár, csőrében fürtöt tart, mely a megújuló élet, a feltámadás jelképe.

A lángnyelvet fúvó dühös oroszlán az őrjöngő hatalmi tombolást szimbolizálja.

A heraldikus sas úgy áll igazságosztóként középen, mint Apollón az említett orommezőn. Keresztény értelmezése szerint az égi illetve az azt képviselő földi hatalom, mely dönt a bűnökre kiszabott halálról vagy megadja az élet, az újjászületés lehetőségét.

Ismét a lángot fúvó dühös oroszlán következik a fentebbi jelentéssel.

A mellette álló halálmadár, a kakas itt levelet tart csőrében, az élet jelképét. Gondoljunk pl. a zöld ág özönvíz utáni megújulást bizonyító szerepére Noé történetében.

A bujaság jelképe, a tövishúzó itt is ki van faragott.

(S vissza is értünk a féktelen tobzódást szimbolizáló kentaurhoz.)

Az első ábrázolás-sor tehát a bűnökről és a bűnökön uralkodó, életet adó, vagy halálban marasztaló Úrról, illetve annak földi megfelelőjéről, a bizánci császárról üzen.

Második sor (reális és szimbolikus ábrázolásokkal):

- 1) *carcerből* kivágatató ló, a kocsi és a kocsihajtó nem látszik (reális)
- 2) harcra felvonuló lovas karddal, *parma*-val (kerek pajzzsal); (reális)
- 3) két harcra felvonuló gyalogos karddal és *parma*-val (reális)
- 4) szimbolikus állatviadal (*venatio*): szelídített szarvasra nyilazó íjász, a szarvas hátán kakas (halál), szarván szőlőfürtök (élet; feltámadás). Magyarázata Vergilius Aeneisének alapján (VII. 477 skk.) lehetséges.

5) szimbolikus *venatio*: lándzsás férfi támad dühös oroszlánra

Harmadik sor (szimbolikus ábrázolások):

Fonatban az Isten erejéből uralkodó Pantokrator ítélő tenyere, a cirkuszi élet-halál jeleneit indító császár jeladása:

1) Két dorongon civakodó kentaur (levéldísz=élet). A mitológiai kentaurok halhatatlanok.

2) Kakas (halál)

3) Karddal és parmával illetve lándzsával felszerelt harcosok, egyikük a másik fejére vág, másikuk lándzsáját az előbbibe döfi az ágyék tájékán. Magyarázata Eteoklész és Polüneikész történetéből lehetséges.

4) Kakas (halál)

5) Két dorongon civakodó kentaur (levéldísz=élet)

Jelentése a lázadás és a testvérháború elutasítása az Isten és a bizánci császár által uralt világban.

Negyedik sor (szimbolikus ábrázolások):

- 1) szívfonat, mely fent körülveszi a Pantokratór tenyerét
- 2) griff (égi hatalom)
- 3) sas (földi hatalom)
- 4) griff (égi hatalom)

A fenti, megbontott világrenddel szemben az állandó egyensúly, az appolóni szimbolika griffjei veszik kétoldalt közre a heraldikus sast.

Ötödik sor (reális cirkuszi jelenetek):

- 1) táncos
- 2-3) labdás, ütős zsonglőrök
- 4) kürtös
- 5) énekesnő
- 6-7-8-9) kardos, egyensúlyozó akrobatacsoport
- 10) hárfásnő

A véletlenek és veszélyek cirkuszi bemutatása, akár napjainkban, a mutatványosoknál, a harmónia és állandóság a táncban és zenében.

Miután magáról a tárgyról ennyi szó esett áttérhetünk a könyv igen hasznos részére, melyben Selmeczi László bemutatja, milyen adatok alapján tekinthető nemzeti ereklyénknek. Itt teljességgel egyetérthetünk azzal, hogy a kürt másodlagos használata a döntő. Akármikor is került hazánkba a bizánci munka, (erre a magyar-bizánci kapcsolatok számos lehetőséget kínáltak), a Lehel-legendába a Roland ének és a Csontkürttel kürtölnek szemléletének találkozása révén került be. Az Olifant Roland halála előtt harsan fel segítséget kérve, a Lehel-kürt a vezér halála előtti pillanatban hoz vigasztaló végső segítséget. Így diadalmaskodik a legyőzött a pillanatnyi győztesen. Dugovics Titusz áldozata, Zrínyi Miklós, Szondy György kirohanása keresztény erkölcsi fölényt sugározhatnak, Lehel végső hőstette még a pogány gondolkodás szerint is ilyen. Köszönet illeti a könyv szerzőjét a Lehel-legendá számos hordozójának regisztrálásáért, köszönet a számos illusztrációért, melyek szinte feledtetik a szöveg többnyire sajtóhibák miatt keletkezett fogyatékoságait.

Összefoglalva megjósolhatjuk, hogy a jövőben megírandó Jász-kürt monográfiák szerzői nem nélkülözhetik majd Selmeczi László munkáját. (Selmeczi László: Nemzeti ereklyénk, a Jász-kürt Jászberény 2008. Jászsági füzetek 42. szám)

Petrics Anna

KÖNYV NÉPÜNK ŐSEIRŐL

„A híres nartok, Urizmag, Hamic és Szoszlan egyszer vadászni mentek. Hét nap és hét éjjel bolyongtak a szakadékokban, de egyetlen vad sem került az útjukba. { ... } egy sötét erdő szélén egy fehér szarvas futott el előttük. Előkapták a felajzott fjaikat, üzőbe vették a szarvast.”

Ha az Olvasónak a kiragadott részlet alapján gyermekkori népmesék elemei, szereplői, nevezetes számok jutnak az eszébe, s ha még a csodaszarvasra is gondolt, jó úton indult el. Valóban olyan könyvet tart a kezében, amelynek eseménysora különleges, mesebeli helyszínekre kalauzolja el az érdeklődőt (pl. a Nap lányának palotájába, a Halottak országába), s utazása során csodálatos képességű hősökkel ismerkedhet meg.

Mégsem kisgyermekeknek szánt mesekönyv A Nap gyermekei című, 2008-ban a Püski Kiadónál megjelent alkotás. Az alcím sokat sejtet: a jászokkal közeli vérrokonoknak tartott oszétok (saját elnevezésük szerint: alánok) egykori hősmondáit tartalmazza ez a kötet. Olyan rövid, többnyire pár oldalas történeteket, amelyekből – épp a hősökön keresztül – egy egész nép: a *nartok* dicsősége magasodik ki.

De kik is ők valójában, s milyen kapcsolat fűz bennünket, jászokat ehhez a népcsoporthoz? Hogy került egyáltalán a kezünkbe, el egészen a Jászságba, Jászberénybe ez a könyv, s miben rejlik a jelentősége?

Minden fenti kérdésünkre választ kapunk a csaknem 400 oldalas könyv elolvasása során.

A népnév etimológiáját illetően ugyan megoszlanak a vélemények (érdekeség: a *nar* szó jelentése az oszétban a Nap főnévhez áll közel, a *t* pedig ugyanott a többes szám jele), ám ha a Nap gyermekeiről, az istenek kedvenceiről: a *nartokról* kívánunk megtudni valamit, mindenképp az oszétokhoz, a jászok vér- és nyelvrokonaihoz kell fordulnunk, „... akiktől származnak az ún. nart-regék”-írja Colarusso amerikai egyetemi tanár, a nart hősmondák jeles kutatója. A „dicső nartok”, a „hős nartok”, a „neves nartok” (ahogy olvassuk állandó jelzőiket az eposzban) harcias nép; hőseik, fő embereik: Urizmag, Szoszlan, Szirdon, Hamic, Batradz, Acamaz (hogyan csak a legnevezetesebbeket említjük) vágynak a dicsőségre, keresik, s – ugyan sokszor ádáz küzdelem árán – ki is vívják azt. A történetek tanúsága szerint valamikor matriarchátusban élhettek jász őseink ősei, a nartok: e hősmondák köz-ponti szereplője ugyanis egy nő, Satana, aki ha kell, nevelőanyaként, olykor varázslónőként, gazdasszonyként, de leginkább bölcs tanácsadóként áll előttünk. Azért nem hiányzik mellőle méltó párja, a jószágos öreg, az ősz szakállú Urizmag sem, aki a józanságot, ezt a sokkal inkább emberi, mintsem „mesebeli” tulajdonságot testesíti meg a műben.

Petrics Anna

KÖNYV NÉPÜNK ŐSEIRŐL

„A híres nartok, Urizmag, Hamic és Szoszlan egyszer vadászni mentek. Hét nap és hét éjjel bolyongtak a szakadékokban, de egyetlen vad sem került az útjukba. { ... } egy sötét erdő szélén egy fehér szarvas futott el előttük. Előkapták a felajzott fjaikat, üzőbe vették a szarvast.”

Ha az Olvasónak a kiragadott részlet alapján gyermekkori népmesék elemei, szereplői, nevezetes számok jutnak az eszébe, s ha még a csodaszarvasra is gondolt, jó úton indult el. Valóban olyan könyvet tart a kezében, amelynek eseménysora különleges, mesebeli helyszínekre kalauzolja el az érdeklődőt (pl. a Nap lányának palotájába, a Halottak országába), s utazása során csodálatos képességű hősökkel ismerkedhet meg.

Mégsem kisgyermekeknek szánt mesekönyv A Nap gyermekei című, 2008-ban a Püski Kiadónál megjelent alkotás. Az alcím sokat sejtet: a jászokkal közeli vérrokonoknak tartott oszétok (saját elnevezésük szerint: alánok) egykori hősmondáit tartalmazza ez a kötet. Olyan rövid, többnyire pár oldalas történeteket, amelyekből – épp a hősökön keresztül – egy egész nép: a *nartok* dicsősége magasodik ki.

De kik is ők valójában, s milyen kapcsolat fűz bennünket, jászokat ehhez a népcsoporthoz? Hogy került egyáltalán a kezünkbe, el egészen a Jászságba, Jászberénybe ez a könyv, s miben rejlik a jelentősége?

Minden fenti kérdésünkre választ kapunk a csaknem 400 oldalas könyv elolvasása során.

A népnév etimológiáját illetően ugyan megoszlanak a vélemények (érdekeség: a *nar* szó jelentése az oszétban a Nap főnévhez áll közel, a *t* pedig ugyanott a többes szám jele), ám ha a Nap gyermekeiről, az istenek kedvenceiről: a *nartokról* kívánunk megtudni valamit, mindenképp az oszétokhoz, a jászok vér- és nyelvrokonaihoz kell fordulnunk, „... akiktől származnak az ún. nart-regék”-írja Colarusso amerikai egyetemi tanár, a nart hősmondák jeles kutatója. A „dicső nartok”, a „hős nartok”, a „neves nartok” (ahogy olvassuk állandó jelzőiket az eposzban) harcias nép; hőseik, fő embereik: Urizmag, Szoszlan, Szirdon, Hamic, Batradz, Acamaz (hogyan csak a legnevezetesebbeket említjük) vágnak a dicsőségre, keresik, s – ugyan sokszor ádáz küzdelem árán – ki is vívják azt. A történetek tanúsága szerint valamikor matriarchátusban élhettek jász őseink ősei, a nartok: e hősmondák köz-ponti szereplője ugyanis egy nő, Satana, aki ha kell, nevelőanyaként, olykor varázslónőként, gazdasszonyként, de leginkább bölcs tanácsadóként áll előttünk. Azért nem hiányzik mellőle méltó párja, a jószágos öreg, az ősz szakállú Urizmag sem, aki a józanságot, ezt a sokkal inkább emberi, mintsem „mesebeli” tulajdonságot testesíti meg a műben.

Úgy tűnik, ezekben a mondákban ugyan különlegesekek a szereplők (Szoszlannek, az egyik legkedveltebb nartnak a teste pl. damaszkuszi acélból volt, s egyedül a lábán lehetett megsebesíteni őt), ám cselekedeteik morális értékelése elmarad: a hősmondákban a *történet* legalább olyan fontos szereplővé válik, mint maguk a hősök.

A *Nap gyermekei* nem mesekönyv tehát, s nem is történelmi krónika: *eposz*. Hősköltemény egy letűnt világról, amelyet „...a maga összhangjában, gazdagságában és tematikus motívumai kidolgozottságában a világ eposzirodalmának a leggrandiózusabb emlékeivel: az antik mítoszokkal, a hinduk, a germánok és a skandinávok eposzaival méltó módon lehet egy sorba állítani.”

A fenti megállapítás Kovács J. Bélától, a nart eposz teljes szövegének első fordítójától származik, aki gondos tanulmányt is készített „a Nap gyermekeiről”. Munkája nyomán nagyon érdekes és értékes adatokról értesülhetünk.

Ki gondolta volna pl., hogy a nart eposzt először 1812-ben (!) említették? Igen figyelemre méltó tény az is, hogy a nart mondák publikálása oszét nyelven több mint 100 éve, az 1880-as-90-es években már megtörtént. A teljes műből korábban csak részletek jelentek meg Istvánovits Márton és Szabó István fordításában. A mű jelenleg prózai változatban olvasható, ám régebben létezett annak verses formája is, amelyet a nartok ősi húros hangszerén, a *fandiron* adtak elő.

Az a mű tehát, amely hozzánk, a Jászságba eljutott, egy olyan alkotás, amely kétségtelenül a *mi népünk őseiről* szóló, s minden túlzás nélkül állítható: világirodalmi jelentőséggel bíró olvasmány.

Azt nem tudjuk pontosan, mikor fogják tanítani az iskolákban a Gilgames eposz, a Kalevala mellett, mindenesetre – a tanulmány szerző szavait, s a megjelölt irodalmi jegyzéket figyelembe véve – ennek az eposznak a „nagyok” mellett van a helye.

S ha ebbe belegondolunk, csak örvendezni tudunk annak a ténynek, hogy éppen a mi, maroknyi jász népcsoportunk, s az ugyancsak nem nagy, kb. félmilliónyi oszét dicsekedhet ilyen jelentős művel...! Csoda az, hogy egyáltalán fennmaradt, hiszen a Kr. e. 8-7. századból származó műről alig van írásos emlékünk; a történetek jórészt szájhagyomány útján terjedtek.

Nagy kincs tehát a jász-alán hősmondákat tartalmazó kötet, s az, hogy itt, nálunk, a Jászságban, s városunkban is megtalálható, hozzáférhető. A lebilincselően érdekes olvasmány felfedezésére, izgalmas múltbéli „kalandozásra” biztatom a kedves Olvasót.

(*A nap gyermekei: Nartok: Jász-alán hősmondák. Fordította: Kovács J. Béla Püski Kiadó, Budapest, 2008.*)

KRÓNIKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIRŐL

JÁSZAPÁTI¹

2007

Május

1. 01. A városi sportpályán majálist rendeztek, melyen a Rácz Aladár Zeneiskola fúvósai, a Vágó Pál Iskola mazsorettjei, a Hétszínvirág és a Pátria Alapfokú Művészeti Iskola táncosai, valamint Nadas György lépett fel. JH.ápr.; JU.jun.; 5/2007 Ökj
2. 02. Megkezdődött a MÁV-os közmunkaprogram, melyben október végéig 70 fő vesz részt városunkból. 5/2007 Ökj
3. 05. 11. alkalommal került megrendezésre a Jászsági Gazdanapok rendezvénysorozat az Agro Centrum és az Ipari Park területén. Itt ünnepelte 35 éves fennállását a Muskátli Népdalkör. JU.jún.; JU.dec.; 5/2007 Ökj; N. május 5.; N. május 7.
4. 06. Budapesten a 2007. évi Sport-Jitsu Gyerek és Ifjúsági Magyar Bajnokságon a jászapátiak 18 arany országos bajnoki címet, 20 ezüst és 14 bronzérmét gyűjtöttek be. JU.jún.
5. 10. Zöld Pont Környezetvédelmi egyesület és a Vágó Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola Madarak és fák napját tartott, melynek vendége Tallósy Béla volt. JU.jún.
6. 11. A Vágó Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola sport napot szervezett. 5/2007 Ökj
7. 15. Jászapáti, Jászdózsa és Jászszentandrás önkormányzata közösen pályázik az Észak-alföldi regionális fejlesztési tanácshoz térfigyelő kamerák beszerzésére. N. május 1.
8. 19. A mozgássérült egyesület jászapáti csoportja Sárospatak-Tokajba szervezett kirándulást. JH.ápr.
9. 20. Pájer Antal pap és költő születésnapján Lisztóczy László irodalomtörténész mutatta be népes számú közönség előtt Jászapáti hitszónoka: Pájer Antal válogatott prédikációi című könyvet a Városi Könyvtárban. JU.jún.; máj.

Június

10. 01. Csaknem egy hónapos tüdőszűrést tartottak a városban. JH.máj
11. 02. A Művelődési Házban az önkormányzat Oktatási, Kulturális Bizottsága először szervezett óvodai Ki mit tud?-ot. JU.jún.; júl.; máj.

¹ Összeállította: Friczné Urbán Magdolna

KRÓNIKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIRŐL

JÁSZAPÁTI¹

2007

Május

1. 01. A városi sportpályán majálist rendeztek, melyen a Rácz Aladár Zeneiskola fúvósai, a Vágó Pál Iskola mazsorettjei, a Hétszínvirág és a Pátria Alapfokú Művészeti Iskola táncosai, valamint Nadas György lépett fel. JH.ápr.; JU.jun.; 5/2007 Ökj
2. 02. Megkezdődött a MÁV-os közmunkaprogram, melyben október végéig 70 fő vesz részt városunkból. 5/2007 Ökj
3. 05. 11. alkalommal került megrendezésre a Jászsági Gazdanapok rendezvénysorozat az Agro Centrum és az Ipari Park területén. Itt ünnepelte 35 éves fennállását a Muskátli Népdalkör. JU.jún.; JU.dec.; 5/2007 Ökj; N. május 5.; N. május 7.
4. 06. Budapesten a 2007. évi Sport-Jitsu Gyerek és Ifjúsági Magyar Bajnokságon a jászapátiak 18 arany országos bajnoki címet, 20 ezüst és 14 bronzérmét gyűjtöttek be. JU.jún.
5. 10. Zöld Pont Környezetvédelmi egyesület és a Vágó Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola Madarak és fák napját tartott, melynek vendége Tallósy Béla volt. JU.jún.
6. 11. A Vágó Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola sport napot szervezett. 5/2007 Ökj
7. 15. Jászapáti, Jászdózsa és Jászszentandrás önkormányzata közösen pályázik az Észak-alföldi regionális fejlesztési tanácshoz térfigyelő kamerák beszerzésére. N. május 1.
8. 19. A mozgássérült egyesület jászapáti csoportja Sárospatak-Tokajba szervezett kirándulást. JH.ápr.
9. 20. Pájer Antal pap és költő születésnapján Lisztóczy László irodalomtörténész mutatta be népes számú közönség előtt Jászapáti hitszónoka: Pájer Antal válogatott prédikációi című könyvet a Városi Könyvtárban. JU.jún.; máj.

Június

10. 01. Csaknem egy hónapos tüdőszűrést tartottak a városban. JH.máj
11. 02. A Művelődési Házban az önkormányzat Oktatási, Kulturális Bizottsága először szervezett óvodai Ki mit tud?-ot. JU.jún.; júl.; máj.

¹ Összeállította: Friczné Urbán Magdolna

12. 08. Az Ifjúsági Sport- és Küllapcsolatok Bizottsága megrendezte a X. Tölgyes Amatőr Úszóversenyt. JU.júl.
13. 09. A Rác Aladár Zeneiskola évváró hangversenyét tartotta a Mészáros L. Gimnázium aulájában. JU.jún.
14. 12. Az István Király Általános Iskola megrendezte az „István Király Napok”-at. JU.jún.
15. 14. A mozgássérültek helyi csoportja kirándulást szervezett Cserkeszőlőre. JH.ápr.
16. 25. A Vágó Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola nyári tábora Salgótarjánban volt. A szervezők: Berdó Péterné Farkas Andrea és Nagyné Pádár Tímea tanárnők voltak. Sok érdekes programon vettek részt. JU.aug.
17. 29. 35 fős hivatali delegáció járt Lengyelországban, ahol megismerkedtek a lengyel közigazgatás felépítésével. 10/2007 Ökjk

Július

18. 01. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban a „Jász Alkotók Köre” nyári tábora zajlott két hétig, melynek zárásaként kiállítást készítettek az itt készült művekből. JU.aug. N. július 12.
19. 01. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban Keresztes Zsuzsa „Rongyképező” művei voltak láthatóak egy hónapig. JU.júl.
20. 05. Megkezdődött a Városi Könyvtár felújítása közel 7 millió forintos pályázati forrásból. N. július 7.
21. 06. 14 fős francia delegáció érkezett városunkba a testvérvárosból, akik részt vettek az Arató Napon, és gasztronómiai bemutatót tartottak városunkban. 10/2007 Ökjk
22. 07. Hagyományos kézi aratást és kakaspörkölt főző versenyt rendeztek az MG Zrt.I. számú telephelyén a Jászapátiak Baráti Egyesülete főszervezésében, ahol lengyel és francia vendégek is részt vettek az aratásban és főzésben. JU.dec.; JU.szept.; 10/2007 Ökjk; N. július 9.
23. 16. Augusztus 18-ig heti 5 napos turnusban a városi sportpályán és a tölgyes strandfürdőben napközis sport-szabadidő tábort szerveztek. JH.máj.
24. 23. Egyhetes kerékpáros táborban vehettek részt a „Jász- Sarokpont” településeinek diákjai. Kerékpárral járták körbe Jászapáti és környékét, ahol a közsobrokról, kökeresztekről készítettek leírást és fotóanyagot. R.okt.; JU.szept.

Augusztus

25. 11. Zalaapátin a Hétszínvirág Táncegyüttes képviselte városunkat az Apáti Nevű Települések Találkozásán. A delegációban összesen 90 fő vett részt. JU.dec.; JU.szept.; 10/2007 Ökjk

26. 18. Háromnapos Jászsági Randevút szervezett a város önkormányzata és a Városi Könyvtár és Művelődési Központ. Gyermekek- és felnőtt labdarúgó-torna, motoros felvonulás, Street Fighter bemutató, iszapbirkózó verseny volt. Felléptek Salsa Tropical Show, Fenyő Miklós, Roy & Ádám. Másnap a Rokolya Varróműhely munkáit, a Hétszínvirág Táncegyüttes bemutatóját, valamint operett- és musical gálaműsort láthatott a közönség. A rendezvényt tűzijáték zárta. JH.aug., JU.dec.; JU.szept.; 10/2007 Ökjk; N. augusztus 18.; N. augusztus 21.
27. 20. Városi ünnepséget rendezett az önkormányzat a Szent István parkban. Itt került sor a városi kitüntetések átadására. A városi ünnepségen kitüntetettek: Jászapáti Városért díjat kapta az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, pedagógiai díjat Bodor Józsefné. JH.aug.; 10/2007 Ökjk JU.szept.; JU.aug.
28. 20. A Jászapáti 2000 Mg. Zrt. vezetősége a nemzeti ünnep alkalmából elismeréseket adott át Birkás Jánosné, Borzák Imre, Fekete Sándor, Gyenes István, Urbán Ferenc, Varga Kálmán részére. JU.szept.
29. 20. Kalmár Pálné életpályája elismeréseként a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét vehette át Hiller István oktatási és kulturális minisztertől. JU.szept.
30. 23. Újra indult felnőttek részére a társastánc tanfolyam, Molnár József táncpedagógus vezetésével a művelődési házban. JH.szept.

Szeptember

31. 01. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban Szakál Ilona festőművész kiállítása volt látható. JU.szept.
32. 01. A városban a helyi cigány kisebbségi önkormányzat romanapot tartott. A sport délelőttöt Oláh Flórián emlékére rendezték, aki a kisebbségi önkormányzat sportelnöke volt. N. szeptember 1.
33. 01. Az önkormányzat 15 millió forintot fordít a helyi általános iskolások, közép- és felsőfokú oktatási intézménybe járók támogatására. N. augusztus 23.
34. 02. III. Egyházi Népezenes Találkozót rendeztek a Jászberényi Főtemplomban, melyen fellépett a Jászapáti Muskátlai Népdalkör. R. okt.
35. 06. Uniós támogatással megkezdték Jászszentandrás, Jászapáti és Jászdózsa önkormányzatai a szélessávú internethasználatot biztosító optikai kábelek kiépítését. N. szeptember 6.; N. október 4.
36. 08. Magyar delegáció köszöntötte a francia testvértelepüléseket Chémery sur bar településen, ahol magyar ételekkel vendégelték meg a francia polgármestereket. JU.okt.
37. 15. A lengyelországi Lancutban városunk küldöttsége részt vett a hagyományos őszi betakarítási ünnepen. JU.okt.

38. 15. A budapesti tanévnyitó fesztiválra látogatott a Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola felső tagozata. JU.okt.
39. 17. Zenei fesztivált és könnyűzenei tehetségkutató versenyt rendeztek a városi sportpályán. N. szeptember 17.
40. 18. A Hétszínvirág Táncegyüttes utánpótlás csoportot indított alsó- és felső tagozatos diákok számára. JH.szept.
41. 22. Az önkormányzat, a közoktatási- és közművelődési intézmények autómentes napot tartottak a Damjanich és Gyöngyvirág úton, valamint a sportpályán. JH.szept.
42. 22. A helyi mozgássérült csoport fogyatékosok napi ünnepséget szervezett JU.dec.
43. 22. 60 éves osztálytalálkozót rendeztek a Polgári iskola egykori növendékei. JU.nov.
44. 22. Európai autómentes napot tartottak Jászapáti „autó nélkül, egészségesen, környezetbarát módon”. A sportpályán a strand előtti parkolóban és a Gyöngyvirág-Damjanich utcán sportoltak a szép számú jelenlévők. JU.okt.
45. 26. A Városi Könyvtár nyugdíjas klubja Debrecenbe szervezett kirándulást, ahol a város nevezetességeit tekintették meg. N. szeptember 15.
46. 28. A Városi Könyvtár gyermekrészele a Népmese Napján mesemondó versenyt tartott. JU.szept.

Október

47. 01. A Kistérségi Senior Sport -Aktív Életmód Program keretében a Jászsági Többcélú Társulás, a Városi Könyvtár és Művelődési Központ Urbán Ferenc gyógytestnevelő irányításával vízitornát szervezett a strandfürdő fedett medencéjében. JU.dec.
48. 01. Orosz álom címmel zenei világnapi ünnepséget rendeztek a Művelődési Házban. Közreműködött: Bartha Anna, Réz Lóránt és Urbán Péterné. JU.okt.
49. 01. A Jászsági Többcélú Társaság nyugdíjas senior sportprogramján közel 25 nyugdíjas vesz részt a fedett strandon lévő vízitornán. N. november 15.
50. 02. Nagy Olvashow című országos rendezvénysorozatba kapcsolódott be a Városi Könyvtár. Szinte minden korosztály részére tartottak programokat. JU.nov.
51. 03. A Vándorfy János Honismereti Szakkör honismereti találkozót rendezett Jászapáti, melyen részt vettek még a jászakiséri, a jászdózsai, a jászágoi és a jákóhalmi szakkör tagjain kívül a kirajzott jászok képviselői is Kocsérról és Kunszentmártonból. R. dec., JU.nov.,
52. 06. A művelődési házban hastáncanfolyam indult. JH.szept.
53. 09. Az általános iskola könyvtárában Szalkári Rózsa festőművész és Szikszai Ilka költő volt a vendége az Irodalmi Kávéháznak. JU.nov.; JU.okt.

54. 11. Négy fiatal középiskolás egy Európai Unió vetélkedő fődíjaként eljuthatott Brüsszelbe, Hegyi Gyula EP képviselő meghívására. Urbán Csaba önkormányzati képviselő kísérte el a nyerteseket: Balla Nándort, Muhari Bálintot, Kéki Mariannt és Egyed Józsefet. JU.nov.
55. 15. Vágó Pál festő halálának évfordulóján a városi intézmények képviselői koszorút helyeztek el a szobornál és a sírnál. A szobor előtti parkban műsort adtak az Általános és Alapfokú Művészeti Iskola növendékei. JU.nov.
56. 15. 1 hetes rendezvényen tartották meg a III. "Hagyományos szakmák-szakmai hagyományok" konferenciát és kiállítást. Értékeltek a III. Töklámpás-készítő pályázatot, Rácz Erika ötvösművész kiállítását, valamint helyi kézművesek remekeit mutatták be. Gyerekeknek bábszínház, felnőtteknek a Háromszék Táncegyüttes, Majorosi Mariann és Kökény Richárd előadóstje, élő szakmabemutató és néptáncműsor. JU.okt.; N.október13. JU.dec.,nov., 13/2007 Ökjk
57. 20. A polgármesteri hivatal akciót szervezett a város tisztaságáért. A főközlekedési utak mentén gyűjtötték össze a szemetet a helybeliek. N. október 18.
58. 23. A nemzeti ünnep alkalmából az Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi Szakképző Iskola diákjai megható előadással emlékeztek. JU.nov.
59. 31. A Tempus Közalapítvány Comenius programja keretében két tanár és két diák utazott el Angliába, Trimdon városába. A tanárok: Berdó Péterné Farkas Andrea, Kissné Sörös Gertrúd, a tanulók: Farkas Bertalan és Csintalan Balázs sok érdekes látnivalóval gazdagodtak. JU.dec.

November

60. 03. A Jászapáti Színjátszó Kör 20. alkalommal mutatta be Kálmán Imre: Marica grófnő c. nagyoperettjét. A jubileumi előadáson Jászfényszaru közönségét szórakoztatták. JH.nov., Ju.dec.
61. 10. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban Vozári Viktória festő állította ki alkotásait. JU.nov.; 13/2007 Ökjk
62. 16. A Mészáros Lőrinc Gimnázium szalagavatója a művelődési házban. JU.nov.
63. 17. A Tehetséges Gyermekünkért Alapítvány kuratóriuma jótékonyági bált rendezett a Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola javára a művelődési házban JU.jan.,febr.
64. 17. Az általános iskola alapítványi bálját rendezték meg a művelődési házban. JU.nov.; 13/2007 Ökjk
65. 19. Az iskolai könyvtárban Töröcsik István régész, néprajzkutató a jászapáti és környékén talált régészeti leletekről beszélt az érdeklődőknek. JU.dec.

66. 24. Jászfényszaru rendezték meg a regionális „Csetlik-botlik” táncversenyt, melyen Nagypál Ágnes-Bomlász Bence I., Kiss Nikolett-Nyitrai Gergő II., Kalmár Patrícia-Pallagi Márk V. helyezettek lettek a 35 pár közül. JU.jan.

December

67. 01. „Elmés játékok-játékos elmék” címmel a Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban kiállítás volt látható. JU.dec.
68. 07. Az Ipari, Kereskedelmi, Vendéglátóipari Szakképző Iskola szalagavató bált tartott a művelődési házban. JU.dec.
69. 10. A vállalkozók gyönyörű fenyőfát állítottak a város főterén, melyet az óvodások sok szép dísszel ékesítettek. Az anyagi támogatásokból megmaradt összegből játékokkal lepték meg az óvodákat. JU.jan.
70. 13. A Jászapáti 2000 Mg. Zrt. nyugdíjas karácsonyi ünnepséget tartott a Művelődési Házban. 2/2008 Ökj
71. 15. Megjelent az Urunk szolgálatában 1550-2000 című egyháztörténeti vonatkozású könyv Jászapátiról. R.febr., jún.; N. december 13.
72. 15. A Szolnoki Művelődési Ház által meghirdetett táncversenyen Kiss Nikoletta és Nyitrai Gergő I. helyezést értek el. JU.jan.
73. 18. A város önkormányzata a művelődési házban nyugdíjas karácsonyt rendezett. A műsorszámokat a városban működő kulturális csoportok és iskolák adták. JH.dec.JU.jan.,JU.dec.; 2/2008 Ökj
74. 18. Átadták az év sportolója díjakat. Az év ifjúsági sportolója lányoknál Utassy Dominika - úszás, fiúknál Birkás Máté - labdarúgás. Az év sportolója férfiaknál Nagy Attila - harcművészet, nőknél Béres Csilla - erőemelés. Az év csapata a Kígyó Dojo Harcművészeti Sportegyesület. Az év edzője Kissné Kis Mária - tájékoztató futás, Urbán Ferenc - úszóedző. A labdarúgásért díjat Nagy Béla kapus, edző és a Jászapáti VSE II. csapata kapta. JU.jan.; 2/2008 Ökj
75. 21. A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola karácsonyi ünnepséget rendezett, valamint a Rácz Aladár Zeneiskola ünnepi hangversenyt tartott. 2/2008 Ökj
76. 22. A Hétszínvirág Táncegyüttes évvégi ünnepi műsort tartott a művelődési házban. JU.dec.; 2/2008 Ökj; N. december 13.

2008

Január

77. 05. Szalkári Rózsa festőművész és tanítványa, T. Lukács Ágnes grafikusművész kiállítása nyílt meg a Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban. JU.jan., febr.; N. december 29.
78. 19. Király Istvánné vállalkozó divatbemutatót rendezett a művelődési házban. JU. febr.

79. 21. Városi ünnepség volt a művelődési házban a Magyar Kultúra Napja alkalmából. 2/2008 Ökjk
80. 26. A Tehetségért Alapítvány jótékonyági estet rendezett a Szakképző Iskola aulájában. JU.jan.
81. 26. Esküivő "2008" kiállítást és vásárt rendeztek a művelődési házban. JU.jan., márc.,
82. 26. A Tehetségért Alapítvány bálján PályaMű díjat kapott Pető Gábor, Kocsis István, Réz Lóránt és Berente Zoltán, akik az általános iskolát városunkban végezték. JU.febr.
83. 26. Nagyszabású kempó versenyen vettek részt a Jászapáti Kígyó Dojó Harcművészeti Sportegyesület tagjai Tökölön, a sportszarnokban. Négy első, nyolc második, tíz harmadik és négy negyedik helyezéssel büszkélkedhettek. JU.márc.
84. 28. A Városi Önkormányzati Képviselő-testület közmeghallgatást tartott a művelődési házban. JH.jan.; 2/2008 Ökjk
85. 30. Az általános iskola diákjai a Tempus Közalapítvány által támogatott Comenius projekt segítségével a németországi Tübingen városában tartózkodtak néhány napot. JU.márc.

Február

86. 04. A művelődési ház és könyvtár nyugdíjas klubjai közös farsangi mulatságot rendeztek a könyvtárban. JU.febr.
87. 05. A múzeum 29-ig tartó kiállításán Káli Kitti bemutatkozása látható. JU.febr.
88. 09. A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola a Művelődési Házban „Csetlik-botlik” regionális táncversenyt rendezett. JH.jan., JU.febr.,márc.; N. február 7.
89. 09. A Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium alapításának 95. évfordulója alkalmából jubileumi koncert és a gróf Széchenyi István-terem avatása zajlott. JU.márc.
90. 23. A Jászapátiak Baráti Egyesülete jótékonyági műsoros estet és bált rendezett, melyen felléptek: Csepregi Éva, Végvári Ádám, Berecz András és a Jászapáti Néptáncosok. JH.febr., JU.febr., márc.; N. február 29.; N. március 1.
91. 27. A képviselő-testület újabb 5 évre Friczné Urbán Magdolnát nevezte ki a Városi Könyvtár és Művelődési Központ igazgatójának. 3/2008 Ökjk

Március

92. 01. Egy hónapig a Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban Budainé Nyitrai Anikó kerámiái voltak láthatók. JU.márc.
93. 08. A Jászkör Egyesület műsoros nőnapi ünnepséget tartott a művelődési házban JU.márc.; 4/2008 Ökjk

94. 08. Az osztrák Oberpullendorf (Felsőpulya) határmenti településen képviselték városunkat Pallagi Márk és Kalmár Patrícia, akik standard tánc-kategóriában első, latin kategóriában harmadik helyezést értek el, a verseny második napján mindkét kategóriában aranyérmeket vehettek át. JU.ápr.
95. 11. A „Ladik” média vetélkedőn iskolánk az ötödik helyezést érte el, a versenyzők: Pócs Katalin, Bolyós Marianna, Barna Vivien, Ádám Flóra és Léhi Anett voltak. Osztályfőnökök: Karácsonyné Lázár Eszter, felkészítőik Mizsei Judit és Bereczki Gábor tanárok. JU.máj.; N. április 12.; N. április 11.; N. február 12.
96. 14. A forradalom és szabadságharc 160. évfordulója tiszteletére fáklyás felvonulást rendezett a város. JH.márc.,ápr.; N.március 14.
97. 15. Az önkormányzat és az általános alapfokú iskola városi ünnepséget rendezett a művelődési házban. JH.márc., ápr.; N.március 14.; N.március 24.
98. 15. A lengyel testvérváros, Lancut delegációja átadta a 250 ezer forintot a Római Katolikus Egyháznak, melyet a templom bejáratának rendbetételére fordítanak. N. április 5.; N. április 3.
99. 17. A gimnáziumban megkezdődtek a Makó Pál-napok. 4/2008 Ökjk
100. 18. A jászberényi Déryné Művelődési Központban a Tarnay Lajos emlékünnepségen, 75 év után, újból felcsendültek Réz Lóránt orgonaművész tolmácsolásában Tarnay kedvelt szerzeményei. R.ápr.
101. 27. A képviselő-testület az egyesített szociális intézmény vezetőjének Tóth Lajosnét bízta meg. 4/2008 Ökjk
102. 28. A Városi Könyvtár és a Rác Aladár Zeneiskola ünnepi műsort rendezett az 50 éve elhunyt Rác Aladár cimbalomművész emlékére. Felléptek a Rác Aladár Zeneiskola tanulói és Unger Balázs cimbalomművész. JH.márc., Ju.máj. N. április 3.
103. 30. A művelődési házban a jászárokszállási Görbe János Színkör nagy sikerrel adta elő a Kaviár c. zenés darabot. JU.márc.; N. március 7.

Április

104. 01. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban Honvisákné tűzzománc munkái voltak láthatók. JU.ápr.
105. 12. A művelődési házban rendezték meg a Jász-Kun Világ Művészeti Szemle megyei döntőjét. JU.ápr.
106. 23. Hamarosan út köti össze Dormándot és Jászapátit. Bajnai Gordon területfejlesztési miniszter szerint a kivitelezés 2009. második negyedében kezdődhet. N. április 23.
107. 26. Farkas István 18 éves fiatalember Martfűn a Jászkun Világ 2008 elnevezésű Gyermekek- és Ifjúsági Művészeti Szemle elődöntőjén első helyezést, a döntőben Nívó díjat kapott. N.április 30.

108. 28. Hiller István oktatási és kulturális minisztertől Utassy Dominika a Magyar Köztársaság Jó tanuló, jó sportoló 2007 kitüntetését vehette át. JU. máj.
109. 30. Elbírálták az Önálló Óvodai Intézmény óvodavezetői állásra kiírt pályázatot. Augusztus elsejétől Pallagi Imrénét bízták meg a vezetéssel. 6/2008 Ökj
110. 30. A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola igazgatói állásra kiírt pályázatot Utsi László nyerte meg. Augusztus elsejétől 5 évre szóló megbízatást kapott. 6/2008 Ökj

 JÁSZBERÉNY²

2007

Június

111. 03. Megtartották a homoki tanyai búcsút, kiállítással emlékeztek az egykori szokásokra = J. 06.09.
112. 05. Megalakult az Erzsébet Kórház Felügyelő Tanácsa = J. 06.09.
113. 08. A három ökoiskola és a helyi cserkészcsapat megalakította a jászberényi Zöldparlamentet = J. 06. 16.
114. 14. Pedagógusnap rendezvény a Déryné Művelődési Központban, jutalmakat kaptak az arra érdemes pedagógusok, arany-, gyémánt és rubindiplomákat adtak át.= J. 06.16.
115. 06. 9-08. 25. A Jászberényi Nyár Vigadalmi Napok programsorozata = Jászberényi Nyár 2007 /Műsorfüzet/
116. 21. Szélvihar söpört végig a Jászságon.= J. 06. 23.
117. 22-24. Jászszentandrás adott otthont a XIII. Jász Világtalálkozóknak, a Jászságért Díjat Antal Domokosné nyugdíjas kocséri pedagógus kapta, jászkapitányá Dávid Sándor népi iparművészt választották. = J. 06. 30.
118. 24. A Jász Múzeum második alkalommal rendezte meg a múzeumok éjszakája című programját. Gasztronómiai bemutató, kiállítás, zenés műsor színesítette a rendezvényt. A Hamza Múzeum a Jászkürt Fogadó épületében Hamza D. Ákos műveiből kiállítást rendezett, bemutatták a jászszentandrás freskókat ismertető új kiadványukat= J. 06. 30.
119. 26. Elhunyt Varga Imre, a Lehel Vezér Gimnázium egykori tanára, az MTA tagja, Jászberény díszpolgára. = J. 07. 07.
120. 28. Az Erzsébet Kórházban megtartották a Semmelweis napi ünnepséget = J. 06. 30.
121. 28-30. Női röplabda versenyt rendeztek Electrolux Kupa – Olimpiai Reménységek Tornája elnevezéssel = J. 07. 07.

² Összeállította: Hasznos Rozália

Július

122. 01. Máté Éva nyugdíjba vonulása után Botkáné Sárközi Ildikó lett a Jászsági Vöröskereszt Területi Szervezetének titkára = J 08. 04.
123. 07. Török küldöttség érkezett Jászberénybe a Barkóca Táncgyűttes vendégeként. = J. 07. 14.
124. 11. Sárközi János fotókiállítása a Jász Honvéd Kaszinóban nyílt meg. A természetfotók a Hajta szépségeit örököltik meg. = J. 07. 14.
125. 13. A Jászberényi Polgári Kör tagjai megemlékeztek az 1919-es Bokányi-féle sortűz áldozatairól. = J. 07. 21.
126. 14. A Jászsági Vendéglátók Egyesülete hatodik alkalommal rendezte meg a Margit-szigeten a Népi Ételek Főzőversenyét. = J. 07. 21.
127. 19-25. A Jászberényben működő Vechtai Baráti Kör tagjai testvérvárosunkba látogattak. = J. 08.04.
128. 21. Tizenkettedik alkalommal rendezték meg az Electrolux Díjugrató Lovasversenyt. Sor került az Electrolux Nagydíj átadására: Kiegészítő rendezvényként főzőversenyt is tartottak. = J. 07. 28.
129. 24. A Jászság szobrairól készült fotókból nyílt kiállítás a Hamza Múzeumban. = J. 07.28.
130. 28. Megnyílt Sisa József képzőművész tűzzománc képekből álló életmű kiállítása a bíróság nagytermében. A Jász Múzeumban mozi-történeti kiállítás nyílt = J. 07. 28.
131. 27-29. A Compexpo Kft. szervezésében a Bercsényi úti Sportsarnokban megnyílt a tizedik, jubileumi Jász Expo. = J. 07. 28.
133. 28. A Palotásy János Vegyeskar megalakulásának 145. évfordulóját a Városi Könyvtár és Információs Központban rendezett kiállítással ünnepelte. = J. 08.04.
134. 28-29. Ismét megrendezték a Rétsági Gyula Nemzetközi Utánpótlás Labdarúgóturnát. = J. 08. 04.

Augusztus

135. 07.28 - 08.04. A Jászság Népi Együttes Víz utcai székházában zajlottak a XXVI. Nemzetközi Táncházt és Zenésztábor rendezvényei. = J, 08. 11.
136. 1-5. XVI. Csángó Fesztivál. Bemutatták a Jászság Népi Együttes új műsorát, a Boldog lelkek táncát, felléptek a csángó együttesek és egyéb külföldi táncsoportok = J. 08. 11.
137. 03. Első alkalommal került sor a Magyar-magyar konferencia megrendezésére. Témája a csángók helyzete és a magyar nyelv tanítása Moldvában. = J. 08.11.
138. 04. A Szatmári László Jászsági Méhészegyesület huszadik alkalommal rendezte meg a Nemzetközi Mézvásárt. Mézkirálynővé Szulyák Erzsébetet választották. A szakma problémáiról konferenciát rendeztek = J. 08.11.

139. 04. 13. Jász Kupa Görkorcsolyaverseny a Jászberényi SE rendezésében = J. 08. 11.
140. 10. A Római Katolikus Szeretotthon Szent Klára nevét vette fel = J. 08. 18.
141. 15-19. Önkormányzati delegáció látogatott testvérvárosunkba, Vechtába = J. 08. 25.
142. 16. A Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó Jászsági Egységes Pedagógiai Szakszolgálat néven működik tovább, és szervezetileg a Jászsági Többcélú Társuláshoz tartozik. = J. 09. 08.
143. 16-19. A Déryné Vegyeskar vendégszereplése az olaszországi Vigonzában. = J. 09.08.
144. 18. Portelken negyedik alkalommal rendeztek falunapot = J. 08. 25.
145. 20. Suhaj Csilla, a Déryné Művelődési Központ igazgatóhelyettese Wlassics Gyula-díjat kapott. A jászberényi városi ünnepség szónoka Kovácsy Zsombor, az Egészségbiztosítási Felügyelet elnöke volt, a megemlékezés tűzijátékkal és utcabállal zárult. = J. 08. 25.

Szeptember

146. 01. Az Önkormányzat döntése alapján az Erzsébet Kórház neve Szent Erzsébet Kórházra változott = J. 11.24.
147. 05. Magyar Termék Nagydíjat kapott az Electrolux Lehel egyik porszívója. = J. 09. 22.
148. 06. Velkeiné Pócz Ilona művésztanárr kiállítása Budapesten nyílt meg = J. 09. 15.
149. 7-8. A GAS Killers MC Motoros Egyesület első alkalommal rendezte meg Jászberényben, Portelek helyett, a találkozót. = J. 09 15.
150. 15-21. A Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesülete Kodály születésnapjára zenei ihletésű műalkotásokból rendezett kiállítást a Jászkürt Fogadóban. = J. 09. 22
151. 16. A Jászberényi SE teniszszakosztálya rendezte meg az Electrolux Kupa Országos Korosztályos Teniszversenyt. = J. 09. 22..
152. 16. Lemondott országgyűlési mandátumáról Kis Zoltán, aki az SZDSZ listás képviselője volt. Előzőleg három alkalommal a Felső-Jászság egyéni képviselője volt = J. 09. 15.
153. 18. Harmadik alkalommal rendezték meg a SZIE Alkalmazott Bölcsészeti Karán és a Gyakorló Általános Iskolában a Fogyatékosok Sport- és Kulturális Napját. = J. 09. 22.
154. 22. Jászberény Város Cigány Kisebbségi Önkormányzata tizenötödik alkalommal rendezte meg a Jászsági Cigánynapot. = J. 09.29.
155. 27. A Városvédő és Szépítő Egyesület szervezésében Déryné Széppataki Rózára emlékeztek. A Déryné emléklakettet Egervölgyi Józsefné kórustag és Ferencz Sándor karnagy kapta. = J. 09. 29.

156. 28. A Hajta-Öregerdő-Neszûr Közhasznú Egyesület kezdeményezésére a polgármester és önkormányzati képviselők részvételével fórumot rendeztek a külterületek problémáiról = J. 10. 06.

Október

157. 02. A Városi Könyvtár és Információs Központ galériájában megnyílt Kiss Bertalan jászdózsai származású amatőr festő tárlata. = J. 10. 06.
158. 3-4. A Jász Múzeum szervezésében a Városházán rendezték meg A nő a Jászkunság társadalmában című konferenciát = J. 10. 06.
159. 06. Az aradi vértanúkra emlékeztek a 48-as emlékműnél a Jászberényi Polgári Kör tagjai, a Városvédő és Szépítő Egyesület a Fehértói temetőben tartotta ünnepségét. = J. 10. 13.
160. 06. Tizenhatodik alkalommal rendezte meg a Polgármesteri Hivatal és a Jászsági Diáksport Bizottság a Hajta 50/80 Kerékpáros Teljesítménytúrát = J. 10. 13.
161. 06. A Bercsényi úti Sportcsarnokban rendezték meg a Taekwon-do Gyermekek, Serdülő és B-kategóriás Egyéni Magyar Bajnokságot. = J. 10. 20.
162. 10-11. Az Electrolux Lehel adott otthont a Gépipari Tudományos Egyesület XXI. Háztartási Készülék Szemináriumának = J. 10. 20.
163. 11. Az elődöntézmény alapításának kilencvenedik évfordulóját ünnepelte a SZIE Általános Bölcsészeti Kara. Az ünnepség részeként két emléktáblát is, Máté György műveit, lepleztek le. = J. 10. 13.
164. 14. A Tuti-Peso Kft. kilencedik alkalommal rendezte meg a Jászkürt Futófesztivált = J. 10. 20.
165. 18. A jászberényi Hajta pusztán született Muharay Elemér népművelőre előadásokkal emlékeztek a Dérnyé Művelődési Központban, az intézmény falán felavatták emléktábláját = J. 10. 20
166. 19. Három helyszínen zajlottak a Városi Egészségnap rendezvényei. = J. 10. 27.
167. 20. A Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre a Ferences templomban szentmisével, a Szent Vendel szobornál emlékbeszéddel tisztelgett a pásztorok védőszentjének = J. 10. 27.
168. 21. A Barkóca Gyermekek Néptáncgyűttes a Bercsényi úti Sportcsarnokban jubileumi műsorral emlékezett megalakulásának huszadik évfordulójára = J. 10. 27.
169. 22. Testvérvárosunkban, Vechtában megnyílt Palkó Tibor festő és Máté György szobrász kiállítása = J. 11. 03.
170. 23. Az 1956-os forradalomra a Ferences templomban szentmisével emlékeztek. Az emlékműnél az ünnepi műsort a Klapka György SZKI diákjai rendezték, itt Ádám Károly, az Intézmény történelemtanára mondott beszédet. A Városháza előtt Korompai Béla emlékezett = J. 10. 27.

171. 27. A Jászsági Vendéglátók Egyesülete, a Pince Kft. és a Co-op Star Zrt. negyedik alkalommal rendezte meg a Berényi Borünnepet. Városunkat a Türipincészet képviselte. = J. 11. 03.

November

172. 03. A Déryné Művelődési Központban a nagykátai úti laktanyában 1967-ben megalakított 92. Rakétaosztályra emlékeztek = J. 11. 10.
173. 04. A Jászberényi Polgári Kör emlékműsorral tisztelgett az 1956-os szovjet bevonulás áldozataira. A Déryné Művelődési központban zenés irodalmi műsor hangzott el, a Nagyteplom előtti emlékkönél gyertyát gyújtottak = J. 11. 10.
174. 08. Gedei József polgármester a Beszállítói Tudásközponttal kapcsolatos fejleményekről tartott sajtótájékoztatót = J. 11. 10.
175. 09. A Szociális Munkások Világnapja alkalmából a Városházán tartott ünnepségen Czakó Viktorné, az Olajág Jász Mozgássérültek Egyesületének vezetője Szociális díjat kapott = J. 11. 17.
176. 12. Szolnokon bemutatták a megye gazdaságát elemző TOP 50 című kiadványt. A rangsor élén legnagyobb árbevételű vállalként az Electrolux Lehel áll, a 2006-os év vállalkozása díjat a Co-op Star Zrt. kapta. = J. 11. 17.
177. 16. A Déryné Művelődési Központban kiállított tablókön mutatták be a huszárlaktanya átalakítására és a Jászberényi Beszállítói Tudásközpont megvalósítására vonatkozó látványtervet. = J. 11. 24.
178. 24. Ünnepi hangversenyt rendezett a Palotásy János Vegyes Kar alapításának 145. évfordulójára. = J. 12. 01.
170. 26. Elhunyt Székely András gyermekgyógyász főorvos, Jászberény díszpolgára. December 5-én a Fehértói temetőben temették el. = N. 12. 01.
179. 29. A Déryné Művelődési Központban megalakulásának huszadik évfordulóját ünnepelte a Városvédő és Szépítő Egyesület. A szervezet történetét fotókiállítás és kiadvány örökítette meg. = J. 12. 08.

December

180. 01. Tamás Zoltán lett a Klapka György Szakközép- és Szakiskola új igazgatója. = J. 12. 08.
181. 04. A Jászsági Diáksport Bizottság a Városházán ünnepség keretében jutalmazta a Diákolimpia országos döntőiben érmes helyezést elért tanulókat és felkészítőiket. = J. 12. 08.
182. 29. A Belvárosi Általános Iskola Sportcsarnokában rendezte meg az önkormányzat egészségügyi és sportbizottsága az Óévbúcsúztató sport- és egészségnapot. = J. 2008. 01. 12.

2008

Január

183. 12. A doni katasztrófa áldozataira emlékeztek, a Szentkúti templomban szentmisével, a II. világháborús emlékműnél gyertyagyújtással és koszorúzással. = J. 01. 19.
184. 17. A JSE-Vasas Utánpótlás Labdarúgó Szakága és a Puskás Akadémia Felcsúton együttműködési megállapodást írt alá. = J. 01. 19.
185. 18. A Városi Könyvtár és Információs Központban nyílt meg Velkeiné Pócz Ilona életmű kiállítása. = J. 01. 26.
186. 19. A Jászsági Menedzser Klub Egyesület a Déryné Művelődési Központban rendezte meg kilencedik alkalommal a Menedzser bált. = J. 01. 26.
187. 22. A Magyar Kultúra Napja: Jászberény kulturális és oktatási szakemberei országos és helyi kitüntetésekkel, elismeréseket vehettek át. Barkó Endre a SZIE ABK dékánja Kiss Árpád-díjat, Szabó Jánosné könyvtárigazgató Bibliotéka Emlékérmét, Telek Béla művésztanár Jász-Nagykun-Szolnok Megye Művészeti Díját kapta. = J. 01. 26.
188. 26. A Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre XV. Gazdabáljának helyszíne a Déryné Művelődési Központ volt. = J. 02. 02.

Február

189. 02. A Bercsényi úti sportsarnokban rendezték meg nyolcadik alkalommal a Jótékonsági Keresztény bált. = J. 02. 09.
190. 06. Megnyílt a SZIE ABK udvarán Jászberény új műjégpályája. = J. 02. 09.
191. 07. A polgármester meghívására városunkba látogatott Ternyák Csaba egri érsek. = J. 02. 09.
192. 09. A Városvédő és Szépítő Egyesület a tizenkilencedik alkalommal rendezte meg a Jász bált. A bálkirálynői címet Gál Dobos Beáta érdemelte ki, a bál hercege Gál Péter lett. = J. 02. 16.
193. 12. A Klapka György Szakközép- és Szakképző Iskola és az Electrolux Lehel Kft. sikeres közös pályázata eredményeként átadták az Electrolux felújított tanműhelyét. = J. 02. 16.
194. 16. A Gépipari Tudományos Egyesület Háztartási Gépek Szakosztálya tizennegyedik alkalommal rendezte meg a műszakiak bálját a Déryné Művelődési Központban. = J. 03. 01.
195. 19. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság első fokon ítéletet hirdetett a Taczman-gyilkosság ügyében. = J. 02. 23.

Március

196. 1-2. Károkat is okozó szélvihar a Jászságban. A legnagyobb erejű szellőkések Jászárokszálláson és Jászberényben voltak. = J. 03. 08.

197. 07. A Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre Székházában találkoztak a kiskun, nagykun és jászk Kapitányok. Céljuk az éves programok egyeztetése volt. = J. 03. 14.
198. 11. Az Electrolux Lehel Kft. porszívógyára jászberényi működésének tízéves évfordulóját ünnepelte = J. 03. 14.
199. 15. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eseményeire emlékeztek. A műsort a Jászság Népi Együttes és a Viganó Alapfokú Művészeti Intézmény táncosai szolgáltatták. A Déryné Művelődési Központban szavalóversenyt rendeztek. = J. 03. 21.
200. 18. A Jász Múzeumban Tarnay Alajos emlékestet rendeztek halálának 75. évfordulóján. Az ünnepségen a dalköltő, zeneszerző USA-ban élő rokonai is megjelentek. = J. 03. 21.
201. 28. Innovációs Nagydíjat kapott az Electrolux Lehel Kft. Nyíregyházi Hűtőszekrénygyára. = J. 04. 05.

Április

202. 01. A Déryné Művelődési Központban rendezték meg a Sportleg-díjak átadó ünnepségét. = J. 04. 05.
203. 2-3. A Város napja rendezvényei: történelmi, városismereti vetélkedő. Az ünnepség szónoka Katona Tamás történész volt. A Jászberény Város Díszpolgára címet Szatmári Zoltán vállalkozó kapta, Pro Urbe díjas lett Tábi István nyugdíjas mérnök. Közszolgálati Életmű- és Közszolgálati Nívódíjban több közalkalmazott részesült. = J. 04. 05.
204. 09. A Jász Múzeumban megnyílt Faragó László fotós, helytörténész „Jászberény városvédő szemmel” című kiállítása. = J. 04. 12.
205. 14. Ünnepélyes keretek között átadták a Ferences templom felújított orgonáját = J. 05. 03.
206. 15. A Jász Múzeumban került sor Selmeczi László régész „Nemzeti ereklyénk, a Jászkürt” című könyvének bemutatójára. = J. 04. 19.

Május

207. 01. A hűtőgépgyári sportpályán zajlottak a májális rendezvényei. Ünnepi műsorral indult a felújított városi strand nyári szezonja. A polgármester díszreggelire hívta a városunk érdekében sokat tevékenykedő nyugdíjasokat. = J. 05. 10.
208. 08. A Belvárosi Általános Iskola Székely Mihály Tagintézménye negyvenedik alkalommal rendezte meg a névadóra emlékező ünnepséget A Székely Mihály emlékplakettet Mizsei Beatrix diák kapta. = J. 05. 17.
209. 12-17. A Barcelonában megrendezett Nemzetközi Utánpótlás Labdarúgótornán a Jászberényi SE U-13-as csapata ezüstérmes lett. = J. 05.24.

210. 15-17. A „Reneszánsz napok” rendezvényei Jászberényben. A díszvendég testvérvárosunk, Conselve önkormányzatának küldöttsége volt. Olasz gasztronómia bemutató is volt, néptáncosok és zászlóforgatók is felléptek. = J. 05. 24.
211. 16. Jászberényben tartotta országos küldöttgyűlését a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége. Emléktáblát állított a KÉSZ helyi csoportja a Ferences kolostor falán = J. 05. 24.
212. 17. Tizenhetedik alkalommal rendezték meg a Hajta 20/30 Gyalogos Teljesítménytúrát. = J. 05. 31.
213. 21. Hosszú szünet után Jászberény ismét benevezett a Kihívás napja / Challenge day/sportversenyre. Városunk kategóriájában a 6. helyen végzett. = J. 05. 31.
214. 24. A Honvéd Jász Kaszinó Bercsényi úti székházának falán az egykor városunkban működött 92. rakétaosztályra emlékezve, a Rakétások Baráti Köre kezdeményezésére emléktáblát avattak. = J. 05. 31.
215. 29. A Városvédő és Szépítő Egyesület ismét megrendezte a Vásárhelyi István emlékünnepséget. A Vásárhelyi emléklapoktetet Baráth Miklós városvédő és Molnár Tamás, a Berénykom Kft. ügyvezetője kapta. = J. 05. 31.
216. 30. A Lehel Vezér Gimnázium első emeletén emléktáblát avattak az intézmény egykori cserkészcsapata emlékére. J. 06. 07.
217. 31. A Hősök napján szentmisével, a II. világháborús emlékműnél koszorúzással emlékeztek a háborúk áldozataira. Az ünnepi beszédet Gömöri Árpád tanár mondta. Az emlékmű együttes újabb neveket tartalmazó oszlopát is felavatták = J. 06. 07.
218. 31-06. 01. A Nemzeti vágta budapesti rendezvényein a Lehel kürtöt is bemutatták. A jászberényi Molnár Levente a lovasversenyen harmadik lett. = J. 06. 07.

JÁSZDÓZSA³

2007

Július

219. jún. 26 - júl. 6. IX. Dósai Alkotótábor. D. augusztus
220. 6-8. A XIII. Dósai Napok rendezvényei. A díszünnepségen köszöntőt mondott Bollók Ferenc, Szerencsés István polgármester átadta Hargitai Géának és Gyurkó Juliannának a „Jászdózsáért” Kitiüntető Díjat. A IX. Dósai Alkotótábor, a Bozóky János Kulturális Egyesület, az Erdős Gondozóház Központ kiállítása. Kóródi Anikó és Réz Lóránt ének-orgona koncertje. Római Katolikus Templomban Hargitai Géza, Kossuth díjas hegedűművész, Gyurkó Julianna

³ Összeállította: Gulyás Erzsébet

- gordonkaművész és gyermekeik hangversenye, vendégük volt Sebestyén Márta népdalénekes. D. augusztus
221. 13. Polgárörtség közgyűlés és tisztújítás. Az új elnök Orosz Tibor lett. D. augusztus
222. 20-22. IV. Lehel Vezér Napok megrendezése: íjásverseny, strucctojás sütőverseny, Máté Péter emlékműsor, a „Magyarok Hangja” Kórus fellépése. D. augusztus
223. 27. A Közösségi Ház műszaki átadása. D. augusztus

Augusztus

224. 01. Varga Andrászt Jászfákóhalma plébánosnak nevezték ki, hozzá tartozik Jászdózsa is. D. augusztus
225. 01. Családsegítő és Gyermejkölési Szolgálat és a Vöröskereszt helyi szervezete használt cikkeket árusító üzletet nyitott a volt kultúrházban. D. augusztus
226. 11. Ekletik Fesztivál. D. október
227. 18. Rally verseny a Dósa Kupáért. D. október
228. 20. Az augusztusi ünnepség. D. október

Szeptember

229. 13. Nagy Andrea lemondott képviselői mandátumáról, helyébe Nyúlne Kövér Melinda került, aki le is tette az esküt. A Településfejlesztési, Idegenforgalmi, Művelődési, Oktatási, Ifjúsági és Sport Bizottság megüresedett helyeire új tagok kerültek, Dér Katalin és Mákszem Béla. D. október
230. 29. A Közösségi Ház ünnepélyes avatása. D. október

Október

231. 08. Összefogás a könyvtárakért program keretében, a könyves vasárnapon, a Községi Könyvtár nyitva tartott 10 órától 18 óráig. D. október
232. 12-13. Galambos Levente, a Jászberényi SE Taekwon-do Szakosztály sportolója Fiumében Nemzetközi Kupán vett részt. D. december
233. 14. A „Dósai” Honismereti Szakkör hagyományos kukoricatörést tartott. D. december

November

234. 10. A jászok bemutatkoztak a Nemzeti Múzeumban: a „Dósai” Honismereti Szakkör tagjai fűzfavesszőből kast fontak, pörkölttortával és más finomságokkal kínálták a látogatókat. D. december
235. 14. Elhunyt Gulyás Béla címzetes esperes, nyugalmazott plébános 84 éves korában. D. december
236. 17. „Fokhagymások” I. Koszorús Bálja a Közösségi Házban. D. december

December

237. 08. A „Dósai” Honismereti Szakkör Mikulás napi ünnepsége és közgyűlése. D. 2008. február
238. 15. Jászdózsai Sport Egyesület éves közgyűlése. Az egyesület új elnöke Kovács István. D. 2008. február
239. 20. Falukarácsonyi ünnepség, köszöntőt mondott Varga András plébános és Szerencsés István polgármester. A műsorban felléptek a Mocorgó Óvoda óvodásai, a Bozóky János Általános Iskola tanulói, valamint a „Dósai” Honismereti Szakkör Népdalköre és versmondói. D. december

2008

Január

240. 12. A Doni katasztrófáról megemlékezett Gulyás János nyugdíjas pedagógus. D. február.
241. 19. A Görbe János Színkör (Jászárokszállás) előadta Csiky Gergely - Fényes Szabolcs - Szenes Iván: Kaviár című zenés vígjátékát. D. 2007. december

Február

242. 15. Mesemondó verseny a Községi Könyvtárban. D. április

Március

243. 01. Sportbál a Tarnamenti 2000 Zrt. ebédlőjében. D. április
244. 6-7. Lakitelken a „Mátyás király utódai” országos történelem verseny döntőjében vettek részt az általános iskola felső tagozatos tanulói. D. április
245. 08. Honismereti találkozó: a jászapáti Vándorfy János honismereti szakkör és a jásztelki Akácvirág népdalkör látogatott el Jászdózsára. D. április
246. 15. Hargitai Géza Kossuth-díjas hegedűművésznek a Magyar Köztársaság Elnöke a „Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal” kitüntetést adományozta. D. április
247. 15. Március 15-i ünnepség. D. április
248. 19. Általános iskolások a Szigligeti Színházban megnézték az Oliver című musicalt. D. április

Április

249. 11. Általános iskolás tanulóknak szavalóverseny a könyvtárban. D. április

Május

250. 01. Jászszentlászló 135 éves évfordulóján a község küldöttsége is részt vett. Dózsai lakodalommal kapcsolatos tárgyakból kiállítást rendeztek. A díszünnepeken Vajda Anna alpolgármester mutatta be a települést. D. június
251. 01. Majális a néphagyományok jegyében. D. június

252. 08. Az „Őseink nyomában” megyei honismereti pályázaton 16 tanuló vett részt, és jó eredményeket értek el. D. június
253. 10. Szemétygyűjtési akció. D. június
254. 15. Törökszentmiklóson az énekes és hangszeres szőlisták országos minősítésen Elek Erzsébet ezüst fokozatot ért el. D. június
255. 16. Szent János úsztatás, közösen a jászteleki és a jászjákóhalmi honismereti szakkörrel. D. június

Június

256. 06. Uniós-nap a gyerekeknek vetélkedővel, az európai országok ételeinek készítése és ország-ismertetők készítése. D. június
257. 07. A Paksy Rendezvénypark nyári programjának megnyitója bográcsozással. D. június
258. 15. II. Országos Bionap a Kelet-Magyarországi Biokultúra Szövetség, a Kelet-Magyarországi Biokultúra Egyesület és a Tarnamenti Zrt. szervezésében. A szakmai nap keretében előadások hangzottak el, főzőversenyt rendeztek. Ökiskolák tanulóinak vetélkedőt szerveztek, a standokon biotermékeket mutattak be. D. június

JÁSZJÁKÓHALMA⁴

2007

Szeptember

259. 01. Ismét régi fényében pompázik a szélmalom. Helyreállították a malom vitorláját, amit a szél letépett Jászjákóhalmán. (N. 09. 01.)
260. 04. Hagyományos bemutató a Kertbarát Körben. A Jákó Kertbarát Kör közel 20 éve szervezi őszi terménybemutatóját. (N. 09. 04.)
261. 12. Jákóhalmi gyűjtemény. 40 éve nyílt meg a Horváth P. Honismereti Szakkör helytörténeti gyűjteményének állandó kiállítóterme. (N. 09. 12.)
262. 19. Jákóhalmán helyrehozták a csapatnévadó sírját. A László Gergely hagyományörző gyermekcsapat helyreállította névadója sírját a temetőben. (N. 09. 19.)
263. 27. Zajlik az adategyeztetés a plusznormatívákért. A községünket is magába foglaló intézményfenntartó társulásban ezekben a napokban zajlik a diákok végső regisztrációja. (N. 09. 27.)
264. 27. A jákóhalmi kertbarátok ismét kirándulást tettek. Ellátogattak a szigetszentmiklósi virágkiállításra. (N. 09. 27.)

Október

265. 06. Kirándultak. A Tájak- Korok -Múzeumok tagcsoportja egynapos szlovákiai kirándulásra indult. (N. 10. 06.)

⁴ Összeállította. Kiss Béláné

266. 18. A Félegyházi Madonna jákóhalmi változata a Magyar Nemzeti Múzeum Végtelen Utazás című kiállításán látható. (N. 10. 18.)

November

267. 02. Emlékeznek. Gyertyagyújtással emlékeztek az I és a II. Világháború áldozataira Jászfákóhalmán. (N. 11. 02.)
268. 03. Világbajnoki bronzérem Szaratovból. Az orosz pályán is „élt, mint hal a vízben” a két jászsági pecás /egyikük: Lukácsi Béla – jákóhalmi/. (N. 11. 03.)
269. 12. Egykori jó szomszédot hívtak meg. A honismereti szakkör vendége volt Nemoda István Miniszteriumi főosztályvezető. (N. 11. 12.)
270. 20. Meggyalázott emlékmű. Jászfákóhalmán nagy megdöbbenést váltott ki, hogy néhány hete elloptak 3 bronztáblát a II. Világháborús emlékműről. (N. 11. 20.)
271. 17. Ünnepeltek és emlékeztek a Jákóhalmiak. A napokban ünnepelte 35. születésnapját a Jákó Kertbarát Kör. (N. 11. 27.)
272. 28. Misével emlékezett meg névadójáról a gazdakör. A Gubicz András Gazdakör misét mondatott névadója és felesége tiszteletére. (N. 12. 03.)

December

273. 01. Előadás. Lakossági fórumot tartott Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a jákóhalmi gazdakörben a községet is érintő európai uniós programokról. (N. 12. 01.)
274. 15. Ajándékoztak. A jákóhalmi Ficsek K. Szociálisan Rászorultakért Alapítvány karácsonyi csomagokat juttatott el a rászorulókhöz. (N. 12. 15.)
275. 18. Adóemelésről is döntöttek a koncepció elfogadásakor. A helyi adók szerény mértékű emeléséről is döntött a képviselő-testület Jászfákóhalmán. (N.12. 18.)
276. 18. Elfogadták a rendezési tervet. A képviselő-testület elfogadta a település rendezési tervét, mely 2008. 01. 01-vel lép hatályba. (N. 12. 18.)
277. 24. Új helyszínen mutatkozott be a Népdalkör, a helyi Szent Jakab Templomban adtak műsort a karácsonyi mise előtt. (N. 12. 27.)
278. 27. Népi ételekkel búcsúztatják az évet. A helyi Horváth Péter Honismereti Szakkör évzáró összejövetelén egy-egy népi étel megfőzése szerepel, most töltött káposzta készül. (N. 12. 22.)
279. 27. Nyúl fogással foglalkoztak a téli időben. A jákóhalmi Béke Vadásztársaság 60 éves múltja tekintetűre, a napokban élőnyúl befogást szerveztek. (N. 12. 24.)
280. 27. Varga András plébános vezetésével zarándokútra indultak, Kodály Zoltán születésének 125. évfordulója tiszteletére a budapesti Operaházba látogattak el. (N. 12. 27.)
281. 28. Jákóhalmán tanácskoztak a Jászágért díjasok. Eldöntötték, hogy az eddigi kitüntetettek életművéből reprezentatív kötetet állítanak össze. (N. 12. 31.)

2008.

Január

281. 11. A templom világítására fordítják a bevételt. Az idén első alkalommal szerveztek jótékonyági kereszténybált Jászfákóalmán. (N. 01. 15.)
282. 12. A gyászos napon gyertyagyújtás Jászfákóalmán. A doni áttörés napjára emlékeznek. (N. 01. 09.)
283. 15. Rászakadt a plafon a térképre. Rossz állapotban a helytörténeti gyűjtemény folyosója. (N. 01. 15.)
284. 18. Több mint öt évtizede báloznak a gazdák. Az idén is a Gazdabál nyitotta meg a farsangi rendezvények sorát Jászfákóalmán. (N. 01. 26.)
285. 22. Örökség serleget kaptak a jákóhalmi felfedezők. (A László Gergely hagyományörző csapat Fodor István Ferenc vezetésével). (N. 02. 05.)
286. 22. Mikor lesz burkolt az út? A Bartók Béla utca lakói többször is jelezték, hogy járhatatlan az utca, egy ideje pedig már közvilágítás sincs. (N. 01. 22.)
287. 25. Meggyalázták ismét a hősök emlékművét. Ellopták a negyedik bronztáblát is a hősi emlékműről. (N. 01. 25.)
288. 26. Évről évre több pampuskát sütnek. Hagyományos népi étel elkészítésével versenyeztek Jászfákóalmán a Jákö Kertbarát Kör tagjai

Február

289. 02. Iparos bált tartottak Jászfákóalmán. Hetvennyolcadik iparos bálját tartotta a Jáköhalmi Ipartestület a napokban. (N. 02. 04.)
290. 14. Bevált. 2007-től évente 3 alkalommal rendeznek véradást Jászfákóalmán. (N. 02. 18.)
291. 23. Megkoszorúzták a neves történetíró emléktábláját. A jákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör tagjai minden évben megkoszorúzzák névadójuk emléktábláját a jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban. (N. 02. 23.)
292. A héten több civil szervezet is megemlékezett a kommunizmus áldozatairól Jászfákóalmán. (N. 03. 01.)

Március

293. A jákóhalmi fiatalok szép eredményei. Jászárokszálláson az Árok Kupa kempokarate versenyen első helyezést értek el. (N. 03. 11.)

Április

294. 11. Megköszönték a szervezőknek. 20 éves a Hagyományörző Tavaszi Hadjárat. (N. 04. 11.)
295. 18. Bevezették az internetet a jákóhalmi Gubicz András Gazdakör épületébe. (N. 04. 18.)
296. 29. Tábla a vércsetelepről. Jászfákóalma-Jászberény határán nemrég új természetvédelmi táblát helyeztek el. (N. 04. 29.)

Május

297. 01. Az egykori puszta vendégül látta az anyatelepüléseket. Jászszentlászló önálló településsé válásának 135. évfordulóját ünnepelte, ahová meghívták az egykori anyaközségek képviselőit is. (N: 05. 10.)
298. 10. Egyházi és világi programok tették színessé a pünkösödöt. Felszentelték a plébánia udvarán a Szent Erzsébet szobrot, sétányt neveztek el róla, délután pedig csikós- és lovasbemutatót rendeztek. (N. 05. 15.)
299. 11. Ismét elmentek a Jákóhalmiak a zarándokhelyre. Pünkösdkor a jákóhalmiak mindig felkeresik a mátraverebély-szentkuti búcsújáróhelyet. (N. 05. 13.)
300. 16. A vízen járók szentjéről emlékeztek a Zagyvánál. Néhány évvel ezelőtt Jászfákóhalma kezdeményezésével kezdtek el megemlékezni Nepomuki Szent Jánosról. (N. 05. 20.)
301. 24. Jászberény elutasította a kistérségi iskola tervét. Jászberény nem kíván csatlakozni a Jászsági Többcélú Társulás által létrehozandó térségi általános iskolához. (N. 05. 24.)

Június

302. 03. Öt évvel ezelőtt alakult meg Jákóhalmán a Jászsági Honismereti Egylet, melynek évfordulós ülése Jásziványban volt.
303. 19. Egnapos kirándulás keretében „tesztelte” az átjárható határokat a honismereti szakkör. A lengyelországi Zakopanében jártak, és útba ejtették a szlovákiai Újlesznát; Hegyfokya Kabos pap-meteorológus (volt jákóhalmi káplán) szülőfaluját.
304. 27. A pusztamonostori jász világtalálkozón H. Bathó Edit mutatta be Fodor István Ferenc: Jászfákóhalma története című könyvét.

Július

305. 01. A Jászfákóhalma történetét bemutató könyv hazai bemutatója alkalmával kapták meg az előfizetők a művet, melyet a szerző dedikált a Gazdakörben.
306. 26. Negyedik alkalommal rendezte meg a Gubicz András Gazdakör a környező népdalkörök találkozóját a Jakab-napi búcsú szombatján.

Augusztus

307. 04. Három hagyományörző diák (Domonics Gábor, Nagy Kristóf, Papp Krisztián) hazaérkezett a nyolc napos sárospataki táborból.
308. 11. A honismereti szakkör tagjai köszöntötték 94. születésnapján legöregebb tagjukat (s egyben a község legöregebb emberét), Kovács Sándort, aki több mint 3 évtizede tagja a közösségnek.

T Á R G Y M U T A T Ó

Apáti nevű helységek találkozója	25
aratónap	21-22
autómentes nap	41, 44
bál	62, 63, 64, 68, 82, 90, 186, 187, 189, 192, 194, 236, 243, 281, 284, 289
Barkóca Néptáncegyüttes	123, 168
Belvárosi Általános Iskola sportcsarnoka	161, 168, 182
Berényi Borünnep	171
Beszállítói Tudásközpont	174, 177
Bibliotéka Emlékérem	187
Brüsszel	54
búcsú	111
Cigány Kisebbségi Önkormányzat	32, 154
Comenius program	59, 85
Compexpo Kft.	131
Conselve	210
Co-op Star Zrt.	171, 176
Csángó Fesztivál	136
cserkészmozgalom	113, 216
Déryné Művelődési Központ (ld. DMK)	
Déryné Vegyeskar	143
Déryné-émlékünnepség, emlékplakett	155
diákolimpia	181
divatbemutató	78
DMK	100, 114, 165, 172, 173, 177, 179, 186, 188, 194, 202
Dósai Napok	220
Egyházi Népegyesület Találkozó	34
Electrolux Lehel Kft.	147, 162, 176, 193, 198, 201
Electrolux Díjugrató Lovasverseny	128
Emléktábla, emlékmű	163, 165, 211, 214, 216, 217, 270, 287, 298
Erzsébet kórház /ld. még Szent Erzsébet Kórház/	112, 120
Európai Unió	54
Az Év Sportolója	74
Az Év Vállalkozása	176
falunap	144
farsang	86, 284
Félegyházi Madonna	266
fogyatékosok, fogyatékkal élők	42, 153

T Á R G Y M U T A T Ó

Apáti nevű helységek találkozója	25
aratónap	21-22
autómentes nap	41, 44
bál	62, 63, 64, 68, 82, 90, 186, 187, 189, 192, 194, 236, 243, 281, 284, 289
Barkóca Néptáncegyüttes	123, 168
Belvárosi Általános Iskola sportcsarnoka	161, 168, 182
Berényi Borünnep	171
Beszállítói Tudásközpont	174, 177
Bibliotéka Emlékérem	187
Brüsszel	54
búcsú	111
Cigány Kisebbségi Önkormányzat	32, 154
Comenius program	59, 85
Compexpo Kft.	131
Conselve	210
Co-op Star Zrt.	171, 176
Csángó Fesztivál	136
cserkészmozgalom	113, 216
Déryné Művelődési Központ (ld. DMK)	
Déryné Vegyeskar	143
Déryné-émlékünnepség, emléktábla	155
diákolimpia	181
divatbemutató	78
DMK	100, 114, 165, 172, 173, 177, 179, 186, 188, 194, 202
Dósai Napok	220
Egyházi Népegyeztetés Találkozó	34
Electrolux Lehel Kft.	147, 162, 176, 193, 198, 201
Electrolux Díjugrató Lovasverseny	128
Emléktábla, emlékmű	163, 165, 211, 214, 216, 217, 270, 287, 298
Erzsébet kórház /ld. még Szent Erzsébet Kórház/	112, 120
Európai Unió	54
Az Év Sportolója	74
Az Év Vállalkozása	176
falunap	144
farsang	86, 284
Félegyházi Madonna	266
fogyatékosok, fogyatékkal élők	42, 153

fotó, fotókiállítás	124, 129, 179, 204
főzőverseny	22, 126, 128, 258, 278
GAS Killers MC Motoros Egyesület	149
Gépipari Tudományos Egyesület	162, 194
görkorcsolya	139
Gubicz András Gazdakör	272, 295, 306
gyilkosság	195
Hagyományörző Tavaszi Hadjárát	294
Hajta	124
Hajta-Öregerdő-Neszûr Közhasznú Egyesület	156
Hajta-túra	160, 217
Hamza Múzeum és Jász Galéria	118, 129
hangverseny	13, 75, 89, 100, 102, 178, 220
hastánc	52
Hétszínvirág Táncegyüttes	25, 40, 76
honismereti mozgalom	51, 233, 234, 237, 245, 252, 255, 261, 269
horgászat, halfogás	268
Horváth P. Honismereti Szakkör	261, 278, 291, 308
Hősök napja	217
Huszárlaktanya	177
Innovációs Nagydíj	201
internet	35, 295
intézményvezető	91, 101, 109, 110, 180
Ipari- Kereskedelmi- Vendéglátóipari Szakképző Iskola	68
író-olvasó találkozó	53
István Király Általános Iskola	14
Jákó Kertbarát Kör	260, 264, 271, 288
Jász bál	192
Jász Expo	131
Jász Honvéd Kaszinó	124, 214
Jász Múzeum	118, 130, 158, 200, 204, 206
Jász Világtalálkozó	117
Jászapáti 2000 Mg. Zrt.	28, 70
Jászapáti Színjátzó Kör	60
Jászapáti Városért	27
Jászapátiak Baráti Egyesülete (JABE)	22, 90
Jászberény Város Díszpolgára	119, 203
Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre	167, 188
Jászberényi Nyár	115
Jászberényi Polgári kör	125, 159, 173

Jászdózsáért Díj	220
jászkapitány	117, 197
Jászkör Egyesület	93
Jászkürt Fogadó	150
Jászkürt Futófesztivál	164
Jász-Nagykun-Szolnok Megye Művészeti Díja	187
Jászság Népi Együttes	136, 199
Jászságért Díj	117
Jászságért Díjasok	281
Jászsági Cigánynap	154
Jászsági Diáksport Bizottság	160, 181
Jászsági Egységes Pedagógiai Szakszolgálat	142
Jászsági Honismereti Egylet	302
Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesülete	150
Jászsági Menedzser Klub Egyesület	186
Jászsági Randevú	26
Jászsági Tavaszindító Gazdanapok	3
Jászsági Többcélú Társulás	47, 49, 142, 301
Jászsági Vendéglátók Egyesülete	126, 171
Jászsági Vöröskereszt Területi Szervezete	122
„Jász-sarokpont Turisztikai Egyesület”	24
Jászszentlászló	250, 297
jótekonysági bál, hangverseny, műszak	63, 80, 90, 189, 281
jubiläum	3, 89, 133, 163, 168, 178, 179, 261, 271, 294
karate	83, 293
képviselő-testület	91, 101, 141, 156, 229, 275, 276
Keresztény Értelmiségiek Szövetsége	211
kiállítás	18, 19, 31, 56, 61, 67, 77, 81, 87, 92, 104, 130, 133, 148, 150, 157, 169, 177, 185, 220, 250
Kihívás napja /Challenge day/	213
Kiss Árpád-díj	187
kitüntetések, jutalmak	27-29, 108, 145, 155, 175, 181, 187, 201, 202, 208, 215, 220, 246, 285
Könyves vásárnap	231
Könyvkiadás, könyvbemutató	71, 206, 304, 305
könyvtárak:	9, 46, 50, 86, 102, 157, 185, 231, 242, 249
Közösségi ház	223, 230
labdarúgás	184, 209
Lehel kürt	206, 218
Lehel Vezér Gimnázium	216, 291

Lehel Vezér Napok	222
lovassport	128, 218
Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje	246
Majális	1, 207, 251
Makó Pál napok	99
Március 15. /ünnepség/ 96-97.	199, 247
MÁV	2
méhészet	138
mesemondás	46, 242
Mészáros Lőrinc Gimnázium	62, 89
mézkirálynő	138
mézvásár	138
motorsport	149
Mozgássérültek Egyesülete	8, 15, 42
Muskátlai Népdalkör	3
Múzeumok éjszakája	118
műjégpálya	190
művelődési házak	48, 52, 78, 79, 81, 84, 103, 105
Nagytemplom	34
Nemzeti vágta	218
Nemzetközi Mézvásár	138
Nemzetközi Táncház és Zenésztábor	135
Népdalkör	277, 306
népművészet, néptánc	40, 90, 135, 136, 168
Neszűr	156
November 4./megemlékezés/	173
Nőnap	93
nyugdíjasok	45, 49, 70, 73, 86
Óévbúcsúztató sport- és egészségnap	182
Október 23. (ünnepségek)	58, 170
Október 6. /megemlékezés/	159
orgona /hangszer/	205
országgyűlési képviselő	152
Országos Bionap	258
osztálytalálkozó	43
óvodák	109
ökoiskola	113, 258
Paksy Rendezvénypark	257
Palotásy János Vegyeskar	133, 178
Pedagógusnap	114

polgárőrség	221
Portelek	144
Pro Urbe Díj	203
Rácz Aladár Emléknep	102
Rácz Aladár Zeneiskola	13, 75, 102
Rakétahadosztály, 92.	172, 214
Reneszánsz napok	210
Rétsági Gyula Nemzetközi Utánpótlás Labdarúgótorna	134
Roma Kultúra Napja	32
röplabda	121
Semmelweis-nap	120
sortűz /1919/	125
sport-jitsu	4
Sport-leg –díjak	202
Szatmári László Jászszági Méhészegyesület	138
szavalóverseny	199, 249
Székely Mihály emlékplakett	208
szélmalom	259
Szent Erzsébet Kórház	146
Szent István Egyetem Általános Bölcsészeti Kar	163, 190
Szent István napi ünnepség	27, 145, 228
Szent János úsztatás	255, 300
Szent Klára Római Katolikus Szeretetotthon	140
Szent Vendel nap	167
színjátszók	103, 241
szobrok	129
Szociális-díj	175
Szociális Munkások Napja	175
tábor	16, 18, 22-23, 219
taekwon-do	161, 232
táncverseny, társastánc	30, 66, 72, 88, 94
tanítóképzés	163
Tarnay Alajos emlékünnepe	100, 200
Tehetségért Alapítvány	80
tehetségkutatás	39
templom	98, 205, 281
teniszkлуб, teniszverseny	151
térfigyelő kamera	7
Testvérvárosok, testvérközségek	21, 36-37, 98, 127, 141, 169, 210
Tölgyes Strandfürdő	23

turizmus	24, 160, 212
Tuti-Peso Kft.	164
tüdőszűrés	10
tűzijáték	26, 145
tűzzománc	130
úszóverseny	12
Vágó Pál Általános Iskola	5, 16
Vágó Pál Múzeum	18, 19, 31, 61, 67, 77, 87, 92, 104
Város Napja	203
Városi Egészségnap	166
Városvédő- és Szépítő Egyesület	155, 159, 179, 192, 215
Vásárhelyi-emlékünnepe	215
Vechta	127, 141, 169
Vechtai Baráti Kör	127
vetélkedő	54, 95, 244, 256
Viganó Alapfokú Művészeti Intézmény	199
vihar	116, 196
világháború, II. /megemlékezés/	183, 217, 240, 267, 282
Wlassics Gyula-díj	145
Zenei világnap	48
Zöld Pont Környezetvédelmi Egyesület	5
Zöldparlament	113

A JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV 2002 ÓTA MEGJELENT SZÁMAINAK TARTALOMJEGYZÉKE¹

2002

<i>MŰVÉSZET</i>	7
Egri Mária: Jászsági festészet a 20. században	7
Kelényi István: Portré egy fotósról	11
A jászberényi piac – Lukács Feri fotóművész munkáiból	14
Muhoray György: Részletek a Palotásy János Vegyeskar történetéből	25
Tál Gizella: A zenetudomány gyorsvonatán – beszélgetés Somfai László akadémikussal	38
Varga Imre: Magyarok, jászok egy francia versgyűjteményben	44
 <i>HISTÓRIA</i>	 52
Besenyi Vendel: Egyházi internálótábor 1950-ben Jászberényben	52
Czettler Antal: Hatalomátvétel „szalámitaktika” útján	63
Fózerné Sándor Ildikó: A Hűtőgépgyár létesítésének történetéhez	81
Hubai László: Vágó Pál meghurcoltatása és elégtétele	92
Kocsis Gyula: Elvándorlás a Jászságból a XVI–XVII. században	98
Nagy Varga Vera: Adatok a jászberényi baromfikereskedők működéséhez	122
Wirth Gábor: A Szolnoki Rádió 1956-ban	135
 <i>JELEN ÉS JÖVŐ</i>	 150
Erki Béla: Városkép és dendrológia	150
Fodor István Ferenc: Hol a Jászság közepe?	156
Hogyan értékeli az elmúlt 10 évet és mit vár Ön 2003-tól? – közéleti személyek válaszai	159
Kováts Dániel: A Széphalomtól a Jászsági Évkönyvig	166
Nagy András: A nyolc évfolyamos gimnáziumi képzésről	174
Sebőkne Lóczi Márta: A tanítójelöltek tanítási-tanulási folyamatának háttérvizsgálata	178
Szántai Tibor: Jászberényiek a téli olimpián	188
 <i>KITEKINTÉS</i>	 194
Bangó Jenő: Európa legjobban védett kisebbsége?	194
Karl-Heinz Wehry: Jászberény és Vechta kapcsolatainak alakulása	201
Szécsi Tünde: Multikulturális nevelés alapkérdései	207

¹ A korábbi számok tartalma a www.jaszszag.uw.hu weboldalon olvasható

Uferné Sárközy Ágnes: Jász szemmel Drezdából	213
<i>A CIVIL SZERVEZETEK ÉLETÉBŐL</i>	221
Kármán Antal: A Menedzser Klub Egyesület munkájáról	221
Kárpáti Zoltánné: A Sáros András Alapítvány munkájáról	226
Tóth Tibor: Tanítók emlékműve Jászfényszarun	240
<i>ÖRÖKSÉGÜNK</i>	246
Besenyi Vendel: In memoriam Pesti Kálmán	246
Fodor Dénes: Fazekas Dávid jákóhalmi betyár históriája	248
Friczné Urbán Magdolna: Mihály Béla	254
Gyurkó Miklósné: Jászberény régi polgármestereiről	256
Györi János–Szüle Katalin: Jászkiséri harangok	264
Kiss Józsefné: Gondúzó	268
Koncsek Aranka: Papválasztások Jászberényben	274
Macsi Sándor: Jászágó ötvenéves	281
Rüblein Richárd: Jászapáti emlék	289
Szathmáry István: Farkas Mátyás	292
<i>KRÓNIKA – ESEMÉNYNAPTÁR</i>	295
A jászsági települések előző évének eseményei	295
A Jászsági Évkönyv eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke	326

2003

<i>A JÁSZSÁG MONOGRÁFUSA</i>	7
Pethő László: Portrévázlat Fodor Ferencről	7
<i>MŰVÉSZET</i>	23
Búzás Sándor: Adatok a Hamza-hagyaték hazakerüléséhez	23
B. Jánosi Gyöngyi: 100 éve született Benke László festőművész	28
Kennedy György: A múlt század kiemelkedő operaénekes – méltató sorok Székely Mihályról (Fordította: Kiss Henriett)	32
Pónyai Györgyi: Hamza D. Ákos és Karádi Katalin közös filmjei	37
Tímár Gábor: Hagyomány és jelen a zenepedagógiában	49
<i>HISTÓRIA, DOKUMENTUMOK</i>	59
Erdészné Molnár Marietta: A felsőfokú státus elnyerése a Jászberényi Tanítóképző Intézetben	59

Földi József: Árokszállásiai nyomában Hantoson	69
Györi Gyula: Latin nyelvű feliratok Jászberényben	79
Kiss Gábor: A repülőgép zuhanásból való felvétele nem sikerült	87
P. Kiss Szaléz: A katolikus Jászberény	101
Sallai Sándor: Jászsószentgyörgy az első katonai felmérésen	107
Szabó Béla: Apponyi Albert alakja a helyi sajtóban	109
<i>JELÉN ÉS JÖVŐ</i>	119
A Jászfényszaru és Vidéke Takarékszövetkezet 40 éve	119
Bordás Mariann: A szitakötők titokzatos birodalma	147
Fűkőh Levente: A Jászság természettudományi kutatásának eredményei és távlatai	152
Gömöri Árpád: Mérlegen az anyanyelv ápolása	156
Szikra Ferenc: A földhasznosítás tendenciái a Jászságban	162
Varró Ferencné: A nem-formális nevelés elismertetése	169
<i>KITEKINTÉS</i>	185
Bogoly Magdolna: A multikulturalitásról egy felmérés tükrében	185
Peter Nitschke: A regionális identitás és mentalitás változása az európai integráció folyamatában (Fordította: Telekes Nikolett)	192
Szécsi Tünde: A jászberényiek pártfogója Buffalóban	200
<i>ÖRÖKSÉGÜNK</i>	206
Balla Gábor Tamás: Egy történelemformáló pedagógus életpálya: Tóth Gábor	206
Besenyi Vendel: Arc a félműltből: Konkoly Béla	209
Fodor Dénes: Arccal napkelet felé	216
Fodor István Ferenc: A Szent József tér kalandos negyedszázada	221
Koncsek Aranka: Jászberény két Szentháromság oszlopa	224
Uferné Sárközi Ágnes: Emlékező ház Jászberényben	228
Zakróczy Béla: Adatok a jászberényi kéményseprők történetéhez	248
<i>KÖNYVISMERTETÉSEK</i>	254
Bálint Pál: Családi történet (Uferné Sárközy Ágnes)	254
Könyörületesség a fegyverek között (Faragó Jánosné)	255
Lantos Péter: Jászfényszaru története (Bánkiné Molnár Erzsébet)	265
<i>KRÓNIKA – ESEMÉNYNAPTÁR</i>	268
A jászsági települések előző évének eseményei	268
<i>HÁZUNKTÁJA</i>	308

2004

<i>MŰVÉSZET</i>	7
Dokumentumok Darázs Árpádról (Fordította: Darázs Margit és Kiss Henriett)	7
Kelényi István: A táj és szelleme	12
Ötvös Nagy Ferenc: Amikor a szülőföld hív	24
<i>HISTÓRIA</i>	40
Darabos Pál: Hamvas Béla halálélményei	40
Győri Gyula: Újabb latin nyelvű feliratok Jászberényben	51
Töröcsik István: Egy határkő a Jászságból	55
Uferné Sárközy Ágnes: A berényi polgárházak belső világa – Szántai Katalin fényképeivel –	60
<i>JELEN ÉS JÖVŐ</i>	82
M. Kis Ildikó–Szécsi Tünde: Új kihívások, speciális igények a pedagógusképzésben	82
Szarvák Tibor: A regionális forgatókönyvek társadalmi beágyazottsága a jászsági kistérségek életében	89
Szilágyi Janka: Vélekedések a matematika tanításáról és tanulásáról	96
<i>KITEKINTÉS</i>	102
Helmut Gross: Adalékok a jászberényi és vechtai főiskolák közötti együtműködés történetéhez (Fordította: Stanitz Károly)	102
Molenkamp-Szűcs Rita: Hamza, a kontinensek közti kapocs	110
Muhoray György: Jászok nyomában Amerikában	120
Saáry Éva: Séták a Monte Brén	130
<i>A CIVIL SZERVEZETEK ÉLETÉBŐL</i>	136
Nemoda István: Forrásszerzés a civil-közösségi szektorban	136
Wirth István: A Jászárokszallási Népfőiskolai Társaság életéből	150
<i>ÖRÖKSÉGÜNK</i>	154
Besenyi Vendel: Deme János	154
Dávid Áron: Második világháborúban lezuhant brit bombázó Jászszentandráson	162
Dienes Dénes: II. Rákóczi Ferenc, a vezérlő fejedelem	166
Fodor István Ferenc: A nagy bejelentés 15. évfordulóján	171
Forgatta sorsát a változó világ – Gyurkó Miklósné –	175

Gubicz András: II. Rákóczi Ferenc-szobrot avattunk Jászkiséren	178
Dávid Áron–Töröcsik István: Örökölt keresztetk – Győr István hagyatéka	182
Koncsek Aranka: Erdélyben 1988-ban	187
<i>KÖNYVISMERTETÉS</i>	197
Kertész Péter: Szent Kereszt tiszteletére	197
<i>KRÓNIKA</i>	199
Krónika a jászsági települések elmúlt évi eseményeiből	199
Tárgymutató	230
A Jászsági Évkönyv eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke	238

2005

<i>MŰVÉSZET</i>	7
Goda Zoltán: Petőfi és a Lehel-monda	7
Kiss Henriett: Darázs Árpád az Egyesült Államokban	20
Sárközi János–Hórvölgyi László: Sziget a Zagyva partján	29
Utasi Hajnalka: Jász ereklýe; Dübörgő februári délután; Angyaltükörkép; Mátrai csoda; Egy régi vágású úr; Kalapján emel egy keveset; 2005; Röpsorok a magyar nyelvről – versek	35
<i>HISTÓRIA</i>	41
Antall József: A Pray család magyarországi történetének összefoglaló ismertetése – Besenyi Vendel bevezetőjével	41
Babucs Zoltán: Az I. újonc kiképző harckocsiezred soraiban (1944/1945)	49
H. Bathó Edit–Faragó László: Szent Vendel szobrok a Jászságban	58
Györi Gyula: Kronosztichonok a Jászságból	75
Sebők Balázs: Életkörülmények a „vas és acél országában” és Jászberényben (1950–1956)	81
Töröcsik István: Templom a templom körül – a jászapáti templom kerítésfala ...	98
<i>JELEN ÉS JÖVŐ</i>	115
Koltay Tibor–Tóth Erika: Tradíció, elektronikus könyvtár és informatika a jászberényi könyvtárosképzésben	115
Máté Éva: Közösségfejlesztés a Neszúrben	125
Szabóné Gara Irén: Jászberény környezetvédelmi öröksége	132
Szarvák Miklós: A Jászsági Fajtakísérleti Állomás tevékenységéről	147

Szarvák Tibor: Szociális és mentális térkép Jászberényben	149
Szántai Tibor: Elöttem az utódom – a világbajnok fogathajtó visszavonult	159
Szűcs Lajos: A jászboldogházi gyepek használatáról	164
<i>KITEKINTÉS</i>	170
Farkas Ferenc: Csíkszereda – Jászberény – egy távoktatási akció néhány tanulsága	170
Szécsi Tünde: Jászsági és amerikai pedagógusjelöltek a multikulturalitásról	177
<i>A CIVIL SZERVEZETEK ÉLETÉBŐL</i>	189
Magyar Alíz: A Jászfákóhalmáról Elszármazottak Baráti Társasága	189
Szűcsné Kövér Szilvia: Jászboldogháza civil társadalmának bemutatása	192
<i>ÖRÖKSÉGÜNK</i>	200
Darabosné Gál Ágota: Egy gyermek megfigyelései és tapasztalatai az 1930-as években	200
Fodor István Ferenc: Falusi gimnáziumok alapítása a hatvanas években	218
Földi József: Móra Ferenc és a jászok	223
Hamberger Zoltán–Hambergerné Válik Sarolta: Városunk moztörténetéből	228
Kiss Józsefné: Régi háziasszonyok nehéz munkáiról	233
Szekeres József: Jászberényi ezred az angolok oldalán	238
Uferné Sárközi Ágnes: Kisiskolás éveim Jászberényben	248
Zakróczy Béla: Emlékezés a 858-as jász cserkészcsapatra	253
Zrupkó Ferencné: 110 éve épült római katolikus népiskola Alsóboldogházán ..	259
Fodor István Ferenc: A vasfejű kunok közé tartozónak számítom magam	
Körmendi Lajos 1946–2005	267
Wirth Lajos: Sokasodó elvarratlan szálak – In memoriam Muhoray György 1948–2005	269
<i>KÖNYVISMERTETÉSEK</i>	271
Palláné Szénási Magdolna: A fiatalok képzésének professzionalizálódása	271
Sebők Balázs: Jászapáti képekben	275
Szabó Jánosné: Mi hasznunk az egészségből?	277
<i>KRÓNIKA – ESEMÉNYNAPTÁR</i>	280
A jászsági települések előző évének eseményei	280

2006

<i>1956 EMLÉKEZETE</i>	7
Donáth Ferenc: Börtönlevél – ifj. Donáth Ferenc jegyzeteivel	7
A Jászberényi Zirzen Janka Állami Tanítóképzőben lefolytatott fegyelmi tárgyalások dokumentumaiból	15

Goda Zoltán: Személyes emlékeim a forradalom hétköznapjairól	22
Három fotós képei – Faragó László, Molnár László és Morvay Lajos fotói	32
Részlet a Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1957. február 19-én lezajlott ülésének jegyzőkönyvéből – Sebők Balázs előszavával	46
Selmeczi László: Az utam magától értetődően a forradalomhoz vezetett – Erdész Sándor jászberényi működése	52
Uforné Sárközi Ágnes: Házunk orosz lakói	70
<i>MŰVÉSZET</i>	74
Bencsik Ferenc: Bioritmus öröknaptár – beszélgetés Laki Ida festőművésszel .	74
Kiss Henriett: Darázs Árpád repertoárja a Columbia Filharmonikus Zenekar élén	79
Utasi Hajnalka: Költészet baráti körben	88
<i>HISTÓRIA</i>	90
Csösz László: A jászszági zsidóság a Vértorszakban	90
Illés Anita: Jászapáti demográfiai adatai 1882-ben	111
Sebők Balázs: A történész élményei – interjú J. Nagy László professzorral	120
Alan Szlanov: Az alánok hadművészete – fordította: Kovács J. Béla	128
<i>JELEN ÉS JÖVŐ</i>	157
Hajdú László: A Jászszági Többcélú Kistérségi Társulás 2006. évi tevékenységének beszámolója	157
Koltay Tibor–Tóth Erika: Bibliográfiák nyomtatásban és a weben a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Karán	167
Téli olimpia – Torino 2006 – Darázs István és Tamus Márton fotói	170
<i>KITEKINTÉS</i>	176
Kiss Henriette: Kínai élmények	176
Kovács J. Béla: Darjal – az oszétek kulturális folyóirata	181
<i>ÖRÖKSÉGÜNK</i>	183
Bencsik Ferenc: In memoriam Szegedi Ervin (1956–2006)	183
Dávid Áron: Jászszentandrás pecsét- és címerképeiről	185
Fodor István Ferenc: Arcképvázlat a közelmúltból	188
Fodor István Ferenc: Emlékezés a Jászokunság történetírójára	195
Kissné Klenyánszky Ilona: A bécsi kutatások műhelytitkaiból	197
<i>KÖNYVISMERTETÉSEK</i>	203
Egy érdekes kiadványról – Csomor Józsefné	203

A demokrácia nem tûr jelzõt – Durucz Éva	205
<i>KRÓNIKA – ESEMÉNYNAPTÁR</i>	207
A jázsági települések elõzõ évének eseményei	207
A Jázsági Évkönyv 2000 óta megjelent számainak tartalomjegyzéke	246

2007

<i>ROKONAINK, AZ OSZÉTEK</i>	7
O. B. Bubenok: Jászok Oroszországban – fordította Kovács J. Béla	7
Gulyás Éva: Szent György-csoda 1992-ben Oszétiában	14
Hõsmondák a Nartokról – fordította Kovács J. Béla	30
Istvánovits Eszter–Kulcsár Valéria: Szkíták, szarmaták, alánok – az eurázsiai sztyeppe iráni nyelvû nomádjai	65
Két oszét mese – fordította Wirth Lajos	72
Kovács Szilvia: Alán dinasztikus kapcsolatok a 11-12. században	80
Oszét költõk verseibõl – fordította Molnár Illés Gábor	92
Palláné Szénási Magdolna: A K. L. Hetagurov Állami Egyetemrõl	99
Selmeczi László: A jászok betelepédése, a magyarországi jászok a 13-15. században	102
Szabó István: Barangolások oszét földön	117
Szabó László: Az oszét asztal felér egy akadémiával	139
<i>KILENCVENÉVES A KÉPZÕ</i>	173
Knornné Csányi Zsuzsanna: Könyvritkaságok a kezdetekbõl	173
Wirth István: Fejezetek a jászberényi tanítóképzés történetébõl	181
Igazgató Úr – András Béla életútja képekben	188
Kiss Henriett: Két írás Darázs Árpádról	195
Szilágyiné Hodossy Zsuzsanna: Az idegen nyelvet tanító pedagógusok képzésérõl	210
Molenkamp Szûcs Rita: A jászberényi latinamerikanista: Wittman Tibor	217
Küzdelmes évek – interjú Szabó Béla professzorral – készítette Pethõ László ..	230
<i>JELEN ÉS JÖVÕ</i>	243
Furcsa Laura: E-mail kommunikáció használata a nyelvitanításban	243
Kazsimér Andrea: Gyermekszemmel	250
Magyarné Fazekas Ágnes: A szabad idõ eltöltésének módjai a tizedik évfolyamra járó jázsági középiskolások körében	257

Szarvák Tibor: Információs társadalom elképzelések az Észak-Alföldön és a Tisza-völgyében	270
Urbán László: Az iskolai szociális munka és a gyermeki szükségletek	274
<i>CIVIL SZERVEZETEK</i>	283
Csomor Józsefné: A Lehel Vezér Gimnázium diáklapjának 27 éve	283
Fodor István Ferenc: Jászfákóhalmi civil szerveződések	295
<i>ÖRÖKSÉGÜNK</i>	304
Földi József: In memoriam Faragó Jánosné	304
Goda Zoltán: A Goda név eredete Jászárokszálláson	307
Magyar Zsolt: Egyház és művelődés a 17–18. századi Jászberényben	313
Ménkü János: Kerekudvar – egy majorság virágzása és pusztulása	324
Szabó Jánosné: A dal szívből ered, s szívhez vágy újra repülni	336
Fodor István Ferenc: In memoriam Tóth János 1934–2007	340
Ufenné Sárközi Ágnes: Bocskai sapkás lánygimnazisták	342
Molnár István: Elmés és tréfás fogadások	349
Nagy Albert: Jászkapitányi beszámoló	355
Varga Imre: Mozart és Déryné	358
<i>KÖNYVISMERTETÉSEK</i>	
Jászberényi temetők – Tóth Erika	361
A Friedvalszy család több évszázados története – Szabó Jánosné	363
Jászberényi múltidéző – Papp Izabella	366
Virtuális, elektronikus, digitális – Tóth Erika	368
<i>ESEMÉNYNAPTÁR</i>	371
A Jászsági Évkönyv 2000 óta megjelent számainak tartalomjegyzéke	414
Angol nyelvű tartalomjegyzék	424

CONTENTS

ARTS	7
Elemér Muharay – Jenő Széll: An open letter to the participants in community culture	7
Unknown photographs of Elemér Muharay, a cultural organiser and an actor .	9
Erzsébet Gulyás: Illustrations of a monography regarding Jászksunág	14
Eszter Lukácsi: On the etchings of Pál Vágó	16
Etchings of Pál Vágó, a famous painter from Jászsnág	18
Henriett Kiss: World Choir Games in Graz	33
HISTORY	37
Team players – portraits of leaders in the 1980s	37
Interview with Sándor Buzás, chairman of the council,	38
Zoltán Jakus, hospital director and	51
Sándor Mosonyi, chief commissioner of police –	58
interviews made by Mrs. József Csomor, Csaba Parti and László Pethő	
ECONOMY	65
András Sziráki: On the role, activities and membership of County Chamber of Commerce and Industry	65
Antal Kármán: TOP 10 Jászsnág, introducing the following companies from Jászsnág	76
CARRIER CR Hungary Ltd.	77
EMCONTechnologies Ltd.	81
JÁSZ-PLASZTIK Ltd.	85
MÁV FKG Ltd.	90
SZATMÁRI Ltd.	94
István Rédei: The CO-OP Star Co. Ltd. is 10 years old	97
Tünde Pál: The 10th Jász Exposition and Fair	105
Ibolya Rózsa Péntzes: Possibilities of horizontal cooperation in a micro-region in Jászsnág	112
Balázs Sebők: Plans and reality – profiles of two country towns from the point of view of economic planning in the 1950s	127
OUTLOOK	147
Renáta Bernhardt: Who speaks ‘European’? – Issues on multilingualism	147

Laura Furcsa: „I got a thorough insight into ten foreign languages” – interview with László Budai, linguist and course book writer	162
V. A. Kuznyecov: To Africa across Europe – the road of the Alans and Ossetians (translated by Béla J. Kovács)	170
Magdolna Szénási Palláné: The road of the Alans to the West – a review of an Ossetian film	192
OUR HERITAGE	197
Vendel Besenyi: Persecution and dispossession of large farmers at the end of 1940s	197
Ferenc Farkas: Printing names in Jászság	204
István Ferenc Fodor: Relatives of Kornélia Prielle, a famous actress	209
József Föld: Jászárokszállás and the Csörsz trench – trenchworks of mysterious formation	216
János Frivaldszky: The results of the research of the Ozorócky family	232
Zoltán Goda: A talent search program in the 1940s	243
István Ferenc Fodor: Obituary of Mátyás Halász (1931-2008), a local historian	251
László Urbán: Opportunities for employment in the social sector	253
BOOK REVIEWS	259
Sándor Buzás: The career of a manager from Jászság	259
Rita Molenkamp Szûcs: Solutions of minority problems – a book on the German minority in Belgium	260
Béla Elek Német: Interpretations of the Horn of Lehel – A new book on the Horn of Lehel, the most important relic of Jászság	265
Anna Petrics: A book about our ancestors – the epic of the Ossetians published in Hungarian	271
CHRONICLE AND EVENTS	273
The events of the cities of Jászság from last year	

Home page: www.jaszsag.uw.hu

A KÖTET MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Carrier CR Magyarország Kft., Jászárokszállás
CO-OP Star Zrt. Jászberény

EMCON Technologies Kft., Jászárokszállás
Jászberény Önkormányzatának Pénzügyi és Költségvetési Bizottsága

JÁSZ-PLASZTIK Kft., Jászberény

MÁV FKG Kft., Jászkisér

SZATMÁRI Kft., Jászberény

Tisztelt Támogatóink!

Az 1996. Évi CXXVI. törvényben foglaltak alapján alapítványunk 2006-ban a személyi jövedelemadó meghatározott részéből 24 144 Ft támogatásban részesült, mely összeget az évkönyv nyomdaköltségeinek részbeni fedezésére fordítottunk.

Az évkönyv kiadója a Jászsági Évkönyv Alapítvány hálásan
megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad
felajánlásokat és várja újabb támogatóit.

(Adószámunk: 18821725-1-16;

számlaszámunk: OTP Jászberény, 11745035-20009362)

